

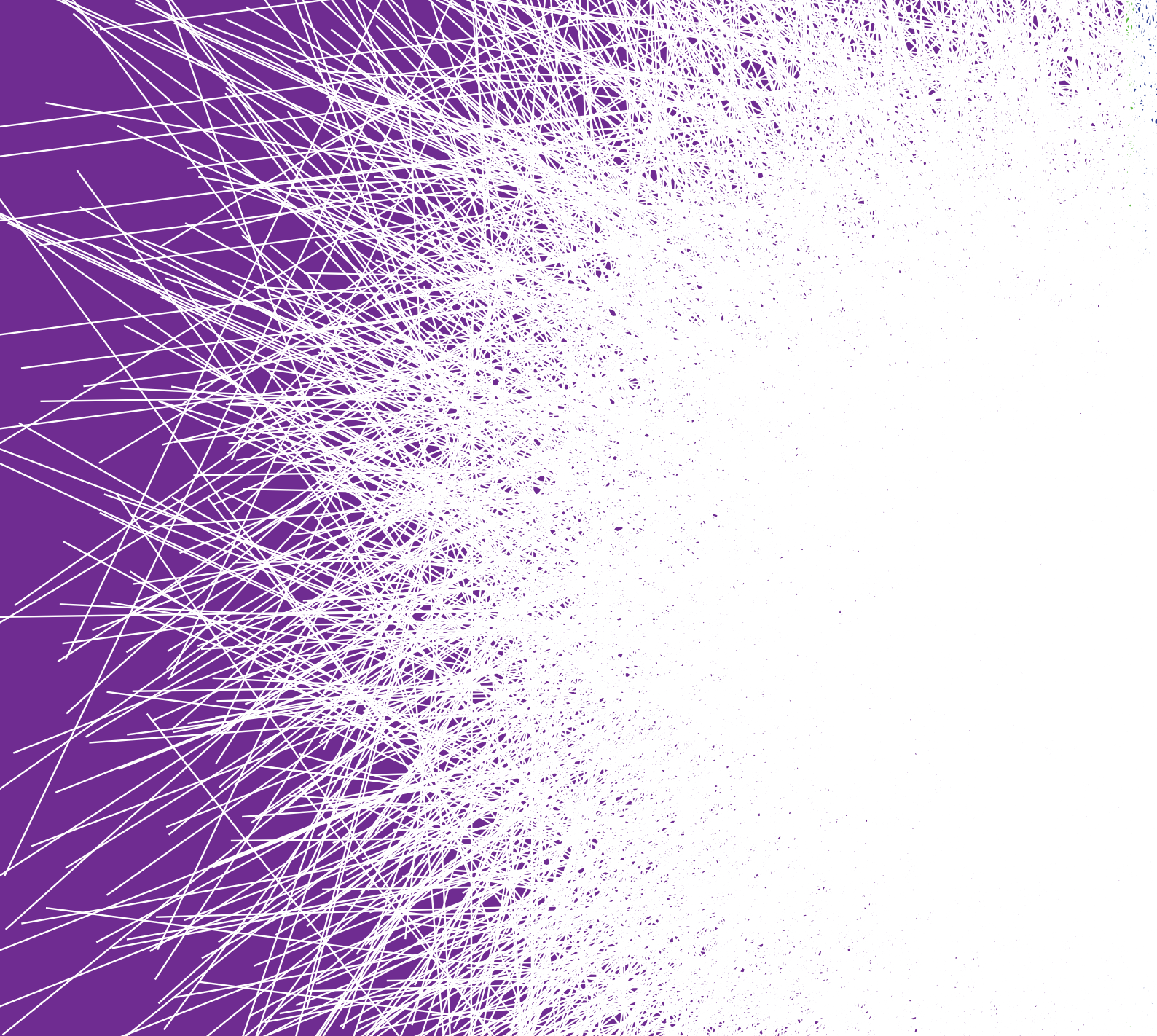
Česko-německá konference

Deutsch
Tschechische
Konferenz

Umělecké vzdělávání a společnost

Kulturelle
Bildung
und Gesellschaft

SBORNÍK PŘÍSPĚVKŮ
Z KONFERENCE

Rosteme s kulturou
Kultur macht stark

Organizátoři:

Partner:

Záštity:

STAATSMINISTERIUM
FÜR WISSENSCHAFT
UND KUNST

Freistaat
SACHSEN

Bayerisches Staatsministerium für
Bildung und Kultus, Wissenschaft und Kunst

Za podpory:

Deutsch-Tschechischer Kulturjahrgang 2017
Česko-německá kulturní léta 2017

DE_TSCH
17

UMĚLECKÉ VZDĚLÁVÁNÍ A SPOLEČNOST

Sborník příspěvků z česko-německé konference
Praha 22. – 23. 11. 2017

Vydalo **Národní informační a poradenské středisko pro kulturu (NIPOS)** v roce 2018

Fügenerovo náměstí 1866/5, 120 21 Praha 2

Redakce: Útvar koncepcí a metodiky

Překlad: Yvona Vašíčková a Rico Schote

Grafická úprava a sazba: Martin Krupa

Fotografie z průběhu konference: Ivo Mičkal

Vytiskla: Nová tiskárna Pelhřimov spol. s r. o.

Náklad 300 ks

První vydání

Publikace vznikla za finanční podpory Ministerstva kultury České republiky a Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky.
Tuto neprodejnou publikaci lze šířit pouze jako celek pro potřeby informace a propagace.

© Národní informační a poradenské středisko pro kulturu, Praha 2018

www.nipos-mk.cz

ISBN 978-80-7068-327-9

OBSAH

5	Editorial
6	Zdravice ministra kultury ČR
7	Zdravice ministra školství, mládeže a tělovýchovy ČR
8	Zdravice Bavorského státního ministerstva pro vzdělávání a kulturu, vědu a umění
8	Zdravice Saského státního ministerstva pro vědu a umění
9	Zdravice ředitelů Česko-německého fondu budoucnosti

Část A: Hlavní referáty	9
-------------------------	---

11	Referát MŠMT ČR: Umělecké obory ve formálním vzdělávání
17	Referát MK ČR: Úloha resortu kultury v oblasti neformálního uměleckého vzdělávání
24	Max Fuchs: Umělecké vzdělávání v Německu
33	Bernd Sibler: Umělecké vzdělávání v Bavorsku
36	Uwe Gaul: Umělecké vzdělávání v Sasku – příklady dobré praxe a rámcové podmínky

Část B: Inspirativní mezioborové a bilaterální projekty	39
---	----

40	Martin Hořák: Možnosti česko-německé bilaterální spolupráce v oblasti kulturní výměny a její financování z prostředků Česko-německého fondu budoucnosti
43	Rolf Witte: Kulturní vzdělávání a mezinárodní spolupráce – práce Spolkové asociace pro kulturní vzdělávání dětí a mládeže (BKJ)
47	Jan Lontschar: Kulturjam (česko-německé výměny mládeže všech uměleckých oblastí)
51	Tomáš Kolafa, Boris Braune: Orchestrální souborová hra
55	Jan Samec, Hans-Joachim Goller: „Wir 2 / My 2 - Selb + Aš Hüben und Drüben / Tam i tady“ - Německo-český umělecký projekt 2016/17
60	Pavel Křeček, Eleanora Allerdings: Čojč (česko-německé divadelní projekty pro mládež)
62	Irena Ropková, Jiří Stárek: Akademie umění a kultury pro seniory hlavního města Prahy
65	Almuth Fricke: Stárnout s uměním - význam kulturního vzdělávání ve stáří

69	Tomáš Drobny: Aktivita Metodického centra muzejní pedagogiky na poli uměleckého vzdělávání
79	Matthias Hamann: Museumsdienst Köln – vzdělávání a učení v Kolíně nad Rýnem
83	Karolína Bulínová: Týden uměleckého vzdělávání a amatérské tvorby
88	Marianna Sršňová, Jan Pfeiffer: Kreativní partnerství – jak umění mění učení

Část C: Oborové dílny	93
-----------------------	----

94	DIVADLO
99	HUDBA
105	TANEC
117	VÝTVARNÉ UMĚNÍ
129	FILM A FOTOGRAFIE
143	LITERATURA

Závěry česko-německé konference Umělecké vzdělávání a společnost	149
--	-----

V lednu roku 2017 jsme oslavili dvacáté výročí podpisu Česko-německé deklarace o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji. V uplynulých dvaceti letech se toho událo mnoho. Češi a Němci už dávno nejsou jen dobří sousedé. Jsme přátelé a hledíme společně a s důvěrou do budoucnosti. Máme tedy důvod k oslavám.

V prvním pololetí roku 2017 se na obou stranách našich hranic uskutečnilo Česko-německé kulturní jaro, doprovázené širou škálou kulturních projektů. V rámci jeho podzimních Ozvěn na něj ve dnech 22. - 23. listopadu 2017 navázala konference Umělecké vzdělávání a společnost, jež je součástí strategického dialogu mezi Spolkovou republikou Německo a Českou republikou. Ten si klade za cíl nadále prohlubovat spolupráci mezi našimi zeměmi. Konference připravovaná ve spolupráci Ministerstva kultury, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a Goethe-Institutu se tak stala stěžejní akcí roku 2017. Pověřenými realizátory celého projektu byli Národní informační a poradenské středisko pro kulturu (NIPOS) a Národní ústav pro vzdělávání (NÚV), kteří tímto plynule navázali na předchozí spolupráci z roku 2013. Letošní konference se zabývala spektrem uměleckého vzdělávání v obou zemích - formálním vzděláváním (s akcentem na základní a střední), neformálním vzděláváním a informálním učením. Společně s partnery z Bavorska, Saska a jiných spolkových zemí Německa tak vznikl další zásadní impuls pro prohloubení naší spolupráce. Věříme, že konference významnou měrou přispěla k získání nových poznatků v dané oblasti, vzájemné výmě-

ně zkušeností a navázání kontaktů mezi zástupci vzdělávacích a kulturních institucí z České republiky i Německa.

Konference se uskutečnila pod záštitou ministra kultury pana Mgr. Daniela Hermana, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a České komise pro UNESCO. Za SRN poskytli záštitu paní Dr. Eva-Maria Stange, saská státní ministryně pro vědu a umění, a pan Dr. Ludwig Spaenle, bavorský státní ministr pro vzdělávání a kulturu, vědu a umění.

Konference se uskutečnila za finanční podpory Ministerstva kultury, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a Česko-německého fondu budoucnosti. Konference se konala v rámci Ozvěn Česko-německého kulturního jara 2017 - přeshraniční kulturní iniciativy Velvyslanectví Spolkové republiky Německo v Praze, Goethe-Institutu v Praze, Česko-německého fondu budoucnosti a Českých center v Berlíně a Mnichově ve spolupráci s Ministerstvem kultury a Ministerstvem zahraničních věcí České republiky.

Pořadatelé konference

ZDRAVICE MINISTRA KULTURY ČR

Dámy a pánové, milí přátelé uměleckého vzdělávání na obou stranách hranice,

dovolte mi pozdravit Vás jako nejvyšší představitel Ministerstva kultury, které je spolu s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy a Goethe-Institutem pořadatelem letošní česko-německé konference Umělecké vzdělávání a společnost, věnované vztahu společnosti a uměleckého vzdělávání. Konference probíhá v rámci česko-německého strategického dialogu, podepsaného vládami obou zemí před dvěma lety, a je rovněž součástí Ozvěn Česko-německého kulturního jara 2017. Jsem tomu upřímně rád, neboť vztahy mezi našimi zeměmi, které mi osobně velmi leží na srdci, zažívají v posledních desetiletích skutečně nové jaro, probuzení po dlouhé zimě, po mrazivém mlčení ideologicky rozdělené Evropy a ideologicky rozděleného světa.

Téma uměleckého vzdělávání je stále aktuálnější a vlády České republiky i Spolkové republiky Německo si to dobře uvědomují. Nejen proto, jaký potenciál postupně objevujeme v kulturních a kreativních průmyslech, ale také proto, že umělecká formace ve všech svých podobách (formální i neformální vzdělávání a rovněž informální učení) je patrně nejbližší tomu, čím vzdělávání původně bylo. Náš pohled na vzdělávání je formován tereziánským konceptem přípravy dobrých poddaných, který se během průmyslové revoluce pouze povýšil na přípravu dobrých zaměstnanců. Ostatně také poslední velká školská (tzv. kurikulární) reforma si klade za cíl rozvoj klíčových kompetencí – které však byly v 80. letech minulého století definovány coby charakteristiky ideálního manažera.

Tento utilitární pohled, kdy je vzdělání prostředkem k dosažení žádoucího profesního uplatnění, je však zcela cizí nejen antice, ale i myšlení našich předků až do období renesance. Neboť původně bylo vzdělávání zdrojem lidské kultivace, naplňováním intelektuálního a tvůrčího potenciálu člověka. Dnes je téměř veškeré vzdělání poměřováno na vahách praktické využitelnosti, hodnoceno na škále „užitečné – neužitečné“, degradováno na výcvik. Otázka „K čemu mi to bude?“ už se neozývá jen z přidrhlých devátáckých úst, ale stala se legitimní součástí zadání, jež klienti vznášejí na školu, která se z dílny lidskosti stala továrnou na dovednosti. S čestnou výjimkou uměleckého vzdělávání.

Ani děti jako konzumenti, ani rodiče jako zadavatelé se nepokoušejí kritéria chladného prakticismu, jaká nasazují na výuku jazyků nebo matematiky, uplatnit v případě uměleckovýchvýchovných předmětů či uměleckého vzdělávání obecně. Nikdo se vážně neptá, k čemu budou dítěti základy kresby či malby, proč má poslouchat ukázky vážné hudby, jak profesně uplatní četbu básní. Všichni podvědomě cítí, že právě na poli uměleckého vzdělávání se vracíme ke kořenům, k podstatě, k nejryzejší lidské kultivaci.

Profesně se bude umění věnovat naprostý zlomek všech, kteří touto formací projdou; z praktického hlediska jde o dokonale zbytečné vzdělání. A přece trvá – přes všechny školské reformy – hudební i výtvarná výchova, své místo si ve vzdělávacích programech našla dramatická výchova, zvolna se etabluje pohybová výchova i výchova filmová a audiovizuální. V září se

ZDRAVICE MINISTRA ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY ČR

stále zodpovědně vybírají umělecké kroužky a základní umělecké školy, tento náš evropský unikát, každý rok obsadí další mladí muzikanti, tanečníci či výtvarníci. Rozšiřují se nejen hudební či filmové festivaly, ale také doprovodné semináře, které nemají o návštěvníky nouzi; muzejní a galerijní projekty si bez doprovodných programů už téměř neumíme představit a profese muzejního pedagoga začíná být běžnou i ve středních a malých muzeích. Univerzity třetího věku zcela samozřejmě nabízejí řadu uměnovědných oborů.

Je přirozené, že tuto konferenci, která je stěžejní akcí letošního roku, realizuje spolu s Goethe-institutem Národní ústav pro vzdělávání; je však stejně přirozené, že nemenší podíl na ní má Národní informační a poradenské středisko pro kulturu. Právě oblast uměleckého vzdělávání je společným prostorem edukace a enkulturace, tak důležité právě dnes, v době multikulturních společností. Inspirace německých kolegů, jejichž zkušenost se soužitím odlišných kultur a jejich prostupováním je nepochybně bohatší než naše, pro nás bude jistě i na tomto poli cenná. Věřím současně, že i naše zkušenosti obohatí německé partnery. Zkušenost z obdobné konference pořádané před čtyřmi lety nás k této naději plně opravňuje.

Přeji Vám zajímavé, inspirativní a v každém ohledu úspěšné setkání, jehož výstupem nebudou jen získané podněty a informace, ale také navázání řady kontaktů, spolupráce a oborových přátelství.

Daniel Herman, ministr kultury

Vážené dámy a pánové, vzácní hosté,

toto setkání v rámci 20. výročí podpisu Česko-německé deklarace o vzájemných vztazích je projevem stálého dialogu a spolupráce mezi oběma zeměmi v oblasti kultury a školství. Je zcela zřejmé, že systém veřejné podpory uměleckého vzdělávání je zapotřebí stále vylepšovat a že je nutné, abychom společně posílili postavení kultury a umění ve vzdělávacím kurikulu. Jsem velmi rád, že v obou zemích existují úspěšné příklady praxe jako inspirace pro budoucí partnerské organizace. Mohou ukázat možnosti spolupráce mezi Českem a Německem, ukazují také to, jak je propojeno vzdělávání s uměním a jaké jsou možnosti jejich financování. Naše dvoudenní setkání na konferenci s názvem Umělecké vzdělávání a společnost jistě přispěje k dalšímu rozvoji vzájemné spolupráce mezi oběma zeměmi a vzniku dalších společných uměleckých a vzdělávacích projektů, které budou dále intenzivně posilovat naše vzájemné vztahy a důvěru. Přeji této konferenci úspěšný průběh a vyjadřuji naději na vznik dalších skvělých projektů.

Stanislav Štech, ministr školství, mládeže a tělovýchovy

ZDRAVICE BAVORSKÉHO STÁTNÍHO MINISTERSTVA PRO VZDĚLÁVÁNÍ A KULTURU, VĚDU A UMĚNÍ

Česko-německá konference „Umělecké vzdělávání a společnost“ uskutečňuje vynikajícím způsobem cíle, k nimž se Bavorsko a Česká republika v květnu 2015 ve společném prohlášení o spolupráci ve vzdělávání zavázali. V tomto prohlášení obě země vyjadřují, že „...sdílí společné přání navázat dlouhodobou spolupráci v oblasti kultury a umění, jakož i při rozvíjení aktivit prezentujících kulturu, umění a historii. Toto se má stát podkladem vzájemných vztahů České republiky a Bavorska“.

Jsem organizátorům konference vděčný, že tímto projektem nejenom podrobí analýze vysokou úroveň česko-německé kulturní výměny, ale zejména také projednají perspektivy, které může dialog do budoucna oběma stranám přinést. Konference je tedy také učebnicovým příkladem přátelské komunikace ve sjednocené Evropě.

Ludwig Spaenle, bavorský státní ministr pro vzdělávání a kulturu, vědu a umění

ZDRAVICE SASKÉHO STÁTNÍHO MINISTERSTVA PRO VĚDU A UMĚNÍ

Vážení účastníci konference,

Českou republiku a Svobodný stát Sasko spojuje již dnes dlouhá a intenzivní kulturní výměna. V letošním roce se již po čtrnácté konal Filmový festival Nisa v česko-sasko-slezském trojmezí a těšíme se na nadcházející listopadový 19. ročník Česko-německých kulturních dnů.

Svobodný stát Sasko by rád do budoucna spolupracoval se svým sousedem ještě intenzivněji zejména v oblasti uměleckého vzdělávání. Projekty, které se konají v nejrůznějších kulturních oblastech v Sasku, se propojují s úspěšnými partnery v sousední zemi. Tímto způsobem posílíme již existující struktury a můžeme dále rozvíjet osvědčené myšlenky na nových místech. V rámci Saska již tato výměna začala a přináší úctyhodné výsledky.

Bilaterální konference o uměleckém vzdělávání je důležitým krokem směrem k přeshraniční výměně, k posílení vzájemného porozumění a budoucí spolupráce.

Děkuji organizátorům za přípravu pestrého programu a přeji všem účastníkům dva dny plné nového poznání.

Vaše Eva-Maria Stange, saská státní ministryně pro vědu a umění

ZDRAVICE ŘEDITELŮ ČESKO-NĚMECKÉHO FONDU BUDOUČNOSTI

Velice nás těší, že můžeme podpořit již druhou česko-německou konferenci na téma „*Umělecké vzdělávání a společnost*“.

Tato konference se koná v roce, kdy slavíme 20. výročí Česko-německé deklarace. Česko-německý fond budoucnosti, mající v této deklaraci své kořeny, usiluje od svého počátku o podporu dialogu mezi oběma našimi zeměmi na nejrůznějších úrovních.

Kultura a umělecké vzdělávání přitom hraje ústřední roli (zhruba třetina nadačních prostředků je poskytována projektům z kulturní oblasti). Sotva totiž existuje nějaký jednodušší a příjemnější způsob, jak lidi z obou zemí propojovat, nežli prostřednictvím společných kulturních zážitků a tvořivé činnosti.

Nejlepší příklady z praxe, prezentované na konferenci, jsou toho působivým svědectvím. Ať se tedy stanou inspirací pro další aktéry z obou zemí k tomu, aby spojili své síly a společně rozvíjeli nové synergie! Možnosti k tomu ještě zdaleka nebyly vyčerpány.

„*Rosteme s kulturou*“ - a společně o to více!

Tomáš Jelínek, český ředitel ČNFB

Joachim Bruss, německý ředitel ČNFB

ČÁST A: HLAVNÍ REFERÁTY

REFERÁT MŠMT ČR: UMĚLECKÉ OBORY VE FORMÁLNÍM VZDĚLÁVÁNÍ

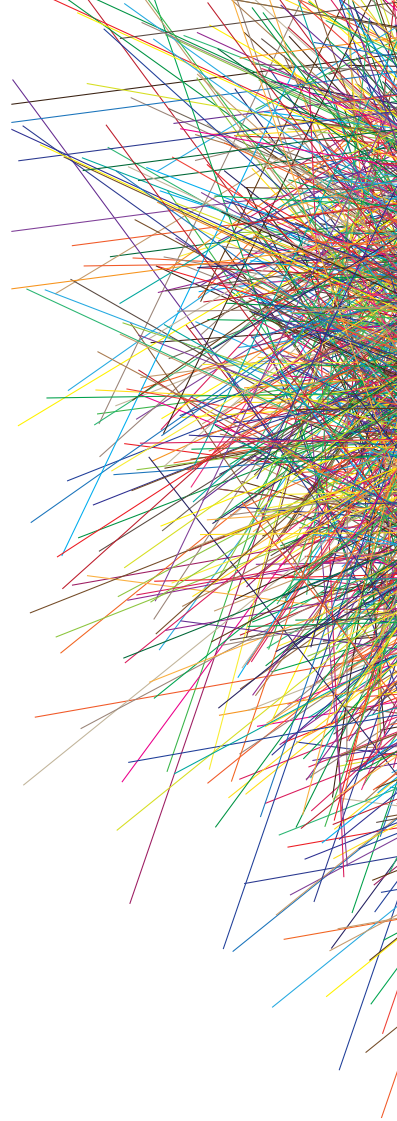
Úvod

Umění je jedním z několika základních způsobů, jimiž si člověk osvojuje svět a vykládá vlastní existenci.

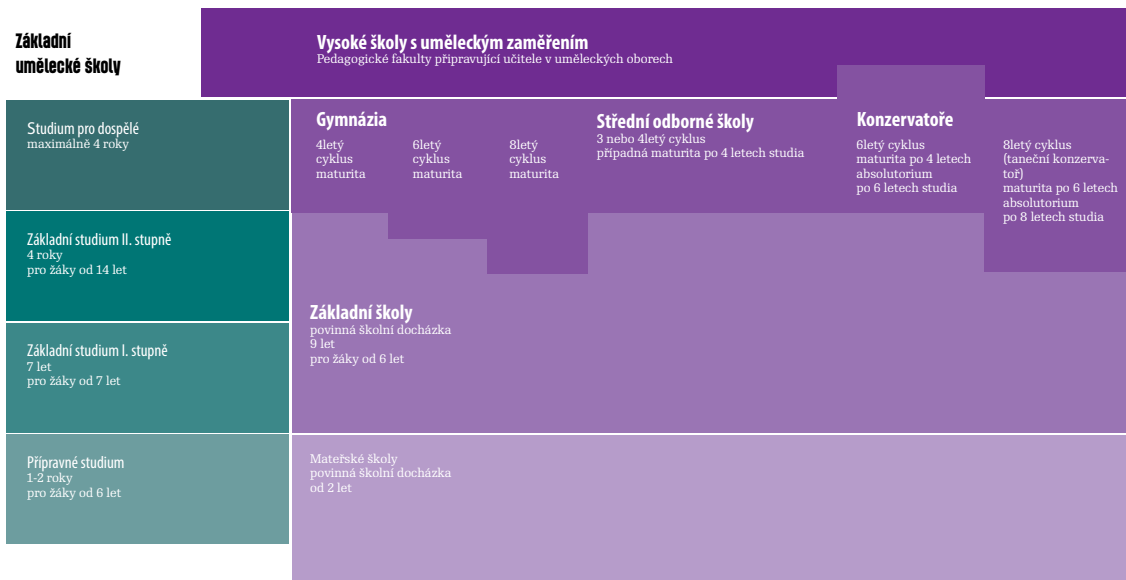
V procesu uměleckého osvojování světa se rozvíjí specifické cítění, myšlení, vnímavost k sobě samému a druhým, uměleckému dílu a okolnímu světu. Umělecké obory rozvíjejí tvůrčí potenciál každého jedince a zprostředkovávají pochopení tvůrčího (uměleckého) procesu. Pro rozvoj tvořivosti jsou užívány specifické metody, které mimo jiné umožňují rozpoznávat rafinovaný svět komerce, podbízivosti a manipulace a posilují schopnost zaujímat k němu kritické stanovisko. Bližší kontakt s uměním a vlastní tvůrčí zkušenost napomáhá zejména k utváření hodnotového systému a odstraňování negativních sociálních jevů napříč společnostmi a generacemi.

1. Umělecké obory v různých úrovních vzdělávacího systému

Formální umělecké vzdělávání plní dvě základní funkce: připravuje experty, výkonné umělce a podílí se na všeobecném vzdělávání populace.

umělecké obory v různých úrovních vzdělávacího systému

Žáci a studenti tak v míře, kterou jim poskytuje vzdělávací obsah uměleckých oborů¹ na jednotlivých stupních a typech škol, získávají:

- nové znalosti a dovednosti skrze zkušenosti z tvůrčích činností
- schopnost reflektovat a aplikovat získané znalosti, dovednosti a zkušenosti v rovině produkce, recepce a interpretace
- schopnost porozumět postupům a výsledkům tvůrčích činností, nalézat nové varianty řešení a uvědomovat si kontexty s daným druhem umění.

Za specifické cíle formálního uměleckého vzdělávání lze považovat:

- rozvíjení osobní identity v sociálních a kulturních kontextech
- rozvíjení tvořivých, poznávacích a komunikačních dispozic
- rozvíjení schopnosti vnímat, reflektovat a interpretovat umělecké nebo estetické fenomény

¹ Umělecké obory jsou v základním, středním a základním uměleckém vzdělávání součástí kurikulárních dokumentů, které jsou zakotveny v zákoně 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání.

- získávání technologických a řemeslných schopností
- získávání znalostí o vývoji umění v kulturním, historickém a sociálním kontextu
- pěstování schopnosti kritické reflexe umělecké, kulturní a společenské

Formální umělecké vzdělávání je zastoupeno ve všech úrovních vzdělávacího systému – počínaje předškolním vzděláváním a konče vzděláváním vysokoškolským.

Komentář:

Mateřské školy – neposkytují stupeň vzdělání. Kurikulárním dokumentem na státní úrovni je Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (RVP PV). Výtvarné, hudební, pohybové a dramatické aktivity jsou realizovány v rámci pěti Vzdělávacích oblastí (Dítě a jeho tělo, Dítě a jeho psychika, Dítě a ten druhý, Dítě a společnost, Dítě a svět).

Základní školy – realizují stupeň základního vzdělání, které je spojeno s povinností školní docházky. Kurikulárním dokumentem na státní úrovni je Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (RVP ZV). Oblast Umění a kultura je jednou z devíti vzdělávacích oblastí. Zahrnuje vzdělávací obory Hudební výchova a Výtvarná výchova. Vzdělávací obsah oblasti Umění a kultura je v podobě vyučovacích předmětů zařazen jako povinná součást vzdělávání v 1.–9. ročníku základní školy (1.–4. ročníku osmiletého a v 1. a 2. ročníku šestiletého gymnázia). Dramatická výchova, Filmová/Audiovizuální výchova a Taneční výchova je zařazena do Doplňujících vzdělávacích oborů. Jejich vzdělávací obsah je možné realizovat na úrovni školních vzdělávacích programů jako další nepovinný vyučovací předmět, modul nebo kurz, případně jej integrovat do jiných vyučovacích předmětů. Uvedené doplňující vzdělávací obory vycházejí ze základní koncepce oblasti Umění a kultura.

Na úrovni kurikulárních dokumentů je zpracován koncepčně pojatý a systematizovaný vzdělávací obsah vycházející ze všech základních druhů umění (výtvarné umění, hudba, dramatické umění, film/audioviz, tanec).

Gymnázia – realizují úplné střední vzdělávání všeobecného charakteru. Kurikulárním dokumentem na státní úrovni je Rámcový vzdělávací program pro gymnázia (RVP G). Oblast Umění a kultura je jednou z devíti vzdělávacích oblastí. Vzdělávacími obory v oblasti Umění a kultura jsou Hudební a Výtvarný obor. Tyto obory jsou zařazeny jako povinná součást vzdělávání do 1. a 2. ročníku čtyřletého cyklu, 5. a 6. ročníku osmiletého cyklu a 3. a 4. ročníku šestiletého cyklu, přičemž žák si volí jeden z oborů jako povinný. Součástí vzdělávacího obsahu oblasti Umění a kultura je integrující téma Umělecká tvorba a komunikace, jehož obsah je povinný pro všechny žáky. Vyučovací předměty vycházející z oblasti Umění a kultura mohou být zařazovány i do vyšších ročníků gymnázia a je možné, aby z těchto předmětů žáci v rámci školní části maturity

vykonávali maturitní zkoušku. Dramatický obor a Filmový/Audiovizuální obor jsou zařazeny do Doplňujících vzdělávacích oborů – ty však nejsou součástí RVP G v tištěné verzi. Jejich vzdělávací obsah je možné realizovat na úrovni školních vzdělávacích programů jako další, nepovinný vyučovací předmět, modul nebo kurz, případně jej integrovat do jiných vyučovacích předmětů. Uvedené doplňující vzdělávací obory vycházejí ze základní koncepce oblasti Umění a kultura.

Na úrovni kurikulárních dokumentů je zpracován koncepčně pojatý a systematizovaný vzdělávací obsah vycházející kromě tance ze všech druhů umění (výtvarné umění, hudba, dramatické umění, film/audioviz).

Základní umělecké školy – neposkytují stupeň vzdělání. Poskytují základy vzdělání v hudebním, výtvarném, tanečním a literárně-dramatickém oboru. Přestože připravují žáky ke studiu na středních a vysokých školách uměleckého nebo pedagogického zaměření a ke studiu na konzervatořích, nejsou nutným předpokladem pro to, aby žáci byli na tyto školy přijati. ZUŠ připravují své žáky rovněž na neprofesionální uměleckou činnost.

Základní umělecká škola organizuje přípravné studium, základní studium I. a II. stupně, studium s rozšířeným počtem vyučovacích hodin a studium pro dospělé.

Do studia příslušného oboru jsou přijímáni žáci na základě prokázaných předpokladů (přípravné studium) nebo talentové zkoušky (studium I. a II. stupně a studium pro dospělé). Studium daného stupně uměleckého oboru je zakončeno závěrečnou zkouškou, která může mít podobu absolventského vystoupení nebo vystavení výtvarných prací.

Popis stupňů základního uměleckého vzdělávání:

Vzdělávání v Přípravném studiu zahrnuje poznávání, ověřování a rozvíjení předpokladů žáků a jejich zájmu o umělecké vzdělávání. Žáci jsou vedeni k elementárním návykům a dovednostem, které jsou důležité pro jejich další umělecký vývoj.

Vzdělávání na I. stupni základního studia je sedmileté a je zaměřeno na rozvíjení individuálních dispozic žáků. Progresivní vzdělávání připravuje žáky především na neprofesionální umělecké aktivity, ale i na vzdělávání ve středních školách uměleckého či pedagogického zaměření a na konzervatořích.

Vzdělávání na II. stupni základního studia je čtyřleté a klade důraz na praktické uplatňování získaných dovedností a hlubší rozvoj zájmů žáků. Umožňuje jejich osobnostní růst v rámci aktivní umělecké činnosti a inspiruje k dalšímu studiu.

Studium s rozšířeným počtem vyučovaných hodin poskytuje žákům s vynikajícími vzdělávacími výsledky rozsáhlejší, hlubší a obsahově náročnější vzdělání, které je připravuje ke studiu na středních, vyšších odborných i vysokých školách s uměleckým nebo pedagogickým zaměřením a případně je směřuje k výběru povolání.

Studium pro dospělé umožňuje zájemcům o tento typ studia další rozvoj v uměleckých oblastech v metodicky fundovaném prostředí v souladu s koncepcí celoživotního vzdělávání.

Kurikulárním dokumentem na státní úrovni je Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání, na jehož základě si každá škola vytváří svůj školní vzdělávací program. Vzdělávání podle školních vzdělávacích programů umožňuje uspořádat výuku podle potřeb žáků i školy. Tím vzniká autonomie jednotlivých škol, umožňuje jejich profilaci a poskytuje možnost variabilnější organizace vzdělávání. Smyslem zá-

kladního uměleckého vzdělávání je nejen poskytnutí základů uměleckého vzdělávání v jednotlivých uměleckých oborech, ale především pěstování potřebných vlastností a žádoucích životních postojů žáků prostřednictvím vlastní tvorby a setkávání se s uměním.

Konzervatoře – poskytují stupeň vzdělání v rámci odborného uměleckého vzdělávání v hudebním, dramatickém a tanečním oboru. Připravují žáky na profesionální kariéru v oblasti umění jako výkonné umělce, učitele v ZUŠ apod., případně je připravují ke studiu na vysokých školách s uměleckým zaměřením či na pedagogických fakultách.

Střední odborné školy, lycea a učiliště – poskytují stupeň vzdělání v rámci odborného vzdělání. Podle typu odbornosti zařazují buď odborné vzdělávání přímo v daném uměleckém oboru (Umění a užité umění) či pedagogické vzdělávání (střední pedagogické školy a lycea), nebo tzv. Estetické vzdělávání jako všeobecný základ pro poznávání umění a kultury a pro upevňování a prohlubování si vědomostí z této oblasti, získaných na základní škole (především z literatury a obecně kulturního přehledu).

	Celkem škol	Počty žáků	Počty pedagogů
Základní školy	4 140	906 188	73 405
Gymnázia	359	128 994	
Základní umělecké školy	1 454*	248 524	11 362
Střední odborné školy, lycea a učiliště	1307	404 080	44 881
Konzervatoře	18	3772	

*489 škol a 965 poboček

Zdroj: Statistika z ročenky 2016/2017

2. Tvůrčí činnosti jako základ uměleckých oborů ve všeobecném vzdělávání

Všeobecně vzdělávací tradice, která se utvářela v průběhu 18. století, byla spjata se zakládáním uměleckých škol, s aktivitami umělců a s podporovateli umění, kteří se rekrutovali z různých společenských vrstev. V této době také vznikaly specializované předměty (kreslení a zpěv); význam měl i rozvoj uměleckých lidových aktivit, jednalo se zejména o zpěv a divadlo.

Vzhledem k tomu, že se vzdělávání na základních školách týká veškeré populace, je nanejvýš důležité, aby žáci během povinné školní docházky měli možnost setkávat se nejen s tradiční výtvarnou a hudební výchovou, ale i se širokým spektrem tvůrčích činností i dalších uměleckých oborů.

Koncepce vzdělávací oblasti Umění a kultura v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání tento prostor vytvořila a vedle povinného vzdělávacího obsahu hudební a výtvarné výchovy je možné na úrovni škol realizovat výuku i dalších uměleckých oborů, a to dramatické, taneční a pohybové a filmové/audiovizuální výchovy.

Povinná školní docházka se kromě základních škol realizuje v nižších ročnících víceletých gymnázií (osmiletých a šestiletých). Z tohoto důvodu byla oblast Umění a kultura pro gymnázia koncipována tak, aby vzdělávací obsah uměleckých oborů v základním a gymnaziálním vzdělávání na sebe navazoval a postupně gradoval tak, aby vedl k hlubšímu poznání nejen jednotlivých druhů umění, ale i jejich vzájemných vazeb a přesahů.

Činnostní pojetí je propojujícím prvkem obsahu všech uměleckých oborů ve všeobecném vzdělávání – obsah tvůrčích činností tvoří znalostí a dovedností bázi pro rozvoj tvůrčích

schopností žáka. Ty však lze rozvíjet pouze tehdy, pokud je respektována jeho individualita, jeho vlastní zkušenosti, způsob prožívání a myšlení, jeho představivost, fantazie a emocionálnita. Umělecké obory v sobě tak zcela přirozeně zahrnují inkluзивní aspekt vzdělávání.

TVŮRČÍ ČINNOSTI – ZÁKLAD POVINNÉHO VZDĚLÁVACÍHO OBSAHU

Výtvarná výchova (ZŠ)

- Rozvíjení smyslové citlivosti
- Uplatňování subjektivity
- Ověřování komunikačních účinků

Hudební výchova (ZŠ)

- Vokální činnosti
- Instrumentální činnosti
- Hudebně pohybové činnosti
- Poslechové činnosti

Výtvarný obor (G)

- Obrazové znakové systémy
- Znakové systémy výtvarného umění

Výtvarný obor (G)

- Produkce
- Receptce a reflexe

Umělecká tvorba a komunikace – společné integrující téma hudebního a výtvarného oboru (G)

- Umělecký proces a jeho vývoj
- Role subjektu v uměleckém procesu
- Úloha komunikace v uměleckém procesu

TVŮRČÍ ČINNOSTI – ZÁKLAD NEPOVINNÉHO VZDĚLÁVACÍHO OBSAHU (DVO)

Dramatická výchova (ZŠ)

- Základní předpoklady dramatického jednání
- Proces dramatické a inscenační tvorby
- Receptce a reflexe dramatického umění

Filmová/Audiovizuální výchova (ZŠ, G)

- Uplatnění subjektivity, pozorování, smyslového vnímání
- Uplatnění kreativity, fantazie a senzibility
- Komunikace, posilování a prohlubování komunikačních schopností

Dramatický obor (G)

- Dramatická a inscenační tvorba
- Dramatické umění

Taneční a pohybová výchova (ZŠ)

- Pohybová průprava
- Prostorové citění
- Vzájemné vztahy
- Pohyb s předmětem
- Hudba a tanec
- Improvizace/Improvizace a tvorba

V návaznosti na povinný vzdělávací obsah oborů v RVP ZV byly pro výtvarnou a hudební výchovu zpracovány standardy. Standardy konkretizují očekávané výstupy, ale neurčují, co a kdy se má v uměleckých oborech ve školách učit a už vůbec ne to, jakou podobu má mít výsledek tvůrčí činnosti žáků.

Význam standardů a na ně navazujících Metodických komentářů a úloh (jedná se o samostatný metodický materiál) spočívá zejména v tom, že se zaměřují na principy, kterým je třeba se ve výuce uměleckých oborů věnovat, a to proto, aby se rozvíjel tvůrčí potenciál žáků v oblasti produkce, recepce a interpretace.

Metodické komentáře a úlohy ke standardům nastavují pro tvůrčí činnosti tři úrovně obtížnosti, což pomáhá k individualizaci zadání, bez něhož se kvalitní výuka uměleckých oborů neobejde.

Základní charakteristika standardů a navazujících metodických komentářů a úloh

Hudební výchova

- akcentují činnostní princip předmětu; teoretické poznatky jsou व्यवोovány především z praktických činností
- jsou koncipovány tak, aby „zjistily a zajistily „pozorovatelnou a hodnotitelnou“ kvalitu výkonu žáka;
- umožňují v maximální možné míře zohlednit individuální dispozice žáků – úspěšně jich může dosahovat každý;
- jsou „otevřené“ různým přístupům a metodám

Výtvarná výchova

- mají komplexní povahu – zahrnují všechny okruhy činnosti: Rozvíjení smyslové citlivosti, Uplatňování subjektivity a Ověřování komunikačních účinků;
- podporují rozvoj tvůrčích schopností žáka v rovině tvorby, vnímání a interpretaci; „nestandardizují“ výsledky tvorby žáka
- respektují individualitu žáka (jeho zkušenost, způsobu prožívání a myšlení, jeho představivost, fantazii a emocionalitu;

Významnou metodickou podporou pro pedagogy na všech typech a stupních škol je Metodický portál www.rvp.cz. Významnou podporu pro Základní umělecké školy poskytuje Národní institut pro další vzdělávání www.nidv.cz. Byl vytvořen celostátně koordinovaný vzdělávací systém metodické pomoci ZUŠ, který se obsahově zaměřuje jak na začínající učitele, tak na učitele zkušené a na ředitele. Obsahová nabídka pokrývá všechny umělecké obory.

3. Závěr

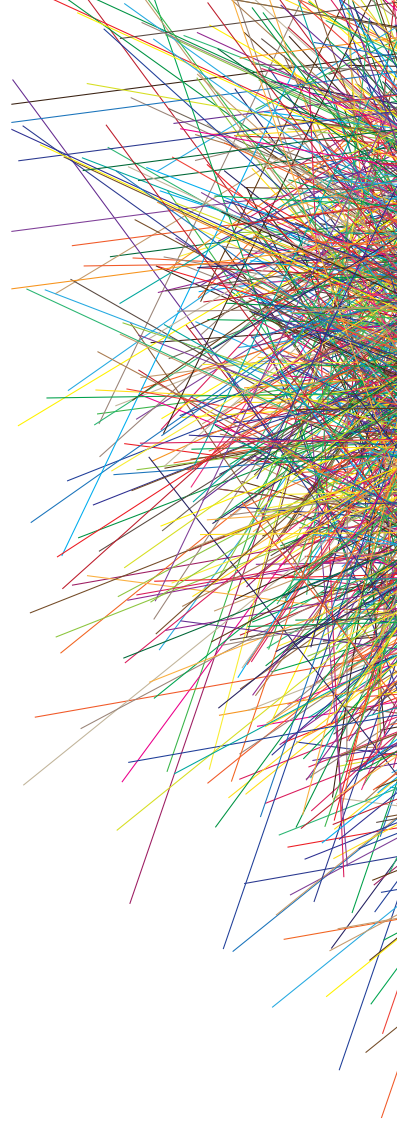
Umělecké vzdělávání představuje širokou oblast. Zahrnuje jak formální vzdělávání ve školských institucích, tak neformální vzdělávání, na němž se podílí široké spektrum kulturních institucí, nevládní neziskové organizace a další subjekty. Nejde pouze o vzdělávání v uměleckých oborech, ale také o vzdělávací prostřednictvím umění.

REFERÁT MK ČR: ÚLOHA RESORTU KULTURY V OBLASTI NEFORMÁLNÍHO UMĚLECKÉHO VZDĚLÁVÁNÍ

Ministerstvo kultury věnuje systematickou pozornost vzdělávání k umění a kultuře, a to zejména v oblasti neformálního vzdělávání, které tvoří (společně se zájmovým vzděláváním a informálním učením) nedílnou součást procesu celoživotního učení.² Neformální vzdělávání se uskutečňuje mimo či nad rámec formálního vzdělávacího kurikula, tj. ve volném, „nepovinném“ či mimoškolním čase. Týká se všech skupin obyvatelstva – dětí, mládeže i dospělých. Ať už je vedeno profesionály či dobrovolníky, jde o záměrné a řízené vzdělávání, které je realizováno dobrovolně a svobodně. Mají v něm své místo pravidelnost, strukturace a směřování ke zvolenému cíli.

To v praxi zahrnuje vzdělávací aktivity, které pořádají kulturní a osvětová zařízení zřizovaná orgány veřejné správy, a to jak specializovaná, jako jsou pamětové instituce (muzea včetně muzeí v přírodě, galerie, veřejné knihovny) a umělecká produkční zařízení (zejména divadla), i obecná, jako jsou domy kultury, kulturní a osvětová střediska apod. Významnou pozici zaujímají příspěvkové organizace zřizované MK. Další skupinou jsou nevládní neziskové organizace (především zapsané spolky, obecně prospěšné společnosti, ústavy, nadace) a konečně i podnikatelské subjekty (akciové společnosti, společnosti s ručením omezeným a další).

² Bližší vysvětlení pojmů „zájmové vzdělávání“ a „neformální vzdělávání“ též na webových stránkách MŠMT: <http://www.msmt.cz/mladez/zajmove-vzdelavani-1>.

Co všechno poskytuje neformální vzdělávání?

- Rozvíjí schopnosti, dovednosti a kompetence (např. komunikativní), na něž ve formálním vzdělávání není tolik prostoru.
- Vytváří inkluzivní prostor, v němž se setkávají různé sociální skupiny.
- Přispívá k rozvoji osobnosti, k jejímu osobnímu, společenskému a profesnímu růstu.
- Naplňuje volný čas a pozitivně ovlivňuje životní způsob.
- Pro společnost představuje významnou přidanou hodnotu, neboť přispívá k její soudržnosti a zlepšování vnitřních vazeb

V novém milénium (v případě dramatické výchovy již dříve) se ovšem daří propojit tuto sféru i s oblastí formálního vzdělávání. Tedy vedle „tradičních“ uměnovědných vyučovacích předmětů, jakými jsou literární, výtvarná či hudební výchova, se v ČR poměrně pevně etablovala dramatická výchova a své místo v kurikulu získala i taneční výchova. Nejedná se ovšem pouze o umělecké předměty jako takové. Jde o způsoby výuky, které mohou umělecké prostředky a postupy nabídnout a které lze vnímat jako velmi užitečný výchovný i vzdělávací nástroj. Tento nástroj „není zaměřen na prvenství, rychlost, výsledek, úspěch, ale nabízí soustředění, sebepoznávání, úctu k druhým, radost a potřebu pečovat o společně sdílený prostor.“³ Cíle těchto výchov jsou pedagogické, prostředky umělecké. Umělecké prostředky využité v rámci jiných vyučovacích předmětů pomáhají při výuce, komunikaci s dětmi, při motivaci k činnosti či přinejmenším k udržení pozornosti.

Proto jsme přesvědčeni o tom, že podpora uměleckého vzdělávání na formální i neformální vzdělávací bázi má zásadní význam pro výchovu dalších generací, pro úspěšné začlenění jedince do společnosti i pro jeho uplatnění na trhu práce. Z dostupných výzkumů⁴ vyplývá, že umělecké vzdělávání podporuje a rozvíjí tzv. měkké kompetence, jakými jsou vedle kreativity např. efektivní komunikace, kooperace, řešení problémů,

samostatnost, zvládání zátěže či aktivní přístup.⁵ To všechno jsou dovednosti, které oceňuje současný trh práce. Proto je velmi žádoucí pečovat o rozvoj takových dovedností ve spolupráci s resortem školství, aby byl tento potenciál „umění ve vzdělávání“ dostatečně využit.

Jak ukázal před cca deseti lety realizovaný výzkum dětských uměleckých aktivit ve vztahu k rozvoji osobnosti dítěte, právě umělecká aktivita pozitivně ovlivňuje dítě v zájmu o kulturu a umění a rozvíjí jeho kulturní kapitál. Děti z uměleckých souborů a kroužků nabývají ve vybraném druhu umění expertní habitus a aktivní vztah k umění si uchovávají i v dospělosti. Rovněž zahraniční výzkumy potvrzují úspěšnost absolventů na pracovním trhu. Umění totiž rozvíjí jak uměleckou, tak nespécifickou kreativitu. Kulturní politiky řady kulturně vyspělých zemí počítají se zájemci o neprofesionální umění jako s aktivním publikem pro profesionální umělecká zařízení. Je proto dobře, že práce s publikem ve smyslu výchovy k poučenému konzumu umění se začala rozvíjet i v ČR (pilotní projekty IU-DÚ a projekty lektorských oddělení řady profesionálních institucí, zejména divadel).

Stěžejní strategický dokument resortu kultury **Státní kulturní politika na léta 2015-2020** počítá s využitím kulturních hodnot pro vzdělávací účely, dokonce je to jeden z jejích koncepčních cílů.⁶ Definuje pak řadu opatření, z nichž se některá týkají přímo uměleckého vzdělávání:

- posílit výuku kulturních dovedností a znalostí o kultuře a kulturním dědictví ve školách a zařízeních mimoškolního vzdělávání⁷
- účinněji zapojovat kulturní instituce do systémů vzdělávání zejména dětí, mládeže

5 Komplexní seznam měkkých kompetencí viz Centrální databáze kompetencí, autonomní systém pro správu znalostí, dovedností a měkkých kompetencí (portál spravovaný MPSV): <http://kompetence.nsp.cz/mekkeKompetence.aspx>.

6 „Uchovávání prověřených kulturních hodnot, tvorba nových kulturních hodnot a využívání těchto hodnot pro vzdělávací účely.“ Viz Důvodová zpráva ke Státní kulturní politice 2015-2020, s. 1.

7 Státní kulturní politika na léta 2015–2020, Priorita 2 – Rozvoj kreativity, podpora kulturních činností a vzniku kulturních statků, poskytování veřejných kulturních služeb, práce s publikem, podpora přístupu ke kultuře a rozvoj participativní kultury usnadňující sociální začlenění, Záměr 2.1 – Podpora rozvoje kulturních dovedností a znalostí celé populace, Opatření 2.1.2.

3 Bližší vysvětlení pojmů „zájmové vzdělávání“ a „neformální vzdělávání“ též na webových stránkách MŠMT: <http://www.msmt.cz/mladez/zajmove-vzdelavani-1>.

4 Význam vybraných dětských uměleckých aktivit pro utváření osobnosti dítěte ve věku povinné školní docházky. NIPOS, 2003-2007.

a příslušníků sociálně ohrožených skupin, implementovat a rozšiřovat takto zaměřené domácí i zahraniční projekty⁸

- nabídka kvalifikačního vzdělávání vedoucích dětských uměleckých souborů⁹
- nabídka kvalifikačního a zájmového vzdělávání v uměleckých oborech, odborné poradenství¹⁰
- navrhnout systém celoživotního vzdělávání pro různé skupiny občanů¹¹
- podporovat rozvoj osobnosti prostřednictvím neprofesionálního umění,¹² v jehož rámci se uskutečňuje mj. mezioborový projekt Týden uměleckého vzdělávání a amatérské tvorby (o něm uslyšíme později)

Koncepce podpory umění v ČR na léta 2015–2020 je úzce provázána se Státní kulturní politikou. Jedním z jejích cílů je podpora umělecké tvorby, profesionalizace a strategického plánování. Definuje následující úkoly pro oblast vzdělávání:

- podporovat vzdělávací aktivity státních i nestátních neziskových kulturních institucí podporujících rozvoj kreativity dětí i dospělých¹³
- podporovat vzdělávací aktivity pro děti a mládež v oblasti profesionálního i neprofesionálního umění; zajištění výchovně-vzdělávacích akcí pro děti a mládež a podpora dětské kreativity¹⁴ (a další úkoly, o kterých budeme hovořit později).

Z hlediska podpory uměleckého vzdělávání hrají důležitou úlohu každoročně vyhlašovaná výběrová dotační řízení Ministerstva kultury v gesci Odboru regionální a národnostní kultury (ORNK).

Jsou jimi:

- podpora neprofesionálních uměleckých aktivit
- podpora zahraničních kontaktů v oblasti neprofesionálních uměleckých aktivit
- program poskytování příspěvků na tvůrčí nebo studijní účely v oblasti neprofesionálního umění a tradiční lidové kultury.

V rámci výběrového dotačního řízení v Programu na podporu neprofesionálních uměleckých aktivit, jež specificky rozvíje

8 Státní kulturní politika na léta 2015–2020, Priorita 2 – Rozvoj kreativity, podpora kulturních činností a vzniku kulturních statků, poskytování veřejných kulturních služeb, práce s publikem, podpora přístupu ke kultuře a rozvoj participativní kultury usnadňující sociální začlenění, Záměr 2.1 – Podpora rozvoje kulturních dovedností a znalostí celé populace, Opatření 2.1.3.

9 Tamtéž, Opatření 2.1.3 A.

10 Tamtéž, Opatření 2.1.4 D.

11 Tamtéž, Opatření 2.1.8.

12 Tamtéž, Opatření 2.1.4.

13 Koncepce podpory umění v ČR 2015–2020, Cíl I – Podpora umělecké tvorby, profesionalizace a strategického plánování, úkol č. 13.

14 Tamtéž, úkol č. 14.

kulturní život regionů, estetickou tvořivost a podporují občanskou soudržnost, poskytuje Ministerstvo kultury dotace na projekty, které rozvíjejí a podporují vzdělávací oblast, dětské estetické aktivity s důrazem na přípravu a vzdělávání vedoucích dětských a mládežnických kolektivů i umělecké aktivity studentů a mladých lidí s důrazem na akce podporující jejich kreativitu.

Jedná se zejména o přehlídky a festivaly, jejichž součástí jsou vzdělávací semináře, workshopy, dílny, rozborové semináře, diskusní kluby, odborné reflexe a další, které slouží k příležitosti a setkání účastníků přehlídek, festivalů, ať vzdělávacího či společenského charakteru. Tuto oblast odborně zastrešuje Národní informační a poradenské středisko pro kulturu (příspěvková organizace MK). Gestoruje systém postupových přehlídek v jednotlivých uměleckých oborech, pořádá vybrané celostátní přehlídky včetně mezinárodních. Nabízí kvalifikační i zájmové vzdělávání pro učitele, umělecké vedoucí i jednotlivé zájemce. Každá z cca dvaceti celostátních přehlídek v gesci NIPOS má vzdělávací část. Např. desetidenní divadelní festival Jiráskův Hronov letos nabídl 15 dílen s účastí cca 250 zájemců. NIPOS sbírá i šíří informace jak ve formě časopisů, specializovaných webů, tak malotirážních odborných publikací. Tato instituce je rovněž iniciátorem a koordinátorem mezioborového projektu **Týden uměleckého vzdělávání a amatérské tvorby**, uslyšíme o něm v další části konference.

Samostatnou kapitolou je oblast péče o tradiční lidovou kulturu, která poskytuje prostor pro specifické umělecké a výchovně vzdělávací aktivity využívající tradic lidové hudby, tance, řemesel a dalších prvků lidové kultury. Systematicky se podpoře této oblasti věnuje Ministerstvo kultury od roku 2003, kdy byla přijata Koncepce účinnější péče o tradiční lidovou kulturu.¹⁵ Úkoly současné verze této Koncepce na léta 2016–2020¹⁶ se týkají zejména identifikace, dokumentace a prezentace tradiční

15 Usnesení vlády č. 571/2003. Podobné úkoly stanovila vláda i v aktualizovaných verzích této koncepce na léta 2011–2015 (usnesení vlády č. 11 z 5. ledna 2011) a na léta 2016–2020 (viz dále).

16 Usnesení vlády č. 10 ze dne 13. ledna 2016.

lidové kultury, ale také její aplikace ve výchovně vzdělávacím procesu ve školách i v mimoškolní výchově, zpracování a vydávání učebních textů a multimediálních pomůcek pro výchovu a vzdělávání v oblasti tradiční lidové kultury.

Tyto úkoly garantuje nejen Ministerstvo kultury, ale i Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, nutno však poznamenat, že jejich plnění do značné míry závisí na aktivitě konkrétních škol a mimoškolních zařízení pro děti a mládež a na jejich spolupráci se specializovanými kulturními zařízeními, zejména s muzei a knihovnami.

Škola folklorních tradic je ojedinělý celorepublikový kurz akreditovaný MŠMT ČR, který je určen současným i budoucím vedoucím, uměleckým vedoucím, organizačním pracovníkům folklorních souborů, učitelům a dalším vážným zájemcům o lidový tanec. Jeho hlavním cílem je prohloubení znalostí a dovedností jak ze specializované problematiky hudebního a tanečního folkloru a souvisejících otázek obecné etnologie, tak z aplikace oborů, jako je pedagogika, psychologie, fyziologie apod. Kurz je rovněž chápán jako forma péče o tradiční lidovou kulturu. První z dvouletých vyučovacích cyklů se uskutečnil v letech 1998–2000 a doposud jej absolvovalo již více než 200 absolventů. Letos byl zahájen další běh kurzu v Brně. Jednotlivé předměty (Lidový tanec v ČR, Úvod do hudební teorie, Základy choreografie, Dramaturgie ve folklorním souboru, Režijní minimum ad.) vyučují přední odborníci i zkušení souboroví praktici. Za dobu své existence si ŠFT získala značné renomé mezi zájemci o praktické znalosti folkloru a svou úroveň vytvořila novou tradici prestižního vzdělávání v uvedené oblasti.¹⁷

Podpora uměleckého vzdělávání a výchovy k umění se prolíná ve větší či menší míře i s dalšími programy a dotačními tituly Ministerstva kultury, kterými jsou:

- Program státní podpory festivalů profesionálního umění

- Program státní podpory profesionálních divadel, symfonických orchestrů a pěveckých sborů
- Podpora projektů výchovně vzdělávacích aktivit v muzejnictví
- Program Kulturní aktivity (v různých oblastech – Památková péče, v letošním roce i Podpora projektů k připomínce významných výročí naší státnosti – 1918, 1968 a 1993; Podpora projektů spolků a pobočných spolků) aj.

Širší roli mohou plnit příspěvkové organizace MK, veřejné kulturní instituce či nestátní neziskové organizace.

Ze široké škály projektů podporovaných MK můžeme jako příklad úspěšné praxe vybrat z oblasti živého profesionálního umění projekty **České filharmonie** (které budou prezentovány ve třetí části konference), stejně jako vzdělávací aktivity **Pražského filharmonického sboru**. V současné době kromě pořádání edukativních koncertů (ve spolupráci s předními dětskými pěveckými sbory, jako je Kühnův dětský sbor nebo Radost Praha), jsou jeho nejnovějším projektem **pěvecké workshopy** pro žáky z 1. stupně ZŠ. Jejich cílem je, aby děti získaly možnost lépe poznat sborový zpěv, a to přímo od zkušených profesionálních zpěváků. Děti se přístupnou a zábavnou formou seznámí nejen se samotným sborovým zpěvem, ale také např. s technikou správného dýchání. Při PFS funguje také **Akademie sborového zpěvu**, která byla založena v roce 2012 jako roční až dvouleté studium určené studentům zpěvu středních a vysokých škol od 16 do 26 let. V průběhu studia se členové Akademie zapojí do úzké spolupráce s Pražským filharmonickým sborem. Někteří z akademiků, kteří úspěšně absolvovali projekt, posléze také úspěšně zvládli konkurz do některé z hlasových skupin a byli přijati mezi stálé členy Pražského filharmonického sboru.

V oblasti filmové výchovy lze uvést vedle úspěšných projektů **My Street Films**¹⁸ či široké škály vzdělávacích projektů jihlavského **Centra dokumentárního filmu**¹⁹ např. **Jeden svět na školách**, který je již od roku 2001 jedním ze vzdělávacích programů organizace Člověk v tísni. Výukové materiály reagují na situaci ve společnosti a aktuální výzvy u nás i ve světě. Mimořádný

¹⁷ Více o letošním ročníku viz: <http://www.nul.kc.cz/vzdelavaci-programy/skola-folklornich-tradic/>.

¹⁸ Více informací viz <http://mystreetfilms.cz/>.

¹⁹ Více informací viz <http://www.c-d-f.cz/>.

důraz je kladen na praktickou využitelnost materiálů vzniklých v rámci projektu, a proto všechny vznikají ve spolupráci s učiteli. S materiály Jednoho světa na školách pracují učitelé a žáci na více než 3600 základních a středních školách. Prostřednictvím filmů, diskusí a výukových aktivit přináší do škol důležitá témata a konkrétní příběhy. Hlavním tématy jsou lidská práva, moderní československé dějiny, mediální vzdělávání a mnoho dalších. Projekt učitelům poskytuje atraktivní formou audiovizuálních lekcí dokumentární filmy a metodické materiály dostupné online na portále jsns.cz. Vše na webu je zdarma a legálně.²⁰

Také **Pražské Quadriennale**²¹ (pořadatel Institut umění – Divadelní ústav) doprovází každý svůj ročník bohatým a promyšleným programem pro děti. V rámci posledního ročníku PQ 2015 fungovaly jak programy pro školy, tak dílny pro děti a udělování Ceny dětských návštěvníků, byla k dispozici dětská mapa. Dlouhodobý projekt pro školy byl nazván „Rekvizitárna“ a v rámci tohoto projektu tým PQ kontaktoval již s ročním předstihem pedagogy všech pražských i mnohých mimopražských škol různých typů (MŠ, ZŠ, SŠ, ZUŠ). Ti se pak mohli účastnit buď aktivně (prostřednictvím vlastní tvůrčí práce s žáky na základě stanovených podmínek ze strany PQ) nebo pasivně (pouze návštěvou výstavy). Jako ústřední bylo zvoleno téma „Počasí“, v rámci kterého dostali děti a studenti úkol využít konstrukci deštníků a vytvořit z nich nové objekty. Na webových stránkách akce byl zveřejněn metodický materiál, který pedagogům umožnil připravit si ve školách vlastní projekt v rámci širě zvoleného tématu. Měli zaznamenávat nejen výsledek, ale i tvůrčí proces s žáky – od prvotních skic a idejí přes realizaci až po výsledné objekty. Kolem deštníků se poté „točilo“ celé dění i v dětských dílnách a řada dalších aktivit. Celkový počet dětských účastníků PQ v roce 2015 lze odhadovat na úspěšných 2500.

V oblasti paměťových institucí, jakými jsou muzea a galerie, lze sledovat tendenci k většímu otevírání se veřejnosti a nárůst programů pro veřejnost. **Národní muzeum** nabízí v rámci doprovodných programů k pořádaným výstavám edukační programy pro školy i širokou veřejnost, například Malujeme a posloucháme Vltavu či doprovodné programy k výstavě RETRO. **Národní galerie** v Praze se uměleckému vzdělávání věnuje soustavně, téměř každou výstavu doprovází edukační program. Dlouhodobou a pozornou péčí věnuje uměleckému vzdělávání **Centrum muzejní pedagogiky Moravského zemského muzea v Brně**.²² doprovodné programy, výtvarné dílny, přednášky či spolupráce se studenty uměleckých akademií se odehrávají ve větší či menší míře v oddělení divadla, hudby, literatury, stejně jako v Centru kulturně politických dějin. O Moravském zemském muzeu uslyšíme ještě později v průběhu konference. Také **Slezské zemské muzeum**²³ se na uměleckém vzdělávání aktivně podílí již řadu let. K velkým výstavám a expozicím jsou každoročně připravovány desítky edukačních programů pro nejrůznější cílové skupiny. Programy jsou aktualizovány dle potřeb pedagogů, a pokud je to alespoň trochu možné, navazují na požadavky Rámcových vzdělávacích programů MŠMT. V dubnu letošního roku zahájilo muzeum výstavu s titulem Věrní zůstaneme, která je věnována vzniku a bojové cestě československé zahraniční armády na východní frontě během II. světové války. V rámci této výstavy je připraven stejnojmenný edukační program, který zábavnou formou zapojí účastníky tohoto programu do běhu historických událostí sboru – od počátku jeho založení přes těžké boje a strastiplné cesty vojáků domů do vlasti až po jeho legendární vítězství. Program je určen pro žáky vyššího stupně ZŠ, studenty SŠ a skupiny zájemců z řad ostatních návštěvníků. Je vytvořen dle požadavků Rámcových vzdělávacích programů.

Moravská galerie v Brně pořádá dlouhodobě ve všech stálých expozicích v Pražákově paláci, Místodržitelském

20 Více informací viz <https://www.jsns.cz/>.

21 Více informací viz <http://www.pq.cz/>.

22 Více informací viz <http://www.mzm.cz/>, <http://www.mcmp.cz/>.

23 Více informací viz <http://www.szm.cz/>.

paláci i Uměleckoprůmyslovém muzeu edukační programy pro všechny věkové kategorie od dětí z mateřských škol až po studenty škol středních. Na rekonstrukci Pražákova paláce, jejíž součástí bylo otevření stálých expozic „ART IS HERE: moderní umění“ a „ART IS HERE: nové umění“, reagovalo v loňském roce Lektorské oddělení vytvořením řady nových programů. Lektorské oddělení MGB připravuje v průběhu školního roku řadu zavedených formátů pro děti, s největším úspěchem se setkávají Dětské vernisáže. Dalšími formáty jsou Sobotní ateliéry (pro děti ve věku 5–12 let), Rodinná odpoledne (pro děti 5–12 let a jejich rodiče, prarodiče a další příbuzné a známé), Vymalováno (pro děti 3–6 let), Playgrunt (pro děti 4–12 let, program zaměřený na propojování výtvarného umění a literatury), Výživa (pro rodiče miminek a batolat 0–3 roky). O prázdninách potom probíhají týdenní artcampsy pro různé věkové kategorie a program Barevná dopoledne pro děti předškolního věku.

Muzeum loutkářských kultur Chrudim (MLK)²⁴ nabízí od roku 2013 vzdělávací programy, které se váží přímo k probíhajícím výstavám nebo stálé expozici. Mezi nejoblíbenější lektorované programy patří zážitková prohlídka stálé expozice s názvem *Magický svět loutek ožívá* anebo výtvarný workshop *Stínové loutky*, výtvarný program zaměřený na seznámení se s fenoménem stínového divadla Orientu.

Pro tuto konferenci budiž velmi patřičným příkladem příspěvková organizace MK **Památník Lidice**,²⁵ která dlouhodobě pořádá workshopy a doprovodné programy na téma společné české a německé historie. Vzdělávací program *Lidice žijí v obrazech* je výtvarnou dílnou, která otevírá možnost nahlédnutí do složitých a tragických témat spjatých s historií místa, jež lze jen stěží popsat slovy. Tvorivými přístupy se žáci seznámí s lidickou tragédií, historií Lidické sbírky moderního umění a konkrétními uměleckými díly vystavenými v Lidické galerii.

²⁴ Více informací viz <http://www.puppets.cz/>.

²⁵ Více informací viz <http://www.lidice-memorial.cz/>.

Památník Lidice je ze své podstaty významně orientovaný také na návštěvníky ze zahraničí. Programy, které připravuje pro německy hovořící návštěvníky, jsou zaměřené především historicky, např.: Einführung in die Geschichte von Lidice, Führung durch das Areal der Gedenkstätte, Museumsausstellungen, Begleitprogramm, Filmvorführung – Dokumentar- und Spielfilme, Begegnung mit einem Zeitzeugen aj.

Tradičně je z Německa obesílaná **Mezinárodní dětská výtvarná výstava**. Byla založena v roce 1967 k uctění památky dětských obětí z Lidic i těch, které zemřely ve válečných konfliktech. V posledních letech bývá do výstavy pravidelně zasíláno více než 25.000 velice kvalitních výtvarných děl od dětí nejen z České a Slovenské republiky, ale i z dalších 60–70 států celého světa. V tomto ohledu by si Památník Lidice přál odezvu z Německa zintenzívnit. Pro návštěvníky MDVV jsou připraveny edukační programy, které je možné vést i v němčině.

V oblasti knihoven lze obrátit pozornost na letošní udílení cen Knihovna roku 2017, jejíž vítězkou se stala obecní knihovna ve Křtinách na Blanensku. Cenu obdržela za to, že se jí do zrekonstruovaných prostor daří lákat nové čtenáře, poskytuje odborné služby okolním knihovnám a mimořádná je podle poroty její spolupráce s mnoha obecními spolky, která také přivádí do knihovny nové uživatele. V kategorii informační počín si titul Knihovna roku 2017 odvezli z Prahy zástupci Krajské vědecké knihovny v Liberci za dlouholetý úspěšný projekt *Děti čtou nevidomým dětem*. Projekt podporuje čtenářství u dětí základních škol a jejich výchovu k solidaritě.

Klub dětských knihoven (KDK) je nejpočetnější odbornou sekcí Svazu knihovníků a informačních pracovníků ČR (SKIP). Sdružuje individuální členy SKIP nebo pracovníky knihoven – institucionálních členů SKIP, kteří se zabývají nebo které zajímá práce s dětským čtenářem, zejména pak nové formy práce s dětmi, podpora dětského čtenářství, vzdělávání

v této oblasti a vše ostatní, co přispívá k rozvoji služeb dětem v knihovnách. KDK je pořadatelem vzdělávacích aktivit pro své členy, provozuje diskusní fórum a „*Databanku akcí*“, kterou mohou členové KDK využívat.²⁶

Shrnutí, doporučení

Umělecké vzdělávání má své místo ve strategických dokumentech rezortu kultury a jeho potřeba je artikulována prostřednictvím dotačních programů a výzev napříč různými odbory MK ČR. Hlavními aktéry tohoto živého procesu jsou veřejné kulturní instituce a organizace, nestátní neziskové organizace i individuální umělci. Tradičně je úzce propojena oblast neprofesionálního umění a neformálního vzdělávání v řadě uměleckých oborů. V poslední dekádě se ovšem také významně rozšiřuje nabídka vzdělávacích programů zejména paměťových institucí – nabízejí širokou škálu vzdělávacích aktivit pro děti, mládež, dospělé i seniory.

Aby bylo možné prokázat a dlouhodobě sledovat blahodárný vliv uměleckého vzdělávání na jedince a společnost, je třeba podpořit celkově výzkum v oblasti kultury a umění (mj. ve spojitosti se vzděláváním), stejně jako zveřejňování výsledků tohoto výzkumu (což odpovídá též jednomu z cílů Konceptu podpory umění v ČR na léta 2015–2020).²⁷

Pro nás by na tomto místě mohl být výzvou úkol č. 15 výše jmenované koncepte, který deklaruje „uzavřít *Memorandum o spolupráci v rámci kreativního vzdělávání mezi MK ČR a MŠMT ČR, které bude zahrnovat vznik nového programu na podporu kreativního vzdělávání v ČR financovaného z obou resortů*“. Podaří-li se dlouhodobě a systematicky pečovat o tuto oblast a více posílit spolupráci rezortu kultury a školství, povede to ku prospěchu obou zúčastněných stran.

Využité materiály:

Podklady odborů MK ČR (OMA, OMG, OPP, ORNK, OULK)

Státní kulturní politika na léta 2015–2020 (s výhledem do roku 2025) (2015)

Koncepce účinnější péče o tradiční lidovou kulturu v ČR 2016–2020 (2016)

Koncepce podpory umění v ČR 2015–2020 (2015)

Centrální databáze kompetencí, autonomní systém pro správu znalostí, dovedností a měkkých kompetencí (<http://kompetence.nsp.cz/mekkeKompetence.aspx>)

²⁶ Více informací viz <http://www.kdk.munovapaka.cz/>.

²⁷ Koncept podpory umění v ČR 2015–2020, Cíl I – Podpora umělecké tvorby, profesionalizace a strategického plánování, úkol č. 5

MAX FUCHS: UMĚLECKÉ VZDĚLÁVÁNÍ V NĚMECKU

Max Fuchs

Vystudoval matematiku, ekonomii, pedagogiku a sociologii na univerzitě v Kolíně nad Rýnem. Deset let působil jako učitel matematiky, byl ředitelem Akademie Remscheid, Spolkové akademie pro umělecké vzdělávání (1998-2013), v letech 2001–2013 byl prezidentem Německé kulturní rady. V současnosti působí v Institutu pedagogiky na univerzitě Duisburg-Essen. Těžištěm jeho práce je vytváření subjektivity a kulturní rozvoj škol - propojování škol s uměním.

1. Úvodní poznámka

Ve své přednášce chci poskytnout přehled o situaci v oblasti uměleckého vzdělávání v Německu. Nebudu představovat vynikající projekty, které samozřejmě existují ve všech oblastech a ve všech oborech v Německu. Chci se soustředit spíše na strukturní rámcové podmínky, které podporují nebo naopak komplikují realizaci sloganu UNESCO „*Umělecké vzdělávání pro všechny*“. Současná situace je ambivalentní. Sklenici lze totiž označit za zcela plnou nebo zcela prázdnou a opakovaně je nutné klást si otázku, jaký má tato sklenice obsah a kdo k němu má přístup.

Na jednu stranu lze v současné době oprávněně mluvit o velkém „*hype*“, tedy konjunktuře uměleckého vzdělávání v Německu. Existují totiž velké programy jak ze strany státu, tak ze strany soukromých nadací. Do podpory uměleckého vzdělávání se investuje velmi mnoho peněz. Pozitivní na mnoha těchto programech je, že se soustřeďují na cílové skupiny, které nemají snadný přístup k dobře rozvinuté německé kulturní infrastruktuře. Na druhou stranu však existují i strukturní problémy, a proto má své oprávnění i řeč o marginalizaci.

2. K pojmu: Co je umělecké vzdělávání?

Lze ukázat, že estetická praxe existuje od té doby, co existuje lidstvo. Daly by se dokonce nalézt důkazy pro to, že v plném rozsahu platí slogan „bez umění je lidský život neúplný“. Antropologické studie dokládají relevanci přežití estetické praxe, jak lze zjistit nejen podle jeskynních maleb ve Francii nebo ve Španělsku, nýbrž jak dokládají i jiné artefakty – například hudební nástroje z doby kamenné. V této souvislosti se mluví – dnes dokonce velmi často – o „evoluční estetice“.

Také filosofové starověkého Řecka se v tomto ohledu zabývali relevancí estetična a umění v polis. Nejpůsobivější jsou Platonovy rozmluvy, ale přitom překvapuje, že Platon své nejdůležitější výroky o estetičnu a o estetickém vzdělávání učinil ve svých spisech týkajících se teorie státu. Jeho teze však s ohledem na relevanci umění pro milovníky umění přinášejí rozčarování: Se sochařstvím a malířstvím nemá vzdělaný Řek žádné slitování, protože si s nimi člověk zašpiní ruce. Svobodný občan řecké polis, který se aktivně podílí na politickém utváření své vlasti, je bohatý a mužný. Ruční práce je věcí otroků. Literát Platon není ani přítelem divadla. Přimlouvá se spíše za to, aby bylo divadlo z polis vyloučeno, protože kazí mravy spoluobčanů. Příběhy vymyšlené spisovateli jsou lživé výtvary, což se ještě zhoršuje tím, že lidé vklouzávají do rolí, které s nimi samotnými nemají nic společného. Jediným druhem umění, který Platon připouští, je hudba. Přitom až do středověku se pod pojmem hudba nechápalo to, čím se lidé obveselují ve svém volném čase: Hudba v pythagorejské tradici je především matematika, je to teorie o vzájemné propojenosti světa, tedy ontologie.

Přenesme se skokem na začátek moderní společnosti do Evropy na konci 18. století. V polovině 18. století vynalezl filosof Alexander Baumgarten novou filosofickou disciplínu – estetikou. Nešlo ani tolik o umělecké krásno jako spíše o rehabilitaci

smyslového poznání (proti převládajícímu racionalismu v návaznosti na Descarta). O něco později se dostáváme k lékaři, básníkovi, historikovi a filosofovi Friedrichu Schillerovi. Jeho *Dopisy o estetické výchově* (*Briefe zur ästhetischen Erziehung*) z roku 1795 jsou celosvětově nejčastěji komentovaným filosofickým dílem. V uměleckoteoretické a kulturněpedagogické debatě hrají tyto dopisy dodnes rozhodující roli. Schiller se v té době důkladně zabýval hlavním estetickým spisem Immanuela Kanta *Kritika soudnosti* (*Kritik der Urteilkraft*; 1790) a na základě toho rozvinul vlastní politickou a estetickou vizi. Byla to doba krátce po Francouzské revoluci, kdy se Evropou šířila zvěst o Robespierrově teroru. Mnoho umělců a vědců sympatizovalo v té době s Francouzskou revolucí, ale po zprávách o krveprolití ve Francii se od revoluce raději distancovali. Schiller proto namísto revoluční změny společnosti rozvinul vizi společenské *reformy*, při které hraje ústřední roli umění – lidé, kteří si mohou v oáze umělecké praxe vychutnávat požitek ze svobodné tvorby, přenášejí tuto touhu po svobodě také na společnost a její politické formování. *Dopisy o estetické výchově* tedy v žádném případě nejsou izolovaným pedagogickým spisem, ale obsahují spíše dodnes účinnou politickou vizi *reformy společnosti prostřednictvím umění*. To vysvětluje také atraktivitu schillerovské koncepce estetické výchovy, která chce být víc než jen slastnou praxí v prostoru odděleném od společnosti.

Jako důležitý koncept pro popis a zachycení takové praxe byl na začátku 20. století zaveden pojem „*múžické vzdělávání*“. Múzy byly dcery Diovy, které reprezentovaly vedle tradičních uměleckých oborů také dějepisectví nebo rétoriku. Zmíněné označení pro dotýcnou oblast pedagogické praxe bylo tedy velmi přiměřené. Múžické vzdělávání však bylo chápáno jako protiklad k moderní společnosti, bylo antidemokratické a odporovalo racionalitě. To vedlo k tomu, že přední zastánci této metody ve výmarském období, tedy ve 20. letech 20. století, přemýšleli silně nacionalisticky a zčásti dokonce národněsociálně. Proto se v ideologicky kritických 70. letech minulého

století od tohoto pojmu upustilo a místo něj byl zaveden pojem „kulturní vzdělávání“ („kulturelle Bildung“) [pozn.: do češtiny se obvykle překládá jako „umělecké vzdělávání“]. Tento pojem se pak uplatnil v důležitých podpůrných zákonech (např. v zákoně o pomoci dětem a mládeži) a od té doby byl už použit v mnoha oficiálních dokumentech.

S výše zmíněnou konjunkturou kulturního vzdělávání je však spojeno to, že noví aktéři, kteří se doposud o kulturní vzdělávání starali jen málo, se nyní vehementně vměšují do debat. Tito aktéři s sebou přinášejí své vlastní pojmosloví, což mimo jiné znamená, že místo pojmu „kulturní vzdělávání“ se často mluví spíše o vzdělávání uměleckém nebo estetickém.

Také UNESCO, které svými dvěma světovými konferencemi podstatnou měrou přispělo ke konjunktuře uměleckého vzdělávání, realizovalo tyto světové konference pod názvem „arts education“. Dnes tedy máme co do činění s mnoha různými pojmy. Potíž plyne z toho, že týmž pojmem bývají označovány různé praxe resp. že jedna a táž praxe může být označována různými pojmy.

Jak se dá vzhledem k této heterogenitě praxe i pojmů stanovit definice? Nejprve je v této souvislosti nutné vyjasnit pojem „vzdělávání“. První potíž spočívá v tom, že německý pojem „vzdělávání“ (*Bildung*) má jen velmi málo společného s anglickým pojmem „education“. V německé historii vzdělávání lze provést hrubé přiřazení, že pojem „výchova“ (*Erziehung*) je velmi silně spojen s osvěcenstvím 18. století. Základní pedagogická představa spočívá v tom, že chytrý dospělý zprostředkovává dětem potřebné vědomosti a relevantní schopnosti. To celé je nutně vnímáno jako jednosměrný proces od dospělého k dítěti. Proti tomu se od přelomu 18. a 19. století bránil takzvaný „novohumanismus“ (důležitou osobou zde byl Wilhelm Humboldt), který proti této představě výchovy postavil koncept *vzdělávání* (*Bildung*). Jedna podstatná charakteristika tohoto pojetí vzdělá-

vání spočívá v tom, že vzdělávání je v podstatě *sebevzděláváním* a že úkolem pedagogiky je pouze umožňovat procesy takového sebevzdělávání. Ruší se také jednosměrnost zprostředkovávání vědomostí. To platí zejména pro oblast vědeckého vzdělávání, kde dnes vysokoškolští učitelé a studující téměř rovnoprávně společně pracují na řešení problému.

Angličtí učenci, kteří znají historii německého vzdělávání, proto vůbec nepoužívají pojem „education“, když mluví o vzdělávání v tomto smyslu, ale používají pojem „selfcultivation“, tedy „sebekultivace“ (viz W. H. Bruford: *The German Tradition of Selfcultivation. „Bildung“ von Humboldt zu Mann. Cambridge 1975*).

Také v německém jazykovém úzu dochází v tomto ohledu kolem roku 1800 k rozhodující změně. Jestliže ještě v roce 1770 mluvil filosof Moses Mendelssohn o vzdělání, kultuře a osvěcení jako o „novinkách v německém jazyce“, už po krátké době se tyto tři pojmy staly integrálními součástmi německého diskurzu o vzdělání, přičemž pojmy *vzdělání* (*Bildung*) a *kultura* (*Kultur*) byly až hluboko do 19. století používány jako synonyma.

Pokud se dnes v ruském jazyce používá k označování vzdělávacích procesů ruské slovo pro osvěcenství, nalézáme analogii i v historii německého jazyka.

Pojem „kulturní vzdělávání“ byl však v 70. letech minulého století zaveden nikoli na základě hlubších studií dějin duchovního a jazykového vývoje, byl to spíše jednoduchý administrativní akt. Přesto lze pro tento pojem nalézt smysluplné určující momenty: Ohledně pojmu „vzdělání“ lze za nosný považovat návrh, aby pod pojmem vzdělání nebyly chápány odtazižené vědomosti, ale mnohem spíše životní kompetence. Jde o kompetence pro utváření dobrého, šťastného a zdařilého života. Kulturní vzdělávání se vztahuje na tyto životní kompetence a odlišuje se od jiných možností získání vzdělání tím, že rozhodující roli hrají estetické metody. Jde přitom o tradiční formy umění,

jako je hudba, literatura, tanec, divadlo nebo výtvarné umění. Spektrum relevantních praktik je však mnohem širší a zahrnuje výslovně například i hru nebo cirkusovou pedagogiku.

Pojem „vzdělání“ resp. „vzdělávání“ se obvykle vztahuje na jednotlivé individuum a pojem „kultura“ na společnost. I to má svůj význam, protože pojem „kulturní vzdělávání“ zahrnuje veskrze estetické nebo umělecké vzdělávání, ale zároveň tyto oblasti přesahuje, protože vnímá zapojení individuálních vývojových procesů a umělecké praxe do určitého společenského kontextu.

Ohledně pochopení vzdělávacího konceptu je navíc důležitá mezinárodní jazyková úprava, která byla zavedena zhruba před dvaceti lety a která rozlišuje *vzdělání formální, neformální a informální*. Formální vzdělávání se přitom vztahuje na takové učební procesy, které jsou utvářeny na základě závazného učebního plánu profesionálních pedagogů a vedou ke státně uznávanému osvědčení. Neformální vzdělávání je rovněž utvářeno profesionálními pedagogy, ale nevede ke státně uznávanému osvědčení a neexistuje ani povinnost se ho účastnit. Takzvané informální učení probíhá v zásadě všude, uskutečňuje se tedy mimochodem („*en passant*“).

Toto rozlišení je důležité a nápomocné, protože právě v uměleckých kontextech se lidé vzpírají proti označení, že dělají pedagogickou práci, když spolupracují s dětmi a mládeží. Často mívají v této souvislosti v hlavě koncept „vzdělávání“, který se vztahuje k myšlence zprostředkovávání výchovného konceptu osvědčení – tedy že vševědoucí dospělí formují nevědomé děti. Je přitom nutné zohlednit to, že jakékoli aranžmá, které umožňuje estetické zkušenosti, je organizací vzdělávacího procesu: Nelze tedy nevzdělávat, i když se pedagogice ještě silně bráníme.

Lze to tedy stručně definovat takto: *Kulturní vzdělávání je všeobecné vzdělávání (ve smyslu rozvíjení životních kompetencí), které se získává kulturně pedagogickými metodami.*

3. Zákonné rámcové podmínky uměleckého vzdělávání

Bylo by velice výhodné, kdyby se politická lobbistická práce ve prospěch uměleckého vzdělávání mohla opírat o uznávané a závazné zákonné podklady. Důležitou referencí je v tomto ohledu mezinárodní právo se svými lidskými právy, zakotvenými v mnoha konvencích. V kontextu UNESCO se hovoří o *právu člověka na umělecké vzdělávání*. Je však nutné konstatovat, že ani ve Všeobecné deklaraci lidských práv ani v rozmanitých konvencích a paktech, které se k této deklaraci vztahují, se o uměleckém vzdělávání explicitně nehovoří. Právo na umělecké resp. kulturní vzdělávání však můžeme odvodit, pokud vzájemně zkombinujeme právo člověka na vzdělání a právo na zapojení do kulturního dění, která jsou formulovaná v každé této konvenci.

Na národní úrovni je směrodatný německý základní zákon (ústava). Avšak ani v německé ústavě nenalezneme kulturu nebo vzdělání jako státní cíle, přestože se právě kulturní svazy už mnoho let zasazují o kulturu jako státní cíl. Německo je federálně uspořádaný stát, ve kterém má každá ze 16 spolkových zemí vlastní ústavu. Při založení Spolkové republiky Německo se kladl velký důraz na to, aby na základě špatných zkušeností s centrálně organizovaným národním socialismem nebylo příliš mnoho kompetencí svěřeno do rukou celostátních orgánů. Stát jako celek má proto pouze ty kompetence, které jsou explicitně zmíněny v ústavě. Vzhledem k tomu, že vzdělání ani kultura v základním zákoně (ústavě) zmíněny nejsou, spadají do působnosti jednotlivých spolkových zemí. Ve všech zemských ústavách jsou vzdělání a kultura skutečně uvedeny jako státní cíle.

Vedle ústav jsou směrodatné jednotlivé zákony, za kterými vězí zčásti značné peněžní prostředky. V této souvislosti je nutné vzít na vědomí, že kulturní resp. umělecké vzdělávání hraje důležitou roli přinejmenším ve třech politických oblastech:

- v politice zaměřené na mládež
- ve školské politice
- v kulturní politice.

V rámci *politiky zaměřené na mládež* existuje směrodatný spolkový zákon, takzvaný zákon o pomoci dětem a mládeži (Kinder- und Jugendhilfegesetz), ve kterém je umělecké vzdělávání formulováno jako závazné pracovní pověření pro práci s mládeží. Na tomto základě existují odpovídající zemská ustanovení a odpovídající rozpočty. *Politika zaměřená na mládež* má pro umělecké vzdělávání rozhodující význam, protože velká část celoplošné infrastruktury nabídek uměleckého vzdělávání je finančně podporována nikoli kulturní politikou, ale právě politikou zaměřenou na mládež. To se však v kulturní politice v Německu často přehlíží. Umělecké vzdělávání přitom probíhá nejen ve specializovaných kulturně pedagogických zařízeních (jako jsou např. hudební školy nebo umělecké školy pro mládež). Estetická výchova má tradiční místo také v mnoha svazech mládeže nebo ve volnočasových zařízeních pro mládež.

Na druhém místě je relevantní *školská politika*, protože umělecké předměty mají – podobně jako ve všech ostatních zemích světa – samozřejmě místo v učebních plánech. Ve všech německých spolkových zemích se vyučují předměty hudební výchova (Musik) a výtvarná výchova (Bildende Kunst) a ve většině spolkových zemí je navíc zaveden ještě třetí umělecký předmět – dramatická výchova (Theater). Vedle toho existují ve všech 40.000 školách v Německu nabídky mimoškolního vzdělávání v oblasti umění (školní sbory, divadelní pracovní skupiny a různé workshopy). Ke standardnímu programu škol patří také návštěva kulturních zařízení, jako jsou muzea nebo divadla.

Teprve na třetím místě lze uvést *kulturní politiku*, která má význam ohledně kulturních nabídek. V oblasti kulturní politiky neexistují jednotné spolkové zákony a i na úrovni jednotlivých spolkových zemí existují zákonné podklady pouze pro některá speciální zařízení (například zákony o knihovnách). Odpovědnost za kulturní zařízení mají přitom většinou obce, které nesou také hlavní odpovědnost za zachování kulturních zařízení. Vzhledem k chybějícím zákonným podkladům je poskytování kulturních nabídek považováno za „dobrovolnou službu“ obcí. O specifických problémech se zmíním později.

4. Umělecké vzdělávání v průběhu života

Dále chci přidat několik informací o tom, které nabídky existují v Německu pro člověka v průběhu jeho života.

V posledních letech byla rozpoznána relevantnost kontaktu s hudbou už v *prenatálním stadiu*, a proto byly vyvinuty odpovídající nabídky pro těhotné ženy.

Za *ranou výchovu dítěte* je odpovědná v první řadě rodina. Rodina hraje rozhodující roli v estetické socializaci dětí, což se potvrzuje i v zařízeních pro umělecké vzdělávání: Vzniká stále více nabídek, kterých se může účastnit celá rodina.

Prvním místem, kde jsou děti konfrontovány s profesionálními pedagožkami a pedagogy, je *mateřská škola* nebo *zařízení denní péče o děti*. Každodenní život v těchto zařízeních je silně ovlivňován nejrůznější estetickou praxí (tancem, divadlem, hrou, tvořením, předčítáním atd.). Je však nutné konstatovat, že v odborném vzdělání vychovatelek a vychovatelů hraje tato estetická praxe jen marginální roli. Proto už mnoho let existuje požadavek, aby tato praxe, která je pro jejich pozdější profesní činnost mimořádně důležitá, hrála v jejich odborném vzdělání větší roli.

Dalším místem veřejné výchovy je *škola*. Jak již bylo zmíněno výše, existují vedle povinných uměleckých předmětů (výtvarná výchova, hudební výchova a zčásti dramatická výchova) v každé škole ještě další kulturní nabídky. Odpovídající odborné organizace si však stěžují, že umělecké předměty jsou stále častěji vyučovány učitelkami a učiteli bez odpovídajícího vzdělání. Z oblasti kultury se navíc ozývají požadavky, aby byly do škol zaváděny další umělecké obory jako vyučovací předměty – například tanec, kultura stavění, film. Je však nutné si uvědomit, že počet hodin, které žákyně a žáci tráví ve škole, je omezený. Pokud se navíc nějaký obor stane oficiálním vyučovacím předmětem, znamená to, že se žáci a žákyně budou muset podrobovat obvyklému zkoušení (a známkování!). Je sporné, zda by to zvýšilo radost z příslušného oboru. Doporučuji proto, aby byly umělecké aktivity zakotveny spíše jako nepovinné předměty a jako část školní kultury.

Dalším místem setkávání s kulturními nabídkami jsou *mimoškolní kulturní a kulturně pedagogická zařízení*. Německo má dobře rozvinutou infrastrukturu nejen v oblasti kulturních institucí v užším smyslu (muzea, operní domy, divadla, koncertní domy atd.). Existuje navíc i mnoho mimoškolních zařízení jako například hudební školy nebo umělecké školy pro mládež, mediální centra, taneční dílny, literární domy a existují také kulturní nabídky v organizacích a institucích, které samy sebe primárně nevnímají jako kulturní zařízení (centra pro mládež, volnočasová zařízení, rodinná vzdělávací zařízení, svazy mládeže atd.). Tato oblast je dobře rozvinutá, protože v Německu byl doposud zavedený půldenní školský systém. Po nepříznivých výsledcích mezinárodního testování žáků PISA lze však pozorovat trend vzdát se půldenního školského systému ve prospěch školského systému celodenního. To ovšem znamená, že odpolední trávení času žáků by nyní zajišťovala také škola, a tak by žákům nezbyval už vůbec žádný nebo jen minimální čas na využití mimoškolních kulturních nabídek.

V této existenční nouzi se přešlo k tomu, že školy navazují spolupráci s mimoškolními kulturními zařízeními. Škola profituje z této spolupráce tím, že se běžný školní den stává atraktivnějším, ale ne všechno, za co je škola odpovědná, se musí konat přímo v budově školy. A mimoškolní zařízení profitují tím, že prostřednictvím školy mohou oslovit i děti a mladé dospívající, kteří obvykle takové nabídky nevyužívají. Ale i tato oblast má určitou vadu na kráse, protože mezi kulturní a vzdělávací oblastí je značně rozporuplný vztah (více k tomu níže).

Po všeobecně vzdělávací škole přecházejí mladí lidé buď na *učební obor* a vzdělávají se v nějakém podniku a v odborné škole nebo zahajují *studium* na univerzitě nebo jiné vysoké škole. V obou případech je však možnost získání uměleckého vzdělání nevalná. V rámci učňovského školství téměř neexistují podniky, ve kterých by ke vzdělání patřily i kulturní nabídky. Ani učňovské školy, které žáci navštěvují doprovodně k odbornému výcviku v podnicích, nemají žádné vyučovací předměty z oblasti umění. Také na vysokých školách, kde v dřívějších letech využívali studující mnoho možností k uměleckým aktivitám, došlo v posledních letech k drastickému poklesu těchto aktivit. To souvisí podstatnou měrou s realizací takzvaného Boloňského procesu v Německu, tedy s přechodem vysokých škol na bakalářské a magisterské studijní programy. Tyto studijní programy jsou zpravidla tak zhuštěné a školsky proorganizované, že na kulturní aktivity nezbyvá studentům už téměř žádný čas.

Vzdělávání dospělých nabízejí *institute pro vzdělávání dospělých a pro další vzdělávání*. Také zde má Německo dobře vybudovanou infrastrukturu. V každém středně velkém nebo větším městě je lidová vysoká škola s atraktivními nabídkami. Tak trochu vadou na kráse je, že v takových vzdělávacích zařízeních lze sice poskytovat kulturní nabídky, ale vzdělávací zařízení nedostávají na takové nabídky od státu žádné subvence. To je spojeno s tím, že vzdělávání dospělých a další vzdělá-

ní se velmi silně soustřeďuje na úzké chápání profesní kvalifikace, ve které podle názoru odpovědných osob není místo pro kompetence, jež lze získat v oblasti kultury. Většina lidí ví, že je tento názor zcela mylný. Právě takzvané „měkké dovednosti“ (soft skills) neboli klíčové sociální kompetence získané v oblasti kulturní praxe jsou v dnešním profesním světě naléhavě potřebné. Zde se projevuje také politika Evropské unie, jejíž centrální pojetí vzdělání je formulováno s cílem rozvíjet zaměstnatelnost lidí, což rovněž směřuje k úzké profesní kvalifikaci.

V poslední fázi života, tedy v *seniorském věku*, existuje možnost buď nově nebo znovu objevit pro sebe sama kulturně-uměleckou praxi. Adekvátně tomu vzniká pro tuto věkovou kategorii stále více nabídek. Jeden aspekt spočívá například v tom, že na základě skutečnosti, že jsme stále starší, roste i počet lidí nemocných demencí. Přitom se ukázaly velmi pozitivní účinky divadelních nebo hudebních aktivit, které dokáží chorobné procesy související s demencí přinejmenším zpomalit.

5. Politické oblasti a místa uměleckého vzdělávání

Jak bylo zmíněno výše, probíhá umělecké vzdělávání přinejmenším ve třech politických oblastech – v politice zaměřené na mládež, v kulturní politice a ve školské politice.

V *politice zaměřené na mládež* existuje zákonné zajištění, které garantuje nabídky také v oblasti kulturního vzdělávání (celostátně platný zákon o pomoci dětem a mládeži). Tento druh zákonného zajištění má více než stoletou tradici, přičemž po druhé světové válce musejí být kulturní nabídky součástí zákonem garantované nabídky pro děti a mládež. Bylo již rovněž zmíněno, že tato podpora je koncipovaná natrvalo, což znamená, že s pomocí podpory ze strany politiky zaměřené na mládež mohla být v posledních desetiletích vybudována široká infrastruktura i v oblasti uměleckého vzdělávání. Primárním cílem

nabídek uměleckého vzdělávání v oblasti politiky zaměřené na mládež však není produkce umění, ale osobnostní rozvoj dětí a mládeže. Jednotlivé druhy umění jsou zde výrazovým prostředkem pedagogické práce.

Veřejná podpora v oblasti *kulturní politiky* má na národní a mezinárodní úrovni v podstatě tři úkoly – zachování kulturního dědictví, podporu žijících umělkyní a umělců a – zejména v posledních letech – umělecké vzdělávání. Lze konstatovat, že stále více kulturních zařízení bere toto pedagogické pověření vážně. Důležitým úkolem kulturní politiky je přitom získávat prostřednictvím umělecké vzdělávací práce nové kulturní publikum. Tento nárok, aby kulturní zařízení vedle kulturního pověření, tedy vytváření nového a zajímavého umění, měla také pověření vzdělávací, se však v oblasti kultury nesetkává s bezvýhradným souhlasem. Je tu vidět rozpor mezi úkolem umělecké produkce a pedagogickým úkolem rozvíjet umělecké vzdělávání, přičemž se vlastní mýlkou vychází z nepřipustně zkráceného pojmu vzdělávání (viz výše). To velmi úzce souvisí se specificky německou tradicí, protože idea autonomie umění, vzniklá na konci 18. století, se v 19. století tak osamostatnila, že samotné pedagogické použití umění je považováno za formu nepřipustné instrumentalizace umění. Že se přehnané zdůrazňování autonomie umění může stát takřka ideologickou floskulí a že ve svém důsledku upírá umění jeho existenciální význam pro člověka, lze na tomto místě pouze konstatovat, ale nikoli zdůvodnit.

Třetí relevantní oblastí uměleckého vzdělávání je *školská politika*. Že jsou umělecké vyučovací předměty samozřejmou součástí každého učebního plánu, bylo již uvedeno výše. I pro tuto oblast však platí, že v každé radosti je kapka hořkosti. Vedle skutečnosti, že umělecké předměty jsou stále častěji vyučovány učitelkami a učiteli, kteří na to nemají speciální vzdělání, tu existuje problém, že v mnoha spolkových zemích byla školní docházka do maturity zkrácena o jeden rok. Zapomnělo se

však odpovídajícím způsobem zredukovat učební plány, takže následně došlo k výraznému zhuštění učiva. V této časové tísní utrpěly ve škole zejména umělecké aktivity.

I zde však existují pozitivní vývojové trendy, protože v současné době probíhá velký modelový pokus (*Kulturní agenti pro kreativní školy /Kulturagenten für kreative Schulen/*), v jehož rámci jsou školy povzbuzovány k tomu, aby se samy kulturně profilovaly. Podkladem tohoto vývoje je koncept kulturní školy, který jsme vytvořili v posledních letech v Remscheidu. U kulturní školy jde o to, aby byl ve všech dimenzích a kvalitativních oblastech školy používán estetický princip: Jde o umělecky kreativní odbornou výuku ve všech oborech, jde o bohatý kulturní program mimo školní výuku, jde o umělecky vnímavé klima ve škole, jde o rozmanitou spolupráci s mimoškolními zařízeními a s umělkyněmi a umělci a jde o zapojení umělkyní a umělců do života školy. Národní i mezinárodní zkušenosti mezitím ukazují, že taková kulturní škola má velmi dobré výsledky nejen při mezinárodním testování žáků PISA, ale že zejména žákyně a žáci, učitelky a učitelé a v neposlední řadě také rodiče mají z takové kulturní profilace výrazný a prokazatelný prospěch.

6. Perspektivy a problémy

A) Z vývoje škol v Německu je patrné, že jde o prosazení přiměřeného pojetí vzdělání. Je nutné se zasazovat o to, aby vzdělávání bylo víc než jen vědomosti, aby se vzdělávací procesy konaly i mimo výuku a aby se o vzdělávací procesy jednalo i tehdy, když umělkyně a umělci zapojují mladé lidi do uměleckých procesů v kulturních zařízeních.

Toho úsilí je podloženo poznáním, že učení není pouze kognitivní záležitost, ale že člověk – jak už řekl Pestalozzi – se učí hlavou, rukou a srdcem. Do učebních procesů je zapojeno celé tělo. Proto se mluví o tělesném a o mimetickém učení, což výrazně zlepšuje možnost zahrnutí estetického učení.

B) Další idea, která se momentálně v Německu prosazuje, směřuje k tomu, aby všechna zařízení, která mají co do činnosti s dětmi a mládeží, závazně a natrvalo spolupracovala. Koncept se nazývá *Krajina komunálního vzdělávání (Kommunale Bildungslandschaft)* a může být chápán jako realizace starého afrického přísloví: „K výchově jednoho dítěte je zapotřebí celá vesnice.“ Kulturní a vzdělávací zařízení už tedy nemají izolovaně realizovat svůj vlastní koncept, ale mají profitovat z toho, že při spolupráci různých zařízení se mohou spojit rozdílné kompetence.

C) V současné době lze konstatovat výrazné zesílení mezinárodní sítě v oblasti uměleckého vzdělávání. Vnějšími projevy těchto snah jsou i dva světové kongresy o uměleckém vzdělávání, které UNESCO uspořádalo v roce 2006 v Lisabonu a v roce 2010 v Soulu. Navíc výrazně vzrostla výměna poznatků v oblasti vědy. A rozšířila se také spolupráce vzdělávacích a kulturních zařízení mezi různými zeměmi.

D) Dalším aspektem konjunktury kulturního vzdělávání je výrazné zintenzivnění výzkumu v této oblasti. Jde v podstatě o dva problémy – problém *participace* a problém *účinků nabídek uměleckého vzdělávání*.

Ohledně kulturní participace – připomeňme si, že jde o lidské právo – existují dva závažné nálezy. Za prvé: Podíl mládeže mezi uživateli tradičních kulturních zařízení je extrémně nízký. Za druhé: Také zájem mládeže o nabídky tradičních kulturních zařízení je velmi malý. Proto je vyvíjeno značné úsilí o probuzení zájmu mládeže a o koncipování nabídek v kulturních zařízeních tak, aby byly pro mládež zajímavé. Tento proces je však vysloveně namáhavý, protože je spojen se zásadní změnou paradigmatu v sebepojetí aktérů z kulturní oblasti. Také otázka účinku je vyložena těžká, protože jde o problém měření pokroků v oblasti rozvoje osobnosti. To je ovšem nutné z toho důvodu, protože se v politice vzhledem k omezeným veřejným

finančním prostředkům prosadila touha po postupech založených na důkazech, tedy po početním důkazu o účinnosti přijatých opatření.

7. Závěrečné poznámky

Německý sociolog Max Weber jednou řekl, že politika je jako vrtání tlustých prken. K realizaci správných postupů je zapotřebí čas, námaha a výdrž. V demokratické společnosti nese odpovědnost za prosazování určitých cílů nejen stát. Ve společnosti existuje spíše množina aktérů, kteří musejí vytvořit odpovědné společenství pro realizaci dobrých cílů. Platí to na národní úrovni a platí to i na úrovni mezinárodní. A platí to v neposlední řadě i pro realizaci lidského práva na umělecké vzdělávání.

Bibliografické odkazy

Spolehlivým a snadno přístupným zdrojem informací o teorii a praxi uměleckého vzdělávání ve všech oborech a na všech místech je online verze příručky o uměleckém vzdělávání (Handbuch Kulturelle Bildung): www.kubi-online.de.

Moje vlastní vypořádání s tématy vzdělání, umění a společnost se nacházejí v knihách *Kulturelle Bildung (Umělecké vzdělávání)*, Mnichov 2008; *Kunst als kulturelle Praxis (Umění jako kulturní praxe)*, Mnichov 2012; *Die Kulturschule (Kulturní škola)*, Mnichov 2012, a na mých webových stránkách www.max-fuchs.eu.

BERND SIBLER: UMĚLECKÉ VZDĚLÁVÁNÍ V BAVORSKU

„Bavorsko je kulturní stát.“

Článek 3 bavorské ústavy nám ozřejmuje odpovědnost za kulturní dědictví a kulturní budoucnost naší země. Význam kultury – a tím i uměleckého vzdělávání – pro jednotlivce a společnost ani nelze dostatečně docenit. Kultura poskytuje orientaci, zakládá identitu, staví mosty a otevírá nové světy.

Umělecké vzdělávání podporuje toleranci a otevřenost a přispívá tím také k dobrému soužití. Je klíčem k procesům rozvíjení společnosti a k utváření osobnosti mladých lidí. Také Bavorský zemský sněm potvrdil význam uměleckého vzdělávání jako rovnocenného vzdělávacího cíle. S tím jde ruku v ruce úkol oslovovat děti a mladé lidi v jejich prostředí a podněcovat je k tomu, aby sbírali vlastní zkušenosti s uměním a kulturou.

Školní vzdělání v Bavorsku je bez uměleckého vzdělávání nemyslitelné. Umělecké vzdělávání patří k našim úkolům v oblasti vzdělání a my intenzivně pracujeme na jeho dalším posilování. Na státním ministerstvu jsme proto zřídili vlastní referát pro umělecké vzdělávání, který má na starost i speciální nabídky dalšího vzdělávání pro vyučující. Umělecké vzdělávání je pevně zakotveno v našich školách – v povinných i volitelných vyučovacích předmětech.

Bernd Sibler

Vystudoval učitelství němčiny a dějepisu na univerzitě v Pasově a poté pracoval jako učitel na gymnáziu. V roce 1989 vstoupil do Křesťansko-sociální unie Bavorska (CSU) a od roku 1998 je poslancem Bavorského zemského sněmu. V letech 2007 až 2008 byl státním tajemníkem Bavorského státního ministerstva pro výuku a kulturu a v letech 2008 až 2011 vykonával funkci předsedy vysokoškolského výboru v zemském sněmu. Od roku 2011 znovu zastával úřad státního tajemníka Bavorského státního ministerstva pro výuku a kulturu a od roku 2013 je státním tajemníkem Bavorského státního ministerstva pro vzdělání a kulturu, vědu a umění.

Výtvarná výchova a hudební výchova jsou v Bavorsku povinné školní předměty. Jsou na rozvrhu škol všech typů, jsou vyučovány profesionálními učitelkami a učiteli a lze je navštěvovat průběžně po celou dobu školní docházky. Nabídka je doplněna volitelnými předměty, jako je sborový zpěv, orchestr, bigband, film nebo tanec. Tímto způsobem poskytujeme našim mladým lidem v rozsáhlé míře a trvale udržitelným způsobem možnost vypořádávat se s uměním a kulturou.

Velmi oblíbené je u žáků a žáků v Bavorsku školní divadlo, které se i v celostátním měřítku drží na vrcholu oblíbenosti. Pro udržení této vysoké úrovně vytvořil Svobodný stát Bavorsko vynikající možnosti odborného vzdělání a dalšího vzdělávání pro učitele divadelní výchovy na školách všech typů.

Státní zkouška z divadelní výchovy existuje ve Svobodném státě Bavorsko už přes deset let a zaručuje vysokou kvalitu vzdělání bavorských učitelů divadelní výchovy. Pro tento studijní obor jsme také založili Bavorskou akademii školního divadla (Bayerische Schultheaterakademie), která dále vzdělává učitele divadelní výchovy a profesionalizuje školní soubory. Naše akademie pro další vzdělávání učitelů a personální rozvoj poskytuje rozmanité nabídky vzdělání pro učitelky a učitele, kteří mají zájem o divadelní práci.

Umělecké vzdělávání natrvalo ovlivňuje život mladých lidí – ve škole i mimo školu. Proto potřebujeme kompetentní externí partnery, kteří jsou schopni dotvářet vzdělávací nabídku a doplňovat odbornou výuku. Tato spolupráce obohacuje školní život a poskytuje nové poznatky pro zprostředkování uměleckého vzdělávání. Sázíme přitom na osvědčené partnery – obzvláště plodná je spolupráce s hudebními školami a hudebními spolky. Mnoho základních škol nabízí třídní muzicirování společně s hudebními školami nebo hudebními spolky.

Až do šestého ročníku se děti v dechových, smyčcových, orchestrálních, kapelových a perkusních třídách učí hrát na nástroje a pak svůj um prohlubují individuálně v hudebních školách a hudebních spolcích. Bavorsko tímto způsobem i zcela vědomě podporuje dorost pro amatérsky provozovanou hudbu. Bavorské zemské koordinační centrum pro hudbu (Bayerische Landeskoordinierungsstelle Musik) pracuje na tom, aby se školní a mimoškolní péče o hudbu ještě lépe propojily.

Příkladná je také spolupráce bavorských základních škol s Profesním svazem výtvarných umělců. V rámci takzvaných výtvarných týdnů žákyně a žáci zjišťují, jaký potenciál vězí ve výtvarném umění a jak mohou tento potenciál objevit sami pro sebe. Také ze spolupráce nezávislých uměleckých škol pro děti a mládež a státních základních škol vyplývají pozoruhodné synergické efekty.

Svobodný stát Bavorsko a zemské hlavní město Mnichov provozují společně Muzejní pedagogické centrum (Museumspädagogisches Zentrum). Toto centrum podporuje vzdělávací práci škol například prováděním po muzeích a sbírkách – pro školáky ze všech typů škol a ze všech ročníků.

Dalším těžištěm práce Muzejního pedagogického centra je další vzdělávání učitelů, muzejních pedagogů a vychovatelů. Muzejní pedagogická zařízení se navíc mimořádným způsobem starají o integraci dětí z migrantského prostředí nebo ze sociálně slabých vrstev. „Získání jazykových znalostí v muzeu“, „Enkulturační učení podle exponátu“ nebo „Porozumění díky pochopení v doslovném smyslu“ jsou jen tři z mnoha projektů s cílem integrace. Těchto projektů v celém Bavorsku neustále přibývá.

V zájmu dalšího posilování dobré spolupráce s externími partnery jsme uzavřeli mnoho dohod o spolupráci – například se Svazem bavorských pěveckých a hudebních škol (*Verband Bayerischer Sing- und Musikschulen*), s Bavorskou komorou architektů

(*Bayerische Architektenkammer*) nebo s Bavorským rozhlasem (*Bayerischer Rundfunk*).

Škola je tedy uzlovým bodem pro probouzení nadšení a pro zprostředkovávání uměleckého vzdělávání dětem a mládeži. Dveře k umění a kultuře však otevírají v Bavorsku mladým talentům i četná zařízení mimo školu. Bavorská divadla a orchestry fungují jako mimoškolní místa k učení, ale jsou přitom úzce propojena se školami.

Dětská a mládežnická divadla oslovují svými školními představeními všechny sociální vrstvy a umožňují rovnocenný přístup ke kulturním nabídkám. Bavorská státní divadla nabízejí workshopy, ve kterých se děti a mladí lidé vypořádávají s jednotlivými inscenacemi nebo pod uměleckým vedením podnikají vlastní umělecké pokusy. Také mnoho nestátních divadel zaměstnává dnes divadelní pedagogy, kteří mají speciální kompetence pro práci s dětmi a mládeží.

V oblasti podpory čtenářství posiluje Zemské odborné centrum pro veřejné knihovnictví (*Landesfachstelle für das öffentliche Bibliothekswesen*) cíleně spolupráci knihoven se školami, s denními zařízeními pro děti a ostatními vzdělávacími institucemi pro mládež – školám jsou například nabízeny sady vybraných knižních titulů pro jednotlivé školní ročníky nebo bedýnky s tematicky zaměřenými knihami a vznikají dětské knihovny. Důležitým klíčem otevírajícím dveře k umění a kultuře jsou také autorská čtení a projekty tvůrčího psaní. Svobodný stát Bavorsko si je vědom své odpovědnosti a i do budoucna bude dělat vše pro to, aby se děti a mladí lidé už v co nejranějším věku zabývali uměním a kulturou.

Děkuji všem, kteří se dennodenně snaží probouzet v mladých lidech nadšení pro umění a kulturu – s velkou dávkou kreativity, angažovanosti, empatie a fantazie. Přeji všem účastníkům a účastníkům úspěšnou konferenci s podnětnými diskusemi.

UWE GAUL: UMĚLECKÉ VZDĚLÁVÁNÍ V SASKU – PŘÍKLADY DOBRÉ PRAXE A RÁMCOVÉ PODMÍNKY

Uwe Gaul

Uwe Gaul je od roku 2014 státním tajemníkem saského Státního ministerstva pro vědu a umění. Studoval v Heidelbergu, Münsteru a na univerzitě v Hamburku a v roce 1989 absolvoval jako diplomovaný pedagog. V letech 1989 až 2002 byl Uwe Gaul mimo jiné ředitelem Lidové vysoké školy města Flensburg. V roce 2002 pracoval jako vedoucí referátu pro kulturu, mládež, školu a sport města Flensburgu. K důležitým oblastem činnosti jeho referátu patřila spolupráce s dánskou menšinou a kooperace obou flensburských vysokých

škol s univerzitou v Sonderborgu v dánském pohraničí. V únoru 2009 se stal Uwe Gaul vrchním školním radou Hamburského školského úřadu, kde do jeho kompetence spadalo celoplošné rozvíjení hamburských celodenních škol. Uwe Gaul je dlouholetým členem Sociálnědemokratické strany Německa (SPD). Podílel se na zavedení a rozvíjení dalšího univerzitního vzdělávání učitelů a zasloužil se o intenzivnější spolupráci vědeckých institucí s regionálními hospodářskými subjekty.

Cílem tohoto příspěvku je představit vybrané příklady dobré praxe v oblasti uměleckého vzdělávání ze Svobodného státu Sasko a tak zároveň položit základní kámen pro přeshraniční spolupráci.

Oblast divadla / scénického umění: „KOST – Kooperation Schule und Theater“ (Spolupráce školy a divadla)

Projekt KOST inicializuje a doprovází spolupráci mezi školními třídami a tvůrci scénického umění. V minulých letech umožnil důležité divadelní projekty na saských školách, mezi nimi například zemská i celorepubliková divadelní setkání školáků. Koordinačnímu orgánu pro školu a divadlo (KOST) se od roku 2014 dostává průběžné podpory ze strany Státního ministerstva pro vědu a umění (SMWK) a Státního ministerstva školství (SMK).

Oblast literatury: „Buchsommer Sachsen“ (Saské knižní léto)

Státní ministerstvo pro vědu a umění (SMWK) podporuje od roku 2012 projekt Buchsommer Sachsen (Saské knižní léto) společností Landesverband Sachsen im Deutschen Bibliotheksverband e. V. Projekt se snaží podněcovat radost ze čtení a stimulovat u žáků a žáků dobrovolné, samostatně řízené učení. Hlavním cílem Saského knižního léta je vybudovat

modelovou celosaskou čtenářskou sítí, která by podporovala čtenářskou kompetenci a motivovala mladé lidi ve věku mezi 11 a 16 lety ke čtení ve volném čase. V letech 2015 a 2016 se akce zúčastnilo 90 veřejných knihoven.

Oblast filmu: „Schlingel-Kinderfilmfestival“ (Mezinárodní festival filmů pro děti a mládež Schlingel)

Dětský filmový festival Schlingel je nutné vyzdvihnout zejména kvůli tomu, že nad rámec festivalového dění nabízí svému cílovému publiku semináře, workshopy a možnosti dalšího vzdělávání. Byly uzavřeny dohody s řadou gymnázií v Saské Kamenici (Chemnitz) za účelem realizace takzvaných „dnů školního kina“. Ty zahrnují promítání filmů určených pro různé věkové kategorie žáků od 5. do 12. třídy a reprezentujících různé modely filmového zpracování. Stejný přístup je uplatňování i ve spolupráci se základními školami v Saské Kamenici.

Oblast hudby: „Jedem Kind ein Instrument“ – JeKi (Každému dítěti hudební nástroj)

JeKi je celosaský projekt podporovaný Svazem německých hudebních škol – Saským zemským svazem (Verband deutscher Musikschulen – Landesverband Sachsen e. V.). V rámci projektu spolupracuje více než 50 základních škol, převážně z venkovského prostředí, s 16 veřejnými hudebními školami v místních obcích. JeKi probíhá jako nepovinná výuka v prostorách základních škol. Projekt se člení na JeKi I (1. školní rok) a JeKi II (2. školní rok). V bezplatném prvním ročníku se děti seznamují s různými hudebními nástroji a mají možnost vyzkoušet si na ně hrát (např. na housle, kytaru, flétnu, lesní roh, saxofon, klavír/klávesy nebo bicí). Na konci prvního ročníku se mohou děti a jejich rodiče poradit se zkušenými pedagogy při výběru vhodného hudebního nástroje. Ve druhém ročníku probíhá skupinová výuka hry na vybraný hudební nástroj, za kterou se vybírá roční poplatek.

Kontaktní místa pro umělecké vzdělávání v kulturních prostorech

Kromě toho určitě víte o zvláštnosti rozdělení kulturního prostoru ve Svobodném státě Sasko. Od roku 2017 se daří celoplošně zřizovat kontaktní místa pro umělecké vzdělávání v každém kulturním prostoru. Tato kontaktní místa mají za úkol fungovat jako koordinační místa mezi jednotlivými aktéry, strukturami školské správy a cílovými skupinami. Vedle toho jsou v kulturních prostorech iniciovány vlastní projekty. Drobné projekty jsou podporovány přímo v daném místě.

ČÁST B: INSPIRATIVNÍ MEZIOBOROVÉ A BILATERÁLNÍ PROJEKTY

MARTIN HOŘÁK: MOŽNOSTI ČESKO-NĚMECKÉ BILATERÁLNÍ SPOLUPRÁCE V OBLASTI KULTURNÍ VÝMĚNY A JEJÍ FINANCOVÁNÍ Z PROSTŘEDKŮ ČESKO-NĚMECKÉHO FONDU BUDOUCNOSTI

Martin Hořák

Absolvoval obory historie (1998) a dějiny umění (2008) na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Pracoval jako překladatel a redaktor odborné historické literatury. V letech 2000–2007 působil v Kanceláři pro oběti nacismu Česko-německého fondu budoucnosti a poté pracoval v Národním památkovém ústavu – v oddělení památek pod ochranou UNESCO. Od roku 2010 do současnosti je zaměstnán jako odborný referent v sekretariátu Česko-německého fondu budoucnosti, kde se specializuje na kulturní projekty, zvláště v oblasti výtvarného umění a divadla. V roce 2017 se v rámci Fondu budoucnosti podílel na přípravě a realizaci Česko-německého kulturního jara.

Podpisem Česko-německé deklarace z 21. ledna 1997 se česká a německá vláda shodly, že „spáchané křivdy náležejí minulosti, a že tudíž zaměří své vztahy do budoucnosti“. Deklarace otevřeně pojmenovala traumatizující momenty společné minulosti a obě strany se přihlásily ke své historické odpovědnosti. Zároveň byla deklarace vyjádřením jejich snahy změnit optiku nazírání bilaterálních vztahů tak, aby se do jejího ohniska dostaly pozitivní a na budoucnost orientované aspekty soužití Čechů a Němců. Tyto principy byly vloženy i do základů Česko-německého fondu budoucnosti jako jednoho z konkrétních výsledků deklarace.

Poslání a úkoly fondu

Ve své první dekádě po roce 1998 věnoval fond značnou pozornost a více než polovinu svých prostředků na zmírnění křivd, jež utrpěly české oběti nacionálně sociálního bezpráví. Do tohoto kontextu se zařadil také projekt odškodnění českých obětí nuceného pracovního nasazení, do kterého se fond zapojil jako jedna z partnerských organizací německé nadace Připomínka, odpovědnost a budoucnost. Souběžně s minulostní agendou se ale fond v souladu s deklarací od počátku zaměřil na rozvíjení bilaterálních vztahů v oblastech, jako je vzdělávání, kultura, setkávání občanů, obnova památek nebo vědecké spolupráce. První tyto „projekty společného zájmu“ byly schváleny již v roce 1998

a v současné době fond svými příspěvky každoročně pomáhá uskutečňovat na 600 partnerských projektů. Jeho roční rozpočet na podporu projektů činí až 81 milionů Kč. Celkem fond od roku 1998 podpořil kolem 10000 projektů při celkovém objemu vydaných prostředků více než 55 milionů eur. Během dvaceti let své existence se fond etabloval jako respektovaný aktér česko-německých vztahů, jak dokládá i fakt, že jeho činnost byla v minulosti již dvakrát prodloužena. Naposledy se tak stalo v roce 2017, kdy česká i německá strana vložily do fondu prostředky umožňující mu naplňovat jeho poslání po dobu dalších deseti let.

Role kulturní spolupráce

Fond v současné době poskytuje nadační příspěvky v rámci osmi stálých projektových oblastí, které v posledních letech obohacují časově omezené tematické výzvy, reagující na aktuální vývoj česko-německých vztahů. Kromě Tématu roku, pravidelně vyhlášeného tematického těžiště pro daný rok, se mezi tyto mimořádné programy zařadila například také výzva u příležitosti Česko-německého kulturního jara 2017, jež bude na konferenci jistě skloňováno v mnoha různých souvislostech jako jedna z nejrozsáhlejších a nejviditelnějších akcí česko-německé kulturní výměny za několik posledních let. Zájemce o podrobný vhled do aktivit fondu bych chtěl pozvat k návštěvě jeho internetových stránek, kde se s uvedenými oblastmi a výzvami mohou seznámit podrobně a kde naleznou i dokumentaci k vybraným příkladům dobré praxe.

V seznamu priorit, stanovených ve statutu fondu, se kulturní výměna nachází na druhém místě – hned za setkáváním a výměnami mládeže. Toto pořadí se promítá i do každodenní praxe, jak ukazují statistiky projektových oblastí podle počtu podpořených projektů a objemu vydaných prostředků, které fond publikuje ve svých výročních zprávách. Kulturní projekty každoročně představují zhruba třetinu všech podpořených projektů a třetinu prostředků vydaných na projekty.

Jaká je role kulturní výměny z hlediska obsahových priorit fondu? Vezmu si na pomoc svoji osobní vzpomínku. Před lety jsem v sekretariátu fondu – jenž je mimo jiné také místem mnoha neformálních česko-německých setkání – vedl debatu s jedním uznávaným českým jazzovým muzikantem. Absolvent prestižní Berklee College of Music se nemálo pozastavoval nad tím, že v seznamu podpořených akcí nenachází svůj hvězdně obsazený koncert, zato zde ale vidí vystoupení jakési neznámé dechovky v zapadlém koutě pohraničí. Vzhledem k tomu, že nám dotyčný nadále zachoval svou přízeň, věřím, že se mi podařilo mu vysvětlit, že fond vychází ve své nadační strategii z širokého pojetí kultury a umělecká úroveň je brána pouze jako jeden z možných atributů kvality projektu. Kromě prezentace „*vysoké kultury*“, kterou samozřejmě také vítáme – Pražský divadelní festival německého jazyka lze zmínit jen jako jeden z mnoha nabízejících se příkladů –, klade fond důraz také na projekty, které se, zjednodušeně řečeno, pohybují v terénu mezi kulturou a občanskou angažovaností. Tyto projekty se ne vždy mohou vykázat slavnými jmény, zato však mají potenciál propojovat občany obou zemí a odbourávat mezi nimi předsudky, obohacovat kulturní nabídku v oblastech mimo tradiční kulturní centra a inspirovat lidi na obou stranách hranice k participaci na společenském životě v daném místě. Je-li toto vše spojeno s rovnocenným partnerstvím české a německé strany, mají nositelé projektů při splnění všech formálních podmínek dobrou výchozí pozici k tomu, aby se fond podílel na realizaci jejich plánů a vizí.

Fond a umělecké vzdělávání

Fond zároveň vítá projekty, v nichž se umělecká kreativita prolíná s edukativními cíli a snahou oslovit prostřednictvím kulturní spolupráce širší veřejnost. Není proto obtížné identifikovat několik oblastí, kde se aktérům v oblasti uměleckého vzdělávání nabízí možnost se svým záměrem u fondu uspět.

Na prvním místě je třeba zmínit spolupráci českých a německých uměleckých škol různých stupňů, která konvenuje se snahou fondu vtáhnout do česko-německé výměny cílovou skupinu dětí a mládeže. Jako příklad za všechny inspirativní projekty tohoto druhu uvedme pravidelná setkání a koncerty studentů Glen Buschmann Jazz Akademie z Dortmundu a pražské Konzervatoře Jaroslava Ježka. Jejich idea je jednoduchá a účinná zároveň – mladí hudebníci vyrazí do sousední země, nastudují se svými vrstevníky z partnerské školy společný repertoár a při vystoupeních v jazzových klubech a na festivalech sbírají první zkušenosti na profesionálních pódiích.

Kromě spolupráce vzdělávacích institucí se fond často setkává s formátem příležitostných workshopů. Ty mohou být hlavní náplní projektu, jako je tomu v případě komorního, ale záslužného varhanního kurzu, který se pod vedením zkušeného německého lektora a za účasti studentů hudby z obou zemí pravidelně koná v západočeském Úterý. Častěji se však tyto workshopy či interpretační semináře konají souběžně s jinou kulturní akcí – koncertem nebo festivalem, kam jsou zváni němečtí respektive čeští umělci, aby se ujali role interpretů a zároveň lektorů. Mistrovské kurzy jsou již neodmyslitelnou součástí Klarinetového festivalu v Praze a Žirovnici stejně jako pražských Letních slavností staré hudby, jichž se s podporou fondu řadu let účastní přední německé ansámblы specializující se na autentickou interpretaci „staré“, zejména renesanční a barokní hudby. Mám-li zmínit alespoň jeden příklad z jiné než hudební oblasti, mohou jím být kurzy pro mladé filmaře-dokumentaristy, pořádané v rámci filmového Festivalu Nisa, který se každoročně koná v městech a obcích česko-německo-polského Trojzemí.

Podpora profesního a osobnostního rozvoje zúčastněných umělců – ať již uměleckého dorostu či zralých uměleckých osobností – bývá součástí i jiných projektových formátů. Patří mezi ně různé rezidenční pobyty pro umělce, sympózia, tvůr-

čí stipendia či přednášky kurátorů a teoretiků umění. Z hlediska cílů fondu se v posledních letech slibně rozvíjejí aktivity německého spolku Drama Panorama, který pořádá v Berlíně bienále současné české dramatické tvorby a v roce, kdy se festival nekoná, zve české autory divadelních her na studijní pobyty a workshopy s překladateli a německými studenty bohemistiky. Na české straně má s organizací rezidenčních pobytů pro umělce dlouholeté zkušenosti pražská galerie Meet Factory. Modelem Kunstvereinu, tradičního hybatele kulturního života v řadě německých měst, se nechal inspirovat spolek Hope Recycling Station, jenž zve do Prahy k přednáškám významné německé galeristy, historiky umění či kurátory a v poslední době do těchto svých aktivit s úspěchem zapojuje i pražskou UMPRUM.

Závěrem

Umělecké vzdělávání není součástí projektové podpory fondu jako jedna z jejich samostatných kategorií, přesto s touto podporou úzce souvisí. Konvenuje se zaměřením fondu na takové projekty, které nehledají smysl samy v sobě, ale jsou prostředkem ke sblížení a smíření obou našich národů a nepostrádají ambici stát se mediátorem dialogu mezi českou a německou veřejností. Fond podporuje širokou škálu projektových formátů, které přímo či nepřímo přispívají k profesnímu či osobnostnímu růstu umělců a kulturních nadšenců. Poukázal jsem jen na některé z nich: spolupráci českých a německých uměleckých škol, workshopy, mistrovské kurzy, umělecké rezidence, sympozia a přednáškové cykly. Velmi nás těší, že během konference dostanou slovo také zástupci organizací, s nimiž fond v dané oblasti dlouhodobě spolupracuje: jsou to například kolegové z Tandemu Plzeň, Základní umělecké školy Liberec nebo z platformy Čojč, kteří mne mohou doplnit a uvést příklady ze své praxe. Nejen z tohoto příspěvku by tak mělo vyplynout, že fond věnuje uměleckému vzdělávání značnou pozornost a jeho principy jsou v nadační činnosti fondu již předem „zakódovány“.

ROLF WITTE: KULTURNÍ VZDĚLÁVÁNÍ A MEZINÁRODNÍ SPOLUPRÁCE – PRÁCE SPOLKOVÉ ASOCIACE PRO KULTURNÍ VZDĚLÁVÁNÍ DĚTÍ A MLÁDEŽE (BKJ)

Mezinárodní setkání, která se týkají umění a kultury, umožňují jak mladým lidem, tak i odborníkům z oblasti uměleckého vzdělávání rozšiřovat si obzory, odbourávat předsudky a vědomě se učit žít s rozmanitostí. Mladí účastníci a účastnice výměnných akcí se v umělecko-kreativních procesech a při setkání s různými formami uměleckého vyjádření otevírají své partnerské skupině z jiné země. Zažijí tak sociální koexistenci v rámci konkrétního setkání i v rámci Evropy. Žít společně v kulturní rozmanitosti znamená bez ohledu na hranice mezi zeměmi a na jazykové bariéry aktivně přispívat k mírovému soužití na našem kontinentu a k dlouhodobému utváření budoucnosti celého našeho společného světa.

Proto jsou mezinárodní výměnné akce mladých lidí a odborníků z oblasti kultury a aktivity na mezinárodních sítích pro mnohé z 56 celostátních i regionálních členských organizací BKJ, pro mnoho škol a pro mnoho lokálních mimoškolních kulturních zařízení pro mládež důležitou součástí jejich práce. A týká se to všech uměleckých oborů – od mládežnického orchestru až po mládežnický cirkus, od mediálního projektu pro mládež až po uměleckou školu pro mládež, od tanečního souboru mladých až po divadelní skupinu mladých. Jím všem chce BKJ společně se svými členy umožnit, aby se v jiných zemích setkávali se skupinami mládeže nebo školními třídami se stejnými zájmy, aby společně získávali přeshraniční studijní a životní

Rolf Witte

Diplomovaný sociální pracovník se zaměřením na práci s dětmi a mládeží. V letech 1990 až 1995 byl ředitelem Mezinárodního kulturního centra pro mládež a Německo-francouzského fóra mladého umění v Bayreuthu. Od roku 1996 je vedoucím mezinárodní sekce pro kulturní vzdělávání při Spolkové asociaci pro kulturní vzdělávání dětí a mládeže (Bundesvereinigung Kulturelle Kinder- und Jugendbildung e. V., BKJ). Je členem odborného výboru Evropská politika pomoci dětem a mládeži při německém zastřešujícím svazu pro pomoc dětem a mládeži (AGJ) a odborného výboru Europa/Internationales při Německé kulturní radě. Je členem národních poradních sborů Spolkového ministerstva

mládeže (BMFSFJ) pro realizaci programu EU „Erasmus+Jugend in Aktion“ a Strategie EU pro mládež v Německu. Dále je členem poradního sboru Německo-francouzské organizace mládeže (DJWJ), Národní koalice pro realizaci Úmluvy UNESCO o ochraně a podpoře rozmanitosti kulturních projevů a německé Sítě pro kulturní vzdělávání a integraci, podporované státní ministryní pro kulturu a média.

zkušenosti a aby se tak vydávali novými cestami tvůrčí umělecké spolupráce.

Bilaterální, trilaterální a multilaterální setkávání mladých lidí a odborníků v rámci uměleckého vzdělávání

Spolková asociace pro kulturní vzdělávání dětí a mládeže (BKJ) pod mottem „Podporujeme kreativní a mezikulturní kompetenci“ poskytuje informace, rady i kvalifikaci organizátorům a organizátorkám přeshraničních kulturních projektů pro mladé lidi a různých setkání odborníků a odborníků z různých zemí. Kromě toho je BKJ subjektem poskytujícím finanční podporu na spolupráci s mnoha partnerskými státy. Zprostředkovává kontakty na partnerské organizace, které působí v oblasti uměleckého vzdělávání v zahraničí, a poskytuje poradenství při podávání žádostí a při koncepčním a finančním plánování.

U BKJ naleznou vhodné kontaktní osoby lokální, regionální nebo celostátní organizace a instituce pro kulturní práci s mládeží v Německu,

- které plánují mezinárodní kulturní setkání mládeže s jedním nebo několika zahraničními partnery
- nebo které by chtěly zorganizovat výměnnou akci pro odborníky, aby bylo možné prodiskutovat koncepty uměleckého vzdělávání mládeže se zahraničními kolegy
- nebo které hledají vhodné partnerské organizace v zahraničí
- nebo které potřebují podporu ohledně plánování a přípravy setkání
- nebo které si kladou otázky ohledně financování takových projektů.

Zaměstnankyně a zaměstnanci BKJ, kteří se zabývají oblastí kulturní výměny mládeže („jugend.kultur.austausch“), poskytují poradenství ohledně obsahového nebo organizačního plánování, pořádají setkání komunit za účelem vzájemné výměny zkušeností, pomáhají při hledání vhodných partnerských organizací a mohou na základě žádosti poskytovat také finanční prostředky na podporu různých setkání.

BKJ má možnost poskytovat finanční prostředky těchto institucí:

- finanční prostředky Německo-francouzské organizace mládeže (DFJW) na německo-francouzská setkání, případně i se zapojením třetí partnerské země;
- finanční prostředky Německo-polské organizace mládeže (DPJW) na německo-polská setkání, případně i se zapojením třetí partnerské země;
- finanční prostředky Spolkového ministerstva pro rodinu, seniory, ženy a mládež (BMFSFJ) na bilaterální, trilaterální a multilaterální setkání s partnery téměř ze všech zemí světa.

Lokální, regionální a celostátní zřizovatelé zařízení pro hudební vzdělávání mládeže mají dokonce možnost podávat žádosti o finanční podporu hned u několika členských organizací BKJ z hudebního oboru. Existuje tedy síť partnerských subjektů a možností finanční podpory vždy speciálně pro hudební školy, pro mládežnické orchestry, mládežnické sbory a mládežnické dechové soubory. Zde BKJ rádo zprostředkuje vhodné kontakty.

Setkávání a partnerství s organizacemi z tzv. „globálního Jihu“

Od roku 2017 poskytuje BKJ poradenství poskytovatelům uměleckého vzdělávání také při organizování a financování mimoškolních setkání skupin mládeže z Německa a ze zemí takzvaného „globálního Jihu“, tedy ze světových regionů, označovaných jako „prahové a rozvojové země“. Ve spolupráci s německým Spolkovým ministerstvem pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (BMZ) jsou v rámci podpůrného programu s názvem *weltwärts Begegnungen*, na jehož vytvoření se BKJ podílelo, podporována setkání a až dvouleté partnerské koncepty, v rámci kterých se mladí lidé uměleckým způsobem zabývají cíli udržitelného rozvoje Agendy 2030, přijaté Organizací spojených národů.

MIXED UP Preis International 2017

Každoročně už více než 10 let uděluje Spolkové ministerstvo pro rodinu, seniory, ženy a mládež (BMFSFJ) společně se Spolkovou asociací pro kulturní vzdělávání dětí a mládeže

(BKJ) cenu MIXED UP za zdařilou lokální spolupráci škol s mimoškolními kulturně pedagogickými zařízeními nebo jinými partnery z oblasti kultury. Také na mezinárodní úrovni získávají taková vzdělávací partnerství mezi kulturou a školou stále větší význam. Na jednu stranu jde o to, aby byly v rámci výměnných setkání vytvořeny atraktivní příležitosti ke kulturní participaci pro děti a mládež. Na druhou stranu je cílem i rozšíření klasického formátu školní výměny o dimenzi umělecko-kulturní projektové práce. Od roku 2017 jsou cenou MIXED UP oceňována také přeshraniční partnerství v oblasti vzdělávání, která umožňují mezikulturní a globální učení s využitím umění a kultury v přímé komunikaci s lidmi z různých zemí.

Europe in Perspective

Společně se čtyřmi partnery z evropských partnerských zemí uskutečňujeme projekt Europe in Perspective: Internationale Kooperationen in der Kulturellen Bildung (Europe in Perspective: Mezinárodní kooperace v uměleckém vzdělávání). Zde se BKJ angažuje v letech 2017 až 2019 na evropské úrovni směrem k větší přeshraniční spolupráci v oblasti uměleckého vzdělávání a takovým konceptům v projektech uměleckého vzdělávání, které jsou orientované na diverzitu. Ve spolupráci s partnerskými organizacemi z mnoha evropských zemí se vypracovává nový koncept dalšího vzdělávání, který učitelkám a učitelům a jejich mimoškolním partnerům z oblasti kultury umožní zaměřit svou lokální spolupráci evropštěji a vědoměji na diverzitu. Další vzdělávání se bude v průběhu projektu vícekrát testovat a od roku 2020 bude v rámci Evropy volně poskytnuto k převzetí zainteresovaným institucím, nabízejícím další vzdělávání.

Česko-německou spolupráci je nutné intenzivněji rozvíjet!

V popsanych aktivitách Spolkové asociace pro kulturní vzdělávání dětí a mládeže (BKJ) a jejich členských organizací nehraje

Česká republika jako přímý soused bohužel příliš velkou roli. To patrně souvisí s tím, že oddělení BKJ, které se zabývá kulturní výměnou mládeže („jugend.kultur.austausch“), se musí vzhledem ke svým omezeným personálním možnostem dočasně soustředit na stěžejní partnerské země. Například letos v říjnu realizovala BKJ první odbornou konferenci o uměleckém vzdělávání s partnerskými subjekty občanské společnosti z Turecka, abychom získali více informací o tom, jaké jsou vůbec aktuálně možnosti výměny odborných zkušeností vzhledem ke stoupajícímu politickému tlaku v Turecku a napjatým německo-tureckým vztahům.

Tato personální omezení BKJ, která mohou být kompenzována pouze zvýšenými dotacemi příslušného Spolkového ministerstva pro rodinu, seniory, ženy a mládež (BMFSFJ), by však v žádném případě neměla stát v cestě tomu, aby Německo a Česká republika mohly krok za krokem dále rozvíjet své vztahy ve společné oblasti naší působnosti. Existující možnosti podpory ze strany Spolkového ministerstva pro rodinu, seniory, ženy a mládež, určené na setkávání mladých lidí a odborníků, jsou samozřejmě k dispozici i pro německo-české projekty. Obě koordinační kanceláře společnosti Tandem v Plzni a Řezně (Regensburg) jsou v tomto ohledu prvními kontaktními místy, u kterých by snad mohla být soustředěna větší pozornost na umělecké vzdělávání.

Budiž však také připomenuto, že finanční prostředky obou bilaterálních organizací mládeže (Německo-francouzské a Německo-polské organizace mládeže, DFJW a DPJW) mohou být využívány rovněž na trilaterální výměnu s českými partnery. Je to možnost, která je sice občas využívána, ale poskytovatelé uměleckého vzdělávání ji zatím využívají příliš zřídka.

A samozřejmě je všem zájemcům a zájemkyním o přeshraniční spolupráci mezi oběma zeměmi k dispozici podpůrný program Evropské unie *Erasmus+ Mládež v akci*. Tento program pod-

poruje například poměrným dílem náš celoevropský projekt *Europe in Perspective*. Národní agentury, které program realizují, mají například velký zájem o to, aby se podporovaly nové nápady na setkání, v rámci kterých bude oblast formálního učení, tedy škola, úzce spolupracovat se zařízeními neformálního učení, tedy s kulturními a kulturně pedagogickými zařízeními.

Neměly by nám chybět dobré nápady na společné projekty, abychom mladým lidem z obou našich zemí zprostředkovávali trochu více otevřenosti vůči světu prostřednictvím vlastních pozitivních zážitků ze setkání a abychom jim zprostředkovávali reflektované evropské povědomí prostřednictvím vlastního názoru v rámci zajímavých a motivujících kulturních výměnných akcí pro mládež. BKJ k tomu bude v rámci svých možností aktivně přispívat a s radostí očekává, že NIPOS obdrží od příslušných ministerstev České republiky oficiální požadavek, aby byly vztahy na poli uměleckého vzdělávání ještě intenzivnější.

JAN LONTSCHAR: KULTURJAM (ČESKO-NĚMECKÉ VÝMĚNY MLÁDEŽE VŠECH UMĚLECKÝCH OBLASTÍ)

Projektový záměr

Nový projekt Koordinačního centra česko-německých výměn mládeže Tandem v Plzni (dále jen „Tandem“) a Krajského kruhu mládeže Horní Franky (dále jen „BezJR“) „KULTURJAM“ se na základě zkušeností obou partnerů zaměřuje na kulturní spolupráci mládeže, přímá setkání a společné kulturní aktivity. Cílem je navázat kontakty mezi konkrétními kulturními skupením a jejich společná česko-německé produkce na obou stranách hranice.

Spolupráce Tandemu a Plzně 2015, o. p. s., která v současné době existuje na úrovni dobrovolnictví a projektu *Zažij Plzeň* (interaktivní prohlídky města Plzně), bude rozšířena o spolupráci v oblasti kultury mládeže – mladých lidí do 27 let. Plzeň 2015 velmi vítá spolupráci v této oblasti a rozšíření projektu EHMK o prvek česko-německé kultury mladých lidí v oblasti hudby, tance a folkloru a videa.

Termín projektu: 1. 12. 2013 – 31. 8. 2015

Zdůvodnění posunutí konce projektu do 31. 8. 2015: Projekt přispěje v projektu EHMK 2015 zejména v rámci spolupráce s festivalem *Živá ulice 2015* v Plzni, kdy bude možná veřejná společná produkce českých a německých mladých kapel.

Jan Lontschar

Vystudoval kombinované dvojja-zyčné studium na Elektrotechnické fakultě Západočeské univerzity v Plzni. Dlouhodobě působí v oblasti projektového managementu česko-německých výměn mládeže. Od roku 2004 je ředitelem Koordinačního centra česko-německých výměn mládeže Tandem (součást Západočeské univerzity v Plzni). Více než patnáct let vede česko-německé projekty na podporu spolupráce mezi partnerskými městy Plzeň - Regensburg. V roce 2005 absolvoval Kurz managementu neziskových organizací, realizovaný agenturou neziskového sektoru Agnes.

Produkce před velkým publikem v rámci festivalu bude velkým motivačním prvkem pro mladé kapely a zejména přinese větší publicitu nejen projektu, ale celé česko-německé spolupráci a Operačnímu programu, potažmo ERDF a Evropské unii.

Územní dopad projektu: Plzeňský kraj, Karlovarský kraj (všechny okresy), Horní Franky (okresy: Kulmbach, Bayreuth, Kronach, Wunsiedel, Hof)

Anotace projektu:

Partnerské organizace – Tandem a BezJR – reagují na velkou poptávku po přeshraničních výměnách ze strany kulturních seskupení mladých lidí – zejména mladých kapel různých žánrů. Projekt podpoří navázání partnerství, setkání, spolupráci a společná kulturní vystoupení sdružení, spolků a skupin – zejména v oblastech hudby, videa, folkloru a tance. Projekt se zapojí do aktivit města Plzně v rámci EHMK 2015, rozšíří spolupráci s Odborným mediálním poradenstvím (Medienfachberatung) BezJR a pověřencem pro populární hudbu, p. Samuelem Rauchem. Zároveň bude podporovat přeshraniční spolupráci v mimoškolní práci s mládeží.

Cíl projektu:

Realizovat společné přeshraniční aktivity mladých lidí v kultuře (v německém jazyce tzv. „Jugendkultur“) s těžištěm v oblasti hudby, tance, folkloru a práce s videem. Projekt bude realizovat minimálně osm konkrétních společných česko-německých vystoupení mladých lidí na obou stranách hranice. V oblasti práce s videem proběhnou ve spolupráci s Odborným mediálním poradenstvím (Medienfachberatung des BezJR) dva workshopy, při kterých budou mladí lidé teoreticky i prakticky školeni v práci s videem.

Další cíle projektu:

- úzká spolupráce s Plzní 2015, o. p. s., jako realizátorem projektu EHMK 2015 (předjednáno)
- podpora klubové scény na obou stranách hranice a rozšíření společných česko-německých klubových aktivit
- motivace a rozšíření aktivit mladých kapel na obou stranách hranice o přeshraniční působnost
- podpora folklorních a tanečních skupin na obou stranách hranice a rozšíření jejich přeshraničních aktivit
- motivace a rozšíření spolupráce mezi mladými filmaři na obou stranách hranice
- podpora dlouhodobé spolupráce v oblasti kultury mládeže
- podpora mimoškolní spolupráce mládeže
- vzbudit zájem o sousední zem a řeč, motivovat k dlouhodobé spolupráci
- prezentace česko-německé kulturní spolupráce před širokou veřejností

Obsah projektu:

Na základě zkušeností obou realizujících institucí – Tandemu v Plzni a BezJR v Bayreuthu – reaguje projekt na silnou poptávku spolupráce v kulturní oblasti ze strany mladých lidí – mladých amatérských nebo poloprofesionálních seskupení – kapel, tanečních a folklorních souborů, pěveckých seskupení, videokroužků apod.

V první polovině roku 2014 realizuje projekt v Plzni kontaktní seminář pro zájemce z celé oblasti kultury mládeže. Náplní semináře bude partnerská burza, seznámení s kulturní prací mládeže v zúčastněných regionech (např. struktury práce s mládeží, autorské poplatky na obou stranách hranice, klubová scéna atp.). V návaznosti na seminář zprostředkuje projekt partnerství minimálně čtyřem kulturním seskupením (prioritně mladým kapelám) z obou stran hranice – tj. celkem osmi seskupením.

Tato seskupení se poté setkají a připraví společná česko-německá vystoupení, která budou realizována na obou stranách hranice. Celkem bude tedy uskutečněno minimálně osm společných česko-německých vystoupení v zúčastněných regionech. Tandem Plzeň intenzivně připravuje spolupráci s Plzní 2015, o. p. s. tak,

aby vystoupení byla zařazena např. do programu EHMK 2015. Připravuje se spolupráce s různými festivaly – např. *Živá ulice* nebo *Den Meliny Mercouri* v Plzni a *Creative Youth* nebo *Betore* v Horních Francích. Projekt bude rovněž úzce spolupracovat s pověřencem pro populární hudbu v Horních Francích Samuelem Rauchem, jehož současným úkolem je podpora regionální hudební scény.

Podmínkou vystoupení kapel bude společné jedno- až vícedenní setkání s doprovodným programem, jazykovou animací a interkulturní podporou ze strany Tandemu a BezJR. Vystoupení budou vždy koncipována jako společná česko-německá – cílem je, aby skupiny aktivně spolupracovaly. Důležitým aspektem je společné vystoupení, nikoli jen vystoupení vedle sebe.

Projekt volně vypíše dva videoworkshopy, kterých se mohou zúčastnit jak ustálené videokroužky, tak i jednotlivci. Kapacita každého workshopu bude omezena na maximálně osm účastníků z každé země. Tento nižší počet účastníků zvýší individuální prostor pro každého z nich a také kvalitu celého setkání. Na obou workshopech bude přítomen jeden odborník na dané téma, člen týmu Mediálního odborného poradenství, který disponuje mnohaletými zkušenostmi nejen v práci s videem, ale i v práci s mládeží.

V rámci projektu bude vytvořen web (www.kulturjam.eu), na kterém budou mimo jiné shromažďovány možnosti vystupování na akcích pro české organizace v Německu a naopak pro německé v Česku. Budou zde prezentována společná vystoupení seskupení v projektu a zveřejňovány zprávy a pozvánky na kulturní akce mladých lidí.

Cílové skupiny:

Projekt podporuje kulturně zaměřená seskupení mladých lidí do 27 let – prioritně mladé kapely, taneční, folklorní a hudební

seskupení různých žánrů, video kroužky. Projekt nabízí podporu také mimoškolní spolupráci mladých lidí, tj. občanským sdružením dětí a mládeže a pracovníkům s dětmi a mládeží.

Podpůrný tým:

Projekt bude pracovat s podpůrným týmem. Členové týmu budou fungovat jako jazykoví prostředníci, tlumočníci, organizátoři a doprovod jednotlivých skupin v Česku nebo v Německu. Tým bude sestaven ze zájemců z řad studentů, kulturních aktérů, jazykových animátorů atp., kteří budou mít zájem o česko-německou spolupráci v kulturní oblasti a kteří budou v rámci projektu vyškoleni v oblasti jazykové animace, kulturního managementu a v právních aspektech práce s mládeží na obou stranách hranice.

Konkrétní podpora akcí:

Důležitou částí projektu je podpora česko-německé spolupráce mladých lidí do 27 let s těžištěm v kulturní oblasti na obou stranách hranice. Tandem a BezJR prostřednictvím kontaktního semináře nabídnou konkrétní možnost spolupráce v kultuře (hudba, tanec, folklor atp.). Vzniklým partnerstvím připraví a organizačně a finančně garantují podmínky ke společnému veřejnému vystoupení v Česku a Německu.

V oblasti práce s videem projekt zorganizuje dva videoworkshopy, při kterých si mladí lidé vyzkoušejí techniky natáčení krátkých filmů a vymění si zkušenosti v oblasti práce s videem. Výstupem by měly být krátké česko-německé filmy. Projektoví partneři podpoří také setkání mladých lidí v mimoškolní oblasti.

Dle zkušeností Tandemu nestačí pro úspěšnou spolupráci pouze iniciovat nové partnerství, ale je důležité konkrétní aktivity

přímo podpořit, v některých případech přímo převzít organizaci a realizaci setkání.

Měřitelné výsledky projektu:

1. 1 kontaktní seminář pro cca 30 účastníků
2. 4 nová partnerství kulturních seskupení (kapel, tanečních a folklorních souborů apod.)
3. 8 setkání a společných vystoupení obou partnerských stran kulturních seskupení
4. 2 videoworkshopy
5. 50 mladých lidí angažovaných v kulturních seskupeních z obou zemí
6. 400 účastníkůdnů při setkání mládeže
7. 10 institucí vtažených do projektu a spolupráce:
(Plzeň 2015, o. p. s., střediska volného času, základní umělecké školy na české straně, pověřenec pro práci s mládeží na hudební scéně v Horních Francích Samuel Rauch, Mediální poradenství BezJR, nízkoprahové německé kluby – tzv. Jugendtreff atp.)
8. Projekt bude mít dosah na širokou veřejnost – mladé lidi se zájmem o kulturu mládeže (hudba, tance a folklor, film atp.). Prostřednictvím internetové stránky a médií bude do projektu vtaženo více mladých lidí z obou stran hranice.
9. Vzdělávání podpůrného týmu
10. Podpora partnerské sítě a partnerství

TOMÁŠ KOLAFA, BORIS BRAUNE:

ORCHESTRÁLNÍ SOUBOROVÁ HRA

Bavorská filharmonie (Bayerische Philharmonie) byla založena v roce 1994 v Mnichově. Jejím cílem je podpora hudebníků s cílem zprostředkovat jim základy symfonické hudby prostřednictvím profesionální práce v symfonickém orchestru. Pracuje jako nadnárodní a mezigenerační instituce, která své cíle realizuje prostřednictvím hudební pedagogiky. Každý rok se v Bavorské filharmonii setkávají hudebníci z více než 30 zemí. Mezi hlavní úkoly Bavorské filharmonie se řadí koncertní turné, integrační výměny nebo společné projekty se zahraničními partnery (se Základní uměleckou školou Liberec od roku 2002). Dále se zabývá prací v oblasti uměleckého vzdělávání, odborné přípravy a dalšího kulturního vzdělávání.

Bavorská filharmonie partnersky spolupracuje s nadací Wertebündnis Bayern. V roce 2015 získala bavorské ocenění „Mládež pro Bavorsko“ a v následujícím roce ocenění za příkladné organizování volného času mládeže.

Mládežnický orchestr Bavorské filharmonie

Účastníci jsou převážně mladí lidé z oblasti Mnichova, kteří se pravidelně účastní týdenních orchestrálních zkoušek přímo v Mnichově.

Boris Braune

Studoval hudební vědu, politologii a interkulturní studia v Řezně a v Londýně. Od roku 2010 zodpovídá jako projektový vedoucí Bavorské filharmonie mimo jiné za oblast mezinárodní spolupráce (s hlavním zaměřením na výměnné akce pro evropskou mládež), stejně jako za integrační program Musik schafft Heimat (Hudba vytváří vlast) v rámci iniciativy Integrace a tolerance, podporované společností Wertebündnis Bayern. Od roku 2016 je Boris Braune navíc prezidentem Jeunesses Musicales Bayern.

Tomáš Kolafa

Absolvent Pedagogické fakulty v Ústí nad Labem, obor Učitelství pro 1. st. ZŠ se specializací na hudební

výchovu. Od roku 1992 vyučuje hudební přípravu a scénickou hudbu na katedře dramatické výchovy na DAMU v Praze a od roku 2000 působí jako ředitel ZUŠ Liberec, která patří mezi největší v České republice a je zapojena do mnoha mezinárodních projektů. V roce 2007 ukončil studium školského managementu na UK a v roce 2015 na Technické univerzitě v Liberci studium hudební výchovy pro 2. st. ZŠ. Je výkonným ředitelem Asociace základních uměleckých škol ČR (AZUŠ) a členem Presidia European Music School Union. Organizuje ústřední kola soutěží ZUŠ ČR, koordinuje projekt České filharmonie a AZUŠ, zprostředkovává pro AZUŠ informace a nové trendy v evropském uměleckém vzdělávání a pořádá mezinárodní semináře.

Zvláštností Bavorské filharmonie je princip „top-down-coaching“, který se praktikuje během orchestrálních zkoušek. Jedná se o mezigenerační koncept, ve kterém klíčové pozice v orchestru zastávají zvláště zkušení hudebníci, jako jsou studenti hudby nebo dospělí orchestrální hráči. Předávají tak mládeži a žákům dovednosti a své zkušenosti z profesionálního života hráčů symfonického orchestru resp. hráčů symfonické hudby. Jejich aktivní účast v orchestru dává mladým lidem velkou motivaci a působí velice pozitivně.

Prezentace našich aktivit (ZUŠ Liberec a Bavorská filharmonie) / historie...

Reciproční výměny mezi Bavorskou filharmonií a Základní uměleckou školou Liberec probíhá již více než 15 let. Děti, mládež, žáci a studenti z obou organizací pravidelně cestují do partnerské země, která dle dohody střídavě řídí reciproční výměnu mezi oběma státy, čímž se vytvářejí trvale udržitelné vazby (kontakty, mosty) právě mezi mladou generací. Samotná reciproční výměna s orchestrálními zkouškami, koncerty a dalšími kulturními aktivitami znamená velmi podstatný aspekt výměny samotné a podporuje silný zájem účastníků z německého i českého orchestru o vzájemné kulturní poznávání, včetně jazykového rozvoje a posilování sociálních vztahů (přátelství). Zvláštní akcí pro Bavorskou filharmonii bylo pozvání jejích zástupců u příležitosti 90. výročí Základní umělecké školy Liberec do České republiky na slavnostní koncert.

Reciproční výměny jsou zaměřeny na následující dovednosti a znalosti

- zájem o seberozvoj
- příležitost k aktivní účasti ve vlastním prostředí / společnosti
- otevřenost a radost z dialogu a výměny
- otevřená a aktivní spolupráce
- posílení sebeúcty a sebedůvěry
- vytváření sítě kontaktů pro budoucí aktivity a profesní příležitosti
- rozvoj instrumentálních dovedností v neformálním vzdělávání, podpora tvořivosti,

schopnost reflexe, kritického myšlení a komunikačních dovedností

- posilování rovných příležitostí a integrace
- přístup k neformálnímu vzdělávání

Bavorská filharmonie zejména v otázce uprchlíků reagovala v polovině roku 2015 komplexním udržitelným programem jejich integrace. V rámci iniciativy Integrace a tolerance realizovala projekt *Hudba vytváří domov*, ve kterém dala příležitost velmi talentovaným hudebníkům z řad uprchlíků, z nichž celá řada se projektu zúčastnila jako orchestrální hráči nebo dokonce jako sólisté. Zkušenosti z poskytování nízkoprahových nabídek, které přinášejí podporu většímu počtu uprchlíků, využila Bavorská filharmonie ve prospěch našich partnerů nebo jejich studentů a veřejnosti, což bylo důležité také vzhledem k tomu, že české obyvatelstvo mělo dosud relativně málo kontaktů s reálnou podobou a situací uprchlíků v Evropě.

Kulturní dialog mezi evropskou kulturou (Německo, Česko) a Blízkým východem a solidarita byly důležitým cílem projektu Bayerische Philharmonie a ZUŠ Liberec. Ve výsledku se ukázalo nadšení pro účast migrantů v projektu.

Poslední realizovaný projekt 2016 s finančními prostředky z Česko-německého fondu budoucnosti a programu Erasmus+

Název projektu: *Hudební klíčové německo-české zkušenosti pro hudební vzdělávání a rozvoj dovedností dětí, mládeže a studentů za účasti uprchlíků*

Hudba je vynikajícím komunikačním nástrojem, který překonává kulturní nebo jazykové bariéry, má srozumitelný jazyk a nabízí mladým lidem příležitost rovnocenného setkávání a sdílení. Projekt se týkal Bavorské filharmonie a Základní umělecké školy v Liberci. Zvláštní novinkou tohoto projektu bylo posílení povědomí o sousedských dějinách (Německo – Česká republika) s ohledem na aktuální problémy uprchlíků. Aktivní zapojení uprchlíků jako sólistů bylo pedagogickou

a uměleckou novinkou a inovací, která přinášela všem zúčastněným důležité zkušenosti a společenské vzdělávací principy. V době od 27. října do 1. listopadu 2016 byl projekt završen společným soustředěním, na kterém se vedle českých a německých skladatelů prezentovala hudební díla arabské kultury, interpretovaná uprchlíky – hudebními profesionály. Prezentace a koncerty se konaly na různých místech České republiky (Liberec a Hejnice), na kterých se představil orchestr s díly německých, českých a arabských autorů, a diváci tak mohli posoudit jejich uměleckou hodnotu, kvalitu a poselství. Projekt zahrnoval celkem 80 žáků, mládeže a studentů z Německa a České republiky, a tři arabské sólisty. Mezi účastníky byli mladí lidé, jejichž osobní situaci určují geografické, hospodářské nebo sociální překážky, popř. některé typy znevýhodnění. Účastníci byli již předem připraveni na závěrečnou fázi projektu, které předcházelo individuální studium a nácvik or-

chestrálních partů doma a na orchestrálních zkouškách v domovské zemi. Zde se projeví zkušenosti i dlouholetá tradice kulturně výchovné činnosti Bavorské filharmonie a přínos recipročních projektů se Základní uměleckou školou Liberec, které za podpory programů EU pravidelně probíhají od roku 2002. Od počátku byl hlavním cílem spolupráce velký společný vzdělávací projekt EU. Z reálného pohledu se vždy jednalo o úspěšné a udržitelné projekty pro obě zúčastněné instituce, ať už to byl projekt menších skupin z Německa (15–20 osob) v rámci kratších projektů v České republice nebo vícedenní projekty pro stovku dětí a mládeže. Účastníci vnímavě posilují své povědomí o evropských hodnotách a sociálním dialogu. Mezi Německem a Českou republikou existuje celá řada školních projektů zaměřených primárně na základní výuku jazyků. Právě náš projekt buduje vedle jazykových a hudebně dovedností také hodnoty vzájemné důvěry, které jsou pro spolupráci klíčové. Účastníci získávají znalosti a poznatky v době dospívání mimo hranice svého státu a mezinárodní rozměr projektu naplňuje jejich rozvoj znalostí, schopností a dovedností. Mladí lidé se učí nebo rozvíjejí své dovednosti pro osobní a profesní rozvoj. Zájem o formování budoucnosti EU by měl navíc vzbudit a podporovat solidární myšlenku bez ohledu na státní hranice.

Společné a klíčové prvky společných výměn mezi Německem a Českou republikou. Odpovědnost za vývoj dětí, mládeže a studentů prostřednictvím kulturních výměn jde ruku v ruce s posílením a uznáváním klíčových kompetencí, schopností a dovedností, zejména pro mladé lidi, kteří mají silnější vzdělávací potřeby. Proto je zvlášť důležité, aby projekt realizovali zkušení učitelé, vedoucí dělených zkoušek a dirigenti, kteří jsou v jistém slova smyslu „kulturními velvyslanci“. Vedle hudebních, uměleckých a instrumentálních dovedností inspirativním způsobem zprostředkovávají vnímání sama sebe a zdravý smysl pro pořádek, které jsou nezbytné pro úspěšnou realizaci každého projektu. Dovednosti, které děti, žáci a mládež získávají, mají velký význam pro uplatnění na trhu práce.

Časový harmonogram systematického plánování, organizace, řízení a kontroly výměnných projektů mezi ZUŠ Liberec a Bavorskou filharmonii

Před akcí

18 měsíců

- stanovení základního rámce – termín, místo soustředění a koncertů,
- formulace cílů podle principu S.M.A.R.T. (níže volný překlad)
 - » Specifičnost
 - » Měřitelnost
 - » Akceptováno
 - » Realistické
 - » Termíny
- výběr skladeb (německý a český skladatel), obtížnost repertoáru,
- velikost orchestru – počet hráčů, obsazení a počet nástrojů,
- příprava žádosti o finanční podporu,
- vytvoření komunikační sítě – koordinátoři, učitelé, ředitelé, rodiče, žáci

12 měsíců

- podání žádosti o finanční podporu (doprava, nájem, stravování a ubytování),
- personální obsazení – dirigenti, vedoucí dělených zkoušek,
- zařazení aktivity do plánu práce obou organizací

9 měsíců

- informace pro rodiče,
- příprava orchestrálních partů,
- rezervace koncertních sálů, dopravy, ubytování a stravování, pojištění

6 měsíců

- individuální nácvik orchestrálních partů,
- oslovení politiků (záštitu primátora apod.) a sponzorů,
- tisková zpráva,
- výběr účastníků

3 měsíce

- orchestrální zkoušky v jednotlivých zemích,
- závazný seznam účastníků projektu,
- zajištění velkých nástrojů (tympany, kontrabasy), židlí, notových stojánků,
- hodinový rozpis (harmonogram) soustředění a koncertů, včetně osob, které zodpovídají za jednotlivé aktivity,
- cílená propagace (plakáty, web, Facebook...)

Akce

Soustředění

- 3-5 dnů dělené a společné zkoušky, večerní program, výlet,
- veřejné zkoušky

Koncert

- na závěr soustředění v zemi soustředění,
- společná cesta obou skupin do partnerské země,
- další koncert v partnerské zemi,
- návrat skupiny

Po akci

- Výúčtování, fakturace,
- tisková zpráva, poděkování donátorům, rodičům,
- zpracování fotodokumentace,
- evaluace projektu s využitím pro další projekty,
- formální dokončení projektu

Fotografie: Bavorská filharmonie

JAN SAMEC, HANS-JOACHIM GOLLER:

„WIR 2 / MY 2 - SELB + AŠ HÜBEN UND DRÜBEN / TAM I TADY“ - NĚMECKO-ČESKÝ UMĚLECKÝ PROJEKT 2016/17

V tomto příspěvku bych chtěl představit náplň dvou edukativních programů – výtvarných workshopů pro děti a mládež, které se konaly v rámci projektu Wir 2 / My 2 / Hüben und drüben / Tam i tady.

První z nich byl workshop pro studenty vyšších ročníků osmiletého gymnázia z Aše a selbského Gymnázia Waltra Gropia, který se odehrál se dne 10. 5. 2017 v prostorách nádvoří muzea porcelánu Porzellanikon²⁸ v městské části Selb – Plößberg. Jak uvedl kolega Goller, na tomto místě už více než týden probíhal workshop mladých sochařů – tří českých a tří německých –, kteří zpracovávali své vize do šesti identických velkoformátových kruhů ze stavební oceli.

Foto 1 a 2. Každý ze sochařů měl k dispozici jedno kolo a v něm za úkol pojednat jednu šestinu, přičemž výsledné práce pak vytvořily specifickou spojnicí v prostoru mezi kooperujícími městy Aší a Selbem. Viz ukázky v katalogu.

Šedesát studentů si za účasti svých pedagogů²⁹ nejdříve vyslechlo vstupní informaci od Hanse-Joachima Gollera, který je seznámil se zaměřením sympozia. Zároveň pohovořil o smyslu a symbolice vznikajících objektů, které si následně prohlédli.

28 Více informací je dostupných na: <http://www.flinfo.cz/cz/zajimavosti-v-regionu/porzellanikon-selb-museum-porzellano>.

29 Za německou stranu to byl German Schlaug, z ašského gymnázia Olga Krátká a Jana Malotínová.

Jan Samec

Absolvent SPŠ keramické v Bechyni a Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, obor výtvarná výchova. Od roku 1980 do roku 1983 působil jako samostatný odborný pracovník Galerie umění Karlovy Vary, poté 1984-1986 jako pedagog na LŠU Karlovy Vary. Od roku 1986 do roku 2004 byl výtvarníkem ve svobodném povolání. Vlastní výtvarná činnost byla prezentována na více než devadesáti samostatných výstavách a účasti na řadě zásadních přehlídek a společných výstav. Svými díly je zastoupen v mnoha sbírkách v tuzemsku i v zahraničí. Od roku 2004 působí jako ředitel Galerie umění Karlovy Vary. Pod jeho vedením se aktivy galerie rozrostly o netradiční akce a od roku 2011 o novou pobočku - Interaktivní galerii Becherova vila.

Hans-Joachim Goller

Studoval ekonomii a geografii na univerzitě ve Würzburgu pro výkon učitelského povolání na reálných školách. Jako učitel pracoval nejdříve ve městě Naila (1968-1970), potom v Selbu, od roku 2003 je v důchodu. V letech 1972 až 2002 působil v komunální politice – v Městské radě města Selbu a v Krajském sněmu města Wunsiedel, z toho byl 15 let druhým, resp. třetím starostou a vedoucím referentem pro kulturu; v krajském sněmu byl 15 let předsedou frakce. V roce 1990 založil v Selbu homofrancký umělecký spolek (Kunstverein Hochfranken Selb e. V.) a od té doby je organizátorem různých německo-českých uměleckých projektů. V roce 1996 založil Galerie Goller, ve které se pořádají výstavy německých a českých umělců. Od roku 1999 je členem rady mluvčích Kulturně politické společnosti (Kulturpolitische Gesellschaft) Zemské skupiny Bavorsko.

Ačkoli vizuální vjemy nebylo třeba překládat, došlo po určitém úvodním váhání k slovnímu kontaktu s umělci a studenti se dozvěděli odpovědi na své otázky jak od pedagogů, tak hlavně od participujících sochařů. Následně získali (resp. vybrali si) materiál a potřebné nářadí k vlastní tvůrčí práci.

Foto 3 a 4. Sochař Waldemar Scheck vysvětluje své představy a postupy. Rozpracované dílo v materiálu.

Základním materiálem byl sice drát různé tloušťky, ale k použití si našli i různé fragmenty a zbytky ocelových plátů. Spontánně vznikly pracovní skupiny, někteří jedinci však raději pracovali samostatně. Své práce konzultovali mezi sebou i případně se svými pedagogy. Velký význam pro studenty měl fakt, že se mohli v průběhu své práce obracet přímo na umělce, a to nejen ohledně svého tvůrčího záměru, ale i v otázce technického provedení a případné pomoci. Vytváření bylo pro studenty mnohdy poměrně náročné – jednak vzhledem k materiálu, jednak k použitým technikám (např. málokdy mají studenti gymnázia šanci vyzkoušet si svařování).

Foto 5 a 6. Je zajímavé, že ve výsledných dílech často frekventoval motiv kruhu, k čemuž autory částečně sváděla původní tvarová dispozice stočeného drátu, ale především byli inspirováni leitmotivem sochařského sympozia.

Východiskem tvůrčí práce studentů byla reflexe uměleckého díla, která vedla k jeho osobité interpretaci - studenti však hledali svébytný výtvarný jazyk, usilovali o odhalení rozmanitých rovin tématu, objevovali možnosti i limity vyjadřovacích prostředků, postupů a technologií. Napomohl jim v tom specifický úkol bez příliš omezujícího zadání a také prostředí, kde nebyli svázáni ohledy na případné poškození školního vybavení. Bylo zřejmé, že setkání s umělci generačně blízkými, s rozpracovanou podobou jejich monumentálních děl v nich podnítilo chuť k vlastní tvorbě, navíc v materiálu ve škole ne zcela běžném. V průběhu tvůrčí práce se rychle rozvíjela komunikace a schopnost spolupracovat mezi sebou i získat autentické informace od jině než pedagogické autority.

1

2

3

4

Foto 7, 8 a 9. V závěru workshopu studenti představovali výsledky své kreativní činnosti, vzájemně si je komentovali a diskutovali o nich společně s pedagogy a umělci.

- 5 Neopomenutelným přínosem akce byla i jazyková stránka – přeshraniční komunikační platformou se stala ponejvíce angličtina. Lze shrnout, že tento formát tvůrčí dílny propojil oblasti kognitivní, dovednostní a afektivní. Vlastní realizace tvůrčího záměru byla spojená s poznáváním nových materiálů, postupů a technologií a s manuálním zpracováním daných materiálů.

Po stránce vzdělávacího obsahu je možné spatřovat výraznou propojenost workshopu s tématem Umělecká tvorba a komunikace,³⁰ která se zabývá následujícími okruhy témat:

- umělecký proces a jeho vývoj – vliv uměleckého procesu na způsob chápání reality; dynamika chápání uměleckého procesu – její osobnostní a sociální rozměr;
- role subjektu v uměleckém procesu – předpoklady tvorby, interpretace a recepce uměleckého díla; tvořivá osobnost v roli tvůrce, interpreta a recipienta
- 6 – úloha komunikace v uměleckém procesu – postavení umění ve společnosti; role umělce v societě; publikum a jeho účast v uměleckém procesu; sociální a technologické proměny dneška; subjektivní chápání uměleckých hodnot ve vztahu k hodnotám považovaným za společensky uznávané, obsahová stránka a komunikační účinky.

Druhým edukativním programem a zároveň závěrečnou akcí osmidílného projektu WIR 2 / MY 2 byl třídní workshop pro děti pořádaný ve dnech 23.–25. 6. 2017 v Selbu.³¹ Tato akce pod názvem WIRMY přilákala třicítku dětí v paritním zastoupení z české a německé strany hranice. Děti byly pozvány prostřednictvím organizátorů z Aše a Selbu, většina z nich už byla na této akci po několikáté.³² Základní ideu opět navrhla hlavní organizátorka Heike Arndt, umělecká pedagožka a grafička³³, která vsadila na tvůrčí potenciál a výrazovou spontaneitu dětí ve věku od devíti do třinácti let.

30 Umělecká tvorba a komunikace je integrujícím tématem vzdělávací oblasti Umění a kultura v RVP G a záměrně vytváří prostor pro propojování formálního a neformálního uměleckého vzdělávání a pro možnost začleňovat edukativní nabídku vzdělávacích a kulturních institucí jako součást školní výuky v jejích různých formách a podobách. V textu je k jednotlivým okruhům uveden pouze výběr témat – kompletní materiál je k dispozici v textu Rámcového vzdělávacího programu pro gymnázia (dostupné z <http://www.nuv.cz/file/159>) na str. 56.

31 Dům Jochena Kleppera, kulturní a ubytovací zařízení evangelické církve v Selbu.

32 Program zaměřený na ideu, která spojuje výtvarnou, divadelní i literární aktivitu dětí, koncipují stejní organizátoři, kteří již řadu let pořádají také příměstský tábor.

33 Autorka grafického vizuálu celého projektu.

Jako inspiraci k činnosti zvolila otázku: „*Jak má vypadat naše společné město budoucnosti?*“

Foto 10, 11 a 12. Motto se ukázalo opravdu jako velmi inspirativní a děti během tří dnů intenzivně vymýšlely budoucí charakter měst s létající a plující architekturou, s originální infrastrukturou, osvětlením i netradiční dopravou – například formou dlouhých skluzavek a potrubních systémů.

Foto 13 a 14. Zároveň vytvářely fantaskní postavy robotů či kyborgů. Nezapomínaly přitom ani na městskou vegetaci a řešily i nové zdroje energie a možnosti propojení měst s přírodou. Výsledky své kreativní činnosti děti představily během nedělního odpoledne na venkovním pódiu, kam se většina autorů dostavila ve svérázně podobě budoucích obyvatel futurologických městských aglomerací.

Opět se během tohoto workshopu potvrdila známá skutečnost, že děti při tvorbě dokáží přirozeným způsobem překonat počáteční ostych a jazykovou bariéru, čímž došlo k nenápadnému naplnění hlavního cíle celého projektu – sblížení dvou sousedních národů.

Foto 15 a 16. Společenský rozměr a potřebu sdílení představ o společné budoucnosti vyjádřila závěrečná akce s balónky nesoucimi pozdravy i poselství do budoucna.

Nelze opomenout jednu doprovodnou akci – dětské vystoupení při slavnostním zakončení celého projektu. Koncept připravily a s dětmi nacvičily pedagožky Anna Pokorná a Pavla Hošková ze Základní umělecké školy Roberta Schumanna v Aši. Mladí aktéři reagovali na dílo Waldemara Schecka umístěné v parku ašského Masarykova náměstí. V přímé interakci s tímto objektem uskutečnili spektakulárně koncipovanou performanci a přísné geometrické tvarosloví plastiky ožilo v souladu s představou autora, který strukturu své prostorové tvorby explikoval jako spojení elementů života a jeho vývojových linií.

Foto 17, 18 a 19. Děti na dané téma představily sugestivní happening v dramatické parabolě ZROZENÍ – LÁSKA – SMRT. Jeho uvedení přijalo publikum

13

s nadšeným ohlasem. Animace prostřednictvím místního dětského souboru Ašlerky otevřela přihlížejícím hranice vnímání a napomohla i zájmu obyvatel o nový objekt ve městě.

Jsem přesvědčen, že edukativní programy v rámci několikaměsíčního projektu WIR 2 / MY 2 přinesly mnoho pozitivního. A zážitky ze setkávání lidí, tvůrců, stylů a forem umění, nejen výtvarného, ale i hudebního a dramatického se staly skvělou platformou pro rozvíjení komunikačního potenciálu mezi sousedními národy, pro dobré poznávání mezi sebou i pochopení sebe sama.

Odkazy:

Katalog: WIR2MY2, vydal Kunstverein Hochfranken Selb e. V., 2017

Filmy: WIR 2 – MY 2 – HÜBEN UND DRÜBEN / TAM I TADY, Schrottfilm, 2017; URBAN AUDIO – borderland, Schrottfilm, 2017

<http://www.info-as.cz/akce/wir-2-my-2>; <http://www.muas.cz/Úřad/Územní plán - studie - projekty/Projekty>; <https://www.youtube.com/watch?v=1TeXqtz1Ao>; <https://www.youtube.com/watch?v=HPIHxOk-q00>; Wir 2 / My 2 - Infocentrum Aš; www.zivkykraj.cz/cz/akce/vypis/wir-2-my-2-70883; kunstvereinhochfrankenselb.de/pressegespraeche/; <http://www.flinfo.cz/cz/zajimavosti-v-regionu/porzellanikon-selb-muzeum-porcelanu>

14

15 17

16 18 19

Fotografie č. 2: Jan Samek, ostatní fotografie: Bořivoj Hořínek

PAVEL KŘEČEK, ELEANORA ALLERDINGS: ČOJČ (ČESKO-NĚMECKÉ DIVADELNÍ PROJEKTY PRO MLÁDEŽ)

Eleanora Allerdings

Eleanora Allerdings je divadelní pedagožka, režisérka a performerka a spoluzakladatelka česko-bavorské divadelní sítě Čojč. Od roku 2000, kdy zrealizovala svůj první velký projekt „s Kafkou přes hranice“, se průběžně angažovala pro Čojč. Od založení společnosti cojc gGmbH v roce 2010 je jednatelkou této společnosti. Kromě toho působí externě jako docentka divadelní pedagogiky v divadelně pedagogickém institutu DAS Ei v Bavorsku (DAS Ei – theaterpädagogisches Institut Bayern e.V.) a na školách a věnuje se vzdělávacím projektům pro všechny věkové skupiny.

Pavel Křeček

Pavel Křeček je advokát, divadelní pedagog a jeden ze zakladatelů česko-bavorské divadelní sítě Čojč. Od roku 2000 se zúčastnil mnoha německo-českých divadelních projektů. Stál u zrodu české společnosti A BASTA! z. s. a je jejím dlouholetým jednatelem. Spolu s německým kooperačním partnerem TPI DAS Ei e.V. založil v roce 2010 společnost cojc gGmbH. Od roku 2013 pracuje jako advokát na volné noze, od roku 2006 je divadelním pedagogem v Deutsch-Tschechische Jugendbegegnung.

Plánování a realizace divadelních projektů jsou založeny na několikaleté kooperaci mezi českým spolkem A BASTA! z. s. a Institutem divadelní pedagogiky DAS Ei e. V. v Norimberku. V těsné spolupráci spojují oba kooperační partneři své aktivity od roku 2004 v Čojč – divadelní síti Čechy Bavorsko. V červenci 2010 spolu obě uvedené organizace založily zastřešující organizaci „cojc gGmbH“, která se zabývá zejména prací s čojč. Hlavním motivem „Divadlem hýbat hranicemi“ zaměřující partneři svou kulturní práci s mládeží na česko-bavorské pohraničí a veřejnými vystoupeními se podílejí na tvorbě živé pohraniční kultury. Účastníci i diváci divadelních vystoupení poznají hranici díky metodě „čojč“ (složenina z českého slova „česky“ a od souzvuku „[d]eutsch“ – v češtině „[d]ojč“), která se rozprostírá mezi realitou a fikcí.

Čojč – divadelní síť Čechy Bavorsko pracuje s pedagogicko-divadelními metodami a elementy jazykové animace. Nabízí mládeži prostor, kde se může zabývat jazykem, kulturou a minulostí této příhraniční oblasti. To se děje na jednotýdenních až tří týdních divadelních projektech, na víkendových setkáních a na „Čojčlandské Konferenci“, která se koná jednou do roka.

Čojč zve ke kreativnímu, hravému zacházení s češtinou a němčinou a klade menší důraz na gramatiku a psaní. V podstatě je tedy čojč proto, aby pomáhal odbourávat zábrany při

mluvení, poslouchání a komunikování s ostatními: Jako pedagogicko-divadelní metoda by měl čojč vytvářet jazykový most pro setkávání mezi Čechy a Němci, most, který by měl vycházet z obou stran a který by měl být podporován oběma stranami.

Čojč jako divadelní řeč funguje...

... díky míchání jazyků: „Dankuju.“ (danke + děkuju)

... díky dvojjazyčným dialogům: „Jak se máš? – Es geht mir gut!“ (otázka v češtině, odpověď v němčině)

... díky kreativním formám: slova ve spojení s řečí těla, hrami, písničkami, básničkami...

Cílem Čojč – divadelní sítě Čechy Bavorsko je zapojení mládeže a mladých dospělých do koncepce, organizace a realizace čojč divadelních setkání a do dalšího vzdělávání pro iniciátory a vedoucí jejich vlastních akcí. Organizace cojc gGmbH, TPI DAS Ei a A BASTA! pak poskytují obsahovou a strukturální podporu v podobě osobního poradenství, nabídek dalšího vzdělávání, koučinku a infrastruktury kanceláře.

Někteří z mladých účastníků čojč divadelních setkání se pak dál angažují u čojč, jiní jsou aktivní v příbuzném oboru a další pěstují v osobní rovině přátelské kontakty a kamarádství.

IRENA ROPKOVÁ, JIŘÍ STÁREK: AKADEMIE UMĚNÍ A KULTURY PRO SENIORY HLAVNÍHO MĚSTA PRAHY

Irena Ropková

Irena Ropková je v současnosti radní hl. m. Prahy pro oblast školství a evropských fondů. Od prosince 2014 do října 2015 měla ve své gesci také sociální oblast. Problematické stárnutí a zlepšení podmínek pro seniory se dlouhodobě věnuje a snaží se podporovat projekty, které umožní seniorům zůstat co nejdéle v jejich přirozeném prostředí. Vystudovala Fakultu mezinárodních vztahů Vysoké školy ekonomické a Právnickou fakultu Univerzity Karlovy.

Jiří Stárek

Absolvent Pražské konzervatoře a Pedagogické fakulty UK v Praze, obor Specializace ve školství - školský management. Od roku

2001 je ředitelem na ZUŠ Hostivář v Praze. Od roku 2001 do roku 2004 pracoval jako asistent místopředsedy Senátu Parlamentu ČR a člen správní rady společnosti RESPEKT. V roce 2002 inicioval založení studia pro ředitele ZUŠ v Centru školského managementu. V roce 2005 nastoupil do Výzkumného ústavu pedagogického v Praze jako vedoucí koordinačního týmu tvorby RVP ZUV, kde připravoval kurikulární reformu v základním uměleckém vzdělávání. V roce 2007 se stal hlavním manažerem projektu IPN Pilot ZUŠ realizovaný MŠMT ČR. Dále je předsedou Asociace ZUŠ ČR v Praze, věnuje se přednáškové činnosti se specializací na školský management, vedení lidí a problematiku vzdělávání. Jako redaktor působí v časopise Řízení školy.

Rostoucí průměrná délka života staví veřejnou správu před mnohé výzvy. Vedle zajištění dostatečných kapacit v pobytových službách, zkvalitňování terénní sociální péče apod. je stále aktuálnější problematika trávení volného času našich seniorů. Představy mnohých lidí o seniorech se omezují pouze na zkratkovité vnímání důchodce jako nemohoucího, o kterého se musíme postarat. Jenže to není zdaleka pravda. Pokud budeme používat obecnou definici seniora dle kalendářního věku, pak za seniora označujeme osoby již od 65. roku věku, někdy pak dokonce od 60. roku věku.³⁴ Jenže lidé v tomto věku jsou vzhledem k prodlužující se délce dožití ve většině případů stále dostatečně vitální a podpůrné sociální služby nevyužívají vůbec nebo jen ve velmi omezeném měřítku. Z vlastní zkušenosti naopak vím, že tito lidé vyhledávají možnosti, jak aktivně trávit svůj volný čas, ať už v podobě sportovního vyžití, aktivnější role v rodinném životě (starost o vnoučata) či sebevzdělávání.

V době, kdy jsem vykonávala post pražské radní pro oblast sociální politiky a školství, jsem se zaměřovala právě na poslední typ aktivit. Z dosavadních podnětů ze strany zájmových skupin zaměřených na ochranu zájmů seniorů jsem věděla, že vzdělávací aktivity zaměřené na rozvoj dosavadních znalostí z nejrůznějších oborů (historie, politologie, přírodní vědy atd.) jsou v hlavním městě Praze již v relativně dostatečné míře saturovány

34 STUART-HAMILTON, Ian. Psychologie stárnutí. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-274-2.

jak tzv. univerzitami třetího věku,³⁵ tak aktivitami občanské společnosti. V případě Prahy jde ve zmíněném druhém příkladu zejména o Centrum celoživotního vzdělávání pod vedením Ing. Dany Steinové.³⁶

Proto jsme se zaměřili na oblast, která byla doposud spíše přehlížena, – na umělecké dovednosti. Snad každý vzpomíná na léta v mateřské či základní škole, kde se těšil na výtvarnou a hudební výchovu, případně pracovní činnosti. Během těchto hodin se žák odreagoval a nenásilnou formou rozvíjel svou kreativitu a fantazii. Mnozí vedle toho dobrovolně navštěvovali i základní umělecké školy. U nemalé části společnosti kladný vztah k těmto aktivitám zůstal v různé míře i v dalším životě. Docházení do podobně zaměřených kurzů v dospělosti je však časově náročné, je obtížné ho skloubit se zaměstnáním a péčí o rodinu a navíc to vyžaduje finanční náklady. V seniorském věku má už ale člověk mnohem více volného času, který může aktivně využívat. Otázka financí zůstává i nadále problematická, nicméně ze strany samosprávy řešitelná.

Inspiraci pro projekt zaměřený na umělecké vzdělávání seniorů jsme našli na Základní umělecké škole na Trhanovském náměstí v Praze 10, kde byl na podzim 2014 spuštěn pilotní program zaměřený na tuto oblast a setkal se s velkým úspěchem. Od školního roku 2015/2016 jsme na tento projekt navázali jeho rozšířením na dalších pět základních uměleckých škol rozmístěných po celém městě, a to pod názvem Akademie umění a kultury pro seniory v hlavním městě Praze. Ta je určena pro věkovou kategorii 55+. Jak se ale ukázalo, projektu se ve většině případů účastní senioři starší 60 let. Věkový průměr studujících je přibližně 68 let.

³⁵ Tyto specifické vzdělávací programy patří mezi takzvané celoživotní vzdělávání a probíhají v rámci kapacit stávajících univerzit a vysokých škol. V Praze svou vlastní univerzitu třetího věku provozují například jednotlivé fakulty Univerzity Karlovy, Českého vysokého učení technického či Vysoká škola ekonomická.

³⁶ Zakladatelka Klubu aktivního stáří, iniciátorka vzniku univerzit třetího věku. Problematické vzdělávání seniorů se věnuje od osmdesátých let minulého století.

Účastníci se mohou vzdělávat v rámci tříletých cyklů v oborech hudebních (klavír, kytara, klarinet, bicí, apod.), výtvarných, tanečních a literárně dramatických. Kapacita byla ve školním roce 2015/2016, kdy projekt započal, 425 studentů, přičemž zájem o studium byl mnohem vyšší, ale vzhledem k omezenému počtu míst v rámci zapojených škol nebylo možné všem vyhovět. V aktuálním školním roce 2017/2018 studuje na celkem 16 školách 857 studentů. Samotná výuka probíhá jednou týdně, případně jednou za 14 dní, a to v individuální či kolektivní podobě. Studium je zahájeno slavnostní imatrikulací.

Akademie umění a kultury využívá prostory i personální zajištění stávajících základních uměleckých škol v dopoledních hodinách, kdy tyto školy nejsou využívány dětmi a mládeží. Tím nevznikly nikterak zásadní náklady na provoz projektu. V druhé polovině roku 2015, kdy byl projekt spuštěn, bylo z rozpočtu hlavního města Prahy vyčleněno 1,2 milionu korun a velká část nákladů byla v tomto roce spojena s propagací. Pro rok 2016 bylo původně vyčleněno 1,8 milionu korun. Vzhledem k velkému zájmu o studium v rámci tohoto projektu v červenci 2016 došlo rozhodnutím Rady hlavního města Prahy k rozšíření projektu o dalších šest škol, s čímž je spojeno i navýšení rozpočtu pro celý projekt na rok 2016 na 3,6 milionu korun. Ve školním roce 2017/2018 byl spuštěn projekt Akademie na dalších pěti školách, s čímž souvisí navýšení rozpočtu pro rok 2017 na 4,4 milionu korun. Na následující rok se počítá s navýšením na 4,8 milionu korun. Nutno podotknout, že studium je pro zájemce zcela bezplatné.

Potřeba rozšíření projektu vychází z informací obsažených ve Výroční zprávě pilotního ověřování Akademie umění a kultury pro seniory HMP, která hovoří o převisu poptávky po účasti v tomto projektu. Kvalifikovaný odhad tohoto převisu činí 230 žadatelů, je však velmi pravděpodobné, že zájem bude po vypsatí kurzů ještě vyšší. Z této zprávy lze také vyčíst, že naprostá většina současných studentů si účast v projektu chválí a že

projekt splňuje jejich představy tím, že rozvíjí jejich dovednosti a pomáhá jim navazovat nové sociální kontakty.

Praha se do budoucna chce problematice vzdělávání seniorů věnovat více, a to i formou finanční podpory neziskového sektoru, který se této oblasti věnuje. Pomáhá tomu také grantový podprogram pro vzdělávání seniorů v rámci Celoměstských programů podpory vzdělávání, který Praha vyhlásila poprvé v srpnu 2016. Podporou těchto aktivit chce město u seniorů docílit zlepšení finanční gramotnosti, pomoci jim se schopností ovládat nové technologie a celkově tuto cílovou skupinu aktivizovat. O granty se mohou hlásit i stávající poskytovatelé vzdělávacích kurzů pro seniory z řad neziskového sektoru.

Z dosavadního průběhu projektu Akademie umění a kultury zcela jednoznačně vyplynulo, že k dosažení požadovaného cíle, tedy v tomto případě zajistit vzdělávací aktivity pro seniory, není zapotřebí vysokých nároků na finanční prostředky. Důležité je však využívat stávající kapacity města. Další potenciál se jeví například v kurzech počítačové gramotnosti v počítačových učebnách pražských škol pod vedením středoškolských studentů. Dohnat nedostatky v podpoře vzdělávání seniorů ještě nějaký čas potrvá, nicméně v Praze jsme již na dobré cestě.

ALMUTH FRICKE: STÁRNOUT S UMĚNÍM - VÝZNAM KULTURNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ VE STÁŘÍ

V Německu bylo v roce 1990 zhruba 15 % obyvatelstva ve věku 65 let a více. Koncem roku 2014 tvořil jejich podíl už 21 %. V roce 2030 to bude výhledově už 29 %. Vzhledem k dlouhodobě nízké porodnosti a stoupající průměrné délce života se poměr mezi nejmladší a nejstarší skupinou obyvatelstva mezi lety 1975 a 2015 obrátil. V porovnání s dalšími státy Evropské unie stárne Německo (vedle Itálie) nejrychleji (podle údajů Spolkového statistického úřadu z roku 2016).

Není tedy divu, že stárnutí obyvatelstva je v Německu důležitým tématem. Mediálně jsou v popředí výzvy, které jsou s tímto tématem spojené, jako například zajištění starobních důchodů resp. zabránění chudobě ve stáří a nedostatku personálu v pečovatelských zařízeních. Politika se však také už dlouho snaží vyzdvihovat potenciály a šance stárnutí, například v pravidelně vycházejících zprávách spolkové vlády o stáří (viz Deutscher Bundestag /*Německý spolkový sněm*/ 2006). Koneckonců je to civilizační vymoženost, že dnes žijeme v průměru déle a že stárneme zdravěji než dříve.

Jak výrazně se stáří proměnilo pozitivním směrem, ukazuje reprezentativní studie o stáří, které se v Německu zúčastnilo více než 4.000 osob ve věku mezi 65 a 85 lety. Dotazovaní se v průměru cítí o deset let mladší, než je jejich biologický věk. Věkový práh, od kterého se zájem a aktivita signifikantně sni-

Almuth Fricke

Almuth Fricke je literární vědkyně a kulturní manažerka, která od roku 2007 vede Institut pro vzdělání a kulturu (ibk) v Remscheidu. Tam založila Kompetenční centrum pro kulturní vzdělávání ve stáří a pro inkluzi (kubia). Na odborné vysoké škole v Münsteru se zasloužila o další vzdělávání v oboru kulturní geragogika a vytvořila řadu badatelských záměrů a modelových projektů pro kulturní vzdělávání a participaci starších lidí.

žují, se posunuly přibližně o deset let zpět. I ve vysokém věku je vitalita lidí mnohem vyšší než u předchozích generací. Zatímco společnost ve své struktuře stárne, starší generace se zároveň omladila a kompenzuje tím zčásti účinky demografické proměny (viz Generali-Zukunftsfonds 2013).

Také v německé kulturní politice se už mnoho let vede debata o účincích strukturální proměny obyvatelstva na kulturní infrastrukturu, kulturní plánování, kulturní produkci a umělecké vzdělávání. Na mnoha jednáních a v četných publikacích byly vyloženy jednotlivé aspekty. Zpráva znalecké komise Německého spolkového sněmu, nazvaná *Kultura v Německu*, se v jedné kapitole tímto tématem podrobně zabývá a vyvozuje, že klesající počty obyvatelstva nutně nemusejí způsobovat menší využívání kulturních nabídek. Podle této zprávy může dodatečná poptávka stárnoucích generací tento vývoj vyrovnat, pokud budou zvýšenou měrou vytvářeny adekvátní nabídky pro různé věkové skupiny (viz Deutscher Bundestag 2008, str. 334).

Nejlidnatější německá spolková země Severní Porýní-Vestfálsko se tohoto tématu zhostila zvláštním způsobem. Na Ministerstvu kultury země Severní Porýní-Vestfálsko byl v roce 2008 zřízen referát pro téma kultura a stáří. Institut pro vzdělání a kulturu ve městě Remscheid byl pověřen vybudováním Kompetenčního centra pro umělecké vzdělávání ve stáří a pro inkluzi (kubia).

Kompetenční centrum kubia podporuje v této spolkové zemi kulturní instituce, kulturní pracovníky a osoby, které pracují se seniory v oblasti sociální péče, a poskytuje jim poradenství, kontakty, poznatky z výzkumu, další vzdělávání a informace. K našim tematickým prioritám patří profesionalizace kulturní vzdělávací praxe pro starší lidi a pro lidi s postižením, podpora generačního dialogu, umění a kultura v pečovatelské a při demenci, posilování kulturní angažovanosti ve stáří, zapojení starších migrantek a migrantů do kulturního života, me-

zinárodní trendy a vývojové tendence související s tématem kultura a stáří a také seniorské divadlo v Severním Porýní-Vestfálsku s platformou *Theatergold*. (www.ibk-kubia.de)

Význam uměleckého vzdělávání ve stáří

Umělecké vzdělávání má svou tradici v práci s dětmi a mládeží. Většina studií, projektů, diskurzů nebo i podpůrných směrnic se proto explicitně zabývá mladšími cílovými skupinami. Už citovaná znalecká komise pro kulturu v Německu však už v roce 2008 konstatovala, že právě u nabídek uměleckého vzdělávání pro dospělé a starší lidi je nutné dohnat, co se zameškalo, a že v souvislosti se stárnoucí společností je tento problém stále palčivější (viz Deutscher Bundestag 2008, str. 329). Spolková vláda potvrzuje v páté zprávě o stáří, že umělecké vzdělávání pro starší lidi může podporovat jejich aktivní zapojení do života společnosti: „Vzdělávací opatření – právě v kulturní oblasti – jsou často směsicí dalšího vzdělávání a aktivního života a utváření volného času. Pro aktivní stárnutí je tato forma životního stylu centrálním předpokladem.“ (viz Deutscher Bundestag 2006, str. 133).

Především praxe ukazuje, že starší lidé se o umělecké vzdělávání stále více zajímají. Počet kulturně aktivních starších lidí stoupá: V Severním Porýní-Vestfálsku existuje přes 80 seniorských divadelních a tanečně divadelních souborů a tato živá scéna roste. Jsou zastoupeny všechny formy – od literárního divadla, kabaretu a vlastních divadelních her až po soudobý tanec (viz Skorupa 2014). Hudební školy zaznamenávají rostoucí počty žáků ve věkové kategorii osob starších 60 let. Seniorské sbory zabývající se hudbou od klasiky až k popu a seniorské rockové kapely zažívají rozkvět. V mediálních projektech, jako je např. *Video generací* (*Video der Generationen*), se staří setkávají s mladými. V mnoha muzeích v Severním Porýní-Vestfálsku vznikly koncepty pro práci s lidmi trpícími demencí. Operní a koncertní domy nabízejí představení, která jsou svým ztvár-

něním přístupná lidem s demencí, a výtvarní umělci otvírají pro lidi s tímto postižením ateliéry.

Jednotlivcům vyššího věku nabízí účast na uměleckém a kulturním dění šanci nalézt po životní fázi, kdy byla hlavní náplní jejich života rodina a práce, novou orientaci a objevit individuální možnosti smysluplného způsobu života a společenské angažovanosti. Umělecko-kulturní aktivity otvírají nové pohledy na svět a na vlastní život a nabízejí příležitost k neformálnímu a takzvanému informálnímu učení společně s podobně smýšlejícími lidmi a při vzájemné komunikaci s ostatními generacemi.

Účastí na uměleckém vzdělávání obohacují starší tvořiví lidé své okolí tím, že ho spoluutvářejí, že do něj vnášejí své zkušenosti, své vědomosti a své nápady. Lidé, kteří se aktivně účastní uměleckého vzdělávání a vypořádávají se se svou identitou, mají zároveň možnost uvědomit si své vlastní zdroje a silné stránky. A také mají možnost zažít uznání.

Také z výzkumu víme, že umělecko-kulturní aktivity ve stáří mohou vést ke zlepšení individuální kvality života a ke zlepšení psychické, fyzické i sociální pohody dokonce i u lidí s demencí (srov. Fricke / Hartogh 2016; Cohen 2006, Mental Health Foundation 2011).

Nová disciplína – kulturní geragogika

Je tedy jen důsledné, že se umělecké vzdělávání zaměřuje na starší lidi a že k nim z hlediska metodiky a didaktiky přistupuje diferencovaně. Vytváření nabídek je však stále ještě výrazně ovlivněno kulturní pedagogikou zaměřenou na děti a mládež. Specifika starší cílové skupiny nejsou téměř vůbec tematizována. Vytvoření nové disciplíny – takzvané „kulturní geragogiky“ (z řeckého „gerón“ = starý člověk a „agógé“ = vedení) – se tedy jeví jako smysluplné. Koneckonců i lékařská

péče je diferencovaná – starý člověk přece nechodí k pediatrovi, ale ke geriatrovi.

Odborná vysoká škola v Münsteru (FH Münster) a centrum kubia vyšly této potřebě vstříc a od roku 2011 nabízejí odpovídající doprovodné profesní vzdělávání formou certifikovaného dalšího vzdělávání pro umělce a zprostředkovatele kultury, ale i pro sociální pracovníky, pečovatele a lidi pomáhající seniorům. Nová disciplína kombinuje poznatky z kulturní pedagogiky, gerontologie a geragogiky. Ve fázi příprav je navazující magisterské studium tohoto oboru.

V nabídkách z oblasti kulturní geragogiky – v dílně životopisného psaní, v divadelním kurzu, seniorském orchestru, hudební škole nebo otevřeném výtvarném ateliéru, ať už v příslušné městské části nebo v domově pro seniory – jsou starší lidé ve smyslu takzvaného „empowermentu“ neboli zmocnění podporováni v tom, aby sami rozhodovali o svém životě a utvářeli si ho a aby se aktivně podíleli na dění ve společnosti (viz Bubolz-Lutz et al. 2010, str. 135). Kulturní geragogika staví člověka do středu svého zájmu, orientuje se podle jeho potřeb, jeho života a prostředí; kulturně geragogická práce je orientovaná na zdroje a na participaci.

Společenský potenciál

Společenský pohled na stáří bývá ještě často silně orientován na deficit. Ve skutečnosti nám však dnes životní fáze stáří otvírá značný manévrovací prostor, který lze mimo jiné využít prostřednictvím kulturních geragogických nabídek ve prospěch stárnoucího člověka a důstojného stárnutí.

Jeden absolvent kulturní geragogiky, který dnes vede oddělení zprostředkovatelských služeb jednoho velkého nizozemského muzea, to vystihl velmi přesně, když řekl: „Geragogika není nauka o troše rozptýlení před nevyhnutelným koncem. Jde o kvalitu

života, nalezení identity a stimulaci enormního společenského potenciálu, který často leží ladem.“ (Viz Neugebauer 2011, str. 25.)

Literatura

Deutscher Bundestag (2006): Fünfter Bericht zur Lage der älteren Generation in der Bundesrepublik Deutschland. Potenziale des Alters in Wirtschaft und Gesellschaft – Der Beitrag älterer Menschen zum Zusammenhalt der Generationen und Stellungnahme der Bundesregierung. Bundesdrucksache 16/2190.

Deutscher Bundestag (2008): Kultur in Deutschland. Schlussbericht der Enquete-Kommission „Kultur in Deutschland“. Regensburg: ConBrio Verlagsgesellschaft.

Bubolz-Lutz, Elisabeth/Gösken, Eva/Kircheldorff, Cornelia/Schramek, Renate (2010): Geragogik. Bildung und Lernen im Prozess des Alterns. Das Lehrbuch. Stuttgart: Kohlhammer.

Cohen, Gene D. (2006): The Impact of Professionally Conducted Cultural Programs on the Physical Health, Mental Health, and Social Functioning of Older Adults. In: The Gerontologist, 46 (6), S. 726–734 [<http://gerontologist.oxfordjournals.org/content/46/6/726.full.pdf+html>, zuletzt aufgerufen am: 02. 10. 2017].

de Groote, Kim/Fricke, Almuth (2017): Entwicklungspotenziale für Ältere in der Kulturellen Bildung. In: Taube, Gerd/Fuchs, Max/Braun, Tom (Hrsg.): Handbuch „Das starke Subjekt“. Schlüsselbegriffe in Theorie und Praxis. Reihe Kulturelle Bildung 50. München: kopaed, S. 243–251.

Fricke, Almuth/Hartogh, Theo (Hrsg.) (2016): Forschungsfeld Kulturgeragogik – Research in Cultural Geragogy. München: kopaed.

Generali Zukunftsfonds (Hrsg.) / Institut für Demoskopie Allensbach (2013): Generali Altersstudie 2013: Wie ältere Menschen leben, denken und sich engagieren. Bonn. Schriftenreihe der Bundeszentrale für politische Bildung.

Mental Health Foundation (2011): An Evidence Review of the Impact of Participatory Arts on Older People. London [www.mentalhealth.org.uk/sites/default/files/evidence-review-participatory-arts.pdf, zuletzt aufgerufen am: 02. 10. 2017].

Neugebauer, Daniel (2011). Wenn ich groß bin, werde ich Museumsgeragoge, in: Kulturräume+. Das kubia-Magazin, Heft 01, S. 24–25.

Skorupa, Magdalena (2014): Die große Spielwut im Herbst des Lebens. Ergebnisse einer Bestandsaufnahme zum Seniorentheater in Nordrhein-Westfalen. Remscheid: Institut für Bildung und Kultur.

Statistisches Bundesamt (Hrsg.) (2016): Im Blickpunkt. Ältere Menschen in Deutschland und der EU. Wiesbaden.

Další informace:

Kompetenzzentrum für Kulturelle Bildung im Alter und Inklusion (Kompetenční centrum pro umělecké vzdělávání ve stáří a pro inkluzi): www.ibk-kubia.de.

Foto: Stephan Eichler.

Foto: Bozica Babic.

Foto: Yvonne Wilczynski.

TOMÁŠ DROBNÝ: AKTIVITY METODICKÉHO CENTRA MUZEJNÍ PEDAGOGIKY NA POLI UMĚLECKÉHO VZDĚLÁVÁNÍ

Umělecké vzdělávání součástí forem muzejní edukace

Muzea chápeme v našem prostředí jako tradiční kulturní instituce. Zvláště patrné je to v těchto letech, kdy si připomínáme dvousté výročí založení tří nejstarších muzeí, a to ve Slezsku, na Moravě a v Čechách. Na počátku je třeba také upozornit, že pojem muzea zahrnuje mnohem pestřejší škálu institucí, než nám přijde prvoplánově na mysl. Tradiční historické a přírodovědné zaměření sbírkotvorných institucí doplňují též galerie coby muzea výtvarného umění, stejně jako další umělecká muzea, např. uměleckoprůmyslová, užitého umění, architektury, designu, ale i muzea fotografie, filmu, hudby, literatury a divadla. Do kategorie pamětových institucí náležejí ještě památníky a zpřístupněné, tedy instalované památkové objekty, z hlediska původní funkce buď zakonzervované, např. hrady a zámky či skanzeny nebo památky dosud funkčně živé – sakrální stavby, divadla, školy, lázeňské objekty, některé technické památky, kupř. přehradní hráze, vodárenské stavby, železniční nádraží aj. Jiným typem muzejní instituce jsou archeoparky a science centra. Výbětem dalších oblastí, kterým se muzea věnují, se v souvislosti s tématem uměleckého vzdělávání nebudeme zabývat, byť by jako v případě gastronomie byly nazývány uměním, ale ve skutečnosti se jedná o projevy kultury v širším slova smyslu. Umělecké vzdělávání se neodehrává pouze v galeriích a muzeích umění, ale je zastoupeno v muzejních edukačních programech

Tomáš Drobný

Vystudoval Filozofickou fakultu Masarykovy univerzity v Brně, obor archeologie a historie. Více než dvě desetiletí se zabývá ochranou kulturního dědictví a využitím jeho potenciálu. Zkušenosti čerpal na různých pozicích v muzeu, v odborné organizaci památkové péče a na Odboru kultury a památkové péče Krajského úřadu Jihomoravského kraje. Od roku 2011 je vedoucím Metodického centra muzejní pedagogiky při Moravském zemském muzeu. V roce 2015 byl zvolen do výboru Komise pro práci s veřejností a muzejní pedagogiku Asociace muzeí a galerií České republiky.

všech typů muzeí. „Primárně zdůrazňovaná estetická a emocionální hlediska galerijní pedagogiky jsou tak v určitém poměru zastoupena v každé muzejní edukaci.“ (Jagošová, Jůva, Mrázová, 2010, s. 106.) S uměleckým vzděláváním se setkáváme ve dvou podobách. První představuje výchovu k vnímání a porozumění umění, druhá vzdělává v jednotlivých oblastech vlastní tvůrčí činnosti.

Přehled typů muzeí zabývajících se různými druhy umění je vskutku široký. Přesto hovořit o uměleckém vzdělávání v muzeích v České republice, v zemi, která se chlubí snad nejhustší sítí veřejných uměleckých škol na světě, by mohlo někomu připadat jako zbytečné. Připomeňme si dvě důležité skutečnosti. Muzea jsou od samého počátku vnímána jako místa učení a vzdělávání se. Pokud jde o umělecké vzdělávání, pak studium děl mistrů a jejich techniky bylo a dodnes je součástí vzdělávání nových umělců. Pinakotéky a glyptotéky, které vznikaly od počátku 19. století, poté, co byly v roce 1793 zpřístupněny královské sbírky v Louvru³⁷, jsou projevem soustavného cíleného působení umění na širokou veřejnost muzejně prezentačním způsobem. Na našem území můžeme snahy o spojení prezentace uměleckých sbírek s výukou kreslení sledovat v případě Uměleckého spolku Františkova muzea (dnes Moravského zemského muzea), který byl založen v roce 1829. (Tomášek, 2011, s. 171.) Obdobně jako při univerzitách a následně dalších školách vznikaly nejpozději od 17. století sbírky přírodnin i historických artefaktů, modelů a jiných demonstračních či speciálních edukačních pomůcek za účelem názorné výuky, vytvářejí se umělecké sbírky a od konce 18. století je akademie umění prezentují veřejnosti.³⁸ Druhým důvodem, proč

se zabývat uměleckým vzděláváním mimo strukturu uměleckého školství, je požadavek na celoživotní učení a vzdělávání se. Muzea dnes považujeme za přední instituce na poli neformálního vzdělávání. Plné uvědomění si významu působení muzeí v oblasti vzdělávání souvisí s jejich rozsáhlou proměnou ve druhé polovině 20. století a tento proces je často nazýván „edukačním obratem“.

Role muzejní kultury v dnešní společnosti

Současné pojetí společenské odpovědnosti muzea jde tak daleko, že umělecké vzdělávání se stává nástrojem cílů působení muzea jako integračního prvku společnosti. Společenské působení a společenská odpovědnost muzeí je v současnosti široce diskutovaným tématem mezi odborníky z oblasti muzejní kultury ve vyspělých zemích západního světa. Definice muzea, přijatá na valném zasedání ICOM ve Vídni v roce 2007, hovoří o muzeu jako o instituci sloužící společnosti a jejímu rozvoji a otevřeně vůči veřejnosti: „*A museum is a non-profit, permanent institution in the service of society and its development, open to the public, which acquires, conserves, researches, communicates and exhibits the tangible and intangible heritage of humanity and its environment for the purposes of education, study and enjoyment.*“³⁹ Je patrné, že v hledání nových přístupů a nabídky muzejních produktů se velmi intenzivně angažují zejména muzea umění. Vysvětlením může být soulad klíčových kompetencí, tak jak je vyjmenovává Rámcový vzdělávací program českého základního uměleckého školství, s cíli a metodami, které využívají v edukačních programech muzea umění. Dokument Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání stanoví, že osvojení klíčových kompetencí v základním uměleckém vzdělávání: „[...] umožní žákovi vytvořit si pozitivní vztah k umění a kultuře, k ostatním lidem i k sobě samému.“ (Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání, 2010, s. 14.) Klíčové kompetence jsou rozděleny do tří skupin, na kompetence k umělecké komunikaci,

37 V odborné literatuře se názory na to, co je považováno za první veřejnosti zpřístupněná muzea a galerie, liší. Kromě primátu Louvru jsou u výtvarného umění uváděny medicéjské sbírky ve Florencii (dnešní Galerie Uffizi), zpřístupněné veřejnosti r. 1743, nebo ještě starší Kapitolská muzea, jejichž počátek je vztažen k roku 1471, kdy město Řím dostalo darem od papeže Sixta IV. antickou sbírku soch. (Musei Capitolini. Dostupné z: <http://www.museicapitolini.org/>) V Rakousku byla otevřena Císařská královská obrazová galerie ve Vídni v dnešním Belvederu v r. 1781. (Horáček, 1998, s. 41–42.)

38 Akademie výtvarných umění ve Vídni. Dostupné z: <https://www.akbild.ac.at/Portal/organisation/uber-uns/Geschichte>.

39 ICOM, Definice muzea. Dostupné z: <http://icom.museum/the-vision/museum-definition/>

kompetence osobnostně sociální a kompetence kulturní. Je účelné si reprodukovat některé kompetence, které mají žáci uměleckým vzděláváním získat, protože tvoří jádro kompetencí, které by mělo nabízet i umělecké vzdělávání v muzeích. Případné kompetence, které může návštěvník muzea získat, jsou:

- pronikání do struktury a obsahu uměleckého díla a schopnost rozeznat jeho kvalitu,
- účelné zapojení se do společných uměleckých aktivit a uvědomění si své odpovědnosti za společné dílo,
- vnímavost k uměleckým a kulturním hodnotám a chápání těchto hodnot jako důležité součásti lidské existence,
- aktivní přispívání k vytváření a uchovávání uměleckých hodnot a k jejich předávání dalším generacím,
- utváření morálně volných vlastností a hodnotové orientace na základě vlastní umělecké činnosti. (Tamtéž.)

Umělecké vzdělávání v muzeu přináší také to, co poskytuje muzejní edukace všeobecně. Jsou to kompetence, které pomáhají nejen v uplatnění v pracovním životě, tedy kompetence zvyšující pracovní kvalifikaci, dovednosti apod. V případě neformálního vzdělávání, kam řadíme muzejní edukaci, zdůrazňujeme stále více ty kompetence a cíle takového vzdělávání, které napomáhají co nejplnějšímu prožití celého života každého člověka. Hovoří se o zvýšení kvality života. Evropská unie definovala klíčové kompetence a zařadila mezi ně kulturní povědomí a vyjádření. (Příručka k tématu kulturního povědomí a vyjádření: Vybrané části, 2016, s. 8.) Kulturním povědomím a vyjádřením rozumíme: „[...] uznání důležitosti tvůrčího vyjadřování, myšlenek, zážitků a emocí různými formami, včetně hudby, divadelního umění, literatury a vizuálního umění.“ (Tamtéž, s. 9.)

Celoživotní učení a neformální vzdělávání jsou charakteristické jinými cíli, jinými formami a nástroji edukace a jinými kritérii úspěšnosti oproti vzdělávání formálnímu. Právě neomezená šíře a variabilita forem jsou stále více přitažlivé pro účastníky muzejních vzdělávacích aktivit a jsou oceňovány v řadách těch, kteří odmítají zažité podoby a konvenční přístupy, stejně

jako mezi jejich obhájci.⁴⁰ V souvislosti s uměleckým vzděláváním je třeba upozornit na to, že jsou to právě galerie a další muzea umění, které aktivizují vnímavost všemi smysly a ve snaze pomoci zpřístupnit umělecká díla, zejména klasického moderního a současného umění, zahrnují množství východisek, interpretací a otevírají řady cest jejich emocionálního působení a způsobů našeho vnímání. Ani v případě muzejní edukace by nebylo správné se domnívat, že se jedná o naprostou bezbřehost, z níž se vytrácejí jakékoliv uchopitelné obrysy, kterými se vyznačuje učení se a vzdělávání. Neurovědní přístup na základě fungování mozku předkládá to, co je již dávno známé a ověřené, přesto nemusí být v praxi využíváno stejně samozřejmě. Učíme se na základě vyhodnocování nových podnětů v konfrontaci s předchozími zkušenostmi, které máme uloženy v paměti. Paměť se udržuje opakováním již známého a rozšiřováním o nové informace. Čím více smyslů je v procesu učení zapojeno, tím lépe se informace v naší paměti ukládá. Při učení pomáhá, když spojujeme informace s emocemi.

Umělecké vzdělávání v muzeích má významný socializační, společenský rozměr. Nejenže podporuje osvojení si kompetencí jedincem, ale vytváří i společenství kompetentních jedinců, tedy podporuje existenci „kompetentní“ společnosti. Mezi kompetence, které mají společenský dopad, patří kromě kompetence ke komunikaci také kompetence ke kooperaci a kompetence k řešení problémů. Mezi dovednosti, které mají uvedený společenský rozměr, patří schopnost jiného způsobu komunikace, která se rozšiřuje o témata zprostředkovaná uměním, i dovednost využívat umění jako nástroje efektivní společenské komunikace o tématech zprostředkovaných běžnými médii. Umění je považováno za účinný nástroj vyjadřování společenské sebereflexe. Je to další úroveň kompetence, která vzniká na společenské

⁴⁰ „In asking ‘what can we learn from the museum beyond what it sets out to teach us?’ we were not focused on the museum’s expertise – what it owns and how it displays it, conserves it, historicises it – but on the possibilities it opens up for us to think about things from elsewhere and differently. So, the museum in our thinking around this project was the site of possibility, the site of potentiality.” (Rogoff, 2010, s. 36) „By potentiality, we meant the possibility to act which is not limited to the ability to act.” (Rogoff, 2010, s. 36)

úrovni, pokud si jedinec osvojí schopnost sebereflexe vybudované kompetenci komunikace s vlastním okolím.

Význam uměleckého vzdělávání pro porozumění světu

Umělecké vzdělávání umožňuje hlubší poznávání a porozumění společnosti, ve které žijeme. Umění vždy mělo a i dnes má charakter reprezentace jako nástroje komunikace ve společnosti v symbolické rovině. V širším smyslu pojem reprezentace vysvětluje Milena Bartlová, která jej označuje za způsob zachycení a vyjádření vztahu ke skutečnosti. Reprezentaci chápe „[...] jako zobrazení, a to ve významu anglického pojmu *representation*, který nemá v jednom smyslu český ekvivalent – pro označení všech základních kulturních kategorií, jejichž prostřednictvím vnímáme a pojímáme svět.“ (Bartlová, 2012, s. 73.) Dále Bartlová vysvětluje: „Obecně řečeno je reprezentace proces (a jeho výsledky), jimiž se zastupuje nějaká skutečnost ve formálním aparátu lidské komunikace a vnímání.“ (Tamtéž, s. 72.)

Porozumění sdělení, které vyjadřuje reprezentativní obsah uměleckého vyjádření, pomáhá pochopení sociálních vztahů a struktur každé společnosti. Sbírky umění, uchovávané a zprostředkovávané široké veřejnosti institucí muzea, slouží také k naplňování dalších znaků reprezentace muzejních sbírek, které přesahují význam jednotlivých předmětů. Jedná se o jejich poznávací charakter. Sbírka vždy zachycuje obraz světa, jak je vnímán v dané době. Muzea se svými sbírkami, které vystavují, umožňují poznávat obraz světa, jak byl vnímán v minulosti, a odlišit jej od vnímání současného obrazu světa, jenž je již zachycen prostřednictvím reprezentací, kterou vyjadřuje současná sbírka, a naším vnímáním současnosti. Kulturní poslání muzea spočívá v tom, že i prostřednictvím edukace se stává nástrojem poznání. (Drobný, 2015.)

Historie uměleckého vzdělávání v muzeu a galerii

Umělecké vzdělávání v muzeu se opírá o více než stoletou tradici. Významnou osobností byl první ředitel Hamburské Kunsthalle Alfred Lichtwark (1851–1914). Jeho působení ovlivnilo i české prostředí. Mezi nejvýznamnější rysy Lichtwarkova přístupu z edukačního hlediska můžeme řadit důraz na edukační koncipování expozic, snahu o zacílení uměleckého vzdělávání na tehdy nově nastupující měšťanské vrstvy z důvodu ovlivnění jejich vkusu a životního stylu, dále záměrné zapojení amatérů do výtvarné tvorby a zpracování metod umělecké výuky jak pro školní třídy, tak aplikovatelných mimo rámec formálního vzdělávání. V češtině vyšla jeho publikace *Výcvik nazírání na díla umělecká* (1915). (Wewerka, 2010/2011.)

Současná muzejní edukace zahrnující umělecké vzdělávání musí připomenout brněnského výtvarného pedagoga Igora Zhoře (1925–1997). Své metody výtvarného vzdělávání shrnul v publikaci *Škola výtvarného myšlení*. Ve své koncepci také zdůrazňoval zapojení laiků a rozvíjení dovedností ve třech směrech uměleckého vyjádření: kresba, barva a kompozice. Zhořova galerijní pedagogika užívá pro jednotlivé úkoly či aktivity pojem etuda, který by mohl být nahrazen i slovem cvičení. Od 90. let 20. století se v řadách výtvarných pedagogů, kteří významně přispívají k rozvoji muzejní pedagogiky, začínají objevovat tendence odlišovat muzejní a galerijní pedagogiku, jako by byly svébytnými obory s vlastními odlišnými metodami, cíli a prostředními svého působení. Na Igora Zhoře navazuje další brněnský pedagog výtvarné výchovy, Radek Horáček. Ve své knize *Galerijní animace a zprostředkování umění* rozšiřuje oborový slovník o pojem animace, který vysvětluje jako: „[...] proces kontaktu s výtvarným dílem, který účastníky vede prostřednictvím zážitku k možnostem bohatšího poznání a k získávání nových zkušeností.“ (Horáček, 1998, s. 72.) Pojem animace Radek Horáček prosazuje přesto, že se jedná o výraz převzatý, pro který: „[...] bohužel nenacházíme vhodné české slovo,“ avšak obhájuje jej,

protože jím „[...] vyjadřujeme prvek oživení ba vyburcování osobní tvořivé aktivity, kterou lze považovat za jeden z významných prostředků k otevření cesty k vnímání současného umění.“ (Tamtéž, s. 72.) Pojem animace používají pedagogové výtvarné výchovy pro edukační programy připravované v galeriích a muzeích umění, protože jeho obsah považují za specifický rys uměleckého vzdělávání v muzeích: „Animace v galeriích jsou, oživující“ činnosti, při nichž návštěvníci pomocí různých materiálů či předmětů vytvářejí dílčí výtvarné etudy, které svým principem, technologií nebo obsahovým zaměřením navazují na sledované výtvarné dílo.“ (Tamtéž, s. 71.) Odlišný názor na snahy vyčlenit galerijní pedagogiku jako samostatný obor a animaci jako nástroj, který je výlučný svým působením v emoční a kreativní rovině, vyjadřuje další muzejní pedagog Vladimír Jůva: „Analýzy úspěšných muzejně-pedagogických aktivit každého – nejen uměleckého – muzea však přesvědčivě dokumentují, že právě ve spojení informací s estetickou dimenzí každé expozice a výstavy, která působí nejen na poznávací, ale velmi výrazně i na citové a volní projevy, tkví nena-hraditelně význam muzejní edukace.“ (Jagošová, Jůva, Mrázová, 2010, s. 106.) Dále Vladimír Jůva shrnuje a dodává: „Primárně zdůrazňovaná estetická a emocionální hlediska galerijní pedagogiky jsou tak v určitém poměru zastoupena v každé muzejní edukaci.“ (Tamtéž, s. 106.) Česká muzejní pedagogika se v tomto období vyznačuje výraznou orientací na sbírkový předmět a sbírku. Naopak význam kurátorství výtvarných výstav jako nástroje komunikace a edukačního působení galerií a výstavních síní současného umění nebyl ještě dostatečně doceněn.

Nové impulzy k rozvoji muzejní edukace, včetně metod prosazujících využívání nástrojů uměleckého vzdělávání, znamenal projekt Nadace Open Society Fund Praha *Brána muzea otevřená* z přelomu století, který zahrnul mnoho partnerů a programů, reflektoval teoretickou i praktickou rovinu úrovně, které bylo v té době v českých zemích dosaženo. Koordinátorkou projektu i editorkou stejnojmenné publikace byla galerijní kurátorka Alexandra Brabcová. (Brabcová, 2003.) I v současnosti jsou to

výtvarní pedagogové, kteří významně rozvíjejí muzejní edukaci. Na olomoucké pedagogické fakultě působí Petra Šobáňová, která ve svých publikacích uplatňuje výtvarný aspekt v celém oboru muzejní edukace. Všímá si výtvarného a estetizujícího působení muzeí prostřednictvím současných podob muzejní architektury a využívání vizuálního umění jako nástroje zprostředkování edukačního záměru muzejních výstav a expozic. Petra Šobáňová rozpracovává pohled na účel muzejní edukace a jeho zaměření na jednotlivé cílové skupiny a zabývá se jeho efektivitou a naplněním stanovených cílů muzejně edukačních programů.⁴¹ Další významnou osobností českého výtvarného vzdělávání v muzeích je Marie Fulková. Zasloužila se o přípravu a publikaci řady muzejně edukačních programů zaměřených na různé cílové skupiny a využívajících celou škálu aktivizujících metod. (Fulková, Hajdušková, Sehnalíková, 2012; Fulková, Jakubcová, Kitzbergerová, Sehnalíková, 2013.) Marie Fulková významně přispěla k rozvoji oboru publikací svých metodik. (Fulková, Jakubcová Hajdušková, Sehnalíková, 2013 a, b, c.)

Příklady současných vzdělávacích aktivit v muzeích a galeriích

Umělecké vzdělávání se neodehrává pouze v galeriích a dalších muzeích umění a nesoustředí se výhradně na obor výtvarné kultury. Muzeum Brněnska pořádá v rámci své pobočky Památník písemnictví na Moravě v Rajhradě již 12. ročník literární soutěže pro děti a mládež s názvem *Skrytá paměť Moravy*. Součástí přípravy na účast v soutěži je i seminář tvůrčího psaní s názvem *Krocení literární múzy*, který pracovníci památníku nabízejí ve školách i mimo region jižní Moravy.⁴² Národní památkový ústav se několikaletým projektem *Památky nás baví* připojil k cílenému využívání zpřístupněného kulturního dě-

41 Petra Šobáňová publikovala: Škola muzejní pedagogiky 1, Poznámky k partnerství výtvarné a muzejní pedagogiky, 2007. Edukační potenciál muzea, 2012. Muzejní expozice jako edukační médium 1, 2, 2014. Vzdělávací obsah v muzejní edukaci, 2015. Muzeum versus digitální éra, 2016.

42 Muzeum Brněnska, Památník písemnictví na Moravě. Dostupné z: <http://rajhrad.muzeumbrnenska.cz/>.

dictví prostřednictvím edukačních programů zaměřených na všechny cílové skupiny návštěvníků.⁴³

Ani České republice se nevyhýbají současné trendy v muzejní kultuře, které se projevují ve vyspělých zemích významným posunem v chápání společenské role muzeí a jejich odpovědnosti ve vztahu k aktuálním otázkám společenského a politického života. Za mnohé můžeme jmenovat projekt *Umění spojení 015* Galerie Středočeského kraje v Kutné Hoře, který cílové skupiny seniorů žijících v domovech propojil s dětmi a mladými lidmi z ústavů a dětských domovů. (GASK. Umění spojení 2015.) Projekt *Cestovní kufřík s uměním* Galerie umění Karlovy Vary zprostředkoval umění formou muzejního kufříku seniorům přímo v místech, kde žijí, tedy vně muzeí. Tento typ programů se nazývá *outreach*. (Honzíková, 2012, s. 62.) Mezi přední muzea, která se věnují zprostředkování výtvarného umění, patří Muzeum umění v Olomouci. Zprostředkováním sbírek výtvarného umění se samozřejmě zabývá Národní galerie, ve které působí i Metodické centrum pro muzea výtvarného umění, dále Galerie Rudolfinum, Alšova jihočeská galerie, Moravská galerie v Brně, kde působí Centrum nových strategií, Metodické centrum pro knižní kulturu a literární muzea při Památníku národního písemnictví a řada dalších muzeí umění.

Působení Metodického centra muzejní pedagogiky v uměleckém vzdělávání

Výpověď o uměleckém vzdělávání v České republice by nebyla úplná, pokud by nezahrnula ještě dvě témata. První téma by mělo reflektovat příslušnou oborovou terminologii, vymezení výzkumného pole a analýzu současných forem uměleckého vzdělávání v našem prostředí ve srovnání se zeměmi s vyspělou muzejní kulturou. Druhé téma má zaměřit pozornost na působení Metodického centra muzejní pedagogiky v této oblasti.

Postavení českých muzeí a pamětových institucí v celé oblasti kultury je oproti mnoha rozvinutým zemím specifické. Již jsme zmínili unikátní hustou síť základních uměleckých škol. Ve sféře neformálního vzdělávání česká muzea čelí též velmi silné konkurenci dalších institucí vznikajících v soukromé sféře stejně jako těch zřizovaných veřejnou sférou. V případě cílové skupiny dětí a mládeže se jedná především o střediska volného času a další formy školami organizovaných kroužků a klubů. Dospělým se nabízejí kurzy různých kulturních a vzdělávacích středisek, případně programy dalších pamětových institucí, mezi kterými můžeme vyjmenovat knihovny i pro jejich mimořádně hustou síť v České republice. Klasickým muzeím a galeriím konkurují dynamicky se rozvíjející další instituce, které se k nim řadí dle definice přijaté ICOM v roce 2007.⁴⁴ Umělecké vzdělávání má své místo i v českých science centrech vzniklých ve dvou posledních desetiletích nebo se může uplatnit v planetáriích apod. Mezi často používané metody v muzeích patří dramatická výchova. Výjimečné nejsou ani další aktivity včetně tance, občas se můžeme setkat s hudebními projevy.

Zaměřit naši pozornost na oborovou terminologii můžeme na tomto místě již v omezeném rozsahu, protože specifika galerijní pedagogiky a užívaná terminologie jsou popsány výše. V textu je v souladu s převládající praxí používán termín *muzejní edukační program*. Označují se tak všechny cíleně komponované, obsahově ucelené vzdělávací aktivity, organizované a probíhající v prostředí muzeí a galerií. Slovo *program* neznamená v tomto spojení označení nějakého dlouhodobého pořadu nebo série aktivit, nýbrž cíleně připravenou aktivitu pro jeho účastníky. Pojem *animace*, který pochází z prostředí galerijní pedagogiky, je pouze v zužujícím rozsahu vyjádřením stejného významového obsahu, pro který existuje v muzejní edukaci již běžně užívaný pojem *aktivizující metody*, případně aktivizující postupy, nástroje nebo činnosti. Pro úplnost je třeba uvést, že při uměleckém vzdělávání se setkáváme zejména

⁴³ Národní památkový ústav vydal v roce 2015 pět certifikovaných metodik s názvem *Památky nás baví*.

⁴⁴ Viz ICOM. Definice muzea, citovaná již výše. Dostupné z: <http://icom.museum/the-vision/museum-definition/>.

s terminologií z oblasti pedagogiky a didaktiky, výtvarného umění, architektury, případně dramatické výchovy a hudby. Obsáhnout téma výzkumného pole muzejní edukace se zřejmě na umělecké vzdělávání se svým odborně teoretickým zacílením již příliš vzdaluje našemu účelu zpracování tématu. Nepředpokládá se totiž, že cílem této stati je obhajoba samotné existence vědecké disciplíny muzejní edukace a jejích metod. Z praktického hlediska je vhodné poukázat na potřebu evaluace účinnosti a vyhodnocování vhodnosti používaných metod edukace z hlediska stanovených edukačních cílů.

Při analýze současných forem uměleckého vzdělávání je třeba používat metod kvantitativních i kvalitativních, zejména sledovat nárůst počtu uměleckých vzdělávacích aktivit a vyhodnocovat jejich kvalitativní parametry a aktuální proměny. Našemu vhledu do podoby uměleckého vzdělávání v tuzemských muzeích může pomoci řada publikovaných muzejně edukačních programů a zveřejňovaných příkladů dobré praxe. Při stanovení hypotézy o určité odlišnosti stávajícího českého standardu muzejní edukace od zemí s vyspělou muzejní kulturou nebo přinejmenším o určitém zpoždění za tímto vývojem a odlišnostech v některých akcentech, by bylo třeba dostatečného prostoru k potvrzení nebo vyvrácení takové hypotézy. Není to téma z našeho pohledu nyní natolik důležité, abychom se nemohli spokojit s pravděpodobným závěrem, že nakolik se odlišuje české prostředí v jiných oblastech života od situace kupř. v sousedním Německu a v dalších vyspělých zemích, do té míry bude pravděpodobně odlišná úroveň a podoba naší muzejní kultury od těchto zemí. Poslední kategorizace by měla rozlišit umělecké vzdělávání na typ charakterizovaný pouze metodami, které vedou k porozumění umění na základě zprostředkovaných vědomostí o umění a jeho interpretaci, převážně formou výkladu, přednášky nebo besedy, od typu metod obsahově a formou vzdělání odlišných, charakterizovaných využitím aktivizujících metod, neboli těch, které směřu-

jí k pochopení uměleckého díla prostřednictvím vlastní tvůrčí činnosti vzdělávaných.

Metodické centrum muzejní pedagogiky, které je součástí Moravského zemského muzea, působí od roku 2010 jako samostatné oddělení.⁴⁵ Bylo zřízeno rozhodnutím Ministerstva kultury jako ostatní metodická centra a po počáteční fázi vývoje bylo vyčleněno z Dětského muzea. Mezi jeho výstupy činnosti patří kurz Základy muzejní pedagogiky, publikování metodik a další formy metodické podpory poskytované zejména profesionálnímu muzejnímu prostředí v ČR, šíření příkladů dobré praxe a další odborná činnost, která zahrnuje výzkum, pořádání tematických seminářů, workshopů a konferencí a vlastní publikační a přednášková činnost. Poslední stránkou jsou prezentační a propagační aktivity adresované širší veřejnosti, kam lze zařadit správu webových stránek Metodického centra muzejní pedagogiky a informačního portálu o nabídce muzejních edukačních programů pro školy MUZEOEDU.⁴⁶

Specializované zaměření se na umělecké vzdělávání můžeme v činnosti Metodického centra muzejní pedagogiky sledovat zejména v těchto případech:

- vzdělávací činnost,
- metodická činnost,
- realizace pilotních projektů,
- publikační činnost
- šíření příkladů dobré praxe.

Sborník *Základy muzejní pedagogiky. Studijní texty* (Dolák et al., 2014) doprovází stejnojmenný kurz, v rámci kterého účastníci během jednoho roku absolvují deset lekcí. Podpora uplatňování aktivizujících metod včetně umělecké výchovy v muzejní edukaci je jednou z klíčových dovedností, které by měli absolventi kurzu získat. Obdobně je zaměřena i část tematických

45 Metodické centrum muzejní pedagogiky. Dostupné z: <http://www.mcmp.cz/>.

46 MUZEOEDU. Centrální portál edukačních aktivit muzeí a galerií. Dostupné z: <http://www.muzeoedu.cz/x>

seminářů, workshopů a přednášek pořádaných metodickým centrem muzejní pedagogiky.

V rámci metodické činnosti se Metodické centrum muzejní pedagogiky zaměřilo na oblasti mimo výtvarnou výchovu, které se přednostně věnují k tomu určená specializovaná metodická centra. V roce 2016 byla vydána metodika *Dramatická výchova v muzeu. Náměty pro práci muzejního pedagoga* od Veroniky Rodové. Také zveřejňování příkladů dobré praxe a závěrečných prací absolventů kurzu Základy muzejní pedagogiky na webových stránkách metodického centra přispívá k šíření metod uměleckého vzdělávání v muzeích.

Obr. č. 1. Titulní strana metodiky *Dramatická výchova v muzeu. Náměty pro práci muzejního pedagoga*.

S užitím některých metod uměleckého vzdělávání a výchovy v případě jejich zacílení na konkrétní cílové skupiny muzejního

publika byly připraveny i některé pilotní projekty Metodického centra muzejní pedagogiky. Takto proběhl i projekt *Zázitková keramická dílna* pro klienty sociálního ústavu Centrum Kociánka v Brně. Při návštěvě muzea si účastníci prohlédli archeologické expozice ze zřetel na keramickou produkci jednotlivých pravěkých období a kultur. Poté obdrželi kopie nádob a dostali za úkol si některé vybrat a nakreslit je. V keramické dílně na Kociánce potom vymodelovali vlastní nádobu inspirovanou pravěkým vzorem. Na závěr se uskutečnilo vypálení vysušených výrobků venku v drátěné papírové peci, které mělo atmosféru „malé slavnosti“, protože umožnilo zúčastněným aktivně se zapojit nejen do budování pece, ale i do dalších připravených úkolů. V projektu se spojil významný aspekt výtvarného vzdělávání se sociální rovinou, kterou zvýraznilo i zapojení muzejních dobrovolníků. (Drobný, 2012.) Další projekty zaměřené na hendikepované návštěvníky se jmenovaly *Na bále a Bavte se s loutkami* (2011). Tvořily doprovodné programy k výstavám. Jejich cílem bylo představit muzeum výtvarnými a dramatickými metodami jako místo setkávání, prožitků a inspirace (Vykoupilová, 2016, s. 58). Další programy jako *Expedice za australskými domorodci* (2012) a *Baobab pro Afriku* (2013) doprovázely velké sezónní výstavy. Cílovou skupinou byli opět

Obr. č. 2. Zázitková keramická dílna. Foto: Jan Čága.

zdravotně a sociálně znevýhodněné děti, mládež a mladí dospělí. V prvním případě edukační program využíval výtvarné a dramatické hry, které doplňovaly aktivity hudební a taneční. Ve druhém programu byl společně vytvořen z drátěného pletiva baobab a připraveny výtvarné, taneční a divadelní aktivity. (Vykoupilová. 2016, s. 59.)

Poslední projekt, který zde uvedeme, ověřoval možnosti přípravy edukačních programů ve zpřístupněných památkách moderní architektury: *Vila Tugendhat – jeden dům, jedna rodina, jedno století*, z roku 2013. (Mertová, Vykoupilová. 2013.) Program byl postaven na využití slovesně dramatických metod a výtvarné metody, která přiblížila důležitost použití různých materiálů v moderní architektuře a užitém umění.

Obr. č. 3. *Vila Tugendhat – jeden dům, jedna rodina, jedno století*. Foto: Marcela Červinková.

Cíle uměleckého vzdělávání v muzeu

Pokud bychom se ještě dále a šířeji zabývali místem uměleckého vzdělávání v muzejní pedagogice, nevyhnuli bychom se principiálními otázkám o postavení a významu nejen muzejní kultury, ale celé kultury v dnešní společnosti. Jako stručné shrnutí předchozího textu můžeme využít citát z *Metodiky vzdělá-*

vacího galerijního/muzejního programu (pro základní vzdělávání) od Marie Fulkové, Lucie Jakubcové Hajduškové a Vladimíry Sehnalíkové: „V čem je umění, jako součást kultury, specifické a proč ho potřebujeme? Umělecké ztvárnění světa a života je aktivním, jedinečným činem, který dává svobodu sdělit a vyjádřit obsahy, které jinak vyjádřit nelze. Dává možnost uchopit složitost, unikavost světa a člověka v jejich tajemství, prožívání, vztazích, v rozporech i neoddělitelnosti. Umožňuje zcela zvláštní druh poznání a klade otázky, které problematizují až příliš zjednodušené ‚pravdy‘, jimiž si společnost zjednodušuje svět. Klade i ambiciózní cíle, jak se dotknout ideálů dokonalosti, krásy, svobody nebo jak přesáhnout horizont užitkového, každodenního rozvrhu života. Aktuální podoby umění, ale i umění staré či klasické, které nikdy nepřestalo být součástí kulturního dědictví a bohatství naší současnosti, je doménou živé tvořivosti a je ve vzdělávacím systému nezastupitelné z hlediska rozvoje dítěte či mladého člověka, jeho poznávání, prožívání, senzitivity, schopností empatie i kritického, reflektujícího myšlení, bohatosti jeho osobnosti a jeho místa ve světě ve společenství druhých.“ (Fulková, Jakubcová Hajdušková, Sehnalíková, 2013 b, s. 2.)

Seznam pramenů a literatury:

Akademie výtvarných umění ve Vídni [cit. 2017-11-7]. Dostupné z: <https://www.akbild.ac.at/Portal/organisation/uber-uns/Geschichte>.

BARTLOVÁ, Milena. Skutečná přítomnost. Středověký obraz mezi ikonou a virtuální realitou. Praha: Argo, 2012. ISBN 978-80-257-0542-1.

BRABCOVÁ, Alexandra (ed.). 2003. Brána muzea otevřená. JUKO, Náchod. ISBN 80-86213-28-5.

DOLÁK, Jan, Pavel HOLMAN, Lucie JAGOŠOVÁ, Vladimír JŮVA, Lenka MRÁZOVÁ, Michal ŠERÁK a Petra ŠOBAŇOVÁ. 2014. Základy muzejní pedagogiky: Studijní texty. Brno: Moravské zemské muzeum Brno. ISBN 978-80-7028-441-4.

DROBNÝ, Tomáš. 2012. Dobrovolnictví. Prostředník mezi muzeem a veřejností, in: Muzea pro všechny. Handicapovaní a dobrovolníci v kulturních institucích ČR. VII. celorepublikové kolokvium na aktuální téma českého muzejnictví. Brno, 3.–4. listopadu 2011. Sborník příspěvků. Praha: Asociace muzeí a galerií České republiky. ISBN 978-80-86611-48-8, s. 101–105.

DROBNÝ, Tomáš. 2015. Na návštěvě – zprostředkování komunikace v prostoru a čase. Kultura, umění a výchova, 3(2) [cit. 2015-11-02]. ISSN 2336-1824. Dostupné z: http://www.kuv.upol.cz/index.php?seo_url=aktual-

ni-cislo & casopis=9 & danek=122.

FULKOVÁ, Marie, HAJDUŠKOVÁ, Lucie a Vladimíra SEHNÁLKOVÁ. 2012. Muzejní a galerijní edukace 1. Vlastní cestou k umění. Vzdělávací programy Uměleckoprůmyslového muzea v Praze a Galerie Rudolfinum v roce 2011. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, a Uměleckoprůmyslové museum v Praze. ISBN 978-80-7290-535-5 (UK v Praze, Pedagogická fakulta) ISBN 978-80-7101-111-8 (Uměleckoprůmyslové museum).

FULKOVÁ, Marie, JAKUBCOVÁ, Lucie, KITZBERGEROVÁ, Leonora a Vladimíra SEHNÁLKOVÁ. 2013. Muzejní a galerijní edukace 2. Umění a kultura ve školním kontextu/Učení z umění. Vzdělávací programy Uměleckoprůmyslového muzea v Praze a Galerie Rudolfinum 2012 a 2013. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta a Uměleckoprůmyslové museum v Praze. ISBN 978_80-729-700-7 (Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta), ISBN 978-80-7101-127-9 (Uměleckoprůmyslové museum v Praze).

FULKOVÁ, Marie, Lucie Jakubcová Hajdušková a Vladimíra Sehnalíková. 2013a. Metodika I Metodika realizace vzdělávacího galerijního/muzejního programu (pro předškolní vzdělávání) [cit. 2017-11-7]. Dostupné z: <http://docplayer.cz/19805759-Metodika-i-metodika-realizace-vzdelavacihogalerijnihomuzejnihoprogramupro-predskolni-vzdelavani.html>.

FULKOVÁ, Marie, Lucie Jakubcová Hajdušková a Vladimíra Sehnalíková. 2013 b. Metodika II Metodika realizace vzdělávacího galerijního/muzejního programu (pro základní vzdělávání) [cit. 2017-11-7]. Dostupné z: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:V-K0duohVgJ:www.upm.cz/index.php%3Flanguage%3Dcz%26pageid%3DdownloadFile%26filePath%3Dstorage/5577d2fbafa71.pdf%26file%3D5%2520%25E2%280%2594%25C2%25A0Metodika_2_ZS.pdf+&cd=1 &hl=cs &ct=clnk &gl=cz.

FULKOVÁ, Marie, Lucie Jakubcová Hajdušková a Vladimíra Sehnalíková. 2013c. Metodika III Metodika realizace vzdělávacího galerijního/muzejního programu (pro gymnaziální vzdělávání) [cit. 2017-11-7]. Dostupné z: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:rh5kzysb4goJ:www.upm.cz/index.php%3Flanguage%3Dcz%26pageid%3DdownloadFile%26filePath%3Dstorage/5577d764be4d8.pdf%26file%3D9%2520%25E2%280%2594%25C2%25A0Metodika_3_Gymn.pdf+&cd=1 &hl=cs &ct=clnk &gl=cz.

GASK. Umění spojení 2015, [cit. 2017-11-7]. Dostupné z: http://gask.cz/sites/default/files/ic/umeni_spojeni_2015.pdf.

HONŽÍKOVÁ, Barbora. 2012. Výchovně vzdělávací činnost muzeí ve vztahu k seniorům na základě aktuálních gerontagogických poznatků. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Brno. Vedoucí diplomové práce Mgr. Lucie Jagošová, DiS. [cit. 2016-8-28]. Dostupné z: https://is.muni.cz/ti/261099/ff_m/Diplomova_prace.pdf

HORÁČEK, Radek. 1998. Galerijní animace a zprostředkování umění. Akademické nakladatelství CERM, ISBN 80-7204-084-7

ICOM. Definice muzea [cit. 2017-11-7]. Dostupné z: <http://icom.museum/the-vision/museum-definition/>.

JAGOŠOVÁ, L., V. JŮVA a L. Mrázová. 2010. Muzejní pedagogika. Metodologické a didaktické aspekty muzejní edukace. Brno : Paido. ISBN 978-80-7315-207-9.

LICHTWARK, Alfred. 1915. Výcvik nazírání na díla umělecká. Praha: Dědictví Komenského. Edice Časové otázky a rozpravy pedagogické; svazek 23. Úvod J. Brant.

MERTOVÁ, Soňa a Pavla VYKOUPILOVÁ. 2013. Vila Tugendhat — jeden dům, jedna rodina, jedno století. Vzdělávací materiál pro žáky 7. — 9. tříd ZŠ a studenty SŠ. Pracovní list a metodický list. Dotkni se 20. století! [cit. 2014-5-30]. Dostupné z: <http://www.dvacatestoleti.eu/vila-tugendhat/>.

Metodické centrum muzejní pedagogiky [cit. 2017-11-7]. Dostupné z: <http://www.mcmp.cz/>.

Musei Capitolini [cit. 2017-11-7]. Dostupné z: <http://www.museicapitolini.org/>.

MUZEODEU. Centrální portál edukačních aktivit muzeí a galerií [cit. 2017-11-7]. Dostupné z: <http://www.muzeoedu.cz/>.

Muzeum Brněnska, Památník písemnictví na Moravě [cit. 2017-11-7]. Dostupné z: <http://rajhrad.muzeumbrnenska.cz/>.

Příručka k tématu kulturního povědomí a vyjádření: Vybrané části. 2016. NIPOS (Národní informační a poradenské středisko pro kulturu), Praha. ISBN 978-80-70-68-306-4.

Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání. 2010. Výzkumný ústav pedagogický v Praze [cit. 2017-11-7]. ISBN 978-80-87000-37-3. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/176>.

RODOVÁ, Veronika. 2016. Dramatická výchova v muzeu. Námetry pro práci muzejního pedagoga. Brno: Moravské zemské muzeum. ISBN 978-80-7028-468-1.

ROGOFF, Irit. 2010. Turning: In: O'NEIL, Paul a Mick WILSON, eds. Curating and Educational Turn. Open Editions London & de Appel Amsterdam. ISBN (10): 0949004189, ISBN (13): 978-0949004185, s. 32–46.

ŠOBÁŇOVÁ, Petra. 2007. Škola muzejní pedagogiky 1, Poznámky k partnerství výtvarné a muzejní pedagogiky, Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-1866-7.

ŠOBÁŇOVÁ, Petra. 2012. Edukační potenciál muzea. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-3034-8.

ŠOBÁŇOVÁ, Petra. 2014. Muzejní expozice jako edukační médium. 1. díl. Přístupy k tvorbě expozic a jejich inovace. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, ISBN 978-80-244-4302-7.

ŠOBÁŇOVÁ, Petra. 2014. Muzejní expozice jako edukační médium. 2. díl. Výzkum současných českých expozic. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, ISBN 978-80-244-4394-2.

TOMÁŠEK, Petr. 2011. Tak trochu nesamozřejmá galerie. Moravská obrazárna na cestě k samostatnosti, in: 67. bulletin Moravské galerie v Brně. Brno : Moravská galerie v Brně a Společnost přátel MG. ISSN 0231-5793, ISBN 978-80-7027-243-5, s. 168-176.

VYKOUPILOVÁ, Pavla. 2016. Muzejně-pedagogická práce MČMP se znevýhodněnými skupinami návštěvníků. In: Muzea bez bariér: Bezbariérová přístupnost, výtavnictví a komunikace, Ivana Kocichová, Pavla Suchánková, eds. Národní muzeum [cit. 2017-11-7]. ISBN 978-80-7036-478-9, s. 57-63, Dostupné z: <http://emuzeum.cz/admin/files/sbornik-Muzea-bez-barier-V05-RGB-web.pdf>.

WEWERKA, Olga. 2010/2011. Alfred Lichtwark. Osobnost a dílo v kontextu německé a české kultury. Disertační práce. Školitel: PhDr. Vladimír Czumalo, CSc. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Katedra teorie kultury – kulturologie, Praha [cit. 2017-11-7]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zpp/detail/104626>.

ZHOŘ, Igor. 1989. Škola výtvarného myšlení. Krajské kulturní středisko, Brno.

MATTHIAS HAMANN: MUSEUMSDIENST KÖLN – VZDĚLÁVÁNÍ A UČENÍ V KOLÍNĚ NAD RÝNEM

Profil a úkoly

Muzejní služba Kolína nad Rýnem (Museumsdienst Köln) patří od roku 1966 k nejdůležitějším institucím kulturního vzdělávání v Kolíně nad Rýnem. Byla založena jako první muzejně pedagogické odborné zařízení Spolkové republiky a dnes patří společně s muzejními službami Berlína a Mnichova ke třem největším v Německu. Pracuje pro devět městských muzeí Kolína nad Rýnem a odpovídá za oblast jejich komunikace a marketingu. Její oddělení pro umění a kulturu plní další úkoly kulturního vzdělávání a komunikace. K nim patří také otázky orientace na návštěvníky.

Základem kolínské zprostředkovatelské práce je práce s inventáři městských muzeí, jejichž historické, umělecké a kulturně historické sbírky reprezentují období od prehistorie až po současnost a mají lokální, regionální, mezinárodní i mimoevropské zaměření. Sběrání, uchovávání, zkoumání, vystavování a zprostředkovávání umění, kultury a historie jsou komplexární a vzájemně se stimulující obory činnosti. Do programu a koncepce prezentací je proto úzce zahrnutá i muzejní pedagogika.

Muzejní služba pracuje pro tyto muzejní domy: Kolínské městské muzeum (Kölnisches Stadtmuseum, KSM), Muzeum užitého umění Kolín nad Rýnem (Museum für Angewandte Kunst

Matthias Hamann

Matthias Hamann je kunsthistorik, germanista a archeolog, ředitel Muzejní služby Kolína nad Rýnem. Hlavní náplní jeho práce je muzejní a kulturní management, muzejní a kulturní pedagogika, komunikace, komunální a regionální sítě kontaktů. Je členem představenstva Spolkového svazu muzejní pedagogiky a pracovního kruhu pro vzdělávání a zprostředkování při Německém muzejním svazu. Vyučuje na různých vysokých školách a vykonává znaleckou činnost.

Köln, MAKK), Muzeum východoasijského umění (Museum für Ostasiatische Kunst, MOK), Ludwigovo muzeum (Museum Ludwig, ML), Schnütgenovo muzeum (Museum Schnütgen, MS), Centrum města Kolín nad Rýnem pro dokumentaci národního socialismu (NS-Dokumentationszentrum der Stadt Köln, NS DOK), Rautenstraichovo a Joestovo muzeum (Rautenstraich-Joest-Museum, RJM), Římsko-germánské muzeum (Römisch-Germanisches Museum, RGM), Wallrafovo a Richartzovo muzeum & Corboudova nadace (Wallraf-Richartz-Museum & Fondation Corboud, WRM).

Ke sbírkám a doplňujícím výpůjčkám, zpřístupněným na stálých a mimořádných výstavách, se v rámci různých verbálních a mediálních zprostředkovatelských a organizačních formátů konají výklady a diskuse. V nabídkách Muzejní služby se odráží jednak rozmanitost a zájmy městské společnosti ovlivněné imigrací, jednak složení zahraničních návštěvníků Kolína nad Rýnem. Z toho vyplývá široké portfolio nabídek, které umožňuje celoživotní učení a zážitky z kolínského muzejního světa.

Vědečtí pracovníci Muzejní služby koncipují, realizují a evaluuí programy a projekty pro všechny muzejní cílové skupiny, od rodin s malými dětmi přes skupiny dětí z mateřských škol a školních dětí, individuální dospělé návštěvníky nebo účastníky skupinových zájezdů až po seniory a lidi trpící demencí. Největší podíl připadá na práci se školními třídami. Vzdělávací práce je silně diferencovaná a zahrnuje všechny oblasti verbální a mediální muzejní pedagogiky s celým jejím metodickým repertoárem. Vystává přitom stále větší nutnost zaměřit se na strategie digitálního zprostředkování.

V zájmu většího rozšíření nabídky využívá Muzejní služba ve své práci s veřejností různé kanály – komunikaci s tiskem, internet a sociální sítě, tištěné publikace a zpravodaje. Komunikace je specifikovaná podle cílových skupin. Muzejní služba koncipuje a realizuje pro příslušné muzeum určující re-

klamní a komunikační kampaně, prezentace na veletrzích, výjezdní tiskové konference a další akce. Ještě je nutné rozpracovat digitální práci s médii a veřejností a reklamu pro turisty.

Parametry úspěchu a ukazatele pro rok 2016

- 24 stálých zaměstnanců k 31. 12. 2016 (+1)
- 143 externích spolupracovníků (+ 2)
- 8 vyučujících v Muzejní škole; ± 0
- 2016: celkem 7.782 akcí
- 145.946 doprovázených hostů (podíl na celkovém počtu návštěvníků: 16,1 %)

Muzejní služba je ve své činnosti rok od roku úspěšnější. V roce 2016 se akcí zúčastnilo 145.946 návštěvníků. To je sice o 4,8 % méně než v roce 2015, měřeno podle celkového počtu návštěvníků muzeí však využilo nabídku Muzejní služby tolik návštěvníků jako ještě nikdy: 16,1 %. V roce 2002 to bylo pouze 7,3 % (v roce 2015: 15,7 %).

Úspěch však nelze měřit pouze podle počtu návštěvníků. K parametrům pro měření úspěchu patří například také účast na jednáních, zmínky v tisku, stupeň propojení nebo počet přednášek a publikací a výše finančních prostředků od jiných poskytovatelů. Také tyto parametry vykazují růst.

Směrnice pro vzdělávací práci

Aby se zamezilo riziku libovольnosti v rozmanitosti nabídek, orientuje se Muzejní služba ve své práci podle směrnic, které vytvářejí jednotu v rozmanitosti. Směrnice vycházejí z procesu vývoje určitého ideálu a slouží dlouhodobému profilování instituce a k utváření její značky. Těmito směrnici je orientace podle poptávky, rozvíjení kompetencí, diverzita, participace, empowerment a celoživotní učení v muzeu jako zážitkovém místě. Všechny tyto principy charakterizují motto této instituce: Děláme program.

Zřetel ke sbírkám

Vzdělávací práce Muzejní služby je založena na práci se sbírkami a na mimořádných výstavách v muzeích města Kolín nad Rýnem. Nabídky pro všechny cílové skupiny bývají zpravidla koncipovány tak, aby v centru pozornosti byl rozbor sbírek – v kontextu otázek, které jsou relevantní pro současnost. Tyto nabídky jsou doplňovány programem k mimořádným výstavám, které tvoří velmi respektovaný segment, velmi dobře přijímaný právě dospělými. Tam, kde je to možné, dochází k budování kontaktů mezi muzei a městským prostorem.

Orientace podle poptávky

Muzejní pedagogika tvoří most mezi obsahem sbírek a očekáváním návštěvníků. Stará se o to, aby se k cílovým skupinám přistupovalo diferencovaně. Pro efektivní vyhovění poptávce je důležité vědět, co návštěvníci očekávají, čeho si cení a co naopak odmítají. Muzejní služba zohledňuje v různých formátech chování svých uživatelů ve volném čase a zabývá se při obsahové a metodické práci společenskými trendy, jako je touha po trvalé udržitelnosti a autentičnosti.

Orientace podle kompetencí

Premisa orientace podle kompetencí, která ovlivňuje charakter školní výuky, platí i pro muzejní pedagogiku. Muzejní služba proto ve školních i mimoškolních vzdělávacích nabídkách požaduje a podporuje aktivní zacházení s vědomostmi a hodnotami. Nabídky zprostředkovávají obsah v souladu se zájmy a možnostmi cílových skupin a zajišťují získávání poznatků. Dialogické metody zapojují publikum a posilují jeho komunikativní schopnosti. Ve výsledku mají uživatelé nejen širší nebo hlubší vědomosti, ale dokáží také náležitým způsobem zhodnotit obsah.

Empowerment

Muzejní služba klade proto velký důraz na podporu osobní kompetence. Patří k ní občanská angažovanost formou bezplatně poskytovaných nabídek, které Muzejní služba podporuje a doprovází dalším vzděláváním. Patří k ní ale také způsobilost k interakci v muzeu a k artikulaci vlastní pozice. V tomto smyslu využívá Muzejní služba projekty, které jsou zaměřeny na další rozvíjení takzvaných „měkkých dovedností“ („soft skills“), podporují vícejazyčnost a zapojují odborné poznatky laiků.

Participace

V moderní muzejní pedagogice návštěvník už není mlčícím recipientem vzdělávací nabídky vytvořené experty, ale je vnímán jako aktér. Muzejní služba by proto chtěla široké části obyvatelstva umožnit aktivní účast na kulturním životě. Na základě nasbíraných zkušeností zaměřuje Muzejní služba své vzdělávací nabídky stále častěji participativně. Poměr mezi zprostředkovateli a návštěvníky se tak stává dynamičtější a dialogičtější.

Diverzita

Je přitom nutné zohlednit hlubokou demografickou proměnu společnosti. Stěžejní význam získává v této souvislosti výzva adekvátně oslovovat různé cílové skupiny a citlivě zacházet s diverzitou. Muzejní služba tuto výzvu přijímá a zaměřuje svou zprostředkovací nabídku na jednotlivé cílové skupiny. Tam, kde se to jeví jako smysluplné, jsou specifické nabídky realizovány inkluzivně nebo exkluzivně.

Celoživotní učení

Zprostředkovací činnost Muzejní služby je koncipovaná tak, aby doplňovala vzdělání návštěvníků – kdo chce, nalezne nabídky

pro různé věkové kategorie – od předškolního věku až do vysokého stáří. Celkový program je přitom propojený a v rámci jedné věkové skupiny zabraňuje tematickému opakování. Ke vhodným tématům jsou voleny vhodné metody, které dělají z muzea zážitkové místo a podporují takzvané informální učení. Publikum, které muzea obvykle nenavštěvuje, se daří prostřednictvím projektů získávat pouze zčásti; cílem je však pracovat s co nejširším publikem (audience development) a získat ho pro celkový program.

Propojení

K hlavním úkolům Muzejní služby patří komunikace a zprostředkovatelské služby pro muzea města Kolín nad Rýnem. Vzhledem k věcné kompetenci v otázkách uměleckého vzdělávání, ke spolupráci v rámci města Kolína a k propojení s třetími subjekty vznikají další úkoly, které je nutné plnit. Důležitá je v tomto ohledu spolupráce s dalšími poskytovateli kulturního vzdělávání a s odbornými svazy na zemské i celostátní úrovni.

Příklad z praxe – museumsbus.koeln

Od roku 2015 probíhá projekt *museumsbus koeln* (kolínský muzejní autobus). Původně linkový autobus, poskytnutý regionální dopravní společností Regionalverkehr Köln GmbH, vozí školní třídy z okresů v okolí Kolína nad Rýnem (Rhein-Sieg-Kreis, Rhein-Erft-Kreis, Rheinisch-Bergischer Kreis, Kreis Euskirchen a Oberbergischer Kreis) do kolínských muzeí. Mnoho tamních malých měst a vesnic má velmi špatné napojení na příměstskou hromadnou dopravu. Pro školáky z pátých až osmých tříd to proto bývá často první návštěva a zásluhou bankovní instituce Kreissparkasse Köln, její nadace pro kulturu (Kulturstiftung der Kreissparkasse Köln) a Muzejní pedagogické společnosti (*Museumspädagogische Gesellschaft e. V.*) je tato návštěva bezplatná.

Bezplatná nabídka zahrnuje dopravu linkovým autobusem regionální dopravní společnosti RVK tam a zpět, vstupné a účast na maximálně dvouhodinové zprostředkovací nabídce v některém z muzeí. Výlet do muzea představuje obohacení výuky uměleckých oborů. Program však oživuje také témata důležitá pro vyučovací předměty, jako je dějepis, němčina, náboženství nebo občanská nauka. V muzeu očekává návštěvníky zajímavý program, který je přizpůsoben jejich věku a který nabízí velký prostor pro jejich vlastní kreativitu. Program povzbuzuje mladé lidi z regionu k tomu, aby se hravou formou zabývali uměním, kulturou a historií.

V roce 2016 přijelo muzejním autobusem do Kolína nad Rýnem 86 školních tříd, mezi nimi tvořili třetinu žáci podpůrných, hlavních a sekundárních škol. V rámci tohoto projektu mohlo městská muzea a Muzeum Käthe Kollwitzové (Käthe Kollwitz Museum Köln), které je provozováno společností Kreissparkasse Köln, navštívit zdarma 2.044 dětí. Projekt bude probíhat až do konce roku 2018, cílem je však jeho časově neomezené pokračování.

Od roku 2019 má být navíc program rozšířen. Jestliže dosavadní „muzejní autobus“ (projekt museumsbus.koeln) vozí lidi do muzea, pak takzvaný „muzejní mobil“ (projekt museumsmobil.koeln) má přivážet muzeum k lidem. Linkové autobusy přestavěné k tomuto účelu budou vybaveny didaktickými materiály a replikami, aby bylo možné seznamovat se s muzejními tématy v lokálních zařízeních přímo v obcích. Bude tak například možné vyzkoušet si japonské kimono nebo římskou tógu, s pomocí historických fotografií objevovat historii města nebo integrovat design do běžného života. Místy, která kolínský muzejní mobil navštíví, budou školy, zařízení pro mládež, seniory a lidi s postižením, ale také občanská centra. V současné době se fundraisingovou metodou shromažďují na toto rozšíření finanční prostředky.

KAROLÍNA BULÍNOVÁ: TÝDEN UMĚLECKÉHO VZDĚLÁVÁNÍ A AMATÉRSKÉ TVORBY

Týden uměleckého vzdělávání a amatérské tvorby se koná vždy poslední týden v květnu (podle termínu *Týdne uměleckého vzdělávání*, vyhlášeného světovou organizací UNESCO) ve všech regionech České republiky.

Má formu občanské iniciativy, jeho účastníci – organizátoři kulturních akcí – se sami přihlašují, a to vyplněním elektronického formuláře, v němž uvádějí název akce, žánr, formu, místo a čas konání a stručný popis. Tyto registrační formuláře naleznou na webových stránkách www.amaterskatvorba.cz nebo na www.facebook.com/amaterskatvorba.

Historie Týdne

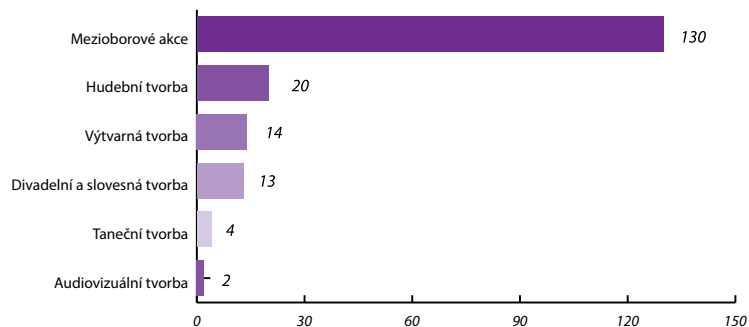
Český *Týden* propojuje již zmíněný projekt UNESCO *Týden uměleckého vzdělávání* a evropský projekt *Týden amatérského umění*. Oba fungují v několika evropských i mimoevropských státech a v obou případech jde především o týden občanské angažovanosti v různých regionech a místech daného státu. Během zvoleného týdne se mohou nejrůznější kulturní i vzdělávací instituce (divadla, muzea, koncertní sály, kulturní domy, školy, základní umělecké školy, zájmové kroužky atd.), neziskové organizace (spolky, obecně prospěšné společnosti apod.) a další občanské iniciativy představit široké veřejnosti.

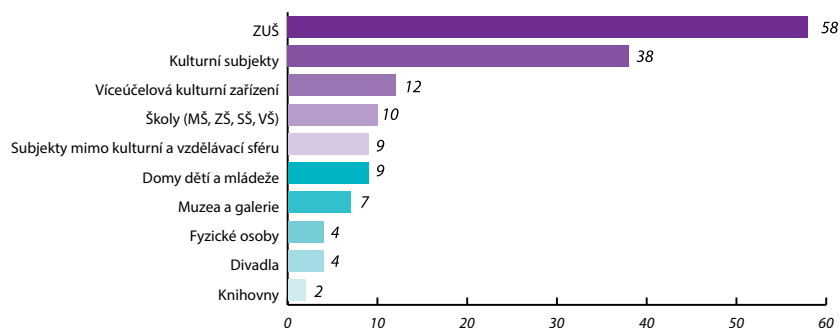
Karolína Bulínová

Absolventka konzervatoře Taneční centrum Praha, vystudovala Hudební a taneční fakultu AMU v Praze, obor Taneční věda. Pracovala jako produkční (Pražský komorní balet, o. p. s., ProART – občanské sdružení pro umění, Metropolis, kulturní informační platforma Brno), od roku 2011 je členkou redakčního týmu časopisu *Živá hudba* (vydává NAMU Praha) a od roku 2012 redaktorkou časopisu *pam pam* (vydává NIPOS). Od loňského roku je také koordinátorkou dvou projektů NIPOS – První evropské sympozium amatérského tanečního umění a *Týden uměleckého vzdělávání a amatérské tvorby*.

Registrované akce podle oborů (zdroj: NIPOS, útvar KaM)

Pořadatelé akcí podle zaměření (zdroj: NIPOS, útvar KaM)

V naší koncepci představuje *Týden* dny občanské angažovanosti po celé republice, které propojují aktivity neprofesionálního umění a uměleckého vzdělávání, a to v druhé oblasti jak formálního (základní umělecké školy), tak neformálního (aktivity spolků a jednotlivců). Českým přínosem je tedy propojení oblasti vzdělávání a amatérského umění v jeden celek.

První *Týden* se uskutečnil v Belgii v roce 1996, následně v Nizozemí, ve Velké Británii, ve Skotsku a dalších zemích. U zrodu *Týdne uměleckého vzdělávání a amatérské tvorby* v České republice stojí Národní informační a poradenské středisko pro kulturu (NIPOS); první ročník se u nás konal v roce 2013, šestý je plánován v termínu 19.–27. května 2018.

Mezinárodní nevládní organizace AMATEO, která šíří myšlenku *Týdne* jako jeden ze svých klíčových projektů, umožňuje každoročně setkání pořadatelů *Týdne* z různých zemí.

Cíl projektu

Cílem kampaně je upozornit na amatérské umělecké aktivity, na jejich šíři a kvalitu, tedy rozšířit povědomí o pestrosti kulturního dění v ČR. Snahou pořadatele je ale nejen ukázat bohatství a rozmanitost uměleckého vzdělávání i amatérské umělecké tvorby a jejich celospolečenského významu, ale především zviditelnit konkrétní aktivity v těchto oblastech a podpořit jejich organizátory v oblasti propagace za účelem zvýšení počtu účastníků a diváků pořádaných akcí.

Lenka Lázňovská, ředitelka NIPOS, o projektu v Závěrečné zprávě 2016 uvedla: „*Není to kampaň ani soutěž mezi obcemi, kraji, či dokonce mezi uměleckými*

obory. Týden má jediné poslání – ukázat veřejnosti, jaké množství aktivit může nabídnout jeden jediný týden v roce, a tím dokumentovat význam amatérských aktivit jako nedostupnější formy neformálního uměleckého vzdělávání pro kulturní život u nás.“

Kdo se týdne účastní

Projekt je multidisciplinární, otevřený akcím napříč obory, žánry, úrovněmi i věkovými skupinami. Přihlásit se mohou instituce, organizace, spolky – divadla, galerie, muzea, školy, domy dětí a mládeže, fary, informační centra, městské úřady, skupiny, soubory atd., ale i jednotlivci se svými aktivitami, jako jsou:

- divadelní, taneční a pohybová představení / koncerty / výstavy / promítání
- pouliční performance / akce v přírodě (přírodní muzeum apod.)
- semináře / přednášky / kurzy / tvůrčí dílny
- dny otevřených dveří / interaktivní programy /
- vícedenní přehlídky a festivaly
- folklorní slavnosti (kácení máje, ožvilý skanzen, svatojánská pout' apod.)
- konference / symposia / diskuzní fóra...

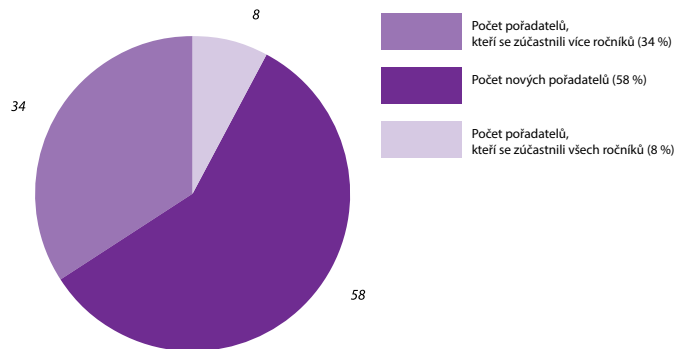
Skladba akcí je rok od roku pestřejší, konají se uvnitř i v plenéru, v ulicích i v přírodě a přibývá tzv. mezioborových akcí, jak ukazuje následující graf. (Graf: Registrované akce podle oborů)

Dvě třetiny organizací zaměřují svou činnost především na oblast uměleckého vzdělávání (ZUŠ, domy dětí a mládeže, vzdělávací a volnočasová centra, školy, muzea, knihovny atd.), zbývající třetina se věnuje amatérské tvorbě. (Graf: Pořadatelé akcí podle zaměření)

Zaregistrované akce propagujeme na webových stránkách v rubrice PŘEDSTAVUJEME a na facebookové stránce Týdne. K popisu akce přidáváme zaslané fotografie z příprav či z konání předešlých ročníků.

Pořadatelé akcí podle registrací (zdroj: NIPOS, útvar KaM)

Zaregistrovaná akce se objeví na tzv. mapě aktivit, která znázorňuje jejich geografické rozvržení. (Graf: Mapa aktivit České republiky)

Noví vs. stálí účastníci

Projekt si získal již stabilní spektrum účastníků a příznivců, nicméně věříme, že má stále potenciál oslovit a zaujmout nové aktéry kulturního života napříč žánry i regiony. V každém z minulých ročníků se k *Týdnu* přihlásilo kolem dvou stovek pořadatelů nejrozličnějších kulturních akcí z celé ČR, v roce 2017 to bylo 183 akcí. Někteří organizátoři se bohužel nemohou účastnit každoročně, neboť termín jejich akce je pevný, kdežto termín *Týdne* klouzavý. (Graf: Pořadatelé akcí podle registrací)

Záštity a partneři

Všem ročníkům *Týdne* byla poskytnuta záštita Ministerstva kultury, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a České komise pro Unesco. Ministři jednotlivých resortů a další významné osobnosti poskytují projektu tzv. poselství.

Partnery *Týdne* 2017 jsou Národní ústav pro vzdělávání a HAMU Praha. Mediálními partnery jsou Učitelé noviny, Čtenář, Scéna, Loutkář, Tvořivá dramatika, pam pam, Naše muzika, Místní kultura a Zpravodaj venkova.

Propagace

K propagaci *Týdne* jsou vydávány tiskoviny respektující jednotnou vizuální podobu pro daný rok. Pracujeme s plakáty (A2, A3), pohlednicemi, samolepkami a buttony. Propagační materiály distribuujeme prostřednictvím kontaktů NIPOS do knihoven, muzeí, galerií, divadel a dalšími cestami. Také je zasíláme přihlášeným účastníkům, kteří o ně projeví zájem.

Snažíme se rovněž o propagaci v médiích, v minulých letech se podařilo představit *Týden* v Českém rozhlasu na stanicích Regina a Vltava, v Radiu Proglas, dále v televizních pořadech (Snídaně s Novou a Sama doma).

O zahájení kampaně pravidelně informují regionální deníky (Ústecký deník, Litoměřický deník, Moravskoslezský deník, Písecký deník aj.), řada příspěvků byla umístěna na webu Ministerstva kultury, Národního ústavu pro vzdělávání, Asociace muzeí a galerií, Svazu měst a obcí ad.

Informace o *Týdnu* jsou často zveřejňovány také na webových stránkách krajských úřadů a magistrátů (v minulosti např. České Budějovice, Hradec Králové, Děčín, Přerov, Brno, Karviná).

Tvář Týdne

Tváří *Týdne* je každoročně osobnost ze světa české kultury. V minulých ročnících to byly např. moderátorka Jolana Voldánová, herečky Valerie Zawadská či Sabina Laurinová. Tváří *Týdne* 2017 se stal populární herec, moderátor, hudebník a zpěvák Martin Písařík, který začínal v amatérském divadle Radar.

Zahajovací koncert

Před začátkem *Týdne* pořádáme každoročně slavnostní koncert v sále Martinů na HAMU v Praze. Vystupují na něm amatérské soubory z různých uměleckých oborů a různých regionů. Prostor v programu dostanou vždy i zástupci partnerských institucí projektu a „tvář“ *Týdne*.

Závěrečná zpráva

Každý rok je vypracována podrobná Závěrečná zpráva uplynulého ročníku, která je ke stažení rovněž na webových stránkách www.amaterskatvorba.cz.

Kontakt:
Karolína Bulínová, Útvar koncepcí a metodiky (KaM)
e-mail: bulinova@nipos-mk.cz

Zahajovací koncert 2016: Taneční soubor Akordy – ZUŠ Červený Kostelec, Collegium Instrumentalis – Dechový soubor Gymnázia a Hudební školy hlavního města Prahy, průvodce programem Jiří Lössl a Hynek a Patrik Hradečtí z Domažlic. Foto: Ivo Mičkal

MARIANNA SRŠŇOVÁ, JAN PFEIFFER:

KREATIVNÍ PARTNERSTVÍ – JAK UMĚNÍ MĚNÍ UČENÍ

Marianna Sršňová

Vystudovala politologii a evropská studia na FF Univerzity Palackého v Olomouci a religionistiku na FF Masarykovy univerzity v Brně. V letech 2008-2010 působila na Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy jako tajemnice náměstka skupiny pro sociální programy ve školství, kde se věnovala oblasti rovných příležitostí ve vzdělávání a strukturálním fondům. V roce 2010 založila Společnost pro kreativitu ve vzdělávání, o. p. s. Zde působí jako ředitelka a odborná garantka programu Kreativní partnerství, jehož hlavním cílem je vytvářet a podporovat spolupráci mezi učiteli a umělci ve výuce. Vedle program Kreativní partnerství v České republice, podílí se na lektorské činnosti, tvorbě odborných materiálů a výstupů.

Společnost pro kreativitu ve vzdělávání, o. p. s., www.crea-edu.cz

Cílem našeho příspěvku je představit program *Kreativní partnerství* a jeho konkrétní aplikaci v praxi na příkladu třídního projektu, kdy do spolupráce s učitelem vstupoval vizuální umělec. Příspěvek je rozdělen do tří částí. První část popisuje širší realie implementace programu v České republice, v druhé části představujeme program samotný a v poslední části vysvětlujeme, jak probíhá jeho realizace přímo ve třídě. Věříme, že tyto tři části poskytnou čtenáři detailní vhled do myšlenkového nastavení a zacílení programu i do praktických otázek práce ve třídě.

1. Co přináší umění do učení?

Program *Kreativní partnerství* vznikl v roce 2002 v Anglii jako vlnkový program kreativních vzdělávacích metod. Jeho cílem bylo podporovat dlouhodobá partnerství mezi školami a umělci s cílem inspirovat žáky a pedagogy, zvyšovat zájem žáků o kulturu a zvyšovat kvalitu vzdělávání s důrazem na rozvoj kreativity a kompetencí žáků. Program byl zde realizován organizací Creativity, Culture and Education⁴⁷ a například ve školním roce 2010/11 podpořil až 2500 základních a středních škol.⁴⁸

⁴⁷ Creativity, Culture and Education (www.creativitycultureeducation.org) působí dodnes jako garant kvality programu v České republice i v dalších zemích, kde program probíhá.

⁴⁸ Viz <http://creative-partnerships.com/>.

Program byl natolik úspěšný, že si získal mezinárodní zájem a rozšířil se i do dalších zemí (Norsko, Litva, Maďarsko, Česká republika, Pákistán, ve Spojeném království probíhá momentálně ve Walesu).

V letech 2002–2012 proběhla řada nezávislých výzkumů, které zjišťovaly dopady programu na školách v Anglii a jeho efektivitu a také hodnotily jeho úspěšnost. Tyto průzkumy jasně prokázaly, že program *Kreativní partnerství* je účinným nástrojem pro zlepšování kvality vzdělávání, podporování zájmu a motivace žáků a pro zlepšení procesů ve škole. Vliv programu *Creative Partnerships* na studijní výsledky zkoumala ve svých studiích Národní nadace pro výzkum ve vzdělávání (National Foundation for Educational Research, dále „NFER“). Studie z roku 2006⁴⁹ zkoumala studijní výsledky 13000 žáků, kteří se zapojili do programu, a dospěla k závěru, že u těchto žáků došlo ke zlepšení v několika oblastech. Podpoření žáci dosáhli v testech v anglickém jazyce, matematice a přírodních vědách lepší výsledky, než jejich spolužáci, kteří se do programu nezapojili. NFER pokračovala v monitorování výsledků těch samých 13000 žáků a v roce 2008 předložila další zprávu, která potvrdila trend zlepšování studijních výsledků:

*„Výsledky této studie poukazují na to, že program Kreativní partnerství přispívá ke zlepšování studijních výsledků. Například, mladí lidé, kteří se účastnili aktivit programu Kreativní partnerství, dosáhli v průměru o 2,5 stupně lepší známky ve zkoušce GCSE (General Certificate of Secondary Education, [pozn. překladatele: zkouška, kterou žáci skládají ve věku 14 až 16 let]) než mladí lidé v jiných školách.“*⁵⁰

49 Eames, A., Benton, T., Sharp, C., & Kendall, L. 2006. The longer term impact of Creative Partnerships on the attainment of young people. NFER.

50 Kendall, L., Morrison, J., Yeshanew, T., & Sharp, C., 2008. The longer-term impact of Creative Partnerships on the attainment of young people: Results from 2005 and 2006. NFER, p. 3.

Průzkum Britského úřadu pro průzkum trhu (British Market Research Bureau, dále „BMRB“) z roku 2006⁵¹ zase potvrdil dopady programu na rozvoj sebevědomí žáků, jejich samostatnosti, komunikačních dovedností, motivace a zájmu o školu. Významným přínosem programu bylo i zlepšení docházky žáků.⁵²

Tyto dopady byly prokázány i v českých školách v rámci pilotních projektů realizovaných na školách v Praze, Sokolově a Nejdku. I českým žákům přinesl program zajímavé zážitkové formy výuky, které jim pomohly osvojit si probíranou látku a pochopit provázanost učiva s praktickým životem. Podpořil jejich motivaci k učení, zlepšil docházku dětí do školy, rozvíjel jejich kreativitu a klíčové kompetence (zejména samostatnost, komunikační a prezentační dovednosti), výrazně zlepšil sociální klima tříd a vztahy mezi žáky i mezi žáky a učiteli. Program rovněž podpořil začlenění žáků s různými potřebami do třídních kolektivů.⁵³

2. O programu Kreativní partnerství

Kreativní partnerství nabízí školám strukturovanou spolupráci s umělci na výuce jakéhokoliv předmětu s využitím jakéhokoliv uměleckého a tvůrčího oboru. Učitelé s umělci připravují a následně i realizují výuku s využitím metod a postupů vybraného uměleckého oboru. Na přípravě třídních projektů se podílí umělec v pozici tzv. „konzultanta kreativity“, který provází učitele procesem plánování. Do přímé práce ve třídě s učitelem se zapojují umělci nebo profesionálové z tvůrčích oblastí na pozici tzv. umělců. Program nastavuje milníky ve spolupráci, konkrétní obsah každého třídního projektu je však unikátní. Specifikem programu je, že každá třída si stanovuje svoje aktuální téma,

51 Mackey, T., Ullman, A. 2006. Creative Partnerships: Survey of Headteachers. London: ArtD Council England, Creative Partnerships.

52 Eames, A., Benton, T., Sharp, C., Kendall, L. 2008. The Impact of Creative Partnerships on Pupil Behaviour. NFER.

53 Němcová, K. 2015. Jaký dopad má učení uměním? Výsledky evaluace pilotního programu Kreativní partnerství pro rovné příležitosti. http://www.crea-edu.cz/sites/default/files/evaluacni_zprava_2015.pdf

vybírání si předmět nebo předměty, ve kterých projekt bude probíhat, vybírání si umělecký obor a umělce, se kterým bude spolupracovat a rovněž si specifikuje, které aspekty kreativity a klíčové kompetence budou v projektu primárně rozvíjeny. Způsoby práce s žáky jsou v souladu s klíčovými principy programu:

1. Partnerství – program má za cíl podporovat partnerskou spolupráci mezi umělci a učiteli a oceňovat jejich přínos ke společné práci, zásadní součástí partnerství jsou ale rovněž žáci. Program nastavuje participativní metody práce, vytváří prostor pro rozhodování žáků o nastavení a směřování projektu, například umožňuje žákům vybrat si svého umělce, vytváří prostor pro kontinuální reflexi žáků k jejich učení.
2. Autentické učení – program podporuje tvořivou práci s prostorem, ve kterém se učí, využívání různorodých prostor uvnitř i v okolí školy, autentické aktivity, které umožňují co nejreálnější prožitek a seznámení se s vyučovaným tématem. Žáci pracují ve třídách, v učebnách škol, v okolí škol, v kulturních institucích, v přírodě apod. dle specifických témat výuky.
3. Motivace k učení – program má za cíl rozvíjet zážitkové formy učení. Umělec a učitel při plánování třídních projektů vycházejí ze zájmů žáků, využívají témata, umělecké obory i metody, které jsou žákům blízké. Zároveň nastavují aktivity výuky tak, aby byla splněna kritéria tzv. vysoce funkčního prostředí učení,⁵⁴ které zajišťuje aktivní zapojení žáků, podporující motivaci k učení.
4. Reflexe – integrální součástí programu je průběžná reflexe třídních aktivit, ke které jsou žáci vedeni. Každý třídní projekt je rovněž pečlivě evaluován a je mapován posun ve stanovených cílech.

Program probíhá ve třech fázích. Zahájen je fází plánování, která trvá vždy nejméně dva až tři měsíce. Následuje realizační fáze, kdy probíhají aktivity ve třídě. Realizace trvá ideálně jedno nebo dvě pololetí. Poslední fází je evaluace, kdy konzultant kreativity, umělec, učitel i žáci vyhodnocují dopady programu a míru dosažení svých cílů.

3. Jak zním? – příklad třídního projektu

Jak přesně vypadají tyto abstraktní termíny a popisy v praxi, bychom rádi ukázali na příkladu projektu 5. třídy ze Základní

⁵⁴ Claxton, G., Lucas, B., Hodgkinson, E. 2011. Making it – Studio teaching and its impacts on teaching and learning.

školy Angel v Praze 12. S touto třídou pracovala v pozici umělkyně sochařka. Projekt probíhal v předmětu Člověk a jeho svět a Český jazyk. Stěžejní téma stanovené učitelkou byl velký hluk ve třídě, nesoustředěnost žáků a rovněž začlenění nových dětí do třídního kolektivu. Třída pracovala na tomto projektu ve dvou pololetích. Fungovala jako sochařský ateliér. Během všech setkání se řešila témata jako uplatnění přírodních prvků v architektuře a v lidském těle, vnímání člověka přes architekturu a přírodu.

Jako první v rámci projektu žáci navštívili Kuks a zdejší sochy Neřestí a Ctností od sochaře Matyáše Bernarda Brauna s cílem rozpoznávat charakteristiky lidských vlastností podle gest a výrazů soch. Druhou aktivitou mimo školu byl výlet do pražské ZOO. Během prohlídky žáci pozorovali zvířata a zachytili je pomocí rychlokreseb. Na základě těchto zkušeností začali žáci pracovat na sousoší s atributy.

První setkání ve škole se neslo v duchu rozpoznávání atributů a jejich historických kontextů. Každý z žáků si zvolil svůj vlastní atribut, zvíře a rostlinu. Následovala připravená fáze skic a práce ve skupinách, kdy si žák-autor „namodeloval“ ze spolužáků zamýšlené sousoší. Při dalším setkání začala řemeslná část, žáci se naučili vytvářet drátěnou konstrukci. V následném setkání se již modelovalo na připravenou konstrukci. Výsledkem je kolekce soch za každého žáka. Jako poslední výtvarný projekt následovalo modelování městských systémů z včelích pláství. Práci předcházela diskuse o včelách a urbanismu. Finálním výstupem celého projektu byla výstava soch a instalací v prostorách galerie školy Angel, na kterou byla pozvána celá škola a rodiče.

Na průběhu projektu je možné pozorovat aplikaci všech klíčových principů programu Kreativní partnerství.

1. Do partnerské spolupráce konzultanta, umělkyně a učitelky byli již od samotného začátku projektu zapojeni i žáci, kteří si umělkyni sami vybrali na základě je-

jich uměleckých prací. Díky tomu přijaly děti projekt za svůj a zážitek z výběru umělkyně patřil pro mnohé z nich mezi ty nejsilnější.

2. Výuka probíhala v terénu, kde žáci mohli vidět barokní sochy i přímo pozorovat zvířata, o kterých se učili. Přemýšlení o architektuře a městských systémech bylo zase autentické díky zodpovědnosti dětí za tvorbu vlastního města.
3. Žáci se na hodiny těšili, protože výuka byla zábavná. Dokázali se soustředit a pracovat jak ve skupinách, tak také samostatně.
4. Každé projektové setkání bylo zakončeno společnou reflexí a vyhodnocením aktivit. Žáci si vedli svůj vlastní sochařský deník, který jim umožňoval přemýšlet nad vlastním učením a děním ve škole. Zároveň byl projekt průběžně hodnocen konzultantem, umělcem i učitelem, což bylo důležité pro průběžné plánování a úpravu aktivit.

Projekt měl však i mnohé další dopady a otevřel další témata – jak výtvarná, tak filozofická i pedagogická. Níže stručně nastíníme některá z nich.

Doplňování rolí

Ve vzniklém týmu *Kreativních partnerství* na ZŠ Angel ve třídě 6. A fungovalo velmi dobře rozdělení rolí – paní učitelka se více zaměřila na přípravu žáků a jejich vedení, pokud umělkyně, především v začátcích potřebovala pedagogickou oporu. Umělkyně se tak mohla soustředit na vedení výtvarných etud. Umělkyně během roku získala mnohem větší pedagogickou jistotu a v pedagogické dráze pokračuje i nadále. Po každém projektovém setkání následovala zpětná vazba učitele, umělce i konzultanta, kdy se tyto momenty rozebraly a tím se mohly eliminovat předešlé nejasnosti, například v posloupnosti etud, tak aby byla udržena pozornost žáků atd.

Doplňování oborů

Na každé projektové setkání byla připravena jak výtvarná, tak vzdělávací část. Obě části se během vyučování rytmicky střídaly. Například jednou z aktivit projektu v prvním pololetí bylo modelování ovoce podle předlohy 1:1, návazně paní učitelka

rozdala krátký test z názvů a funkcí orgánů. Závěrem setkání proběhla hra na pojmenovávání ovoce podle lidských orgánů a jejich uložení do připravené hliněné lidské figury.

Konjunkce a co zůstává?

Paní učitelka i umělkyně mohly během celého projektu vzájemně čerpat inspiraci ze svých profesí a odborností, vzniklé přátelství bylo patrné i během výuky. Již zmíněné sochařské deníky obsahovaly jak dokumentace vzniklých artefaktů, fotografie z cest, tak i zápisky z předmětu. Vznikala tak osobní učebnice, ke které se žáci mohou časem již samostatně navrátit a která je může inspirovat.

Řemeslný proces jako dobrodružství

Jednotlivé etudy měly pod vedením umělkyně vždy jasný oborový postup, např. odlévání, vrstvení a proškrabování – sgrafita, nahřívání – práce s voskem, příprava konstrukce pro plasty atd. Žáci tak prožívali realizaci svého artefaktu skrze čas, který byl na jednotlivé fáze metody zapotřebí. Tím se navozoval jistý moment rituálu, tajemného nahlédnutí do přesných, ale přesto volných a inspirujících postupů sochařského řemesla.

Sochařství jako poznání materiálu, postupů a sebe

Myslíme, že sochařský obor (ne pouze keramika) má díky schopnosti přetvářet hmotu schopnost formovat myšlenky, pocity i pozorovaný svět do hmotných, reálných artefaktů. Obor to není snadný, je náročnější na přípravu i vedení a vyžaduje oborové znalosti a zápal. Velký potenciál pro rozvoj žáků je vidět na obou stupních ZŠ. Vytvořit 3D objekt a následně za něj nést odpovědnost, rozhodnout se, kam jej dát atd., nese s sebou jistou dávku uvědomění si principů toho, že existují, utváří hmotu kolem sebe, ale nesu za své konání odpovědnost.

Závěr

Využití umění ve vzdělávání má mnohé přínosy. Umělecké metody a postupy podporují zážitkové učení, skupinovou práci, nabízejí mnoho variací aktivit, které umožňují najít cestu pro úspěch každého dítěte ve třídě. Dlouhodobá partnerství učitelů a umělců v přímé práci ve třídě zas nabízejí oběma profesím bezpečný prostor pro obohacení vlastní praxe. Učitelé mohou rozšířit portfolio svých metod pro práci s žáky, vyzkoušet si nové přístupy, vstupovat do zážitkových interakcí s žáky, které podporují vztahy mezi žáky a učitelem. Umělci si zas osvojují pedagogické postupy, učí se pracovat se skupinami dětí v různém věku i s různými potřebami. Spolupráce umělců s učiteli má velký potenciál a přínos pro obě strany a my doufáme, že se tyto metody práce v českých školách stanou běžnou praxí.

ČÁST C: OBOROVÉ DÍLNY

DIVADLO

Vedení workshopu: Lenka Lázňovská

Lenka Lázňovská je ředitelkou Národního informačního a poradenského střediska pro kulturu (NIPOS). Absolvovala Filosofickou fakultu UK v Praze. Působila jako redaktorka, odborný pracovník analytik, přednášela a publikovala (významné jsou zejména publikace týkající se českého amatérského divadla). Vedla dva rozsáhlé humanitní výzkumy, byla členkou týmu rozsáhlého dlouhodobého projektu mapování českého amatérského divadla. Specializuje se na teorii neprofesionálního umění. Je členkou porot mnoha soutěží amatérského divadla. Díky působení v různých NNO má velké mezinárodní zkušenosti.

Simona Bezoušková, Milan Schejbal: Kurz praktické režie

Kurz praktické režie je čtyřletý vzdělávací projekt určený režisérům amatérských divadelních souborů. V současné době probíhá respektive před dvěma týdny skončil jeho již 5. běh.

Cílem kurzu je především zmnožení počtu řemeslně vybavených a poučených režisérů amatérských divadelních souborů. Dále se samozřejmě počítá také s tím, že každý z režisérů předává své zkušenosti a vědomosti získané na Kurzu praktické režie členům svých souborů a ty pak dále vede k dalšímu vzdělávání.

Učební plán, který se za 24 let existence kurzu proměnil jen minimálně, koncipoval ve spolupráci s vedoucími lektory a částečně na základě požadavků posluchačů původní hlavní organizátor kurzu PhDr. Milan Strotzer, odborný pracovník NIPOS, útvaru ARTAMA.

Kurz praktické režie probíhá v rámci tří setkání za rok. První osmidenní probíhá v rámci festivalu amatérského divadla *Jiráskův Hronov*. Tam je výuka kombinována s festivalovými představeními a jejich odbornou reflexí. Druhé osmidenní setkání probíhá zase naopak mimo festivalové dění a je zaměřeno pouze na intenzivní praktickou výuku v dopoledním, odpoledním a večerním bloku. Třetí setkání je pak realizováno během prodlouženého víkendu a většinou bývá výuka obohacena o představení inscenace v režii seminaristů kurzu. Jednotlivá soustředění kurzu na sebe obsahově navazují, ale jsou zároveň koncipována jako tematicky uzavřené celky. Během čtyř let seminaristé absolvují cca 500 hodin výuky.

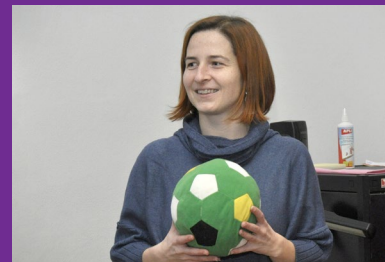
Za tu dobu se věnují úvodu do dramaturgie, praktické dramaturgii, základům dramatické výchovy, dramatické hře a komunikaci, dramaturgicko-režijnímu výkladu situace, mizanscéně, divadelním druhům, žánrům a stylům teoreticky a především prakticky. Dále pak dramatické situaci, kompozici, akcentu, temporytmu a základům práce s hercem. Seminaristé se seznámí se základy jevištního svícení. Dále jako režiséři pracují s herci na konkrétní dramatické situaci. Věnují se i kritickému hodnocení inscenace. Na závěr pak pracují na společné absolventské inscenaci. Největší důraz je vždy kladen především na praktická cvičení a práci s figuranty z řad profesionálních herců.

Kurz praktické režie odborně zajišťuje NIPOS-ARTAMA, spolupřádá jej DIVADLO (bez záruky) PRAHA. Finančně je kurz podporován Ministerstvem kultury. Hlavními lektory kurzu jsou doc. Mgr. Milan Schejbal, umělecký šéf a režisér Divadla A. Dvořáka Příbram a pedagog pražské DAMU, a dramaturgyně a herečka Mgr. Kateřina Fixová. Za 24 let existence kurzu jej úspěšně absolvovalo přesně 90 režisérů.

Stephan Schnell: Divadlo pro všechny – Koncept Svazu německých amatérských divadel v rámci programu „Kultura posiluje. Spojenectví pro vzdělávání“

*„Divadelní dilettantismus má své oprávnění, pokud se nepouští do příliš velkých úkolů a rozvíjí svou činnost spíše pro povzbuzení, obveselení a zábavu menších okruhů lidí. Děje-li se to navíc pro dobročinné účely, tím lépe.“*⁵⁵ Na konci 19. století byl takový verdikt o amatérském divadle neboli ochotnickém a „diletantském“ divadle, jak se mu tenkrát říkalo, nabíledni. Malá užitná hodnota a žádné umění. O 30 let později, v období Výmarské republiky, sice amatérské divadlo stále ještě nebylo považováno za umění, ale jeho podpora byla jakýmsi přenosovým pásem, užitečným pro sociální a kulturní politiku, který sloužil k prosazování státního pojetí vzdělání a kultury. Amatérské divadlo mělo „odrazovat široké vrstvy chudšího obyvatelstva od navštěvování méně hodnotných podívaných a uspokojovat jejich potřebu požitků z dobrých dramatických produkcí.“⁵⁶

Když Spolkové ministerstvo pro vzdělání a výzkum (BMBF) přijalo v roce 2012 program uměleckého vzdělávání Kultura posiluje. *Spojenectví pro vzdělávání* (Kultur macht stark. Bündnisse für Bildung), koncipovaný na 5 let (2012 až 2017), vstoupilo do diskurzu o vztahu divadla a pedagogiky, o státní podpoře a umělecké svobodě, zkrátka o kulturním resp. „uměleckém vzdělávání“. Jak bylo naznačeno, trvá tento diskurz už delší dobu. Také národnímu socialismu byla amatérská divadla užitečná jako „sociálně kulturní faktor“ tím, že „s velkým úspěchem prováděla už dříve vykonávanou činnost spolků, které usilovaly nejen o pobavení svých návštěvníků, ale spíše chtěly řešit opravdový kulturní úkol, (...) sociálně kulturní péči o tělesně postižené lidi (neslyšící, nedoslý-

Simona Bezoušková

Absolventka FF UK v oboru teorie kultury a absolventka Kurzu praktické režie NIPOS. Od roku 2004 působí v Národním informačním a poradenském středisku pro kulturu jako odborná pracovnice pro amatérské činoherní divadlo a jako tajemnice odborné rady pro amatérské činoherní divadlo. Od roku 2011 je programovou ředitelkou Jiráskova Hronova. V letech 2004-2010 působila jako redaktorka časopisu Amatérská scéna.

Milan Schejbal

Absolvent DAMU v Praze (obor režie a dramaturgie). V letech 1994–2006 působil jako režisér a umělecký šéf Divadla ABC v Praze. Od roku 2006 dosud je režisérem a uměleckým šéfem Divadla A. Dvořáka v Příbrami. Od roku 1996 je pedagogem režie a vedoucím ročníku na pražské DAMU (Katedra činoherního divadla). Pracuje jako lektor a porotce mnoha amatérských divadelních přehlídek a seminářů. V roce 2010 obdržel Cenu Ministerstva kultury za neprofesionální divadelní a slovesné aktivity.

55 Herbst, Edgar; Wittmann Carl Friedrich (o. A.): Die Dilettanten – Bühne. Eine Anleitung zu Liebhabertheater-Aufführungen. Leipzig: Reclam.

56 Satzung Reichsbund für Volksbühnenspiele e. V. 1923. Einleitung, §2 Zweck des Bundes. Berlin: Archiv des BDAT.

Stephan Schnell

Studoval aplikovanou divadelní vědu na Univerzitě Justa Liebiga (JLU) v německém Gießen. Následně pracoval 15 let jako režisér v různých městských a státních divadlech v celém Německu. Od roku 2003 studoval kulturní management na Dálkové univerzitě v Hagenu. Zároveň se také stále intenzivněji zajímal o práci s dětmi a mládeží v oblasti politického a kulturního vzdělávání, a to i na mezinárodní úrovni. Od roku 2011 pracuje pro Svaz německých amatérských divadel (BDAT). Jako zastupující jednatel je mj. referentem pro vzdělání a mezinárodní záležitosti. Od roku 2016 se navíc podílí jako vědecký pracovník na výzkumném projektu podporovaném BMBF, který se v Institutu divadelní vědy na Univerzitě v Lipsku zabývá historií amatérského divadla jako součástí neformálního kulturního vzdělávání v transkulturní perspektivě (2016-2019).

chavé a nevidomé), o potřebné, o důchodce a invalidy. (...) Tak se podařilo prokázat, že neprofesionální hraní divadla skutečně dokáže řešit sociální úkol.⁵⁷

Sociální participace je také cílem programu *Kultura posiluje*. Tento program chce dětem a mladým lidem ve věku od 4 do 18 let, kteří jsou z hlediska vzdělání znevýhodněni, otevřít nové perspektivy a šance prostřednictvím aktivní účasti na divadelních projektech a kulturních akcích mimo školu. Tuto celostátní vzdělávací iniciativu nerealizuje spolkové ministerstvo s kooperačními partnery přímo v daném místě, ale realizuje ji 35 programových partnerů, mezi nimi i Svaz německých amatérských divadel (BDAT) se svým konceptem *Divadlo pro všechny* (*Theater für alle*). Pro divadelní svaz zde vyvstává zásadní otázka sebepojetí. Jde o vypořádání se s divadelními estetikami a s příslušnými společenskými postoji, které se rozmohly v západoněmeckém amatérském divadle v 50. letech 20. století. Hans Haven, významný teoretik ochotnického divadla, komentuje vztah ochotnického hraní a institucionálně organizovaného ochotnického spolku takto: „*Jak je to ale s institucionálně organizovaným ochotnickým spolkem? (...) Jde-li ochotníkovi převážně o cestu (...), pak institucionálně organizovanému ochotníkovi jde pouze o cíl – o představení. (...) Je to fušer, napodobující profesionální scénu. (...) Potlesk příbuzných a přátel jen slepě povzbuzuje ješitnost hráčů.*“⁵⁸ Konflikt se točí v podstatě kolem otázky divadla, které s pedagogickým nábojem rozvíjí vzdělávací účinek na poli kultury. Působivým kritikem všech veřejných neprofesionálních uměleckých výkonů je Theodor Adorno. Jeho věta „*to, že někdo fidlá na housle, má být důležitější, než to, co fidlá*“⁵⁹, odráží zděšení intelektuálního a kulturního establishmentu. „*Administrativně spravovaný svět požaduje (...) opět „užitkovou hudbu“, účelové kusy. (...) Tato ubohost se v hudbě mládeže stává ctností. (...) V hudebním triumfu užítkovosti, která hudbu mládeže tak ráda vykládá jako duchovní, niterné, na materiálních vazbách nezávislé chování, jako étos, se naplňuje pouze samotný zákon trhu, nahé bytí pro ostatní, charakter hudby jako zboží, poté, co bylo materiálně ohroženo esteticky jako takové*“⁶⁰. Kritika formulovaná v pojednáních *Dissonance. Hudba v administrativně spravovaném světě* (*Dissonanzen. Musik in der verwalteten Welt*) z roku 1956 je zásadně namířená proti jakékoli formě sociálně nebo pedagogicky orientovaného uměleckého výkonu. Ale „užitná hodnota“ kultury širo-

57 Kuhnt, Willy. 1963. Festansprache des Bundesehrevorsitzenden Willy Kuhnt zum 70jährigen Bestehen des Bundes deutscher Volksbühnenspieler e.V. am 8. und 9. September 1962 in Paderborn. Das Volksbühnenspiel. Zeitschrift des Bundes deutscher Volksbühnenspieler e.V.? / 1963.

58 Haven, Hans. 1954. Laienspiel. Kassel und Basel: Bärenreiter-Verlag.

59 Adorno, Theodor W. 1982. Dissonanzen. Musik in der verwalteten Welt. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.

60 Tamtéž.

kých vrstev obyvatelstva, tedy kultury požadované a podporované státem, se v dlouhodobém horizontu prosazuje jako sociální faktor. Od 70. let 20. století se Svaz německých amatérských divadel (BDAT) ve svých stále koherentnějších celostátních programech dalšího vzdělávání hlásí k sociálně kulturním dimenzím, aniž by se vzdával uměleckého nároku na amatérská divadla – nároku, který je ovlivněn takzvaným klasickým pojetím divadla.

Od roku 2003 je program dalšího vzdělávání u BDAT spojen se základním odborným vzděláním pro kvalifikaci divadelní pedagoga (Theaterpädagoge BuT®). V centru pozornosti je přesto řemeslný um jako základ umělecké tvorby i v amatérském divadle; činoherní, režijní a výpravná práce by měly zahrnovat cestu vnímání, pozorování a připomínání vlastního⁶¹, s cílem vytvořit pro diváka zajímavé představení.

Nabídka dalšího vzdělávání se v 600 vyučovacích hodinách soustředí na kvalitativní zprostředkovávání znalostí a dovedností v umělecké, technické, organizační a (divadelně) pedagogické oblasti. Speciální moduly dalšího vzdělávání pro činohru, režii, výpravu, jevištní techniku a kulturní management zprostředkovávají kvalifikaci aktérům z oblasti amatérského divadla. Stálé formáty dalšího vzdělávání přitom sahají od lokálních workshopů na lokální scénách, přes regionální workshopové víkendy až po celostátní nabídky dalšího vzdělávání. V centru pozornosti jsou divadelně pedagogické, ale především klasické činoherní metody, jako je práce na roli, řeč těla a pohyb nebo řečová technika, orientovaná podle Stanislavského, Brechta, Čechovova a Shakespeara. V rámci svého programu dalšího vzdělávání vybudoval BDAT skupinu odborných referentů, čítající přibližně 100 osob. Referenti jsou kvalifikovaní experti ve všech aspektech divadelní práce s amatéry. Zatímco amatérské divadlo zdůrazňuje v diskurzu umění a kultury umělecký aspekt, orgány veřejné moci zdů-

razňují sociální rozměr. Znalecká komise Německého spolkového sněmu, která se zabývala kulturou v Německu (2007), například konstatovala: „*Setkání generací a různých sociálních vrstev, která se konají v amatérských kulturních spolkách, předchází sociální dezintegraci. Amatérské divadlo je součástí „občanské angažovanosti“ a „podporuje umělecké vzdělávání“*“⁶². Pozice amatérského divadla v kulturní krajině Německa byla historicky rozpolcená, když Spolkové ministerstvo pro vzdělání a výzkum (BMBF) zveřejnilo směrnici Kultura posiluje. *Spojenectví pro vzdělávání* (Kultur macht stark. Bündnisse für Bildung) pro celostátně působící svazy.

„*Předmětem podpory jsou mimoškolní vzdělávací opatření zejména v oblasti uměleckého vzdělávání, která jsou zaměřena na děti a mládež a realizovaná v rámci spojenectví pro vzdělání, to znamená spojenectví alespoň tří aktérů. Patří sem opatření na podporu kognitivních kompetencí, sociálního učení, utváření osobnosti a podporu vědomostí na základě zkušenosti, protože jsou obzvlášť způsobilé posilovat vlastní motivaci, ochotu jednotlivce k osobnímu nasazení a ochotu k přejímání odpovědnosti. Základem je široké pojetí kultury, podle kterého zahrnuje umělecké vzdělávání všechny umělecké obory až po mediální tvorbu a kulturu všedního dne. Patří sem také opatření na podporu čtení a jazyka. Umělecké vzdělávání spojuje kognitivní, emocionální a kreativní procesy. Zahrnuje jak vlastní tvůrčí vypořádávání se s uměním, tak i aktivní recepci umění a kultury. Podstatnou součástí uměleckého vzdělávání je i mezikulturní vzdělávání.*“⁶³

Takový program je ve Spolkové republice Německo poprvé koncipován na dobu 5 let (tedy do roku 2017) a s rozpočtem více než 230 milionů eur. Jako partner podílející se na programu *Kultura posiluje* vytvořil Svaz německých amatérských divadel koncepti

61 Bund Deutscher Amateurtheater e.V. <http://bdat.info/arbeitsfelder/weiterbildung/fortbildungsprogramm/> (17.10.2017).

62 Deutscher Bundestag Drucksache 16/7000. 2007. Schlussbericht der Enquete-Kommission „Kultur in Deutschland“. dip21.bundestag.de/dip21/btd/16/070/1607000.pdf [17.10.2017].

63 Bundesministerium für Bildung und Forschung. 2012. Kultur macht stark. Bündnisse für Bildung Richtlinie zur Förderung von außerschulischen Maßnahmen, insbesondere der kulturellen Bildung, für Kinder und Jugendliche im Rahmen von Bündnissen für Bildung. <https://www.buendnisse-fuer-bildung.de/media/content/foerderrichtlinie.pdf> [17.10.2017].

Divadlo pro všechny (Thater für alle), která se v ústředních bodech odchyluje od klasického programu dalšího vzdělávání.

Centrálním požadavkem programu je umožnit dětem a mladým lidem, kteří jsou z hlediska vzdělání znevýhodněni, účast na procesech uměleckého vzdělávání. Kromě toho by měly být vytvořeny nosné občanské sítě, ve kterých by společenské skupiny v mimoškolní oblasti podporovaly umělecké vzdělávání znevýhodněných dětí a mládeže.

Definice znevýhodnění z hlediska vzdělání se vztahuje na rizikové situace, popsané v národní zprávě o vzdělání z roku 2010:

- **chybějící vzdělečná činnost (sociální riziko);**
- **nízký příjem (finanční riziko);**
- **nízké vzdělání (riziko chybějícího vzdělání).**

Koncept Svazu německých amatérských divadel se v souladu s tím obrací na cílovou skupinu dětí a mladých lidí ve věku od 4 do 18 let, kteří jsou ohroženi nedostatečným vzděláním:

Jsou to děti a mladí lidé, kteří v důsledku nezaměstnanosti rodičů, na základě využívání sociálních transferů nebo vlivem nevzdělaných rodičů patří k rizikové skupině. Jsou to děti a mladí lidé, kteří pocházejí z problematických sociálních a rodinných poměrů, kteří jsou konfrontováni s latentním problémem začlenění a sociálního vyloučení. Jsou to děti a mladí lidé, kteří jsou na základě svého migrantského původu vyloučeni z uměleckého vzdělávání. „*Spojenectví pro vzdělávání*“ se obrací na děti a mladé lidi jak ve venkovských oblastech s malou dostupností služeb, tak i v určitých městských částech a sociálních prostředích urbánních center.

V konceptu *Divadlo pro všechny* je nabízeno 5 různých formátů účasti v trvání od 6 do 12 měsíců:

- **vybudování divadelní skupiny,**
- **model „peer to peer“,**
- **prázdniny s divadlem,**

- **divadelní dílny,**
- **roční a ročníkový projekt.**

Ve smyslu dlouhodobě udržitelného rozvoje jsou v zásadě nabízeny víceleté projekty (na 3 až 5 let).

Každou nabídku může využít přibližně 12 až 30 dětí a mladých lidí. Ke speciálním potenciálům konceptu *Divadlo pro všechny* patří i to, že různé divadelní nabídky jsou realizovány divadelními odborníky a podstatnou měrou především amatérskými divadly, tedy bezplatně a dobrovolně pracujícími občany.

V centru pozornosti je orientace na proces, podpora týmové spolupráce, „empowerment“ individua na základě zkušeností s vlastní schopností působit na ostatní a tím posílené sebevědomí. Projekty nejsou při práci zaměřeny na deficit (podle principu učitel – žák), ale na silné stránky. Klíčovým pojmem koncepce je „participace“. Přihlášené partnerské projekty rota posoudí a následně podle odpovídajícího souboru kritérií navrhne k udělení podpory. K nynějšímu okamžiku bylo v rámci programu *Divadlo pro všechny* realizováno 156 partnerských projektů za účasti téměř 5.000 dětí a mladých lidí. Program *Kultura posiluje* byl v rámci evaluace celkově velmi pozitivně hodnocen, a proto bude pokračovat až do roku 2022.

Koncept *Divadlo pro všechny* v programu *Kultura posiluje* znamená pro oblast dalšího vzdělávání ve Svazu německých amatérských divadel a v amatérském divadle změnu paradigmatu. Pouze jeden z pěti nabízených formátů směřuje k vytvoření představení na závěr projektu. Umělecký nárok se jeví jako neaktuální. Evaluace spíše ukázala, že umělecky nejkreativnější projekty nejsou realizovány ani v institucionálně organizovaných ochotnických spolicích ani v rámci projektů vedených divadelními pedagogy. Zdá se, že největší potenciál je spíše v projektech, které pod vlivem teorií o komunitním divadle pracují participativně, s orientací na proces a performativně a kterým uměleckým způsobem zkoumají témata své komunity.

Lenka Pospíšilová: Cestujeme po kontinentech

Dětské písničky a hudebně-pohybové hry z různých kontinentů, jejichž prostřednictvím se můžeme setkat se zcela odlišnými kulturními tradicemi v různých částech světa, jsou pro děti velmi lákavé a podnětné. Někdy to mohou být jen krátké popěvky, které doprovázejí rytmickou nebo pohybovou hru, jindy to může být písnička, kterou mohou děti doprovodit na bicí nástroje nebo hrou na tělo.

Takovým popěvkem může být i pozdrav. My si vyzkoušíme pozdrav ze Zimbabwe *Salibonani*.

Nejdříve zkusíme sami vytvořit pozdrav ze slabik tohoto slova a vyzkoušíme i různé možnosti jeho vyslovení nebo zvolání. Tato hra se slovem je pro děti velmi podnětná a často vznikají zvukově velmi zajímavé kombinace. Toto už je také počátek cesty k vlastní improvizaci a tvorbě. Pak se písničku společně naučíme a na pomlky, které se v písničce vyskytují, si vzájemně tleskne do dlaní nebo vymyslíme jednoduché gesto jako způsob pozdravu.

Dle možností můžeme přidat doprovod bicích nástrojů, které jsou pro písničky afrického kontinentu charakteristické.

S prvky etnické hudby se ale můžeme setkat i v některých skladbách tzv. vážné hudby. Pokud chtěl skladatel zasadit hudbu do nějakého konkrétního prostředí, např. Číny nebo Japonska, využil ve své hudbě právě elementy lidové melodiky.

Když Maurice Ravel vyprávěl svoou hudbou pohádky z cyklu *Má matka husa* (*Ma mère l'Oye*). Byla mezi nimi i jedna pohádka, která se odehrávala v Číně. Použil pentatonickou stupnici k tomu, aby nás mohl do tohoto prostředí přenést a navodit exotickou atmosféru.

Podíváme se, jakým způsobem jsme s dětmi postupně odkrývali jednotlivé části tohoto hudebního pohádkového příběhu a jak jsme společně přemýšleli, jakým způsobem jej ztvárnit

HUDBA

Vedení workshopu: Tomáš Kolafa

Absolvent Pedagogické fakulty v Ústí nad Labem, obor Učitelství pro 1. st. ZŠ se specializací na hudební výchovu. Od roku 1992 vyučuje hudební přípravu a scénickou hudbu na katedře dramatické výchovy na DAMU v Praze a od roku 2000 působí jako ředitel ZUŠ Liberec, která patří mezi největší v České republice a je zapojena do mnoha mezinárodních projektů. V roce 2007 ukončil studium školského managementu na UK a v roce 2015 na Technické univerzitě v Liberci studium hudební výchovy pro 2. st. ZŠ. Je výkonným ředitelem Asociace základních uměleckých škol ČR (AZUŠ) a členem Presidia European Music School Union. Organizuje ústřední kola soutěží ZUŠ ČR, koordinuje projekt České filharmonie a AZUŠ, zprostředkovává pro AZUŠ informace a nové trendy v evropském uměleckém vzdělávání a pořádá mezinárodní semináře.

Lenka Pospíšilová

Vystudovala Pedagogickou fakultu UK v Praze, obor Hudební výchova – Český jazyk. Od roku 1991 učí na ZŠ v Letňanech, kde podle vzoru P. Jurkoviče zavedla třídy s rozšířenou hudební výchovou a založila dětský orchestr HRA JE TO. Od roku 1989 vede letní dílny „Muzicírování a malování pro rodiče s dětmi“. V letech 2008-2017 vyučovala didaktiku HV na Pedagogické fakultě UK. Devátým rokem spolupracuje na hudebně-výchovných pořadech FOK Orchestru na dotek a v Českém muzeu hudby vede hudební dílny pro děti. Od roku 1991 vyučuje na seminářích pro učitele hudební výchovy v Česku i v zahraničí. Při výuce využívá prvky elementární hudební výchovy s prvky výchovné dramatiky a pohybové výchovy se silným sociálním podtextem. Lenka Pospíšilová je rovněž autorkou řady publikací.

Salibonani

Arr. Lenka Pospíšilová

Sheet music for the song "Salibonani" (Arr. Lenka Pospíšilová). The music is written for Soprano, Alto, Tenor, and Bass voices, and a four-part vocal harmony (Soprano, Alto, Tenor, Bass). The key signature is one sharp (F#) and the time signature is 4/4. The lyrics are in Czech: "Sa-li-bo-na-ni, sa-li-bo-na-ni, sa-li-bo-na-ni." The music is arranged in two systems. The first system shows the vocal parts with lyrics. The second system shows the four-part vocal harmony with lyrics.

Video-ukázka aktivního poslechu s dětmi (4.-5. třída). Slyšet – porozumět – zapojit se – ztvárnit vlastními prostředky. Nalézání vhodných atributů a výrazových prostředků, které mohou dětem umocnit zážitek z poslechu hudby a mohou je vést i k vlastnímu vyjádření skladby.

Z Číny se opět přesuneme do Afriky a rozloučíme se písničkou *Senjua*, kterou si společně zazpíváme jako kánon.

Na začátku a v závěru prezentace si účastníci vyzkoušeli některé tvůrčí aktivity používané při rozvoji motorických, rytmických a komunikačních dovedností dětí.

Petr Kadlec, Ida Kellarová, Oto Bunda: Dva hlasy – jeden svět?

„Vážení pracovníci České filharmonie, dovoluji mi, abych vyslovila své pohoršení nad tím, co organizujete. Pokud se opravdu podílíte na organizaci akce, kdy nevy-

Táble

KÁNON 1.

jazyk Zulu

chované romské děti obtěžují slušné občany (z jejichž daní ještě k tomu ty romské děti také žijí), styďte se. Ono totiž nestačí jen slyšet názor pobouřených Romů – kteří jsou pobouření vždy, když po nich chce někdo slušné chování – je třeba slyšet také názor občanů, kteří jejich chováním trpí. (...) Za sebe mohu říci, že jsem o vás měla mnohem lepší mínění. Ono nestačí jen hezky hrát (...). S pozdravem Ing. XY, Ostrava“

Tento citát se sice přímo neváže ke vsetínskému projektu *Dva hlasy – jeden svět*, ale vybral jsem ho ze dvou důvodů: 1) do ČF doputoval na konci srpna 2016, pouhé 3 týdny před oficiálním začátkem našich aktivit ve Vsetíně; 2) ilustruje postoje části naší společnosti k Romům. Paní inženýrka reaguje na to, co se v srpnu 2016 dělo na umělecké škole Romano drom na Šluknovsku. Jeden z občanů tam střelil do vzduchu z pistole, vulgárně nadával romským dětem, vtrhl do areálu a slovně napadl hudebního skladatele Desideria Duždu. A dodejme: následně byl za svoje jednání odsouzen k podmíněnému trestu. Pisatelka stížnosti na místě nebyla, sledovala tedy jen média a byla pohoršená nejednáním agresora, ale tím, že se dělají akce pro romské děti, které přece musejí být z podstaty nevychované a logicky obtěžují slušné občany. V takovém světě žijeme; ve světě, který romským dětem – a to se mohou třeba i rozkrájet – často nedává ani vteřinu šanci. Protože je tam předem při-

Petr Kadlec

Muzikolog, pedagog, hudební publicista a moderátor. Od roku 2003 spolupracuje s Českou filharmonií, od roku 2013 vede její edukační oddělení. Pro ČF vytvořil profilové výstavy dirigentů Václava Talicha, Rafaela Kubelíka a Karla Ančerla, jemuž také věnoval svoji doktorskou práci na FF UK. V ČF vedl desítky hudebních workshopů pro děti a mladé lidi různého věku, od roku 2006 moderuje úspěšný cyklus koncertů „Čtyři kroky do nového světa“ pro studentské publikum, který vytváří spolu se skladatelem a dirigentem Markem Ivanovičem. V letech 2011–2017 přednášel na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy Didaktiku prezentace hudby. V letech 2009–2013 pracoval v Českém rozhlasu, mj. jako hlavní hudební dramaturg stanice Vltava. V letech 2005–2007 byl editorem „Václav Talich Special Edition“ vydávané nakladatelstvím Supraphon.

Oto Bunda

Pochází ze slavné rodiny Bundových, která se soustředí na tradiční romskou kulturu a hudbu. Vyrůstal v Košicích na Slovensku a v hudbě prožil celý svůj život. Později se stal členem romského Divadla Romathan v Košicích, a to v sekci divadelní, taneční, ale především hudební a pěvecké. Od roku 2006

úže spolupracuje s Idou Kellarovou a jejím z. s. MIRET. Na workshopech vyučuje kromě zpěvu také tanec s romskými prvky. Oto Bunda se stal také asistentem Idy Kellarové při její práci

Ida Kellarová

Zpěvačka, sbormistryně a pedagožka Ida Kellarová považuje za největšího učitele svého otce Kolomana Bitto, vynikajícího muzikanta, který hudbou žil a vedl k ní i dvě ze svých tří dcer – Idu a Ivu Bittovou. Ida Kellarová strávila část života ve Velké Británii, Dánsku a Norsku; do ČR se vrátila v roce 1995 a nyní žije v Bystrém u Poličky.

Ve své práci se inspirová romskými kořeny. Velmi známá je její více než dvacetiletá práce s lidmi a lidským hlasem. V roce 1999 založila o. s. MIRET (= Mezinárodní iniciativa pro rozvoj etnické tvorby) se snahou pomáhat romské minoritě v integraci do společenského života v ČR a naopak majoritě napomáhat otevřít se Romům a porozumět jim. Své úsilí věnuje také talentovaným romským dětem, pro které v roce 2011 založila sbor Chavoreng. Ten od roku 2014 intenzivně spolupracuje s Českou filharmonií.

tomný strach a velká podezíravost. Reakcí na už čtvrtým rokem pokračující spolupráci ČF s Idou Kellarovou máme více a převažují ty pozitivní. Ale to, co jste slyšeli, je určitá trest toho, jak někteří lidé přemýšlejí. A jedním ze smyslů naší práce je, aby i oni dostali šanci přemýšlet jinak a důvěřovat.

I proto jsme se rozhodli v loňském školním roce udělat ve Vsetíně projekt, kterému paní Ida dala symbolický název *Dva hlasy – jeden svět*. Měl propojit místní romské a neromské děti, které se sice potkávají v ulicích města a častěji i ve školních třídách, ale nepotkávají se v tom smyslu, že by spolu něco pozitivního vytvářely. Náš projekt, podpořený americkou nadací Bader Philanthropies, to měl změnit.

Nabídka pro děti a mladé lidi ze Vsetína zněla: Pojďte se během jednoho školního roku setkávat každou středu – pojdte společně tvořit, zpívat pod vedením Idy Kellarové, mít workshopy s hudebníky České filharmonie a pojdte si spolu s nimi na závěr zazpívat na velkém koncertě pro celý Vsetín.

I když jsme pozvánku poměrně široce inzerovali v médiích a obešli jsme i většinu základních škol, měli jsme krátce před zahájením velký nepoměr mezi zájemci. 50 romských dětí a 6 neromských. Jak z toho ven? Paní Idu napadlo, že by se k nám mohl přidat některý z místních folklorních souborů. A že by si děti předávaly kulturu romskou a valašskou. Jeden ze souborů nás odmítl rovnou, vedení druhého bylo spolupráci nakloněno, ale nechtělo rozhodovat bez souhlasu rodičů. Jeli jsme jim tedy projekt prezentovat, a to v kontextu společných aktivit včetně dosavadních vystoupení romských dětí v Rudolfinu nebo pod taktovkou Jiřího Bělohávků na Hradčanském náměstí.

Atmosféra při prezentaci byla poněkud tísnivá, rodiče dětí měli obavy a někteří podkryli své úvahy: „Co můžou romské děti předat neromským? Maximálně tak vší.“ (Doplňme ještě, že dvě hlavní oponentky byly sociální pracovnice a pedagožka; z té se o několik měsíců později stala šéfka Odboru školství a kultury na vsetínské radnici.) Do konce října 2016 se rodiče měli rozhodnout. Někteří psali, že je projekt vcelku zaujal a mohl by být zatěžkávací zkouškou pro všechny. Většina odpovědí byla však negativní: „Projektu se vsetínskými Romy se nebudeme účastnit.“ – „Nesouhlasím s projektem paní Kellarové.“ – „Loni jsem byla na představení paní Kellarové, takže vím, o čem je řeč. Z toho důvodu se

naše děti projektu nezúčastní.“ Projekt *Dva hlasy – jeden svět* se přesto uskutečnil. Namísto vsetínských dětí v něm zaujali místo členové uherskohradištského souboru Hradišťánek. Čekaly je nejen společné zkoušky, ale také koncerty v létě 2017 ve Vsetíně a v Uherském Hradišti. Bylo to úspěšné, krásné, společné. I ve spojení s hudebníky České filharmonie, kteří několikrát během roku přijeli s dětmi pracovat. A vši nikdo nedostal...

Další problém byl sehnat pro projekt prostory. Zašli jsme třeba do místního Domu dětí a mládeže, kam na kroužky chodí přes 1000 dětí. Ředitel byl myšlence nakloněn, ale pak se ukázalo, že se bojí, aby přítomnost romských dětí neodradila rodiče neromských dětí, kteří by se mohli začít bát, přestali by své děti pouštět, což by ředitel obtížně zdůvodňoval vedení města (tehdy ještě se starostou Jiřím Čunkem), které je zřizovatelem. Většina ostatních prostor nám nedovedla dát jasnou odpověď, protože je čekala rekonstrukce, a často jsme se dověděli, že o jejím termínu rozhoduje město. Zázemí jsme nakonec našli na gymnáziu, jehož ředitel byl ochoten ustát – i přes protesty některých svých pedagogů – fakt, že romské děti budou chodit po „posvátné“ půdě školy. Ve spolupráci s gymnáziem pokračujeme, před měsícem se tam uskutečnil – v krásné, pozitivní atmosféře – workshop pro studenty, kteří se setkali s romskou kulturou jinak než do té doby. Ve spolupráci hodláme pokračovat.

O práci s romskými dětmi, o jejich proměně, o spolupráci s Hradišťánkem a o dalších zkušenostech dále pohovořila umělecká ředitelka projektu *Dva hlasy – jeden svět* Ida Kelarová a její asistent pan Oto Bunda.

Catherine Milúken: Vzdělávací práce s orchestrem

Jaké jsou hlavní cíle orchestru? Obecně vzato, vzdělávací programy orchestru stejně jako jeho následující sociální a vzdělávací cíle legitimizují orchestr jako instituci a rovněž jeho repertoár.

Mezi tyto cíle patří:

- Oslovit hudbou co nejširší spektrum lidí, a to kreativním a proaktivním způsobem
- Představit orchestr a jeho repertoár
- Zpřístupnit hudbu maximu nejrozličnějších sociálních skupin
- Vytvořit program, který by umožňoval různou míru zapojení
- Zprostředkovat a představit hudbu jiných kultur a tak podporovat mezikulturní porozumění.

Programy různých orchestrů se navzájem odlišují svým zaměřením a rozsahem doprovodných pořadů. Některé orchestry pořádají koncerty pro rodiny s dětmi, jiné podporují mladé hudebníky nebo uzavírají partnerství se školami, další se zase soustřeďují na hraní v sociálních institucích a jejich domovském prostředí nebo se zaměřují na tvůrčí projekty ve školách. Zde předkládám některé cíle, na jejichž základě může vzniknout vzdělávací, resp. terénní program orchestru.

- Tvorba vlastní hudby se studenty ze škol a jiných institutů
- Koncerty pro rodiny nebo pořádání komorních koncertů v okolních institucích, např. nemocnicích či věznicích
- Podpora mladých skladatelů a hudebníků; rozvíjení partnerských svazků se školami
- Pozvání hudebníků z odlišných kultur, kteří by zde vystoupili, vedli semináře či dílny nebo komponovali pro místní orchestr
- Pořádání výukových kurzů pro členy orchestru

Z výše uvedených cílů bych se ráda soustředila na dva momenty: školení členů orchestru s cílem vytvořit vzdělávací projekty a následná realizace těchto projektů se skupinami dětí a dospívajících. V tomto ohledu bych rovněž ráda představila tři odlišné tvůrčí projekty tří různých orchestrů. Zde je nástin těchto projektů:

Berlínská filharmonie

- Kompozice tvořená třemi školními hudebními tělesy vycházející ze skladby *Gruppen* od Karlheinz Stockhausena. Věk studentů byl 16-18 let.
- Před vystoupením na jednom z hlavních koncertů orchestru absolvovala každá skupina celkem šest dvouapůlhodinových návštěv.
- Devadesát dospívajících, jeden umělecký vedoucí, šest členů orchestru, jeden zvukař.

Catherine Milliken

Vystudovala hru na hoboj a klavír v rodné Austrálii. Byla zakládající členkou slavného frankfurtského souboru soudobé hudby Ensemble Modern. Od roku 1990 skládá vlastní kompozice pro hudební divadlo, instrumentální a komorní hudbu, rozhlasové hry, divadelní a filmovou hudbu. V letech 2005-2012 vedla edukační oddělení Berlínské filharmonie. V současné době se podílí na mezinárodních projektech při festivalu Umculo v jižní Africe, Future Labo v Japonsku a Berlínské filharmonii, na festivalu Klangspuren v severním Tyrolsku. Od roku 2018 bude po dobu tří let hostující skladatelkou Adelaide Symphony Orchester. Catherine Milliken je doktorandkou Griffith University v Queenslandu v Austrálii.

Melbournský symfonický orchestr

- Kompozice pro dvě školní hudební tělesa a jeden komunitní sbor, skladba *Romeo a Julie* od Hectora Berlioze.
- Před vystoupením na jednom z hlavních koncertů orchestru absolvovala každá skupina celkem sedm dvouapůlhodinových návštěv.
- Sedmdesát účastníků, jeden umělecký vedoucí, tři členové orchestru, jeden hlasový poradce.

Symfonický orchestr Bavorského rozhlasu

- Společná kompozice pro hlasy s třiceti středoškolskými studenty ve věku 13 let, vycházející z mé vlastní orchestrální skladby *Earth Plays*.
- Před vystoupením na jednom z hlavních koncertů orchestru v rámci série Musica Viva absolvovali studenti celkem šest dvouapůlhodinových návštěv.
- Třicet dětí, jeden umělecký vedoucí, jeden člen orchestru, jeden hlasový poradce.

Každý z těchto projektů zahrnoval skladbu, kterou účastníci odehráli společně se členy profesionálního orchestru. Hudebníci jsou obvykle více zvyklí na individuální výuku hudby než na výuku kolektivní, v jedné třídě. Existují však dovednosti potřebné k vytváření a vedení tvůrčího projektu. Ty si lze osvojit, pokud o to hudebníci mají zájem. Na Guildhallově škole v Anglii nabízejí všem hudebníkům výuku těchto dovedností v rámci příslušného předmětu. Požadované dovednosti zahrnují průpravu v tvůrčím vedení skupiny směřující ke společnému výsledku, průpravu v rozvíjení týmové spolupráce, společné naslouchání hudbě, vytváření atmosféry důvěry, stejně jako podání vynikajícího společného výkonu.

Markéta Kafková, Zdeňka Brungot-Svíteková: Škola tančí – vzdělávání v pohybu

Může pohyb pomoci při učení vyjmenovaných slov nebo násobilky?

Jak tanec zprostředkovává porozumění fyzice či přírodopisu?

Principy projektu *Škola tančí* převzalo Centrum choreografického rozvoje SE.S.TA z francouzského projektu *Dance au cour*, který ve Francii úspěšně funguje již 30 let s podporou Ministerstva kultury, školství a regionů a který byl dále aplikován v Belgii, Norsku či Anglii.

SE.S.TA poprvé přivedla koncept vzdělávání v pohybu do české školy v roce 2006. Od té doby se uskutečnilo již dvanáct pilotních projektů a od roku 2015 se součástí projektu stal seminář *Škola tančí*. SE.S.TA zve každoročně na seminář choreografy a pedagogy z Francie, kteří zde předávají své zkušenosti a pomáhají tak s rozvojem projektu v České republice.

Cílem iniciativy *Škola tančí* je podporovat mezioborové aktivity, umělecké projektové myšlení a tvořivost a přinášet do škol a mezi pedagogy nové přístupy a moderní metody a inspirovat k „out of the box“ smýšlení o vzdělávání. Díky umění získávají děti i dospělí přístup k abstrakci a uvědomují si přínos umění pro jejich rozvoj.

Základní myšlenkou konceptu je, že pohyb – tanec může pomoci žákům při osvojování poznatků napříč učivem a může rozšířit jejich rámec kompetencí. Hlavním principem je pak mezioborová spolupráce mezi tanečním tvůrcem a pedagogem. Taneční tvůrce vtahuje do tvůrčího procesu nejen žáky, ale i učitele. Zkušenost pak ukazuje, že uskutečnění kreativního projektu na škole posiluje vazby nejen mezi dětmi, mezi učitelem a žáky, ale i mezi školou a rodinou dítěte.

Principy projektu

- Podstatou projektu je osobnost profesionálního tanečního tvůrce, choreografa, jenž osobitě zprostředkovává funkční metodiku pro práci s pohybem v kontextu školní výuky.
- Choreograf představuje jedinečnou a nepřenositelnou tvůrčí zkušenost a poetiku.
- Kreativní projekty jsou přínosem nejen pro školu, učitele a žáky, ale zprostředkovávají choreografům „know-how“ pro mezioborovou spolupráci a rozšiřují jejich profesní možnosti.
- Realizace projektu na jednotlivých školách probíhá v řádech několika týdnů, je tedy krátká, ale intenzivní, což naplňuje umělecké potřeby pro tvorbu, ale ponechává umělcům čas pro autorskou tvorbu.

TANEC

Vedení workshopu: Jiří Lössl

Absolvent pedagogiky moderního tance na katedře tance pražské HAMU; věnuje se pedagogické, metodické, koncepční, publikační a výzkumné práci v oblasti scénického tance a pohybu vůbec. Vyučoval na Konzervatoři Jaroslava Ježka (1992-1998); v ateliéru textilní tvorby Univerzity Hradec Králové vedl pohybový ateliér (1997-2002); je pedagogem na katedře výchovné dramatiky DAMU Praha (2002 až dosud), na katedře tance pražské HAMU (2007 až dosud) a katedře autorské tvorby a pedagogiky DAMU Praha (2015 až dosud); autor projektů *Estetický pohyb jako zdroj dětské radosti* (výukový program pro pedagogy rytmické a pohybové výchovy dětí); *Tělo v pohybu* (výukový program pro studenty katedry tance pražské HAMU); *Tělo jako nástroj* (výukový program pro Centrum tvořivé dramatiky). Vytvořil více než desítku choreografií, publikuje v odborných časopisech nejen o dětské taneční pedagogice. Od roku 1999 je odborným pracovníkem NIPoS-ARTAMA pro scénický tanec.

Zdenka Brungot-Svíteková

Absolventka magisterského studia na VŠMU v Bratislavě, obor pedagogika tance, dále CND Paris, danceWeb ve Vídni, SITI Co. v Saratoga Springs (USA). Působí jako tanečnice, performerka, choreografka a pedagožka. Své vzdělání si rozšiřuje a prohlubuje na četných projektech a workshopech současné pohybové techniky, improvizace, kompozice, somatických přístupů a analýzy pohybu. Věnuje se vlastní autorské tvorbě. Pravidelně spolupracuje s umělci doma i v zahraničí, např. K. Simon (UK), Jan KomarekWorks (CZ), Paco Decina (I/FR), P. Nadaud (FR/CZ), AS Project (SK), F. Ramalingom (FR), AIAE, Crew Collective. Je spoluzakladatelkou a organizátorkou festivalu ImproEvents Prague, zaměřeného na jevištní improvizaci. Je členkou improvizací skupiny NAU. Píše do tanečních periodik (Vlna, Taneční zóna, Salto) a tlumočí akce spojené s tancem. Je spoluautorkou tanečního představení $F_g = G [(m_1 m_2)/r^2] / \text{Tanec a fyzika}$, představení Karneval zvířat a dalších. V současnosti také vede interaktivní taneční dílny pro děti ve studiích i na školách.

Škola Na Radosti, Žďár nad Sázavou 2017 Foto: Dragan Dragin

- Vzdělávání v pohybu je příležitostí k rozvíjení uměleckých dovedností a kompetencí choreografů v nezvyklém prostředí.
- Tanec přináší nový rozměr konkrétním školním předmětům bez ohledu na to, zda jsou humanitně či exaktně zaměřené.

JAK TO FUNGUJE

Projekt Škola tančí - vzdělávání v pohybu je realizován na třech úrovních:

1. SEMINÁŘ ŠKOLA TANČÍ A PŘÍPRAVA na spolupráci pedagoga s umělcem/choreografem

Cílem semináře je setkání choreografů a pedagogů, kteří dostanou prostor navzájem poznat vzdělávací a umělecké potřeby. Umělci ve spolupráci s pedagogem „ušíjí na míru“ formu i obsah projektu pro vybranou třídu a předmět. Seminář je pro pedagogy zároveň motivací pro integraci nového vzdělávacího prvku do výuky. Umělci i pedagogové mají k dispozici referenta projektu, se kterým mohou konzultovat potřeby projektu.

2. PRAKTICKÁ ČÁST – realizace modelových projektů

Učitelé a vyškolení umělci po vzájemné dohodě a dle vzájemných preferencí, předmětu výuky, složení kolektivu a dalších dostupných kritérií vytvoří dvojice (pedagog + umělec).

Umělec ve spolupráci s pedagogem připraví na míru formu i obsah projektu. Umělec pravidelně intervnuje do výuky po dobu jednoho až tří měsíců. Pedagog se nechává inspirovat kreativním přístupem a průběžně navazuje na tuto intervenci i v ostatní výuce. Žáci realizují tvůrčí projekt výuky v pohybu a učí se vnímat a používat „tělo v pohybu“ jako kreativní nástroj poznávání a zapamatovávání. Silným prvkem při zkoušení je také názornost, hra, spolupráce a vzájemné sdílení.

Realizace kreativních projektů dává choreografům praktickou příležitost vyzkoušet si novou formu profesionálního působení. Školám, dětem a pedagogům otevírá příležitost nahlédnout do choreografického procesu a odnést si z něj praktickou zkušenost s kreativní výukou v pohybu.

Projekt vždy uzavírá veřejná prezentace výsledků a verbální hodnocení ze strany vedení projektu, umělce, pedagoga i dětí. Závěrečná prezentace je okamžikem neformálního sdílení názorů, podnětů i připomínek.

Děti se také stávají součástí veřejného vystoupení na mezinárodním festivalu současného tance KoresponDance, které je pro ně často zdrojem „aha efektu“, kdy si uvědomí, co vlastně získaly.

3. PŘEHLÍDKA – Kulatý stůl

Vzdělávací modul uzavírá veřejný „Kulatý stůl“, kde vzniká prostor pro sdílení zkušeností, pro odpovědi a pro prezentaci výsledků práce odborné i široké veřejnosti. Dochází tak k rozšíření a zvýšení kvality projektů díky zpětné vazbě. V rámci realizace modelových projektů na školách a na základě zkušeností dochází k dalšímu zpřesňování metodologie.

ZPĚTNÁ VAZBA CHOREOGRAFŮ A PEDAGOGŮ

Zpětnou vazbu poskytli účastníci projektu *Škola tančí 2016*. Následující zpětná vazba pochází z realizace projektu na čtyřech školách v regionu Žďár nad Sázavou.

Zdroj: blog.se-s-ta.cz

Kulatý stůl Škola tančí – KoresponDance, 9. 7. 2016

Jana Bohutínská

V roce 2016 se projekt Škola tančí konal ve čtyřech základních školách ve Žďáru nad Sázavou, a to vždy formou krátkodobé spolupráce. S dětmi tak pracovaly čtyři páry složené vždy z jednoho choreografa/choreografky (Zdeňka Brungot-Svitekova, Jan Bárta, Barbora Látalová, Jana Bitterová) a jedné učitelky. Tyto páry kombinovaly umělecký a pedagogický způsob práce s dětmi. Základním rámcem projektu totiž je snaha propojit konkrétní školní předmět nebo vybrané téma, které ve třídě rezonuje, s pohybem a tancem, otevřít ho pro děti jiným způsobem, a to skrze kreativní proces. Projekt se inspiroje ve Francii, kde je podobná spolupráce ve školách běžná (avšak odehrává se na dlouhodobé bázi). Proto se kulatého stolu, který na festivalu KoresponDance reflektoval, co se v těchto čtyřech případech podařilo, zú-

Markéta Kafková

V organizaci SE.S.T.A je pověřená vedením vzdělávacích projektů pro taneční pedagogy, choreografy, tanečními projekty přesahujícími do vzdělávání a uměleckými aktivitami pro děti. V oblasti tance ji zajímá přesah do běžného života a ostatních oborů, rovněž taneční terapie a autentický pohyb. Tanec i další odvětví umění jsou jí blízké díky kurzům Labanovy analýzy, poznání Feldenkraisovy metody a díky vlastní výtvarné tvorbě. Působila také jako architektka a projektantka v Irsku, produkční a vedoucí projektů v současném tanci a vzdělávání, spolupracovala na evropských projektech. Ve svém volnu se věnuje dobrovolnické činnosti.

Švermova 4, 2017 Foto: René Remiš

častnila také Sophie Billy, která má s podobnými projekty ve Francii dlouhodobé zkušenosti. A své know-how vnesla prostřednictvím workshopů i do Česka.

Lidské tělo

Zdeňka Brungot-Svíteková pracovala s dětmi z páté třídy, a to během června 2016. Tématem bylo lidské tělo. Výchozím bodem se pro Zdeňku stalo studium části učebnice věnované lidskému tělu, podle které se děti učí – klouby, kosti, svaly, krevní oběh, pulz, srdce, látková výměna... S dětmi pracovala intenzivně čtyři vyučovací hodiny týdně, což vyžadovalo od dětí velké soustředění. V počátku musela sladit očekávání dětí s tím, na čem budou společně opravdu pracovat. Další téma vnesla do společné práce dívka na vozíku – bylo tedy třeba společně hledat, jak ji s dětmi pohybově propojit, jak najít pro každého místo ve skupině tak, aby byli všichni rovnocenní, jak se navzájem poslouchat, věnovat si pozornost, jak si navzájem pomoci, jak spolu být; dívka vnesla do dění také jinou kvalitu pohybu. Samotná učebnice se sama o sobě ukázala jako svého druhu návrh na představení, který se pak vyvíjel a zjednodušoval pod vlivem skupiny.

Matematické zlomky

Jana Bitterová pracovala s dětmi také v červnu 2016, dvakrát týdně po čtyřech hodinách; celkem se setkaly šestkrát. Její skupina měla 19 dětí a byla poměrně kompaktní. Dostala konkrétní zadání z matematiky – zlomky. Jana se šla pro inspiraci podívat na vyučování a zjistila, že se téma k tanci ve skutečnosti úzce pojí. V konkrétní práci pak zlomky s dětmi převáděla do pohybu a prostoru – například otočením těla o polovinu kruhu, během do dvou třetin prostoru apod., postupně vznikala spousta nápadů. Na začátku bylo tělo a počítání, které zaměstnalo racionální mozek, ale postupně přibýval pohyb, obrazy, představy, metafora... Protože s dětmi pracovala v areálu žďárského zámku, jednalo se téměř o site-specific postupy, které braly do úvahy konkrétní místa, šes-

tibokou kašnu a podobně. Přínosem pro děti nakonec bylo i to, že zblízka poznaly profesi choreografky.

A další: Šest smyslů, Jan Bárta – 3. třída. Řemesla, hlavně skláři, Bára Látalová malotřídka, 1.–4. třída.

Téma, která se daří otevírat

Je důležité, že pozitivní přínos spolupráce vnímají nejen učitelé, ale také děti, jak tvrdí učitelé a umělci. Některé by si rády podobnou zkušenost zopakovaly, jiné ji braly jako jednorázovou věc, která je nějak obohacila. Ze zkušenosti učitelek, choreografek a choreografa také vyplývá několik okruhů témat, která se daří tancem ve školách pro děti účinně otevírat a posouvat dál:

- poznání sebe sama, svého těla, vlastní kvality pohybu, setkání se sebou jako s tvůrčí bytostí,
- poznání skupiny, třídy jako kolektivu, který spolupracuje, komunikuje, společně tvoří a vytváří závěrečnou prezentaci jako společné dílo,
- rozvoj sociálního a inkluzivního myšlení,
- jiný pohled na učení a rozšíření povědomí o netradičních způsobech učení (holistický přístup – prostředkem k učení je celé tělo),
- větší povědomí o profesi choreografa.

Koresponduje to s tím, co u kulatého stolu přesně vyjádřila Sophie Billy. Podle ní je totiž tanec jakožto umění také médiem, jedinečným a přirozeným prostředkem k dalším cílům.

Centrum choreografického rozvoje SE.S.TA je jediné centrum choreografického rozvoje v České republice. Svým konceptem a portfoliem aktivit naplňuje standard zahraničních center, avšak přizpůsobený českému prostředí, umělcům a publiku. SE.S.TA se nachází na pomezí profesionálního vzdělávání, mezioborové spolupráce, teoretického zkoumání, práce s publikem a jeho aktivizací. Zásadními tématy aktivit SE.S.TA jsou mezinárodnost a mezioborovost.

Martina Kessel: Bundesverband Tanz in Schulen e.V. (Spolkový svaz tance ve školách) - Soudobý tanec v uměleckém vzdělávání

Spolkový svaz tance ve školách (Bundesverband Tanz in Schulen) se zasazuje o soudobý tanec v uměleckém vzdělávání a o jeho šíření v rámci nabídek uměleckého vzdělávání. Naše pole působnosti v současné době výrazně přesahuje školní oblast, a proto je název trochu zavádějící, ale naše práce začala ve školním prostředí.

V Německu je tanec ve školách sice teoreticky zakotven v předmětech, jako je hudební výchova nebo tělesná výchova, ale prakticky je vyučován spíše zřídka. Učitelkám a učitelům v tomto ohledu často chybějí odborné předpoklady, a proto se do tohoto oboru ani neodvažují pouštět. Tanec je zpravidla volnočasovou aktivitou, kterou děti a mládež studují nebo provozují v soukromých zařízeních. Anebo se kvůli tanci scházejí se svými vrstevníky – podobně jako například na hipopové scéně – a společně trénují a učí se od sebe navzájem.

Když byla před více než deseti lety v mnoha spolkových zemích zavedena takzvaná „otevřená celodenní škola“, která zaručuje péči o žáky a žákyň i po regulérním vyučování, otevřelo se mnoha tanečnicím a tanečnickům nové pole působnosti. Odpoledne po vyučování mají být vedle pomoci s domácími úkoly poskytovány mimo jiné i kulturní nabídky a v tomto ohledu tanec byl a je vítaným obohacením. Vzhledem k tomu, že taneční pedagogika nepředstavuje v Německu chráněnou profesní oblast, vyvstala velmi rychle otázka kvality takových nabídek. To platí samozřejmě nejen ve školním prostředí, ale také v soukromém sektoru. Vychází se však spíše z toho, že nabídky reguluje trh – což ovšem není vždycky pravda.

Založení našeho svazu v roce 2007 šlo ruku v ruce s potřebou mnoha tanečnic, tanečníků a tanečních institucí intenzivně si vyměňovat poznatky a zkušenosti z práce s dětmi a mládeží ve školním kontextu. Kromě toho jsme vnímali nutnost tyto nabídky kvalitativně ukotvit a nějak se vzepřít jejich nekontrolovanému „bujení“ ve školské oblasti. Vytvořili jsme tehdy první kvalitativní rámec, který jsme postupně rozšířili i na mimoškolní oblast. To se dělo zejména prostřednictvím naší účasti na programu *Kultura posiluje. Spojenectví*

Martina Kessel

Martina Kessel studovala tanec a taneční pedagogiku na akademiích v Rotterdamu a Essenu a následně absolvovala studium etnologie, islamologie a pedagogiky na Univerzitě v Kolíně nad Rýnem. Byla zaměstnaná jako vědecká pracovníce na univerzitách v Göttingenu a v Kolíně nad Rýnem. V letech 2003 až 2013 pracovala v instituci Tanzhaus NRW, kde mimo jiné vedla projekt Take-off: Junger Tanz v rámci iniciativy Tanzplan Deutschland a budovala sekci Tanec pro mladé publikum. V tomto kontextu doprovázela scénický program pro mladé publikum a pracovala s mnoha tanečníky a choreografy na rozvoji tanečních produkcí. Od roku 2013 působí v Berlíně jako projektová vedoucí ChanceTanz a podporuje s využitím prostředků Spolkového ministerstva pro vzdělání a výzkum taneční umělecké projekty dětí a mládeže. Kromě toho pracuje jako dramaturgyně a poradkyně na volné noze a mimo jiné organizuje pro Berliner Festspiele Fórum choreografů a tanečníků v kontextu tanečního setkání mládeže.

pro vzdělávání (*Kultur macht stark. Bündnisse für Bildung*), organizovaného Spolkovým ministerstvem pro vzdělání a výzkum. V rámci tohoto programu jsme měli v letech 2013 až 2017 k dispozici přes šest milionů eur na podporu mimoškolních nabídek tance pro děti a mladé lidi, kteří z hlediska vzdělání vyrůstají ve znevýhodňujícím kontextu. V nadcházejících pěti letech se na tomto programu budeme znovu podílet s dotací v celkové výši 7,5 milionu eur.

Dále bych chtěla představit stav naší současné diskuse a aktuální kvalitativní rámec. V zásadě nezastáváme normativní, ale relační pojetí kvality, podle kterého mluvíme o „dobré“ kvalitě tehdy, když nabídka splňuje požadavky kladené na projekt různými partnery z různých perspektiv. Jde tedy o různé perspektivy a úrovně, které je nutné zohledňovat a které jsou pro určení kvality významné.

Důležité jsou tyto aspekty:

- Jak chápeme předmětnou oblast – tedy soudobý tanec?
- Jaký potenciál rozvoje (jakou vzdělávací dimenzi) má soudobý tanec pro účastníky?
- Kdo tanec zprostředkovává? Jaké požadavky jsou kladený na tyto osoby?
- Jaký je institucionální kontext, ve kterém je tanec nabízen?

Předmětným oborem je soudobý tanec, který se vyznačuje mimo jiné těmito charakteristickými znaky:

- Směšuje historicky vzniklé taneční a pohybové formy s formami novými (hybridnost).
- Hledá a experimentuje s pohybovými a tanečními tradicemi tak, že boří stávající formy (dekonstrukce).
- Zpochybňuje dominantní tělesné a genderové ideály tím, že vychází z pohybových forem individua (individualita).
- Překračuje specifické hranice jednotlivých disciplín (interdisciplinarita).
- Využívá tělo jako médium ke zprostředkování tance, soustředí se na proces, a ne na produkt a ozřejmuje vzájemný vztah těla a médií (intermedialita).

Soustředění na proces, a ne na produkt, který může být dokonce už předem stanovený, je důležitý aspekt práce s dětmi a mládeží. Posiluje u dětí a mladých lidí jejich individualitu a dává jim možnost zažít, jak sami působí na ostatní. Z tohoto důvo-

Kvalitativní rámec Spolkového svazu tance ve školách (BV Tanz in Schulen) z roku 2017

du musejí zprostředkovatelky a zprostředkovatelé tance vedle odborné kompetence ve formě praktických tanečních dovedností, odborného vzdělání v oblasti tanečního umění a tanečně teoretických vědomostí disponovat také reflektovanými kompetencemi pro zprostředkování tance a zkušenostmi z práce se skupinami. Jako svaz zastáváme kritický přístup ke zprostředkování, který umožňuje poznávání soudobého tance prostřednictvím praktické činnosti a reflektované konfrontace. V tomto kontextu vnímají všichni zúčastnění sami sebe jako žáky i učitele. Společná práce je orientovaná na silné stránky a otvírá prostory pro zažívání vlastního působení v individuálním a společenském kontextu.

Taneční nabídky jsou zpravidla kooperační projekty mezi kulturními, vzdělávacími a sociálními institucemi a při realizaci

samozřejmě také mezi účastníky a zprostředkovateli. Pro zdar těchto kooperací je důležité vytvoření koordinovaného konceptu, rozdělení kompetencí, stanovení způsobů komunikace, vyjasnění prostorových a organizačních aspektů, ale také dohody ohledně možných postupů pro zajištění kvality, realizovaných například prostřednictvím pravidelných setkání a evaluačních nástrojů. Na úrovni svazu je pro zajištění kvality k dispozici svazová databáze projektů, která slouží sebereflexi, evaluaci a zviditelnění tanečních projektů. Kromě toho je k dispozici námi vyvinutý formát „odborného doprovodu“, v rámci kterého už získali odborné vzdělání různí tanečníci a tanečnice. Tuto nabídku doplňuje pravidelná odborná výměna názorů a zkušeností na úrovni svazu a propojení vědeckého zkoumání.

Oblasti použití: ChanceTanz a taneční umění s uprchlíky

Na základě kvalitativního rámce jsme vytvořili koncept ChanceTanz, který realizujeme prostřednictvím programu *Kultura posiluje (Kultur macht stark)*. Vykonáváme zde sice „pouze“ podpůrnou činnost, ale výběrem návrhů a koncepční fixací zadání jsme schopni ovlivňovat kvalitu. To děláme mimo jiné prostřednictvím těchto činností:

- Prověřování taneční, umělecké a pedagogické způsobilosti zprostředkovatelů a zprostředkovatelek tance na základě životopisů podaných spolu s návrhy.
- Využívání práce odborné poroty (složené ze zástupců tanečního umění, vzdělávací oblasti a oblasti sociální péče), která hodnotí umělecký nápad ohledně obsahu, rozvržení realizace a otevřenosti vůči nápadům a záležitostem dětí a mládeže.
- Zadání, aby vedení projektu zajišťoval tým dvou osob, z nichž minimálně jedna osoba bude taneční umělec resp. umělkyně. Druhý člen vedení může být podle obsahového zaměření nebo podle konstelace skupiny umělec resp. umělkyně z jiného oboru nebo sociální pedagog resp. pedagožka atd. Týmové vyučování je důležitým aspektem v práci s dětmi a mladými lidmi, kteří z hlediska vzdělání vyrůstají ve znevýhodňujícím prostředí.
- Zadání, aby spolupracující partneři (podle zadání ministerstva jsou pro spolupráci nutni vždy tři partneři) stanovili své úkoly a kompetence, ale také způsoby komunikace a formáty výměny informací formou dohody o spolupráci. To předpokládá proces koordinace před zahájením projektu.

- Zadání, aby vedle taneční praxe patřilo k projektu také navštěvování tanečních představení s následnou společnou reflexí.
- Pravidelná odborná jednání, která zajišťují výměnu informací a dávají tematické podněty.
- Podporované návrhy musejí za účelem reflexe a dokumentace povinně využívat svazovou databázi projektů.

Vedle programu ChanceTanz se svaz v rámci své základní práce věnuje také tanečně umělecké práci s uprchlíky. Poté, co v roce 2015 vyhledalo v Německu ochranu před válkou a krizemi více než milion lidí, razantně stoupl počet tanečních projektů s uprchlíky. Mnoho tanečnic a tanečníků nabídlo (a nabízí) velmi bezprostředně svou podporu tím, že tančilo s dětmi, mládeží a dospělými na ubytovnách. Pro všechny zúčastněné jsou výzvy v tomto kontextu obrovské, a proto jsme na základě našeho kvalitativního rámce a za součinnosti expertek a expertů vypracovali mimo jiné prakticky orientovaný seznam doporučení pro práci s uprchlíky. Tento seznam je otištěn v rozsáhlé brožurě vedle mnoha odborných příspěvků z teorie a praxe a je dostupný také online v němčině, angličtině a arabštině.

Brožuru a všechny další informace o Spolkovém svazu tance ve školách si lze přečíst také na webových stránkách www.bv-tanzschulen.de.

« Kvalitativní rámec – Tanec ve školách

Účastníci

Aktivně spoluutvářejí projekty a získávají kompetence v různých vzdělávacích dimenzích tance.

Soudobý tanec v uměleckém vzdělávání

Poskytuje prostor pro umělecké a individuální vyjádření všech lidí. Jeho výchozím bodem je tělo jako základ vnímání a prožívání, utváření a sebevyjádření, interakce a komunikace.

Zprostředkovatelé tance

Přinášejí taneční dovednosti, odborné vzdělání v oblasti tanečního umění a zkušenosti se zprostředkováním tance. Vnímají se jako umělci a jsou schopni doložit svůj umělecký původ.

Nástroje pro zajištění kvality

Instituce působící v oblasti kultury, vzdělání a sociální péče jsou možnými místy a partnery, kteří vnášejí do utváření projektů své odborné zázemí a kooperaci.

Tanec ve školách – Spolkový svaz tance ve školách »

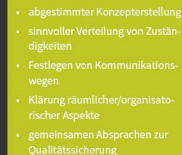
Spolkový svaz tance ve školách

zastává kritickou metodu zprostředkování tance, která umožňuje poznávání soudobého tance prostřednictvím praktické činnosti a reflektované konfrontace. V tomto kontextu vnímají všichni zúčastnění sami sebe jako žáky a učitele.

Společná práce je orientovaná na silné stránky a otvírá prostory pro zažívání vlastního působení v individuálním a společenském kontextu.

Spolkový svaz tance ve školách se zasazuje o soudobý tanec v uměleckém vzdělávání a o jeho šíření v rámci nabídek uměleckého vzdělávání. Hlavní náplní jeho práce je rozvoj a zajištění kvality zprostředkování tanečního umění dětem a mládeži. Svaz vnímá sám sebe jako platformu pro aktéry z této oblasti a na základě know-how svých členů vytváří síť pro výměnu zkušeností a pro základy vázané na jednotlivá kritéria. Jeho úkolem je rozvíjet tuto vzdělávací práci v oblasti tanečního umění ze-

- vypracování koordinovaného konceptu
- smysluplném rozdělení kompetencí
- stanovení způsobů komunikace
- vyjasnění prostorových/ organizačních aspektů
- společným ujednání o zajištění kvality.

Mareike Uhl

Vystudovala Aplikovanou divadelní vědu v Gießenu a Rennes. Působila v Hessenském státním divadle ve Wiesbadenu, Národním divadle v Mannheimu, divadlech Theater am Turm a Schauspiel Frankfurt, potom pracovala jako vedoucí produkce a dramaturgyně (pro tanec, performance a film) a také jako překladatelka. Od roku 2008 je součástí týmu Tanzlabor 21, od roku 2012 působí jako jeho vedoucí. Od roku 2016 je hlavní koordinátorkou projektu Tanzplattform Rhein-Main, což je společný projekt Uměleckého domu Mousonturm a Hessenského státního baletu.

Mareike Uhl: Tanec ve školách ve Frankfurtu nad Mohanem a v Rýnsko-mohanském regionu - Taneční projekty s dětmi a mládeží v běžném školním životě

Od sezóny 2006/07 realizuje taneční společnost Tanzlabor 21 resp. její nástupkyně Tanzplattform Rhein-Main⁶⁴ všestranné taneční projekty ve školách ve Frankfurtu nad Mohanem a v Rýnsko-mohanském regionu (Rhein-Main-Region) a vytváří tak struktury pro podporu a integraci tance ve školách. Jako zakládající člen Spolkového svazu tance ve školách (Bundesverband Tanz in Schulen e. V.) pracuje Tanzplattform Rhein-Main aktivně na vyvíjení standardů. Cílem je zavést současné taneční umění a taneční kulturu do školního vzdělávání ve školách všech forem a stupňů, do teorie i praxe. Současný tanec by se měl stát pevnou součástí komplexního vzdělání a osobního rozvoje žákyň a žáků.

Na konci roku 2006 vytvořila společnost Tanzlabor 21 společně s frankfurtskou choreografkou a sportovní expertkou Wiebke Dröge vlastní koncept *Tanec ve školách*, který je dodnes stále zdokonalován. Pod jejím vedením byl v roce 2007 úspěšně dokončen také první taneční projekt s 11. třídou z Viktoriaschule v Darmstadtu. Od té doby pracovalo 24 tanečních umělekýň a umělců se školními skupinami v integrovaných všeobecných školách, na gymnáziích, základních školách, podpůrných, učňovských a kulturních školách⁶⁵.

Obsahově jsou jednotlivé projekty zaměřeny tak, aby způsobem vhodným pro školáky zprostředkovávaly metody rozvoje a prezentace, cíle, obraz člověka a pohybové formy a techniky současného tance.

Realizace

V projektech se společnost Tanzlabor 21 resp. Tanzplattform Rhein-Main a zúčastnění umělci a umělkyně intenzivně vypořádávají s podmínkami přímo v daném místě: Jaké zájmy a vědomosti mají žákyně a žáci? Jaké časové

⁶⁴ Taneční společnost Tanzlabor 21 působila od roku 2006 do roku 2015 při uměleckém domě Mousonturm a byla výrazně aktivní v oblasti zprostředkování tance. V jejím programu Tanec ve školách pokračuje od roku 2016 společnost Tanzplattform Rhein-Main, což je kooperační projekt uměleckého domu Mousonturm a Hessenského státního baletu (Darmstadt/Wiesbaden).

⁶⁵ Více o hesenských kulturních školách: <https://kultusministerium.hessen.de/pressearchiv/pressemitteilung/kulturschulen-hessen-gehen-dritte-staffel>, přístup na web dne 11.10.2017.

a prostorové podmínky jsou k dispozici?²⁶⁶ Podle výchozí situace lze potom příslušné projekty obsahově a časově přizpůsobit možnostem a programům jednotlivých škol.

Taneční projekt probíhá ve školách většinou jednou týdně v rozsahu dvou hodin v rámci vyučování. Jiné projekty probíhají v rozsahu tří až čtyř hodin nebo zahrnují celé projektové týdny. Celkově trvá projekt s jednou skupinou školáků minimálně tři měsíce až do závěru, v ideálním případě se na projektu pracuje celé jedno pololetí školního roku. Cílem je navázat dlouhodobou (víceletou) spolupráci s jednotlivými školami, protože tímto způsobem lze budovat pochopení pro současný tanec a jeho výrazové formy. Spolupracující instituce se kromě toho mohou takto dobře poznávat a lépe vzájemně utvářet a upevňovat svou spolupráci.

Se školami Sonderpädagogische Wall Schule (Frankfurt), IGS Alexej von Jawlensky (Wiesbaden), Freiligrath-Grundschule (Frankfurt), IGS Heinrich Kraft (Frankfurt), IGS Bernhard Adelung (Darmstadt) a IGS Herder spolupracovala společnost Tanzlabor 21, později Tanzplattform Rhein-Main, už více let. Projekty na školách Wall Schule a IGS Jawlensky probíhají například už od roku 2011.

Jednotlivé projekty konceptu *Tanec ve školách* jsou zpravidla zaměřeny na vytvoření malých tanečních performancí, které jsou uvedeny na závěr projektu. Jako místa pro uvedení takových performancí bývají obvykle volena malá divadla, školní auly nebo tělocvičny. Vzhledem k tomu, že v popředí projektů jsou žákyně a žáci, dbá se velmi na navržení takového formátu prezentace, který by žákům a žákyním nejlépe vyhovoval. Například představení ve velkém veřejném prostoru nedávají vždycky valný smysl, a proto vznikají jiné formáty závěrečné prezentace. Doposud byly dobré zkušenosti s těmito alternativami:

- prezentace před jednou nebo dvěma vybranými sousedními třídami

- prezentace, při které žákyně a žáci předvádějí vybraný obsah kurzu
- workshop, při kterém účastnice a účastníci projektu ukazují ostatním žákyním a žákům, co se během projektu dozvěděli, a poučují je o svém tématu
- videoprezentace nebo videodokumentace
- výstava
- prezentace pouze před rodiči a učiteli ze školy

Výměna zkušeností

Mimo přímou uměleckou práci s žákyněmi a žáky klade společnost Tanzplattform Rhein-Main důraz na propojení a spolupráci všech zastoupených skupin, které jsou nebo teprve budou přímo i nepřímo spojeny s tancem ve školách.

Před navázáním spolupráce se například konají předběžné rozhovory se školami za účelem projednání úkolu, aby se vyjasnily cíle projektu, taneční pojetí, přání, vize – a mnohdy i poslání. Vznikají tak společná očekávání a konstruktivní společná tvorba.

Snahou je, aby si všichni účastníci projektu mohli během jeho realizace vyměňovat zkušenosti a aby mohli ze spolupráce navzájem profitovat, a proto se konají pravidelná setkání projektových vedoucích, workshopy, vzájemné návštěvy projektů a shrnující prezentační akce jako např. Den tance ve školách. Jak umělcům a umělkyním, tak i skupinám žáků a žákyň a ostatním účastníkům a účastnicím projektu je tak poskytnuta možnost k výměně zkušeností.

Setkání projektových vedoucích mají například dopomoci umělkyním a umělcům k tomu, aby se vnímali jako součást sítě, v rámci které si mohou vyměňovat zkušenosti s ostatními, získat radu a vzájemně se podporovat. Tímto způsobem lze vědomosti a podněty předávat dál a smysluplně je vzájemně propojovat. Vedle teoretické pomoci z toho mohou vzejít i vzájemné návštěvy projektů.

²⁶⁶ To platí jak pro projekty ve školách, tak i pro projekty ve volném čase.

Den tance ve školách, který byl zaveden v roce 2012 a koná se jednou ročně, je příležitostí k setkání všech účastníků projektu mimo školu⁶⁷. Vedle umělkyně a umělce si zde mohou vyměňovat zkušenosti také žákyně a žáci, učitelky a učitelé rodiče a na základě společných zážitků se mohou sdružovat. Den tance ve školách má podobně jako setkání vedoucích projektu ozřejmit širokou síť projektů vznikajících v rámci konceptu *Tanec ve školách* a má vést k silnějšímu spojení mezi všemi zúčastněnými.

Vedle samotné výměny zkušeností je u projektů *Tanec ve školách* nabízena také odborná podpora pro umělkyni a umělce během realizace projektu. Cílem je zaručit trvalou kvalitu probíhajících projektů. Tento model podpory byl iniciován Spolkovým svazem tance ve školách (Bundesverband Tanz in Schulen e. V.). V celém Německu je v současné době 15 osob, které mají odborné vzdělání pro poskytování takové odborné podpory.⁶⁸

Odborná podpora má nabízet pomoc v náročných praktických tanečních situacích a podporovat individuální potenciál uměleckých vedoucích projektu při jejich zprostředkovávání tanečního umění.⁶⁹ Smysl této podpory proto nemá spočívat v kontrole projektů externí osobou, ale v pomoci umělkyním a umělcům při jejich práci na konkrétních úkolech a v odstraňování překážek. Tanzplattform Rhein-Main v tomto kontextu úzce spolupracuje s Wiebke Dröge.

Společnost Tanzplattform Rhein-Main nabízí ještě několik dalších modulů, aby tanečním umělkyním a umělcům poskytla další pomoc pro co nejlepší realizaci projektu. Jako celek mají tyto moduly přimět umělkyni a umělce k tomu, aby si uvědo-

mili a reflektovali vlastní metody a dokázali je pak v dalším procesu jasněji hájit a lépe prakticky realizovat.

Jako příklad lze v této souvislosti uvést dvoudenní workshop s názvem *einfindeln – how to start a dance in schools project*⁷⁰, který se zabývá přípravou na umělecké projekty ve školách a otázkou, jak se dají umělecké resp. taneční nápady převést do konkrétních pracovních kroků. Na rozdíl od profesionálních tanečních kolegyně a kolegů potřebují žákyně a žáci většinou doplňující nebo dokonce úplně jiné pokyny, aby nápadům uměleckých vedoucích projektu porozuměli a přijali je a aby se mohli na projektu aktivně podílet. Tvůrčí spolupráce může probíhat pouze na základě společného chápání věci, a proto jí musí předcházet jasná komunikace.

67 Den tance ve školách se koná vždy v divadelním sále uměleckého domu Mousonturm.

68 Srov. <http://bv-tanzinschulen.de/fachliche-begleitung-2/>, přístup na web dne 11.10.2017.

69 Více o odborné podpoře na <http://bv-tanzinschulen.de/fachliche-begleitung-2/>, přístup na web dne 11.10.2017.

70 Workshop se pořádá pravidelně a potom bývá dočasně pozastaven ve prospěch formátu intenzivnějšího dalšího vzdělávání (Kunst Rhein-Main). Od roku 2014 do roku 2017 jsme v rámci podpory Spolkového ministerstva pro vzdělání a výzkum (BMBF) vyzkoušeli formát dalšího vzdělávání nazvaný Kunst Rhein-Main, který byl zaměřen na umělkyni a umělce zabývající se současným tancem, divadlem a performance a který měl za cíl posílit účastníky v jejich umělecké práci ve vzdělávacích kontextech.

Marianna Sršňová, Jan Pfeiffer: Kreativní partnerství – příklady z praxe se zaměřením na spolupráci s vizuálními umělci

Projekt je představen v rámci textu týchž autorů v části B.

Markéta Pastorová, Jana Randáková, Jan Svoboda: Celostátní přehlídky výtvarných prací dětí a mládeže – prezentace jako součást tvůrčího procesu

1. Poslání a cíle Celostátní přehlídky výtvarných prací dětí a mládeže

Celostátní výtvarné přehlídky dětí a mládeže se konají z pověření a za finanční podpory Ministerstva kultury a jsou organizované Národním informačním a poradenským střediskem pro kulturu, útvarem ARTAMA⁷¹. Přehlídky mají dlouholetou tradici, konají se od roku 1975 a jsou koncipovány jako trienále⁷². Nemají charakter soutěže, ale akcentují koncepční a dlouhodobou práci učitele (výtvarných pedagogů školních a mimoškolních zařízení včetně muzejních edukátorů)⁷³, kdy tvůrčí výstupy žáků jsou jejím přirozeným výsledkem.

Jejich cílem je nalézat a propagovat takové metody práce s dětmi a mládeží, které rozšiřují dosavadní přístupy k výtvarnému oboru. To se netýká pouze inovace prostředků vizuální tvorby, ale zejména pozornosti k současným tématům a jejich vizuálnímu uchopení v kontextu vývoje současného umění.

⁷¹ Národní informační a poradenské středisko pro kulturu, útvar ARTAMA (www.nipos-mk.cz).

⁷² Deset prvních ročníků přehlídek se konalo v Oblastní galerii Vysočiny v Jihlavě, jedenáctá v Mincovně Státního hradu a zámku Český Krumlov v roce 2005. Dvanáctá se uskutečnila ve Státním zámku Litomyšl v roce 2007, třináctá ve Sladovně v Písku v roce 2010 a čtrnáctá v gotickém hradu v Litoměřicích v roce 2013. Poslední, patnáctá celostátní přehlídka byla v říjnu 2016 realizována v industriálních prostorách baťovského areálu v 74. budově ve Zlíně. V roce 2007 byly zřízeny webové stránky <http://www.vytvarneprehlidy.cz/>, které spravuje NIPOS-ARTAMA. Specializovaný webový portál slouží jako unikátní prostor pro zveřejňování projektů, publikování didaktických materiálů, propozic a informací k přípravným seminářům a vlastním přehlídkám. Soustřeďuje katalogy, výtvarné projekty a informace o 12., 13., 14. a poslední – 15. celostátní přehlídce.

⁷³ Zúčastňují se jich školní a mimoškolní zařízení z celé České republiky – od mateřských a základních škol po školy speciální, základní umělecké školy, gymnázia, výtvarná studia, domy dětí a mládeže, domovy dětí, centra volného času a soukromé ateliéry.

VÝTVARNÉ UMĚNÍ

Vedení workshopu: Markéta Pastorová

Vystudovala Pedagogickou fakultu UK v Praze. Učila na základních školách a vedla metodické oddělení v institucích pro další vzdělávání. Od roku 1996 pracovala ve Výzkumném ústavu pedagogickém (VÚP), v současnosti v Národním ústavu pro vzdělávání (NÚV). Dlouhodobě se věnuje tvorbě kurikulárních dokumentů. Je garantkou oblasti Umění a kultura, základního uměleckého vzdělávání a průřezových témat. V letech 2009–2011 vedla oddělení koncepce všeobecného vzdělávání. Od roku 2005 externě vyučuje na Vysoké škole uměleckoprůmyslové v Praze. Je členkou odborných rad a komisí, od roku 2016 pracovní skupiny EU.

Jana Randáková

Absolventka Pedagogické fakulty v Hradci Králové, oborů Český jazyk a výtvarná výchova. Odborná pracovníce NIPOS (útvár ARTAMA) pro dětské výtvarné aktivity. Má dlouholetou pedagogickou praxi v oblasti výtvarné výchovy na ZŠ, gymnáziu, VOŠP. Působí jako lektorka DVPP. Věnuje se publikační činnosti pro VÚP (Metodický portál RVP, Metodické komentáře a úlohy ke standardům pro ZV).

Vzhledem k pečlivě voleným tématům jednotlivých ročníků⁷⁴ přinášejí přehlídky to, co lze pro výtvarný obor a jeho další směřování považovat za podstatné a inspirující.

Tím, že koncepce jednotlivých ročníků je od roku 2002 připravována v návaznosti na pojetí výtvarného oboru v kurikulárních dokumentech⁷⁵, stávají se pedagogické projekty zdrojem metodických postupů, způsobů uvažování nad tématy a experimentů s uplatňováním rozmanitých postupů a prostředků. V neposlední řadě jsou pak samotné instalace projektů důležitými podněty k tomu, aby se bez zatížení stereotypy uvažovalo o instalacích výtvarných prací dětí jako o tvůrčích počinech.

Poslání přehlídek lze stručně shrnout do následujících bodů:

- podporovat pedagogické přístupy vědomě rozvíjející tvořivost každého jedince v rovině tvorby, vnímání a interpretace;
- přistupovat k tvůrčímu procesu žáků jako k celku (hledání a zkoumání témat, vlastní tvorba, prezentace tvůrčího procesu a jeho výsledků);
- nalézat nové a běžně neužívané způsoby prezentace, vnímat prezentaci procesu tvorby a jeho výsledků jako svébytný tvůrčí akt i s využitím informačních a komunikačních technologií;
- reflektovat výsledky tvůrčí práce žáků a pedagogické práce vlastní i ostatních jako zdroj inspirace, poznání a tvůrčího rozvoje;
- užívat jazyk umění, především současného výtvarného umění, jako prostředek zkoumání světa, individuálního přístupu k realitě, vyjadřování osobních zkušeností a komunikace, reflexe aktuálních témat ve vizuálním umění, přehlídek současného umění a aktuálních výstav v galeriích ČR i ve světě;
- podporovat systematický přístup žáka (autora) k dokumentaci vlastní tvůrčí činnosti a podporovat jeho odvahu a chuť hledat inovativní způsoby prezentace svých výsledků.

Kontinuální tvůrčí pedagogická práce je důležitým aspektem celé koncepce přehlídek, takže z tohoto důvodu jsou mezi jednotlivými ročníky organizovány vždy dva dvoudenní přípravné semináře. V odborných workshopech, před-

⁷⁴ Celostátní přehlídky v Českém Krumlově a následně v Litomyšli se zabývaly tématem Komunikace a s ní spojenými pojmy jako obrazová komunikace, interpretace obrazu, síť, virtualita, interaktivita. Téma se snažilo reagovat na situaci, kterou přinesl vpád nových informačních a komunikačních technologií. Přehlídky ukázaly, že je třeba se ve vzdělávání vyrovnávat s touto zásadní změnou, a poskytl příležitost k zamýšlení nad tím, jak ji může reflektovat výtvarná výchova. Třináctá celostátní přehlídka výtvarných prací dětí a mládeže v roce 2010 se věnovala prohloubenému tématu Komunikace mezi výtvarnou výchovou a výtvarným uměním. Komunikační prostředky současného výtvarného umění se radikálně změnily - umělec přestává být nedostupitelnou výjimečnou osobností, výsledky jeho umělecké činnosti stále častěji počítají s aktivitou diváka. Tím se metody a výsledky umělecké tvorby sblíží s metodami výtvarného oboru, který tak má příležitost více se propojovat se světem výtvarného umění.

⁷⁵ Zejména rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání a gymnázia, viz více na <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-gymnazia>; <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>.

náškách a následných diskuzích (i konfrontačních), které vedou renomovaní výtvarní umělci, teoretici a didaktici nejen výtvarného oboru, „zrají“ témata, která jsou vnímána jako „vzrušující“. To znamená, že nejsou dosud „osahána“ ani výtvarnými pedagogy ani výukou. Víkendové přípravné semináře se ale nezaměřují jen na metodickou reflexi nových obsahů a jejich vizuální aktivizaci, ale jsou i příležitostí ke „vstřebání“ prostředí regionu a potenciálu místa, kde se následující přehlídka bude konat.⁷⁶

Výtvarné umění a vizuální kultura se v současné době velmi rychle vyvíjejí a přehlídky (jak již bylo řečeno) se na tuto skutečnost snaží reagovat okruhy otázek, o kterých má význam přemýšlet, zabývat se jimi ve výuce a posléze je sdílet s ostatními.

Podstatné je, aby nejen témata, ale samotný étos přehlídek včetně forem prezentace dával především prostor pro reflexi toho, co se na poli výtvarného oboru děje, a pro sebereflexi jednotlivých pedagogů.

Z těchto premis pak vyplývá i přístup k hodnocení zaslaných projektů týmem kurátorů⁷⁷.

NIPOS-ARTAMA jmenuje pro každý ročník přehlídky tým kurátorů složený z teoretiků a didaktiků výtvarného oboru a aktivních výtvarných umělců. V práci kurátorů je akcentována osobní zodpovědnost za to, jaké projekty vyzdvihne jako nejnovativnější, originálnější, nejobdivnější apod. Důvod výběru každého projektu je písemně zdůvodněn kurátorem a zveřejněn jak v rámci instalace, tak v katalogu. Každý pedagog přejímá zodpo-

vědnost za soubor, kterým chce svou práci prezentovat – každý kurátor přijímá plnou odpovědnost za svůj výběr a důvody svého výběru předkládá veřejnosti.

Následně jsou všechny zaslané projekty v plném rozsahu a bez jakýchkoliv vnějších zásahů vystaveny. Koncept instalace je třeba vnímat jako svébytný tvůrčí počín, jenž je završením daného ročníku přehlídky.

Reflexe vystavených projektů pak probíhá formou veřejné diskuse při rozborovém semináři.

2. IMPULZY – TVORBA – PREZENTACE (14. celostátní přehlídka, Litoměřice 2013)

Cíl a záměr přehlídky

Přehlídka se zaměřila na tři momenty tvůrčího procesu: IMPULZY – TVORBA – PREZENTACE. Záměrně nebylo zvoleno téma, neboť jím byl samotný tvůrčí proces. IMPULZY, ze kterých tvorba vycházela, byly ponechány zcela na výběru pedagogů. Důraz se kladl na to, aby proces TVORBY, včetně jeho výsledků, byl výstižně dokumentován a PREZENTOVÁN tak, aby co nejvíce podtrhoval inovativní a osobité přístupy k tématu či problematice, kterou se jednotlivé projekty zabývaly.

Samotná PREZENTACE se pak v tomto ročníku měla stát organickou součástí celého tvůrčího procesu a inspiračním zdrojem nejen pro ostatní pedagogy, ale snažit se najít různé cesty, jak zaujmout a oslovit i laickou veřejnost.

IMPULZY, ze kterých tvorba vycházela, měly být ve výsledné dokumentaci zachyceny a představeny tak, aby poskytl co nejucelenější podobu o tom, z jakých zdrojů se téma „narodilo“ a jak

⁷⁶ Proměnlivost míst konání přípravných seminářů a přehlídek má pozitivní dopad, protože jednak se díky tomu dostávají přehlídky do širšího povědomí v různých regionech České republiky a jednak se musejí hledat nové přístupy k instalaci i k vlastní dramaturgii vernisáží, doprovodných programů, způsobům propagací atd.

⁷⁷ NIPOS-ARTAMA jmenuje pro každý ročník přehlídky tým kurátorů složený z teoretiků a didaktiků výtvarného oboru a aktivních výtvarných umělců. Ještě je nutné připomenout, že propozice i témata přehlídek jsou projednávány odbornou radou ARTAMA – poradním orgánem NIPOS. Posláním odborné rady je monitorovat, analyzovat a iniciovat aktivity ve výtvarném oboru, zvláště pak stanovit propozice, formulovat podněty k programové skladbě přehlídek a pro každý ročník jmenovat tým kurátorů složený z teoretiků a didaktiků výtvarného oboru a aktivních výtvarných umělců.

se při vzájemné interakci učitele a dětí postupně proměňovalo a „zrálo“.

Koncepce výstavy

Pro rok 2013 byly v časovém předstihu (ještě před finálním definováním cíle a záměru přehlídky) nabídnuty městem Litoměřice pro konání přehlídky prostory nově zrekonstruovaného bývalého královského hradu. Tato nabídka přinesla zajímavé výzvy – například napětí mezi zrestaurovanou původní architekturou a jejím nedostatečně definovaným novým obsahem.

Nabídnuté prostory – ochozy 1. patra – nebyly architektky rekonstrukce jasně určeny. Slouží sice ke vstupu do velkého sálu a dalších prostor (jakési jejich předsíně s různými cizorodými prvky), ale neposkytují návštěvníkovi důvod k tomu, aby se zde zastavil, natož setrval.

Pro nás bylo inspirující přemýšlet o tom, jak tyto prostory „polidštit“ a vytvořit z nich místo pro setkávání se, a to nejen výtvarných pedagogů, ale i dalších návštěvníků, s možností individuálního až intimního prožitku ze setkání „historického se současným“. Považovali jsme za důležité toto místo „neudusit“, nechat mu jeho vzdušnost a lehkost. Při úvahách v konkrétním prostoru postupně vznikal cíl a téma přehlídky: IMPULZY – TVORBA – PREZENTACE.

Důležité bylo, že v těchto prostorách byl uspořádán přípravný seminář rok před vlastní výstavou. Pedagogové tak měli možnost „prožít“ si prostory, kde budou prezentace jejich projektů vystaveny, přemýšlet o jejich nejvhodnější formě (připomeňme, že právě hledání takové formy prezentace, kterou by bylo možné považovat za svébytný objekt, bylo charakteristickým rysem této přehlídky) i o jejím finálním umístění.

Výstava byla koncipována jako „vizuální knihovna“. Bylo proto potřebné, aby dokumentace a prezentace zaujala nejenom obsahem, ale i svým zpracováním.

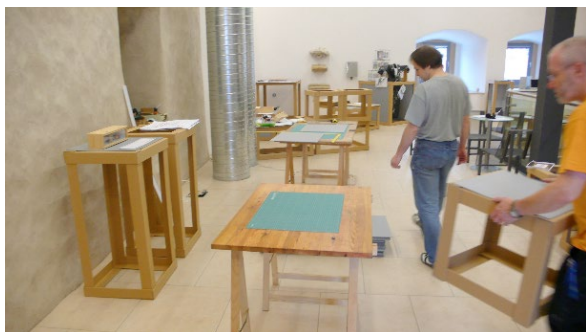
Dokumentaci tvůrčího procesu včetně jeho výsledků bylo možné zachytit a zpracovat jakýmikoliv médii, ale s podmínkou, že objekt umožní buď individuální interakci – např. fyzické prohlížení v ruce („knih“, „katalog“, „portfolio“ apod.) nebo prohlížení virtuální. Pro oba „formáty“ byla stanovena kritéria s ohledem na omezení, které přinášela velikost výstavního prostoru; pro videoprezentace byla stanovena stopáž do 10 minut, u IT prezentace promyšlená, uživatelsky příjemná forma s kapacitním omezením 30 MB).

Prostory neumožňovaly jakékoliv invazivní zásahy (vrtání, zatlučení, opírání apod.), takže vizuální knihovna byla pojata jako minimalistická instalace. Zvolený materiál (ochranné papírové

rohy a dutinkové plastové proklady – spojované tavnou pistolí) a samotné historické prvky architektury (niky, okenní výklenky) umožňovaly:

a/ využít historické architektonické prvky přímo pro instalaci různých digitálních prezentací – vzniklo zajímavé napětí mezi historickou architekturou a současnou technologií,

b/ vytvářet na místě přímo na míru a pro co nejlepší vyznění prezentace jednoduché (variabilní, vzdušné a lehké) modulové segmenty.

S moduly se mohlo dle potřeb pracovat jako s objekty v prostoru a komponovat místa pro setkávání i individuální prohlížení – interakci s prezentovaným projektem.

Podoba PREZENTACE se tak v tomto ročníku přehlídky stala organickou součástí celého tvůrčího procesu, a to nejen v rámci jednotlivých projektů, ale i výsledné podoby výstavy. Výstava se sama o sobě měla stát nejen inspiračním zdrojem pro ostatní pedagogy, ale také chtěla ukázat nové cesty, jak je možné vystavovat výtvarné práce dětí i s ohledem na současné způsoby vystavování a prezentování uměleckých projektů a jak zaujmout a oslovit laickou veřejnost.

3. ATAKUJÍCÍ OBRAZY (15. celostátní přehlídka, Zlín 2016)

Cíl a záměr přehlídky

15. celostátní přehlídka reagovala na nejnovější trendy vizuální kultury s přihlédnutím k měnící se povaze obrazů i jejich mediálního působení.

Obrazy se stávají aktivními, často proti nám agresivně vystupují a vyžadují naše reakce. Tato situace a současně výzva pro výtvarný obor je výmluvně charakterizována v textu Jaroslava Vančáta (2015), který se stal výchozím rámcem jak pro obsah přípravných seminářů, tak pro rozvíjení tématu přehlídky.

„Obrazy nás doslova atakují, útočí na nás ve denní i noční dobu ve všech svých formách v médiích, snaží se nás obklíčit ve veřejném prostoru, v poslední době si na nás vynucují přímo naši reakci v interaktivních aplikacích. Souboj s nimi je pro každého z nás již otázkou duševní hygieny.

Neměli bychom ovšem podléhat panice a měli bychom bojovat jenom proti takovým útočným obrazům, které nás přímo ohrožují. Mnoho dalších je velmi prospěšných a bez stále nových možnos-

ti, které přinášejí, bychom komunikaci v našem mnohavrstevném světě už nezvládli. Bojovat proti těm, které omezují naši svobodu, je ovšem možné několika způsoby. Je možné se snažit dosáhnout, aby ti, kdo nám své, často agresivní či svůdné obrazy předkládají, s tím přestali. Je ovšem také možné posilovat vůči nim svou vlastní imunitu: toho se nejlépe docílí, když jim budeme ve všech jejich funkcích co nejlépe rozumět, nejlépe, budeme-li je umět sami sestavit. Pak je dokážeme vrátit jejich původním funkcím, funkci komunikační ve smyslu spojování jedinců do celků, funkci poznávací a funkci estetické, funkci radosti.“

Cílem přehlídky bylo zkoumat, rozvíjet a prezentovat téma vizuálními prostředky. To vyžadovalo hledání a nalézání strategií, jak obrazy vznikají, jak lze pracovat s jejich komunikačním obsahem, se stále častěji užívanou interaktivní formou. Vnímat je ve veřejném prostoru – uvědomovat si jejich „atak“ a současně i možnosti „protiútoků“. Vytvářet prostor, ve kterém si sami můžeme určovat míru jejich působení. Uvědomovat si, jak obrazům čelit, ale také jak je umět využít pro aktivní komunikaci a poznávání.

Vlastní přehlídce předcházely dva přípravné semináře (duben 2015 Zlín⁷⁸ a jaro 2016 Praha). Stručně lze shrnout, že se týkaly hledání postupů přispívajících k pochopení postmoderní doby jako systému, který odmítá koncepci jediné pravdy a jediného cíle, ale usiluje o alternativní přístup ke světu a vytvoření prostoru pro přemýšlení a reflexi osobní zkušenosti.

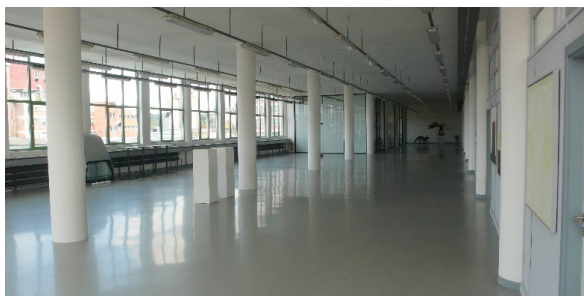
Koncepce výstavy

Je důležité, aby způsob prezentace i celkové koncepce výstavy podtrhl nejen téma, ale také proces přemýšlení o něm a zejména na klíčové momenty tvůrčího procesu, které k výstupům vedly.

⁷⁸ Díky tomu, že se 1. přípravný seminář konal ve Zlíně (za spolupráce několika institucí: Národní, informační a poradenské středisko pro kulturu (NIPOS) – útvar AR-TAMA, Národní ústav pro vzdělávání (NÚV), NIDV, Alternativa – Kulturní institut Zlín, Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně, Krajská galerie výtvarného umění ve Zlíně), mohli se budoucí účastníci přehlídky seznámit s městem a zažít jeho atmosféru.

Pro výslednou, autorsky zpracovanou prezentaci bylo možné použít různá média s podmínkou, že umožní:

- individuální interakci – např. fyzické prohlížení v ruce (objekt, kniha, katalog), různé formy ICT prezentace,
- komunikaci s širším publikem v kontextech s vývojem současné vizuální tvorby včetně různých forem intervence do veřejného prostoru,
- dokumentaci záznamů aktivit včetně jejich prezentace.

15. celostátní přehlídka výtvarných prací dětí a mládeže byla za laskavé podpory ředitele Kovárny VIVA, a. s. (www.viva.cz), Ing. Čestmíra Vančury, realizována v autentických industriálních prostorách baťovského areálu v 74. budově ve Zlíně. K dispozici byl prostor jednoho křídla haly rekonstruované „baťovské továrny“, sloužící Kovárně VIVA. Tyto vzdušné prostory s denním světlem, přicházejícím dlouhou řadou velikých oken, i umělým osvětlením nebyly primárně určeny pro výstavy.

Pro vytvoření koncepce výstavy se ukázalo jako důležité i to,

že hodnocení kurátory probíhalo již ve „výstavních“ prostorech, a tak bylo možné si s předstihem promýšlet celkovou koncepci výstavy i výběr vhodných míst pro jednotlivé projekty.

Jako základní architektonický prvek instalace byly zvoleny palety (doposud při žádné instalaci použity nebyly), a to zejména z následujících důvodů – evokovaly původní funkce tohoto prostoru, tj. pohyb, přepravu a výrobu (v Kovárně VIVA slouží palety v současné době k expedici výrobků, a tudíž se nemusely pořizovat, ale byly zdarma zapůjčeny), umožňovaly vytvářet jednoduché a přitom staticky pevné, multiplikovatelné prostorové sestavy⁷⁹ na míru konkrétní kolekci a navíc se staly sjednocujícím a zároveň „atakujícím“ prvkem prostoru.

⁷⁹ Použitý spoj jednotlivých kusů palet (elektrikářské pásky na silné kabely) zaručoval nejenom vysokou pevnost a bezpečnost, ale navíc umožňoval jednoduchou změnu na základě potřeby; nepoškozoval zapůjčený materiál a v neposlední řadě zajišťil i jednoduchou demontáž po skončení výstavy.

Další výhodou takto koncipované instalace byla možnost průběžně a na míru vytvářet výstavní „boxy“ a reagovat jimi na „atakující obrazy“ a posílit jejich komunikační obsah. Instalace tak vytvořila jakési bludiště, při jehož procházení se objevovaly vždy nové vztahy mezi vystaveným pracemi, použitými technikami a technologiemi prezentace – klasická malba, kresba, objekty, videa, počítačové prezentace. Nezanedbatelná byla i jejich rezonance s industriálním prostorem.

15. října 2016 byla v prostorách výstavy, ve správní budově Kovárny Viva, a. s. přehlídka slavnostně otevřena vernisáží. Celkem bylo přítomno 62 účastníků – výtvarných pedagogů a více než 60 dalších osob včetně zástupců ministerstva kultury, školství, spolupracujících institucí, zástupců města, organizátorů, lektorů, kurátorů, umělců a hostů z řad široké veřejnosti.

Součástí rozborového semináře byly workshopy realizované výtvarnými pedagogy oceněných projektů. Jednalo se o různé podoby performativních a konceptuálních akcí a audiovizuálních projekcí, rezonujících s tématem přehlídky; přidali se i dětské návštěvníci.

Celkem bylo vystaveno 75 zaslaných projektů všech věkových kategorií do 19 let, zúčastnilo se celkem 53 výtvarných pedagogů ze 48 školních a mimoškolních zařízení z celé České republiky.

Závěr

Přehlídka, které jedinečným způsobem rozvíjejí a propagují výtvarný obor a zcela programově se zamýšlejí nad způsoby prezentace jako součástí tvůrčího procesu, se na jedné straně setkávají s mimořádným zájmem veřejnosti v konkrétním místě konání (a to nejen při vernisáži), na druhé straně však není jejich potenciál výtvarným oborem stále ještě dostatečně reflektován.

tování, a to zejména s ohledem na nutnost inovovat dosavadní zaběhlé (a někdy až archaické) přístupy k výtvarným soutěžím a k vystavování vybraných obrázků, v lepším případě kolekcí. Pokud výtvarný obor reaguje na tendence současného vizuálního umění, pak by nemělo uniknout jeho pozornosti ani to, jak a kde je současné umění prezentováno, jak pracuje s divákem a jaké možnosti pro komunikaci a interakci nabízí.

Autoři fotografií: Markéta Pastorová, Jana Randáková, Jan Svoboda

Peter Kamp, Sibylle Keupen: Všechna umění pod jednou střechou - rozmanitost jako síla i slabina uměleckých škol pro mládež v Německu

1. Co jsou umělecké školy pro mládež?

Umělecké školy pro mládež (Jugendkunstschulen) jsou mimoškolní zařízení uměleckého vzdělávání, specializovaná na děti a mládež. V Německu dnes existuje přibližně 400 těchto vzdělávacích zařízení pro mládež, v rámci Evropy se umělecké školy pro mládež sdružují na síti arts4all.

K základní nabídce německých uměleckých škol pro mládež patří:

- kurzy
- projekty
- a otevřené nabídky

ve všech uměleckých oborech. Cílem uměleckých škol pro mládež je nabízet „všechna umění pod jednou střechou“ a podporovat tím mladé lidi v rozvoji jejich osobnosti. Kurzy jsou průběžné, pokračující a vzájemně navazující nabídky; projekty jsou časově omezené nabídky, které usnadňují vstup a sledují hlavní tematické body. V otevřených nabídkách zájemci na základě vlastní volby využívají infrastrukturu jednotlivých zařízení (prostory a materiály) a objevují přitom způsoby tvůrčí práce.

Umělecké školy pro mládež pracují propojeně v lokálních vzdělávacích komunitách a často spolupracují s jinými zařízeními, zejména s formálními vzdělávacími institucemi, jako jsou školy. V souladu se svým nárokem chtějí svými nabídkami oslovovat všechny děti a mládež a realizovat tak nárok na umělecké vzdělávání pro všechny.

Peter Kamp

Referent pro vzdělání a jednatel Zemské pracovní komunity Kulturně pedagogické služby a umělecké školy pro mládež v Severním Porýní-Vestfálsku (LKD) v Zemském svazu uměleckých škol pro mládež v Severním Porýní-Vestfálsku. Studoval učitelství – obory filosofie, historie (1. a 2. státní zkouška), pedagogika a literární věda (germanistika a romanistika) v Münsteru. Pracoval jako novinář a překladatel na volné noze, od roku 1991 jako redaktor, od roku 1992 jako referent pro vzdělání a jednatel (1995) u LKD. Je čestným předsedou Spolkového svazu uměleckých škol pro mládež a kulturně pedagogických zařízení (od roku 1997), místopředsedou fondu Soziokultur a předsedou představenstva Spolkové asociace pro kulturní vzdělávání dětí a mládeže (BKJ).

Sibylle Keupen

Vedoucí Bleiberger Fabrik, Umělecké školy pro mládež a Kulturní dílny v Cáchách (Kulturwerkstatt Aachen). Vystudovala pedagogiku v Trevíru (Trier). Absolvovala výcvik v poradenství orientovaném na řešení podle psychoterapeuta Steva de Shazera, pracuje jako herečka a divadelní pedagoga. Je čestnou místopředsedkyní Spolkového svazu uměleckých škol pro mládež a kulturně pedagogických zařízení (od roku 2017), mluvčí Síťe dalšího vzdělávání městského regionu Cáchy a předsedkyní Ženské síťe městského regionu Cáchy.

2. Profily a struktury v Německu

Spolkový svaz uměleckých škol pro mládež a kulturně pedagogických zařízení (Bundesverband der Jugendkunstschulen und Kulturpädagogischen Einrichtungen /BJKE/), založený v roce 1983, zastupuje dnes celostátní síť 400 členských zařízení, která se sloučila do 13 zemských svazů. Podle komunálního ukotvení jsou umělecké školy pro mládež jakožto mimoškolní zařízení uměleckého vzdělávání součástí politiky mládeže, kulturní politiky a vzdělávací politiky měst a obcí. Vzdělávací nabídky uměleckých škol pro mládež využívá v Německu 650.000 dětí a mladých lidí.

3. Historie uměleckých škol pro mládež v Německu

Umělecké školy pro mládež mají v Německu 50letou historii. Inspirací pro založení prvních uměleckých škol pro mládež ve městech Wesel (1968) a Wuppertal (1969) byly české umělecké školy a vlámské a nizozemské výtvarné školy a centra kreativity. Ve staré Spolkové republice se slovo „Jugendkunstschule“ od konce 60. let pozvolna rozšířilo. Přispěla k tomu řada celoněmeckých modelových pokusů. Podobného ražení jsou pojmy „Kunstschule“ (umělecká škola) a „Kreativitätsschule“ (kreativní škola). Vlastní tradici má „Volkskunstschule“ (lidová škola umění), která vznikla speciálně ve východních spolkových zemích se zaměřením na všechny věkové kategorie (první vznikla ve městě Oederan v roce 1967). Po znovusjednocení Německa v roce 1989 se počet těchto zařízení v Německu skokově zvýšil.

V Evropě se označení „umělecká škola pro mládež“ nerozšířilo mimo jiné i z toho důvodu, protože vedle zavedené celodenní školy se mimoškolní práce s mládeží na rozdíl od Německa nemohla etablovat jako svébytná institucionální činnost. Evropská síť uměleckých škol pro mládež se proto dohodla na označení „Art Schools“, které se ujalo v různé podobě podle jednotlivých národních tradic.

Spektrum těchto zařízení sahá od výtvarných škol ve Finsku přes hudební a umělecké školy příp. kulturní školy (především v Norsku a Nizozemsku) až po koncept uměleckých škol pro mládež, který usiluje o shrnutí „všech umění pod jednou střechou“. Vlastní tradici konceptu, ukotvenou v městské kultu-

ře, mají takzvaná „centres d'expression et de créativité“, rozšířená ve frankofonní části Belgie.

4. Rozmanitost jako výhoda i nevýhoda

Největší výzvou této celostátní institucionální sítě je i dnes ještě strukturní heterogenita, která je zčásti i značně nevýhodná (ve federalisticky členěném státě) při současně maximálně ambiciózních cílech.

- K výhodám, co se týče dětí a mládeže, patří to, že tato zařízení nabízejí rozmanité metody, obsahy a přístupy tím, že sdružují všechna umění pod jednou střechou.
- K nevýhodám, co se týče struktur a odborníků, patří to, že často není zajištěna kontinuita, protože spektrum nabídek je příliš široké. Přibližně 90 % nabídek zajišťují externisté, kteří z toho většinou nemohou vyžít.
- Existují snahy zmírnit / upravit tuto situaci ve federalismu. V tomto ohledu jsou některé spolkové země teprve na začátku, zatím žádná z nich ve skutečnosti nedosáhla cíle, tedy celoplošné nabídky pro všechny děti a mládež, zejména pro znevýhodněné cílové skupiny.

Zřizovatelé a instituce sahají proto stále znovu k projektovým iniciativám (např. formou soutěží, odborných jednání, modelových pokusů, novinek v politickém prostoru), aby na sebe upozornili a zintenzívnili praxi přímo v dané lokalitě.

Konkrétními příklady jsou:

- *Kunst-Code (Umělecký kód)* jako interkulturní projektová iniciativa s následnou rozsáhlou nabídkovou iniciativou a rozvíjením nabídek v kontextu migrace a uprchlictví. Podtitul projektu byl „Umělecké školy pro mládež v interkulturním dialogu.“ To uvedlo ledačs do pohybu a otevřelo nové přístupy.
- Soutěž *Rauskommen!* jako zvětšovací sklo a scéna pro zvláštnosti v obecnosti. „Efekt uměleckých škol pro mládež“ v tomto smyslu koresponduje s „wow efektem“, který dříve propagovala a zdokumentovala Anne Bamford, tedy s „wow efektem“ kvalitního a kvalitativně zajištěného uměleckého vzdělávání na institucionálně trvalém základu. Všechny projekty jsou pravidelně zveřejňovány na www.bjke.de.
- Na úrovni spolkových zemí vzniklo mnoho *uměleckých a kulturních soutěží pro mládež*. Největší z nich se koná každé dva roky v Severním Porýní-Vestfálsku a má v průměru 250 účastníků, kteří se ucházejí o ocenění za příkladnou kulturní práci dětí a mládeže resp. s dětmi a mládeží (www.jugendkulturpreis.de).

5. Uzákonění a prosazení na celostátní a zemské úrovni

Od roku 1995 je Spolkový svaz uměleckých škol pro mládež a kulturně pedagogických zařízení průběžně podporován z prostředků spolkového fondu pro děti a mládež (Kinder- und Jugendplan, KJP) a patří tak k legislativně zabezpečené centrální spolkové infrastruktuře pro práci s dětmi a mládeží. Skutečnost, že dnešní spolková kancléřka Angela Merkel byla dříve spolkovou ministryní pro mládež, určitě profilu této instituce neuškodilo. (Merkel v roce 2008: „Umělecké školy pro mládež si nelze odmyslet od oblasti vzdělání v Německu.“) Umělecké školy pro mládež byly důležitým tématem zprávy *Kultura v Německu (Kultur in Deutschland)*, vypracované znaleckou komisí Německého spolkového sněmu (2007). Zpráva vyzvala všechny spolkové země mimo jiné k tomu, aby vytvořily zákonné podklady pro podporu uměleckých škol mládeže a pro podporu hudebních škol. Od té doby už tuto výzvu přijalo několik spolkových zemí (mezi nimi Berlín, Braniborsko, Meklenbursko-Přední Pomořansko a Severní Porýní-Vestfálsko), některé však zatím nikoli. Stát však nestanovil přijetí této výzvy jako povinnost.

6. Umělecké školy pro mládež v Evropě

V rámci Evropy komunikují umělecké školy pro mládež na síti [arts4all](http://www.arts4all.eu) (www.arts4all.eu). Každoroční setkání této komunity se konají v evropských hlavních městech kultury (naposledy to byl Aarhus v roce 2017, v plánu je Leeuwarden pro rok 2018). Na úrovni jednotlivých zemí je doplňují mimo jiné pravidelná setkání mládeže *Walls and Bridges* za účasti dnes už šesti národů, ale také bilaterální setkání s účastníky z Česka, Nizozemska, Francie a dalších zemí. Obzvlášť intenzivní spolupráci s českými uměleckými školami udržuje bavorský zemský svaz LJKE (www.ljke-bayern.de).

7. Účinky uměleckého vzdělávání – k čemu jsou umělecké školy pro mládež?

A nyní krátký pohled na aktuální nálezy vědeckého zkoumání účinků: Různými dokumenty – od zprávy o kultuře pro mládež v Severním Porýní-Vestfálsku (1993) až po uživatelskou anketu JuArt (2015 až 2017) – se vine jako červená nit úsilí praxe uměleckého vzdělávání o akceptování ve výzkumu, vědě a politice. Existují sice určité jistoty, existují nepopiratelné pokroky, ale cesta k cíli se zdá být nekonečně dlouhá. Ke specifické potíži domoci se jako nestátní institucionální síť akceptování a podpory patří také vlastní dialektika svobody a bezpečnosti v mimoškolním vzdělávání. Mohli bychom v této souvislosti volně použít Goethova slova (jsme přece na půdě Goethe-Institutu): „Jen z jednoho je mi úzko – že čas je krátký a umění dlouhé.“

Milan Sedláček: Národní soutěž amatérské fotografie

Několik poznámek o dění v současné fotografii

Dříve platilo pořekadlo: Co Čech, to muzikant. Dnes se dá bez nadsázky říci: Co Čech, to fotograf. Rozvoj techniky, a to jak klasické, tak digitální, přinesl takové zjednodušení a zkvalitnění fotografických procesů, že technicky kvalitní fotografii dnes zhotoví každý. Ne každý však zhotoví fotografii, která vyjádří pocity autora a jeho vztah k námětu a bude sdělná pro ostatní. To je důvod, proč bych se chtěl zamyslet nad těmito změnami a jejich dopady na současnou fotografii.

A začnu poněkud zešířena. Totiž tím, co považuji za důležité, a to je kreativita. To je něco, co se velice špatně vysvětluje lidem, kteří tento dar nemají, kteří posuzují svět pouze podle nejhrubších schémat a kteří jsou přesvědčení o své vlastní dokonalosti. Již bylo řečeno, že fotografovat umí každý, kdo má na to peníze a koupí si potřebnou techniku. Ale ve skutečnosti je to bohužel naivní omyl, kterým trpí většina populace (tyto názory přirozeně živí výrobci a prodejci, protože je jim jasné, jak se možnosti jejich potencionálních zákazníků zvětšují a co by bylo, kdyby se vývoj v tomto směru zvrátil). Přirovnání k hudbě, které stojí na začátku této úvahy, přece jen trochu pokulhává, neboť hrát na housle nebo trubku je třeba se velmi dlouho učit. Cvičení či vlastní muzicírování je pro ty, kteří slyšeli tóny a pak je byli schopni věrně napodobovat a hrát, předpokladem. Melodie, rytmika atp. nejsou pojmy jen formální, teoretické, ale mají svůj hluboký praktický smysl. Bohužel v dnešní fotografii to tak mnohdy není. Jako bychom zapomněli, že je třeba znát něco o kompozici, barevnosti a dalších výtvarných kategoriích a přidat k tomu i svou vlastní kreativitu. Snadné napodobování vede k bezbřehé nadprodukci obrázků, které jsou nám vnucovány. Proto je velmi důležité mít k dispozici srovnání, vědět co z čeho vzniká a proč to vzniká, pro koho to je (nejen pro objednavatele kalendářů, pohlednic...), ale rozumět i všemožným dalším vztahům, prostě být kulturní.

Ne každý gramotný člověk, který také píše, je spisovatel nebo novinář, ani každý fotograf není tím vyvoleným, tím Fotografem. Svě v tomto procesu hraje vzdělání a talent; slovo mají i možnosti. Karel Čapek napsal a fotografoval Dášěňku,

FILM A FOTOGRAFIE

Vedení workshopu: Milan Sedláček

Od roku 2004 odborný pracovník NIPOS-ARTAMA pro fotografii. Ač původem „strojař“, již od sedmdesátých let je členem Svazu českých fotografů, kde zastával různé funkce (nyní místopředseda). Organizátor různých fotografických soutěží (Národní soutěž amatérské fotografie, Praha fotografická, Mistr SČF, a další), člen fotografických porot, organizátor výstav a workshopů, spolupracoval na vydání knih s fotografickou tematikou. Svými fotografiemi se účastní kolektivních výstav.

a přesto ho dnes nazveme velkým spisovatelem a amatérským fotografem. Myslím, že by se proto neurazil. Být amatérským fotografem totiž rozhodně není žádná nadávka, naopak, je to slovo pocházející z latiny. Amo, amas, amare znamená milovat, a kdo miluje, nemůže být špatný.

Od devadesátých let už předminulého století, kdy se v Praze zformovaly dva fotografické směry, živnostenský a amatérský, je možné vysledovat, že to byli právě amatéři, kdo usiloval o umělecký rozvoj fotografického umění. Fotografie jako relativně mladý obor, který se logicky přimkl k rodině výtvarných disciplín, neznala ve svých začátcích nikoho jiného než amatéry. Bylo to dáno tím, že chtěl-li někdo zhotovit snímek, neměl nikoho (profesionála), kdo by mu osvěcenou desku, později film, vyvolal a zhotovil pozitivní obrázek. Takže je běžné, že v dobovém tisku byli autoři jako dnes náš nejslavnější fotograf Josef Sudek nebo neméně slavný Jaromír Funke a mnozí další, uváděni jako amatérští fotografové. Naskýtá se tedy otázka, kde je ten zlom, kdy se o těchto světově proslulých fotografech přestává hovořit jako o amatérech. Podle mého názoru tento zlom prakticky nenastal, přestalo se pro ně sice používat slovo amatér, ale slyšeli jste někdy hovořit o Sudkovi jako o profesionálovi?

V souvislosti s tímto pohledem na věc se naskýtá otázka, jestli je dnes stále ještě správné dělit fotografie na amatéry a profesionály. Určitě ano, ale je třeba si uvědomit, že talentovaný, školený, vycvičený a přemýšlivý autor je z hlediska kulturologického autor s velkým „A“ a určitě má právo se pochlubit tím, u koho se vyučil tomu, co předvádí. Nezáleží na tom, zda má tu nebo onu školu, nezáleží na tom, zda používá pouze značkové přístroje, ale určitě záleží na tom, co ukazuje publiku, za co se nemusí stydět a co mu pochvívá kamarádi, ale i odborná kritika.

Nezbývá tedy než si přát, aby co nejvíce lidí mělo možnost stát se amatérským fotografem. Fotografem pro svou radost, pro

možnost ukázat své pohledy na dění okolo nás ostatním a v neposlední řadě i přispět k celkovému zkulturnění naší společnosti. Ale pozor: Ne za každou cenu. Daň za masovost je velmi nebezpečná a zrádná. Každý jsme jednou na začátku cesty a záleží jen a jen na nás, kam nás dovede.

Takže určitě platí, že fenomén fotografie v současnosti nabyl značných rozměrů. Neustále zdokonalovaná technika a s tím spojená menší potřeba znalostí na jedné straně umožňují stále se zvyšující počet fotografujících, ale na druhé straně i inflaci snímků. Tento proces s sebou nese i jiné než klasické rozdělení fotografií. K dřívějším kategoriím přibyla další, a to je kategorie, kterou můžeme pracovníčně nazvat „konzumní“ fotograf. Pokud dřívější fotograf musel nosit kromě velkého fotografického přístroje, stativu a měděné nebo skleněné desky případně i příruční laboratoř, je jasné, že pečlivě vybíral a zvažoval každý záběr. Když pokrok v technice umožnil zjednodušení fotografických procesů a zlevnění jak fotografické techniky, tak i materiálů, došlo sice k rozmachu fotografie, ale určitá omezení, daná stále ještě především zpracováním v temné komoře, nutila fotografy k přemýšlení nad jednotlivými záběry a k tomu, aby odněkud čerpali vědomosti. To se však začalo měnit s nástupem nejrůznějších kompaktních přístrojů, ale především s masovým, prakticky celosvětovým nástupem digitálních přístrojů.

Fotografování se stalo dostupným i lidem, kteří prostě vědí, kde se mačká spoušť. Tady ubyla nejen nutnost hlídat, že na kinofilm se vejde 36 obrázků, ale výrobci fotoaparátů předkládají přístroje, které na jedné straně fotografují samy a na druhé umějí takové věci, o kterých se nám před pěti lety ani nezdálo. Samozřejmě jsou proto značně náročné na obsluhu. To se rovněž odráží i v přístupu k vlastní tvorbě. A tak vznikají fotografie, nad jejichž vznikem se dlouho nepřemýšlí, ale i fotografie, které využívají možnosti techniky ke vzniku přímo uměleckých děl. Pořád se ještě dá hovořit o amatérské tvorbě.

Co však říci k další kategorii, kterou například reprezentují fotografující mobilní telefony? V jejich použití již asi až na vzácné výjimky nemůžeme hovořit o tvorbě.

Shrneme-li to tedy, vychází nám, že fotograf amatér je autor, který se plně věnuje fotografii v rámci svého volného času a tvoří bez ambicí na finanční ocenění své práce. To je základní předpoklad pro svobodnou volnou tvorbu bez ohledu na komerční využití díla. Autor není závislý na zdrojích z fotografické tvorby, a proto může tvořit podle svého nejlepšího svědomí bez ohledu na společenskou poptávku. Tak mohou vznikat díla, která nejsou podbízává a poplatná momentální poptávce. Taková díla pak svou kvalitou dokonce přesahují rámec obecně vnímané úrovně výtvarných děl.

Uvědomujeme-li si výše uvedené skutečnosti, pak se musíme zamyslet nad tím, jak k jednotlivým skupinám přistupovat. Zvláště pak vezmeme-li v úvahu, že sice převaha fotografií je ve středním a vyšším věku, ale že zájem o fotografickou tvorbu má i mládež a školáci, jak nám ukazují například účasti na soutěžích.

Fotografie je oborem, který v sobě sdružuje prvky individuální tvorby s potřebou konfrontovat vytvořená díla v širším kolektivu fotografů. Určitě tedy není možné v dnešní době mít jeden pohled na dění v amatérské fotografii.

Fotografie vznikají v soukromí autora, který jako jediná autorita vyhledává, komponuje a nakonec zpracovává svůj pohled na svět. Protože si však potřebuje ověřovat správnost nastoupené cesty své tvorby, měl by cíleně vyhledávat společnost stejně zaměřených lidí, u kterých si ověřuje, jak budou jeho fotografie přijímány.

V této souvislosti se chci zmínit i o stále diskutované otázce, co vlastně považujeme za fotografii. Je to fotografie na papíře, ať již vznikla mokřím procesem nebo tiskem? A je fotografie to, co se zobrazuje na obrazovce či se promítá na plochu? Já osob-

ně považuji za fotografii to, co je jednou dané, a to je fotografie na pevné podložce. Prostě proto, že to je konečná podoba, které autor dal velikost, výřez a barevnost, a že za všech okolností vidí každý stejný obrázek. Opak je na monitoru. Nejen že každý má jinak seřízenou obrazovku, ale není problém změnit výřez, velikost, světlo, stíny a ostatní, aniž se na tom autor jakkoli podílel. Jsem si vědom, že mnozí se mnou nesouhlasíte, ale budu rád, když se nad tím zamyslíte.

V současnosti v Česku existuje Svaz českých fotografů a podle dostupných informací víceméně aktivně pracuje více než 50 místních fotoklubů, které sdružují přes několik tisíc fotografů. (Podíváme-li se na webové stránky fotoklubů, zjistíme, že minimálně každý týden se v některém regionu zahajuje několik fotografických výstav, z čehož lze vyvodit, že každý měsíc se prezentuje na těchto výstavách více než 50 fotografů). A když si uvědomíme, že jen posledních deseti národních soutěžích amatérské fotografie se zúčastnilo 1648 jednotlivců s 10777 fotografiemi, potvrzuje to vzrůstající zájem o amatérskou tvorbu i o možnost vzájemného porovnání prací, o výměnu názorů a zkušeností a o návrat ke kolektivu. Na mnoha místech jde o kolektivy velmi volně organizované, které odmítají jakoukoli registraci. Příkladem takového fotoklubu je např. Vývojka v Českých Budějovicích, který pracuje při Jihočeské univerzitě, nemá pevné stanovy, ale jeho členové se pravidelně scházejí a organizují výstavy a soutěže. Stejně je možné hovořit o Klubu přátel fotografie v Karlových Varech a dalších. Na druhé straně existují fotokluby, které pochopily, že je pro ně přínosem být registrovány buď jako spolky, nebo jako kolektivní člen SČF. Mezi nejznámější kolektivy patří fotokluby Nekázanka, Volné sdružení východočeských fotografů, Karviná Fos Sokolov, Balvan v Jablonci nad Nisou, Fotoklub Ostrava, Fotoinvalid klub Plzeň a mohl bych jmenovat i mnohé další.

O tom, jakým přínosem pro rozvoj amatérských činností je možnost opřít se o profesionální pomoc organizací kraje,

svědčí výsledky ve Východočeském kraji. V tomto kraji totiž jako v jediném existuje krajem zřízené IMPULS centrum podpory uměleckých aktivit, jehož pracovníci mají velkou zásluhu na tom, že amatérská fotografie v tomto kraji je oproti jiným velmi aktivní. Přístup a pomoc v jednotlivých místech je rozdílná, a to jak rozsahem, tak i kvalitou. Ve Varnsdorfu pomáhá místnímu fotoklubu muzeum, v Českých Budějovicích Jihočeská univerzita, v Moravské Třebové a Svitavách kulturní střediska zřízená městy. Ve většině případů se však pomoc omezuje na spolupřádání výstav, případně soutěží.

Bohužel se dosud nepodařilo nahradit aktivity, které před rokem 2000 rozvíjel Svaz českých fotografů na úseku dalšího vzdělávání a zajišťování literatury a dalších materiálů pro tuto činnost. Pokud se pořádají besedy s předními autory, rozborové semináře nebo setkání nad fotografiemi, pak se ve většině případů jedná o lokální akce. I v dnešní době „internetového spojení“ se zatím nedaří dosáhnout toho, aby se tyto akce staly všeobecně známými. Světlou výjimku tvoří velmi záslužná činnost IMPULSU v Hradci Králové. Nejenom, že zajišťuje Hradeckou fotografickou konzervatoř, školu akreditovanou u Ministerstva školství, ale v průběhu roku organizuje zajímavé dílny, kurzy, besedy a semináře, v nichž posluchači mohou poznat staré techniky, práci s analogem, nebo se pod dohledem zkušených pedagogů věnují různým fotografickým žánrům. Samozřejmě je možné namítnout, že existuje mnoho odborných i vysokých škol se zaměřením na fotografii, stejně jako desítky kurzů a workshopů, které mnohdy za velké peníze naučí základy. To však v žádném případě nemůže nahradit dlouhodobé, na sebe navazující vzdělávání. Toto se tedy snaží nahradit soutěže, společné výstavy i vzájemné diskuze nad fotografiemi ve fotoklubech. Mezi nejprínosnější určitě patří český fenomén „Mapové okruhy“.

V roce 1893 vznikla – po vzoru spolku fotografů amatérů ve Frankfurtu nad Mohanem – instituce okružních map, tj. putov-

ních kolekcí fotografií, která přispívala ke vzdělávání a informovanosti zvláště venkovských členů fotoklubů. Mapy takto fungovaly víceméně pravidelně až do roku 1908. Šlo o mapy – kolekce snímků, které kolovaly poštou mezi fotokluby. Cílem bylo seznámit se navzájem s pracemi ostatních spolků a na jejich základě se dále zdokonalovat. Institut okružních map převzal po roce 1919 v pozměněné podobě Svaz československých klubů fotografů amatérů a dnes fungují na podobném principu mapové okruhy organizované amatérskými fotokluby. V současnosti existuje celkem 14 Mapových okruhů. Mezi nejznámější patří MO Blatenská růže, který vznikl v roce 1980, Českobudějovický, MO Český Ráj existuje od roku 1961, od roku 1958 existuje MO Nekázanka a po rozdělení státu vznikl Petzvalov MO fotoklubov na Slovensku, Ratibořický, Turnovský, Vysočina. A v čem je důležitý jejich přínos? Kluby sestavují kolekce „papírových“ fotografií svých členů, tyto kolekce putují mezi ostatními členy okruhu (bývá jich od 6 do 12), v každém se sejdou členové a oznámují kolekci, na závěr se pak sečte bodové ohodnocení a na společném setkání se vyhlásí vítěz ročníku. Dochází tak ke vzájemnému poznávání, v diskuzích se zvyšují a tříbí znalosti a výstava vítězných snímků je i prezentací fotografií.

Dalším způsobem, jak působit a pomáhat fotografům, jsou soutěže a následné výstavy. Netroufnu si odhadnout, kolik výstav se na úrovni měst koná. Rozhodně jich je každý rok víc, než je fotoklubů. Na celostátní úrovni stojí za připomenutí tři soutěže: Ob rok se konají Premiéra v Hradci, soutěž Praha fotografická a samozřejmě Národní soutěž amatérské fotografie. Všechny tři soutěže již dávno nejsou regionálními akcemi. V Hradci se zúčastňují fotografové z celé republiky, stejně tak na Praze fotografické, která se letos konala již po dvanácté. A Národní, to je fenomén sice o něco mladší než „Mapy“ (první ročník byl v roce 1970), ale určitě jedna z nejdéle, bez přerušení se konajících soutěží v Evropě. Sice letos máme 37. ročník, ale ve skutečnosti uplynulo 47 let od konání první soutěže a výsta-

vy amatérské fotografie. Ta první se uskutečnila v roce 1970 v Brně.

Abychom alespoň trochu pochopili, v jaké době to bylo, musíme se alespoň krátce vrátit do historie fotografického hnutí v našich zemích. Ne, nebudu popisovat vznik prvního Klubu fotografů amatérů v Praze v roce 1889. Důležité je, co se odehrálo v 50. letech 20. století. V kontextu politické situace byly do té doby samostatné fotokluby prakticky zrušeny, jejich majetek převeden pod Revoluční odborové hnutí a v rámci toho pak, nejčastěji pod hlavičkou ROH některého velkého podniku, pokračovaly v činnosti. Metodickou činnost však už od roku 1951 převzal tehdejší Ústav pro kulturně výchovnou činnost (dnešní NIPOS-ARTAMA).

Po počátečních rozpacích se činnost „nových“ fotoklubů i díky všestranné podpoře rozvíjela. Je samozřejmé, že v souladu s prosazováním „socialistického realismu“, docházelo k potlačení tradičních hodnot, které byly prohlášeny za úpadkové a buržoazní. Přes tyto skutečnosti, zejména od roku 1956, zaznamenává amatérská fotografie rozmach. V 60. letech pak můžeme hovořit o jedné z nejlepších etap rozvoje amatérské fotografie. Stoupající zájem fotografů, vytvořené podmínky a určité uvolnění politické situace, to vše bylo příčinou, že česká fotografie se během 60. let stala opět pojmem i v mezinárodním měřítku.

Zvyšující se počty fotografů i zvyšující se kvalita fotografií vyvolaly potřebu častějšího setkávání, poměrování a výměny zkušeností. Proto došlo i k rozšíření fotografických soutěží.

Logicky potom došlo i k celostátnímu měření sil a na Slovensku vznikla soutěž AMFO. V lichých letech se tato soutěž konala v Martině. Struktura amatérského hnutí v těchto letech měla své zázemí v okresech i krajích, a tak bylo logické, že celostátní soutěž byla třístupňová, to znamená, že z okresních kol postu-

povali oceněné fotografické kolekce do krajských kol a odtud teprve do celostátní. V roce 1969 se rozhodlo, že v sudých letech se bude konat obdoba AMFA jako česká Národní soutěž. První se konala v roce 1970 v Brně. Od tohoto prvního ročníku až do 10. ročníku se soutěž konala pravidelně jedenkrát za 2 roky a vždy byla součástí Festivalu zájmové umělecké činnosti, vždy na počest nějaké události nebo výročí. Tyto skutečnosti však neměly vliv na chuť fotografů porovnávat své snímky a vystavovat je.

Hodnocení kvality fotografií vzniklých v té době by vydalo na samostatnou publikaci, a proto není předmětem tohoto úvodu. Je však třeba vzpomenout některá jména, která procházejí soutěží po mnoho let, jako například Milan Borovička, Václav Podestát, Jiří Platěnka, František Dostál, Antonín Špát, Jan Anděl, Ludmila Dušková a její manžel, Ivan Císař, Jaroslav Klásek a další. Zajímavé je, že v soutěži začínali i dnešní uznávaní fotografové a teoretici jako na příklad PhDr. Dana Kyndrová nebo profesor Birgus, jehož fotografie byly oceněny ve čtvrtém ročníku soutěže.

Je škoda, že doposud se nepodařilo uplynulých 47 let podrobně zhodnotit a popsat všechny peripetie, kterými soutěž prošla. Běžné stěhování od města k městu s podporou někdy štedřejší a s kvalitním profesionálním zázemím, zatímco jindy se organizátoři včetně účastníků potýkali pro změnu s viditelnou nouzí a spíše nezájmem těch, které by amatérská fotografie zajímat měla. Přes toto konstatování je na místě poděkovat organizátorům ve všech městech, kde se soutěž konala. Ať již to bylo Brno, Olomouc, Kolín nebo Svitavy. Především je třeba vyzdvihnout pracovníky SKS Svitavy, kteří letos soutěž organizují po jednadvacáté. Po roce 1989 se soutěž koná již každý rok.

Posláním soutěže by měla být konfrontace tvorby fotografů, kteří nejsou na své tvorbě existenčně závislí. Národní soutěž a následné výstavy mají za úkol nejen představit to nejlepší, co

se v posledním období zrodilo na celostátní úrovni, ale také na základě porovnání jednotlivých snímků a hodnocení poroty napomoci k dalšímu uměleckému růstu amatérské fotografie.

V jednotlivých ročnících se měnily kategorie i oceňování vítězných snímků. Zatímco – zejména ze začátku – se kategorie dělily podle věku, rozdělovaly se na černobílé a barevné snímky a vítězové byli odměňováni Hlavní cenou a dalšími cenami, v dalších ročnících už byly kategorie rozděleny na dokumentární a výtvarnou fotografii a s nástupem digitálních technologií se v posledních ročnících ustálily kategorie na fotografie neupravované (přímá fotografie) a fotografie upravené (fotografická fikce). Dělili se podle věku, nejčastěji do 21 let, a bez omezení věku. Ve všech ročnících byla vyhlašována i kategorie kolektivů. Pokud jde o kolektivy, tady vidím velký přínos, protože zejména v posledním období zadané jednotné téma nutí ke kolektivní práci a přináší velké zlepšení. Je zajímavé, že zadané téma přímo ovlivňuje zájem o soutěž. Je tedy otázka, zda se přiklonit ke konkrétním tématům typu Příroda, Dítě a podobně s tím, že se přihlásí více soutěžících, nebo trvat na tématech, u kterých je nutno přemýšlet, jak je ztvárnit – například téma Všednost a (ne)všednost či Můj osobní prostor.

I když jsem v předcházející části hovořil o tom, že za „plnohodnotnou“ nepovažuji fotografii zaslanou elektronicky, doba si vyžádala i změnu v propozicích Národní soutěže. Pro podchytení většího zájmu o kategorii do 21 let mají poslední dva ročníky předkolo, do kterého mladí posílají své snímky elektronicky na webové stránky NIPOSU. Tam se po dobu cca 3 měsíců shromažďují, porotci přidělují hvězdičky a teprve po získání určitého počtu hvězdiček soutěžící ví, že postoupil do hlavní soutěže a má fotografii poslat na papíře. Tento „ústupek“ se osvědčil. Nejenom proto, že mladí ušetří za tisk, nebo proto, že zájem vzrostl o více než 50 %, ale především proto, že podle hodnocení porotců soutěžící vidí, které snímky nejsou dobré. Tolik asi k Národní soutěži.

Témat, o kterých by se dalo v souvislosti s fotografií hovořit, by bylo ještě mnoho. Nedá mi to, abych se nezmínil ještě o jedné důležité vlastnosti fotografie. Fotografie není jen „kreslení světlem“. Je to i nosič, který umí zprostředkovat děj, a proto je důležitou součástí národní paměti. Fotografie nám zachycují jednotlivé etapy naší státnosti, změny, které se staly a které současníci ani nepovažovali za důležité. Proč o tom hovořím? V současnosti dochází nejen k mnoha přesunům majetku, ale především fotografům z té zlaté doby 50. a 60. let je 80 a více let a existuje reálné nebezpečí, že část národního bohatství, fotografií zachycujících minulost, navždy zmizí. Je tedy na nás všech a na státních institucích především, abychom našli způsob, jak ho zachránit. Svým malým dílem k tomu přispívá i Svaz českých fotografů svou sbírkou. Sbírkou fotografií Svazu českých fotografů (SČF) byla založena v roce 1981. Jejím základem se stala fotografická pozůstalost někdejšího předsedy Svazu českých fotografů, dlouholetého šéfredaktora a tvůrce časopisu *Revue fotografie* Václava Jirů, která sestávala z mnoha set fotografií českých a slovenských autorů. Paní Lída Jirů ji svazu darovala a jako počinek přidala do sbírky kolem půldruhé stovky snímků V. Jirů z let 1926–1980. Postupem doby se ve sbírce soustředilo 11125 černobílých a barevných snímků více než tisíce autorů, z nichž přibližně třetina dnes už nežije. Předností sbírky je, že vedle známých fotografů (V. Birgus, F. Dvořák, J. Ehm, Z. Feyfar, V. Heckel, K. O. Hrubý, V. Chochola, V. Jirů, J. Lauschmann, K. Ludwig, M. Novotný, V. Reichmann, M. Stibor, S. Štochl, J. Štreit, J. Všečka a četní jiní) obsahuje i práce významných amatérů (J. Bartoš, J. Beran, F. Dostál, J. Hampl, V. Ipser, J. Klíma, P. Koblic, J. Novotný, V. Richtermoc, A. Říha a další). Zaměření sbírky tak odpovídá tradicím a historii naší fotografie, kde je problematické položit dělítko mezi profesionály a amatéry. Sbírkou je vytvářena vesměs z darů autorů, pozůstalých, institucí apod. S tím souvisí i rozdílný charakter jejich exponátů – od autorských kopií přes fotografické reprodukce až k tiskům. Nestejná je i kvalita jednotlivých děl, vedle umělecké hodnoty je nesporná především cena dokumentační a historická. Od roku 2000 je sbírka

deponována v optimálních odborných podmínkách v Národním archivu ČR v Praze 4 – Chodovci. Sbírkový fond slouží odborné i širší veřejnosti k výstavním, reprodukčním, badatelským a jiným účelům.

Jsem si vědom toho, že jsem zdaleka nehovořil o mnoha dalších stránkách spojených s fotografickým děním. Jistě by stálo za to zmínit se o důležitosti přeshraniční spolupráce, o tom, jak fotografie pomáhá hendikepovaným, co znamená pro celoživotní vzdělávání, co přináší důchodcům, a o mnoha dalších aspektech. To zase někdy příště. Svým příspěvkem jsem chtěl uvést některé otázky, o kterých, jak doufám, bude dále vedena diskuse.

Magdaléna Benešová: Příběhy našich sousedů

Příběhy našich sousedů jsou vzdělávacím projektem neziskové organizace Post Bellum pro žáky osmých a devátých tříd základních škol a tercií a kvart víceletých gymnázií. Ti se za doprovodu svých učitelů a pracovníků organizace Post Bellum na několik měsíců stanou rozhlasovými nebo televizními dokumentaristy. Žáci během půl roku vyzpovídají pamětníka ze svého okolí, natočí jeho vzpomínky, digitalizují fotografie, prozkoumají archivy a nakonec vytvoří rozhlasovou, televizní nebo psanou reportáž či dokument o jeho životě. Někteří podle příběhu kreslí komiks, jiní tvoří prezentaci pro spolužáky, další se vydají do Českého rozhlasu, kde jim redaktoři pomohou sestříhat nahrávku do rozhlasové reportáže. Pro žáky, kteří se rozhodnou natáčet pamětníka na video záznam, uspořádáme video workshop, ve kterém se naučí základům pořízení kvalitní audiovizuální nahrávky pamětníka a získají vhodné tipy pro stříh videoreportáže.

Projekt nabízí alternativní způsob výuky, kdy se žáci dozvědí nejen mnoho ze života osobností žijících v bezprostředním okolí a z moderních dějin, ale především se naučí aktivně zpracovávat získané informace a předávat je ostatním. Projekt učí děti pracovat v týmu. Získávají tak důležité dovednosti pro budoucí uplatnění.

Magdaléna Benešová

Vystudovala učitelství, obory Angličtina a Základy společenských věd na Pedagogické fakultě UK v Praze. Více než sedmnáct let se věnuje učitelství a vzdělávání jako učitelka, lektorka, školitelka a metodička. Učila angličtinu v jazykových školách, šest let působila jako učitelka angličtiny, občanské výchovy a dějepisu na pražské základní škole, na dobrovolnické bázi vedla školení účastníků i vedoucích programů organizace CISV na národní i mezinárodní úrovni (www.cisv.org, www.cisv.cz). S Post Bellum spolupracuje na vzdělávacích projektech od roku 2011. Metodicky garantuje projekty on-line učebnice My jsme to nevzdali (www.myjsmetonevzdali.cz), Příběhy našich sousedů (www.pribehynasichsousedu.cz), zážitkových workshopů pro školy a letní školy pro učitele. V současnosti vede vzdělávací sekci Post Bellum.

Projekt vždy realizujeme ve spolupráci s místní radnicí a jeho účastníci z řad dětí, učitelů i pamětníků pocházejí z jednoho místa. Klademe velký důraz na regionalitu projektu a posilování místní sounáležitosti. Týmy v místě vede kromě jejich učitele také místní koordinátor, který má na starost hladký průběh projektu.

Aby byly výstupy dětí co nejlepší, mohou se děti v rámci projektu zúčastnit celé řady workshopů. Úvodní workshop *Jak natočit pamětníka* absolvují všechny týmy pod vedením místního koordinátora. Zorientovat se v příběhu a získat základy dramaturgie a tvůrčího psaní pomáhá žákům workshop *Jak vyprávět příběh*. Mediální workshopy vedou profesionální filmaři či rozhlasoví redaktori. Audioworkshopy probíhají ve studiu Českého rozhlasu a míří tam ty týmy, které chtějí natočené vyprávění pamětníka zpracovat do rozhlasového dokumentu. Děti si dopředu připraví scénář a ve studiu Českého rozhlasu svou nahrávku pamětníka za pomoci redaktora sestřihají do ucelené rozhlasové reportáže. Učí se přitom mluvit na mikrofon, když sami natáčejí krátké komentáře, kterými posouvají vyprávění pamětníka v dějové linii dál. Pracují tu také s profesionálním zařízením pro střih. Na videoworkshopu pracují se svým hrubým materiálem zejména z dramaturgického hlediska.

Projekt je zakončen slavnostní prezentací všech týmů před veřejností a odbornou porotou. Žákovské týmy soutěží o nejlépe zpracovaný a představený příběh. Žákovská zpracování pamětnických příběhů jsou navíc prezentována na internetové stránce projektu www.pribehynasichsousedu.cz a v mezinárodním internetovém archivu vzpomínek Paměť národa na www.pametnaroda.cz. Výstupem celého projektu může být také panelová výstava, která představí pamětníky široké veřejnosti. Tyto výstupy umožňují společná setkávání a sdílení zkušeností nejmladší a nejstarší generace.

Za pět let svého trvání se projekt uskutečnil v 54 městech nebo městských částech, proběhl na 362 školách, zapojil se do něj 565 pamětníků, přes 400 učitelů a 2500 dětí.

Dopady projektu: žáci a učitelé jsou si blíží a jejich sebevědomí zdravě roste.

S projektem *Příběhy našich sousedů* jsme začínali v roce 2012 na šesti školách v Praze 3. Připadalo nám, že bude přínosný, protože se děti skrze povídání s pamětníkem a pátrání po jeho příběhu naučí něco z dějepisu jinou, zábavnější formou než z učebnice a dozvědí se „z první ruky“, co to byl nacismus nebo komunismus. Za bonus navíc jsme považovali, že se děti setkají se zajímavým člověkem, jehož život může být inspirací i pro dnešek.

Když se první běh projektu povedl, začali jsme *Příběhy našich sousedů* nabízet dalším a dalším městům a městským částem. A s jeho rozšiřováním se objevila potřeba dobře definovat a vysvětlit, jaké dopady na naši hlavní cílovou skupinu – žáky – projekt vlastně má. Mluvili jsme s učiteli a dětmi zapojenými do projektu, poslouchali jsme politiky z radnic, kterým jsme projekt nabízeli, mluvili jsme s odborníky a vše jsme vyhodnocovali. Nakonec jsme si s kolegy sedli a zkusili to všechno dát na papír. Vznikl tento obrázek:

Dopady projektu

Zamysleli jsme se dál a k dopadům na další cílové skupiny vznikl ještě jeden obrázek:

Dopady na sekundární cílovky

Zapojení senioři:

- Nižší sociální izolace
- Nabourávání stereotypů o „dnešní mládeži“
- Posílení vlastní hodnoty
- Možnost zachování vzpomínek dalším generacím

Širší veřejnost

- Budování sousedské sounáležitosti a vztahu k místu, kde žijeme
- Seznámení se s nedávnou minulostí skrze dosud neznámé příběhy lidí z okolí

Zapojení učitelé:

- Profesní rozvoj, získání zkušeností s projektovou výukou
- Zlepšení vztahů s žáky

Pak ale začal hlodat červíček pochybností. Má projekt opravdu ty dopady, které si myslíme? Nebo je spíše přání otcem myšlenky? Abychom červíčka zahnali, spojili jsme se s výzkumnou agenturou NMS Research a začali profesionalizovat náš evaluační dotazník pro zapojené učitele. Výsledky zpracováváme po každém běhu projektu a jsou skutečně zajímavé:

Výstupy žáků jsou lepší, než jejich učitelé čekali

S tímto tvrzením souhlasí dvě třetiny učitelů zcela, necelá třetina částečně a pouze 7 % učitelů nebylo schopnostmi svých žáků překvapeno. Interpretací tohoto (příznivě překvapivého) výsledku máme několik, pravda bude asi někde uprostřed.

1. Žáci jsou lepší v *Příbězích našich sousedů* než v jiných projektech, do kterých se ve škole zapojují. Nevíme, možná má tento projekt opravdu nějakou tajnou ingredienci. Protože je to projekt dlouhodobý, který se skládá z množství aktivit, bude to spíš kombinace následujících faktorů: Do projektu se žáci hlásí dobrovolně a od začátku vědí, že ho budou realizovat ve svém volném čase. Hlásí se tedy jen ti, které to opravdu zajímá.

Během projektu žáci projdou několika workshopy, které jim pomáhají dotáhnout projektový výstup do co nejlepšího konce. Projekt je tak dlouhý, že ho v pozdějších fázích už nechtějí vzhledem k obětovanému času a odvedené práci vzdát. Nebo si také během projektu svého pamětníka tak zamilují, že chtějí jeho příběh zpracovat co nejlépe.

2. Žáci se běžně s projektovou výukou na školách nesetkávají, a tak učitelé nemají zkušenost s tím, že je tento způsob výuky motivuje k nadprůměrným výkonům.
3. Učitelé mají od žáků nízká očekávání. Je-li to tak, není se koneckonců čemu divit. Kdo pracuje ve školství delší dobu, prostým pozorováním dávno došel k závěru, že úroveň vzdělanosti v čase klesá. Co učitel chtěl po osmácti před deseti nebo dokonce dvaceti lety, je pro ně dnes nespílitelné. Nářky středoškolských učitelů nad tím, co nám to sem ze základních škol chodí za „materiál“, nejsou výjimečné. Učitelé tedy reagují tím, že automaticky snižují latku, a pokud alespoň trochu zafungují faktory 1) a 2), pro žáky není těžké ji překročit.

Nás tato čísla o překvapených učitelích naplňují nadějí. S dnešními dětmi to není tak hrozné, jak se obecně na internetu soudí. A motivovat je do smysluplné práce umíme i my učitelé, kteří raději předem snižujeme nároky.

Zlepšení vztahu mezi učiteli a žáky

Tento obecný průvodní jev projektové výuky fungoval i u *Příběhů našich sousedů*. Klasický model, v němž učitel je vlastníkem znalostí nebo dovedností a ty předává žákovi jako příjemci, tu totiž neplatí. Učitel ani žák neumí profesionálně vést rozhovor s pamětníkem. Učitel ani žák nemá zkušenosti s tvorbou rozhlasové nebo televizní reportáže. Učitel se s žáky ocitá na jedné lodi a společně s nimi řeší nové a nové výzvy. Zodpovědnost za výsledek nesou společně. Navíc je spojuje intimní zážitek vyprávěného životního příběhu pamětníka a hodiny a hodiny společně stráveného volného času mimo školu. Taková investice se nutně projeví, a to v našem případě u 86 % učitelů, kteří uvádějí zlepšení vztahu se zapojenými žáky.

Dětem se účastí na projektu zvedá sebevědomí

S tímto tvrzením souhlasí 90 % zúčastněných učitelů, z toho polovina bezvýhradně. V otázce sebevědomí dětí hraje největší

roli fakt, že žáci zapojení do projektu vidí reálné výsledky své práce, jejíž dopad přesahuje hranice školy. To, že žáci dokáží v dnešní roztěkané době vydržet u jednoho tématu pět měsíců, intenzivně se práci na něm věnovat ve svém volném čase a ještě ji zakončit veřejnou závěrečnou prezentací, kdy prezentují do mikrofonu před plným sálem až dvěma stovkám diváků, by zvedlo sebevědomí i mnoha dospělým.

Zlepšení vztahu k nejstarší generaci

Překonávat panující předsudky mezi nejmladší a nejstarší generací a budování osobního vztahu mezi seniory a žáky byl jeden ze stěžejních cílů, který jsme si v počátku *Příběhů našich sousedů* vytýčili. Samozřejmě nic takového nelze nařídít a hodně záleží na tom, jak si účastníci se seniorem mezi sebou „sednou“. Na závěrečných prezentacích a v osobních hovorech s pamětníky i účastníky vidíme jak velikou vřelost, tak i případy, kdy příslovečná jiskra nepřeskočila. Přesto 80 % učitelů uvádí, že vztahy dětí k nejstarší generaci se zlepšily, z toho polovina s tvrzením souhlasí bez výhrad.

Rozvoj znalostí a dovedností žáků

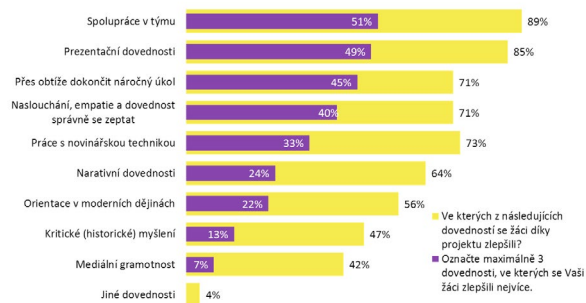
Příběhy našich sousedů jsou především dovednostní projekt. Přestože jsme se původně domnívali, že jedním z jeho hlavních přínosů bude zlepšení znalostí dětí v oblasti moderních dějin (v těch se zlepšuje něco málo přes polovinu účastníků), největší rozvoj vidíme v měkkých dovednostech žáků. Vede rozvoj spolupráce v týmu a prezentačních dovedností. Ostatní dovednosti přehledně ukazuje následující graf, v němž jsou žlutě označeny dovednosti a znalosti, ve kterých se žáci zlepšili, a fialový graf ukazuje ty, ve kterých se zlepšili nejvíce.

Výsledky vylepšených dotazníků nám pomohly upřesnit, čeho prostřednictvím *Příběhů našich sousedů* dosahujeme. Naše přesvědčení, že systematickou, mravenčí, ale profesionální práci

pomáháme měnit systém českého školství zevnitř, je, zdá se, správné. Věříme, že stovkám učitelů a tisícům žáků pomáháme budovat jejich sebevědomí.

Rozvoj dovedností účastníků

Dle názoru učitelů došlo za pomoci programu k rozvoji širokého spektra dovedností žáků. Téměř všichni učitelé zmiňovali rozvoj dovedností práce v týmu a rozvoj prezentačních dovedností. Přes 70 % učitelů u svých žáků pozorovalo také zlepšení v naslouchání a empatii, dovednosti dokončit náročný úkol a také v práci s novinářskou technikou.

Miloš Horanský s dětmi ze ZŠ Cimburkova

Žák ZŠ Cimburkova při nahrávání reportáže

Pátrání v Archivu bezpečnostních složek

Žákyně z Gymnázia nad Stolou s pamětníkem J. Beranem

Fotografie: Magdaléna Benešová

Jan Schmolling: Fotografické soutěže v uměleckém vzdělávání

Národní soutěž amatérské fotografie a Deutscher Jugendfotopreis

1. Německé centrum filmů pro děti a mládež (KJF)

Deutsches Kinder- und Jugendfilmzentrum

Německé centrum filmů pro děti a mládež (Deutsches Kinder- und Jugendfilmzentrum, KJF) je celostátně působící centrum pro umělecké vzdělávání v oblasti médií. Poskytuje informace, expertízy, orientaci a inspiraci při užívání audiovizuálních médií a vytváří rámcové podmínky pro odpovědné a kreativní zacházení s médii. Jeho rozmanité aktivity jsou zaměřeny na děti a mládež, rodiny a starší lidi, na pedagogy a multiplikátory sociální, vzdělávací a kulturní práce.

Životní světy dětí a mládeže

Životní světy dětí a mládeže jsou z velké části světy médií. Digitální média určují interakci a komunikaci, podporují umělecké vyjádření, umožňují vzdělávací procesy a utvářejí charakter trávení volného času. Zároveň také ovlivňují myšlenkové vzorce a vzorce vnímání a tím i repertoár zkušeností a jednání dětí a mládeže.

Impulzy pro budoucnost

Německé centrum filmů pro děti a mládež (KJF) podporuje šance a potenciály audiovizuálních médií. Na základě nezávislých a vědecky fundovaných informací pomáhá mladé lidi orientovat. KJF dává impulzy ke kritickému a kreativnímu zacházení s médii a přispívá tak k utváření mediální budoucnosti. V pověření Spolkového ministerstva pro rodinu, seniory, ženy a mládež

Jan Schmolling

Vědecko-pedagogický pracovník Německého centra filmů pro děti a mládež (KJF) v Remscheidu, projektový vedoucí fotografické soutěže pro děti a mládež Deutscher Jugendfotopreis a člen představenstva Německé společnosti pro fotografii. Je autorem publikací o mediální kompetenci a o fotografování dětí a mládeže. Realizoval řadu fotografických výstav.

(BMFSFJ) realizuje KJF celostátní mediální soutěže, zveřejňuje doporučení k filmům a filmové edice a vytváří koncepty a nabídky ke zprostředkování mediální kompetence.

Německé centrum filmů pro děti a mládež bylo založeno v roce 1977 a je podporováno Spolkovým ministerstvem pro rodinu, seniory, ženy a mládež z prostředků spolkového fondu pro děti a mládež (Kinder- und Jugendplan).

2. Německá fotografická soutěž pro mládež

Fórum mladé fotografické scény

Německá fotografická soutěž pro mládež (Deutscher Jugendfotopreis) je jednou z největších fotografických soutěží pro děti a mládež v Německu. Má dlouhou a úspěšnou tradici. Poprvé byla vyhlášena v roce 1961. Odráží kulturu mládeže uplynulých 50 let, ale i proměnu témat a mediálních trendů. Doposud se této soutěži zúčastnilo přes 50.000 dětí a mladých lidí. Soutěž se vypisuje zpravidla každé dva roky a účastní se jí v průměru 3000 až 5000 dětí a mladých lidí s celkem 10.000 až 20.000 fotografiemi.

Německá fotografická soutěž pro mládež patří nejen k nejtradičnějším, ale zároveň i nejinovativnějším celostátním soutěžím. Děti a mladí lidé do 25 let, ale také skupiny mladých fotografů ze škol a mediálních center jsou zváni, aby ukázali svůj pohled na svět – například formou fotografických reportáží nebo třeba i formou objevných experimentů s digitální fotografií. Při realizaci není nejdůležitějším hlediskem technické provedení. Většina fotografií se dnes dělá chytrým telefonem,

a proto jsou tyto snímky v Německé fotografické soutěži pro mládež stejně relevantní jako snímky, které vznikly s použitím jiné fotografické techniky. To, na čem opravdu záleží, jsou příběhy, které mladí lidé svými fotografiemi vyprávějí, a nálady, které jejich snímky zprostředkovávají. Díky této koncepci jsou témata, zájmy a nálady dětí a mladých lidí brány vážně a jsou zapojovány do společenského diskurzu.

Mnozí z fotografů, kteří dnes na profesionální úrovni spoluputávají vizuální kulturu v Německu, zahájili svou kariéru jako laureáti Německé fotografické soutěže pro mládež. Nabídku soutěže doplňuje mnoho katalogů a výstav. K nástrojům, které jsou z hlediska působení na veřejnost neúčinnější, patří webová stránka soutěže s 120.000 návštěvníky ročně a sociální sítě jako Instagram a Facebook.

3. Obrazy jsou nová slova: Subjektivita v digitálním věku

Fotografování nebylo ještě nikdy tak snadné a ještě nikdy se nefotografovalo tolik jako dnes. Zejména na sociálních sítích, jako je Instagram, Facebook a Snapchat, hraje pro mladé lidi používání fotografií ústřední roli.

Mediální pedagogika k tomu konstatuje toto (viz rakouská studie o zacházení dětí a mladých lidí s obrazovým materiálem na internetu; 2016, www.saferinternet.at):

Už devět z deseti mladých lidí zveřejňuje pravidelně fotografie a videa.

Internet se etabloval jako důležitá součást tvůrčího trávení volného času dětí a mladých lidí. Výsledky ukazují, že velkou roli v tom sehrávají zejména obrázky. Už 88 % mladých lidí uveřejňuje týdně na internetu alespoň jednu fotografii nebo video. Více než třetina (35 %) sdílí týdně na sociálních sítích dokonce více než deset fotografií.

Víc než jen momentky

Mladí lidé vkládají do tvorby fotografií mnoho tvůrčí energie a jejich nároky na fotografie a videa jsou vysoké. Devět z deseti mladých lidí (89 %) už minimálně jednou podrobilo své fotografie nebo videa digitálním úpravám, téměř polovina mladých (47 %) je před umístěním na síť upravuje pravidelně.

K nejoblíbenějším motivům, které mladí lidé fotografují, patří přitom oni sami (68 %), těsně za nimi následují „přátele“ (57 %) a „zvláštní okamžiky“ z jejich života (49 %), ale také „veselé a originální“ motivy (49 %).

„Mladí lidé svými fotografiemi testují, jak působí na ostatní, a ukazují, kam by chtěli patřit a od čeho se distancují. Sebe prezentace s pomocí fotografií a videí na sociálních sítích hraje u mladých lidí důležitou roli při hledání vlastní identity,“ tvrdí Bernhard Jungwirth, koordinátor iniciativy Saferinternet.at.

Podobná vyjádření lze slyšet i ve světě umělecké fotografie. Mezinárodně uznávaný umělec, fotograf a bývalý člen poroty Německé fotografické soutěže pro mládež Wolfgang Tillmans k tomu řekl: „Právě se děje něco zajímavého – obrazy nahrazují slova jako sdělení.“

Mediální využití oblasti fotografie se za posledních deset let od základu změnilo. Tyto změny staví mediální pedagogiku před mnoho nových výzev – heslo: „kritické zacházení s médii“. Je přitom důležité, aby se šance populárního média nezanedbávaly, ale naopak výrazně vyzdvihovaly. Zavedení nových technologií (iPhone v roce 2007, Facebook v roce 2004, Instagram v roce 2010) vedlo k tomu, že se mladí lidé mohou vizuálně vyjadřovat mnohem větší měrou než dřív. Obrazy jsou jejich novými slovy.

Německá fotografická soutěž pro mládež nabízí mladým lidem pro jejich komunikativní a umělecké využití fotografie velké fórum podněcující dialog. Snahou je oslovovat mladé fotografy nezávisle na jejich věku, pohlaví a úrovni jejich vzdělání. Poskytujeme jim orientaci při používání média fotografie a zprostředkováváme jim kulturní kompetence a společensko-politické implikace, které je v souvislosti s tímto médiem nutné brát v úvahu. Zároveň se však cítíme také jako zvědaví průvodci mladé fotografické scény v Německu. Zajímavá je přitom například otázka, jaký význam má médium fotografie pro mladé lidi. Pod hashtagem #hallofotografie k tomu při Německé fotografické soutěži pro mládež probíhá podnětná akce na Instagramu.

Jazyk fotografie je subjektivní a zároveň univerzální. Tato vlastnost nabízí šanci nalézt vlastní pohled na svět, reflektovat ho a podělit se o svůj pohled s ostatními. Nabízí také šanci konfrontovat se s jinými způsoby pohledu a naučit se respektovat jiná stanoviska.

4. EYELAND: Vlast, útěk, fotografie (2017-2019)

Celostátní fotografický projekt pro zlepšení situace mladých uprchlíků, pro odbourávání předsudků a pro respektování výrazových forem mladé kultury.

Tento projekt byl iniciován Německým centrem filmů pro děti a mládež (KJF) a tematicky navazuje na Německou fotografickou

soutěž pro mládež z roku 2015, která se konala pod mottem „*Moje Německo*“ (Mein Deutschland). Část zapůjčitelné výstavy *Moje Německo* je prezentována ve foyeru Goethe-Institutu. Projekt EYELAND má rozšířit podnětné výsledky této výstavy o obrazové světy dětí a mladých lidí s uprchlickou příp. migrantskou osobní historií. Tyto snímky budou integrovány do již existující výstavy.

V uplynulých měsících byly na lokální úrovni na základě nej-různějších iniciativ realizovány fotoakce s dětskými a mladými uprchlíky. Projekt EYELAND má za cíl tyto regionální fotografické projekty propojit, podle potřeby ohodnotit a odborné poznatky využít pro nové iniciativy. Fotografie vznikající v rámci projektů mají být sloučeny a centrálně prezentovány. Snahou je představit široké spektrum motivů z prostředí, ve kterém děti a mladí lidé žijí, a proto není projekt koncipován jako výkonnostně orientovaná fotografická soutěž.

Celostátní projekt EYELAND slouží nejen jako iniciátor a zdroj impulzů pro fotografické pedagogické projekty, ale je chápán také jako dobová kronika, která zaměřuje svou pozornost na přicházení, vyrůstání a prospívání dětí a mládeže v Německu a působivým způsobem prezentuje veřejnosti jejich způsoby pohledu.

www.kjff.de

www.jugendfotopreis.de

www.eye-land.org

Hana Hanáčková, Mirka Čápová: Noc s Andersenem

Byla nebyla jedna knihovna, knihovna úplně obyčejná, ničím nezajímavá..., až přišla velká voda, která zatopila celé město..., a pak se začaly dít věci..., knihovnu opravili, v místě, kde byla půda, vzniklo dětské knižní království, kam začaly houfně chodit děti..., a když do královského města zavítal známý dětský psycholog a povídal, jak je důležité dětem před spaním číst, zrodil se nápad pozvat děti do nového dětského oddělení, číst jim pohádky a strávit noc mezi knížkami.

Bylo to před osmnácti lety, v době, kdy ještě neexistovaly žádné jiné projekty k podpoře dětského čtení. Dnes v české kotlině rostou čtenářské projekty jako houby po dešti, vymýšlejí je pedagogové, muzejníci i knihovníci. Za všechny jmenujme projekty *Čtení pomáhá*, *Knížka pro prvňáčka* nebo *Celé Česko čte dětem*. A tenkrát v roce 2000 se ještě nekonaly žádné jiné noci, teprve později se vyrojily noci kostelů, noci muzeí či noci bez Andersena... A tak si trochu opovázlivě domýšlíme, že naše *Noc s Andersenem* mnohé inspirovala k nočnímu dobrodružství i v dalších institucích i jiných zemích.

První *Noc s Andersenem* proběhla v roce 2000 v uherskohradištské knihovně a na dvacet malých čtenářů čekalo noční dobrodružství v podobě čtení pohádek, soutěží, her a překvapení. Vše jsme spolu s kolegyněmi z Jičína, Sobotky, Letohradu i Zlína připravili na půdičku našeho dětského oddělení, kam v pozdních nočních hodinách zavítal i skřítek Uspávač a Knihvýpůjčka regálová, kteří děti odvedli do říše snů.

V průběhu kouzelné pohádkové noci odešly díky internetovému spojení pozdravné zdravice samotnému Andersenovi i všem příznivcům dobré dětské četby. Věhlas prožité noci se šířil po vlastech českých i moravských díky Klubu dětských knihoven SKIP ČR. A právě jeho zásluhou se myšlenka hlasitého nočního předčítání lavinovitě rozšířila do mnoha knihoven, které v roce 2001 první společnou *Nocí s Andersenem* oslavily svátek dětské knihy. Naším pomocníkem v přípravách na tuto akci byl KDK SKIP i internet. Zásluhou NK ČR, Mgr. Zlaty Houškové a ČVUT vznikla elektronická konference s názvem *Andersen*. Pomohli i další – Ondřej Müller připravil zajímavou elektronickou soutěž na www stránkách nakladatelství Albatros, poprvé se volila Cena

LITERATURA

Vedení workshopu: Michaela Přílepková

Absolventka oboru Kulturní historie na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích. Od roku 2001 se v různých organizacích a v různém rozsahu pracovnívě věnuje česko-německé spolupráci. V letech 2003 – 2004 se účastnila pracovních stáží ve veřejné správě v rámci Stipendijního programu pro mladé řídicí pracovníky ze zemí střední a východní Evropy nadace R. Bosche. Jako členka Rady pro spolupráci a výměny mládeže mezi ČR a SRN v letech 2006 – 2010 zastupovala neziskové organizace v oblasti mládeže. Od roku 2016 pracuje v oddělení koncepce v oblasti mládeže na odboru pro mládež MŠMT.

Mirka Čápková

Od roku 1977 knihovnice oddělení pro děti Knihovny Bedřicha Beneše Buchlovana v Uherském Hradišti.

Hana Hanáčková

Knihovnice oddělení pro děti, od roku 1981 pracuje v Knihovně Bedřicha Beneše Buchlovana v Uherském Hradišti.

nočních spáčů. Díky internetu jednotlivé „spící“ knihovny věděly, co se kde dělo, četlo i jedlo. V roce 2001 se spalo ve 40 knihovnách – všude se nápad líbil a šířil se dál.

A v roce 2002 se nocovalo už na 72 místech naší vlasti a na Slovensku v Krajské knižnici v Trnavě, tehdy se spalo už i ve školách a domech dětí. Přes 1500 dětí a na 300 dospělých prožilo kouzelnou noc plnou pohádek pořádanou k svátku dětské knihy, podpoře dětského čtenářství a poprvé na ukončení propagační kampaně *Březen – měsíc internetu*. Při přípravě akce i v jejím průběhu pomohla společná konference Andersen, vzniklo logo s medvídkem a znělka mladého hudebníka Martina Hyblera z Turnova.

Pozdravy zaslalo dětem mnoho osobností. Těmito slovy je např. pozdravil známý herec a moderátor: „Milé holky a kluci, doneslo se mi, že máte dnes večer kouzelnou noc v knihovně. To je dobrá zpráva. Když jsem byl malý kluk já, neměli jsme ještě televizi, a tak jsme si místo toho četli. Vzpomínám si, že jsem strávil mnoho kouzelných nocí, když jsem si tajně četl s baterkou pod peřinou, protože jsem se nemohl od knížky odtrhnout a chtěl jsem vědět, jak to dopadne. Chci vám říct, že když si budete číst, všechny ty pohádkové a dobrodružné postavy a země, které si představíte ve vaší fantazii, budou stokrát krásnější než ve filmu, protože budou vaše. Přeji vám, aby tahle pohádková, kouzelná noc byla jen začátkem mnoha dalších kouzelných nocí, strávených s knížkami. Hezky si to užijte! Zdravím vás. Marek Eben“

A nebyl jediný, kdo v průběhu let malé noční spáče pozdravil krásným poselstvím. Za všechny jmenujme Václava Havla, Lívii Klausovou, Miloše Nesvadbu, Zdeňka Trošku, Jiřího Žáčka či Daisy Mrázkovou... a českého velvyslance v Dánsku a velvyslance Dánského království v Praze... O nočním čtení pohádek vědí i v Dánsku, potěšil nás pozdrav dánské královny a naše akce byla oceněna v roce 2013 cenou Hans Christian Andersen Award v Odense.

V roce 2005 se zrodila další krásná tradice – na počest 200. výročí narození dánského pohádkáře jsme zasadili 386 stromů, nazvaných Fabularius Anderseni, které se staly základem pomyslného virtuálního andersenovského lesa. Ten se každým rokem rozrůstá a v současnosti nelze říci, kolik stromů čítá.

Od roku 2005 každoročně vychází pohlednice, která se nedá nikde koupit, děti si ji musí zasloužit svou účastí při pohádkovém nocování. Titulní list přináší aktuální poselstvo a hezký obrázek z dílny předních českých ilustrátorů. Hezkým dárkem v posledních ročnících je také načtená pohádka Hanse Christiana, kterou dětem přináší Audioteka.cz.

Ale dosti historie, příští – už osmnácté – společné pohádkové nocování se už chystá. Bude se konat v pátek 23. března 2018 v mnoha knihovnách, školách, divadlech, domech dětí, dětských domovech, nemocnicích, zoologických zahradách... Registrovat se můžete na webu www.nocsandersenem.cz. Tož zveme i vás k pohádkovému nočnímu dobrodružství!

Hannelore Vogt: Be a Maker, not a Taker – proměny uměleckého vzdělávání

Digitalizace je nezadržitelně na postupu, všude se mluví o čtvrté průmyslové revoluci. Společnost se nachází v přelomové fázi a platí to i pro roli veřejných knihoven. Knihovny však nejsou jediné – instituce, organizace a také různé další branže na celém světě musejí najít nové zaměření. Klasickým základním úkolem knihoven je zprostředkovávání vzdělání a vědomostí a na tom se v podstatě nic nezměnilo. Knihovny však musejí zkoumat, jak mohou plnit svůj úkol za změněných podmínek. Jde přitom nejen o přizpůsobení dosavadní nabídky, ale také o vizionářské nové myšlení v práci knihoven.

Rovnoprávný přístup k vědomostem nad rámec psaného slova je dnes nezbytný. Vzdělávání se ve 21. století už neobejde bez digitálního vzdělání, protože zacházení s novými technologiemi a sociálními sítěmi je jedním z klíčovými faktorů pro účast na dění ve společnosti. Vystává ústřední otázka, jak má být koncipována a zprostředkována digitalizace v knihovnách. Je přitom nutné zaměřit se na člověka a jeho potřeby.

Na příští roky je předpovídán značný nedostatek odborníků z oborů MINT. MINT je zkratka pro matematiku, informatiku, přírodní vědy a technologie, což jsou ústřední kulturní techniky, které se v budoucnosti stanou „lokálním faktorem zvýšené hodnoty“ (viz Keese 2016, str. 303). Knihovny mohou kromě nezbytné a samozřejmé čtenářské a mediální výchovy klást nové akcenty a prostřednictvím odpovídajících nabídek vzbuzovat v mladých lidech

Hannelore Vogt

Vystudovala knihovnictví a kulturní management a získala doktorát v oboru marketingu. Je ředitelkou Městské knihovny v Kolíně nad Rýnem, jež získala německou celostátní cenu Knihovna roku 2015, obdobně jako Městská knihovna ve Würzburgu, kterou vedla předtím. Městská kulturní komise Kolína nad Rýnem vyznamenala Hannelore Vogt jako „Kulturní manažerku roku 2016“. Vedle toho působí také jako předsedkyně poradního sboru Goethe-Institutu pro oblast „Informace a knihovnictví“ a „Strategic Advisor“ pro Nadaci die Bill & Melinda Gates Foundation.

už v raném věku zájem o tuto oblast (viz Siemann, vyžádáno 12. ledna 2017). Přispějí tím k tomu, že děti budou vnímat digitální nabídky nejen z perspektivy konzumentů. Kritičtí novináři konstatují, že Německo při digitalizaci zaspalo. „Potřebujeme proto nejen na školách nebojácné zacházení s technologiemi budoucnosti [...]. Potřebujeme druhý vzdělávací systém, který vyškolí také dospělé“ (viz Gehlen 2017, str. 45). Dirk von Gehlen mluví o „nové generační smlouvě o učení“, knihovny by zde měly být zprostředkovatelem. Hlubší vhled do této tematiky poskytuje velmi hodnotná kniha Christopha Keeseho; Keese (2016, str. 311) ve své knize kritizuje také nedostatky internetového vybavení ve školách – zde je Německo na 26. místě mezi 34 zeměmi OECD.

Knihovny jsou dnes místem „věděni na dotek“ – nejsou to sbírky knih, ale živé prostory pro zážitky. Nejsou to ani pouhé čítárny, ale interaktivní prostory, které zvou k vlastní aktivitě, ale také ke zpomalení. Pojem učení je zde vědomě koncipován poměrně široce a přesahuje rámec ryziho učení z knih. Důležitou roli hraje učení prostřednictvím vlastní aktivity a účasti občanů. Knihovny spojují pokrok s participací. Lidé chtějí být nejen recipienty, ale chtějí být sami aktivní. Chtějí si vyzkoušet něco nového, být tvůrčí, vyrábět vlastní „produkty“ a sdílet s ostatními své vědomosti a své nápady. V dobách rozsáhlé digitální komunikace a propojení jsou zvýšenou měrou zapotřebí místa pro vlastní aktivitu a pro bezprostřední komunikaci člověka s člověkem. Knihovna se proměňuje v takzvané „třetí místo“ vedle bytu a pracoviště. Sociolog Ray Oldenburg (1989) kategorizoval naše životní prostory na první, druhá a třetí místa. Za první místo je označován domov, druhým místem je pracoviště. Třetími místy jsou prostory pro setkávání. Těmi mohou být veřejné prostory ve městech, ale také poloveřejná místa jako nádraží, kavárny nebo knihovny. Význam knihovny jako atraktivního místa pro setkání v příjemném prostředí stále stoupá. Knihovny jsou velice demokratická zařízení a pokrývají široké spektrum nabídek pro nejrozličnější věkové a zájmové skupiny.

Knihovníci budou v budoucnosti pracovat spíše více s lidmi než s knihami, protože lidé jsou pro knihovnu podstatní.

Příkladem je v tomto ohledu makerspace v Kolíně nad Rýnem. Jedná se nejen o prostor, ve kterém jsou nabízeny workshopy, ale také o filosofii, která je založena na aktivní účasti uživatelů knihovny. Knihovna přitom poskytuje především infrastrukturu a umožňuje navázání kontaktů mezi zájemci. Vznikají zde programy žijící z lidí, kteří do nich vnášejí své vlastní nápady a projekty. Knihovny nabízejí know-how mimo běžný vzdělávací systém a aktivně tak přispívají ke společenskému rozvoji a k utváření městské společnosti.

V rámci výjezdové tiskové konference Německého svazu knihoven (Deutscher Bibliotheksverband, DBV) navštívil jeden novinář magazínu Netzpiloten Městskou knihovnu v Kolíně nad Rýnem a byl nadšen novými možnostmi, které poskytuje takzvaný „makerspace“ neboli otevřená dílna. Napsal toto (viz Kremkau 2016): *„Koncem loňského roku jsem navštívil kolínskou Městskou knihovnu a poznal jsem knihovnu jako něco zcela nového. Knihovna jako makerspace, kde získávám přístup k vědomostem tím, že je spoluvytvářím a užívám, místo abych jen listoval knihami nebo hledal na internetu. [...] Základní myšlenka knihovny je ještě rozpoznatelná stejně jako nové možnosti knihovny jako otevřené dílny. Regál s knihami zde stojí vedle 3D tiskárny. [...] Bylo tam mnoho místních lidí, kteří zkoušeli pracovat s různými přístroji, vytvářeli něco nového a učili se zacházet s novými informacemi a možnostmi. Je to otevřený prostor pro nové nápady, potenciály a projekty typu DIY (Udělej si sám).“*

Kreativita je schopnost, která je v digitalizované ekonomice stěžejní. Kreativita znamená kompetenci pro spontánní řešení problémů, tedy schopnost vypořádávat se se situacemi, které se v příslušné formě vyskytují poprvé. Počítače se dokáží vypořádat pouze s takovými situacemi, na které je připravil programátor. Lidé nejsou programovatelní a v nevypočitatelném světě

jsou originální nápady žádanější než kdy dřív. Tyto nápady zaujmají stále větší část přidané hodnoty národního hospodářství. Vzdělání tedy vždycky znamená také podporu individuálních talentů. Knihovny k tomu mohou významným způsobem přispět (viz soubor dokumentů Megatrend Wissenskultur, zobrazený 5. ledna 2017).

Když byla Městská knihovna v roce 2015 vyznamenána jako „knihovna roku“, pronesl novinář Gert Scobel laudatio o budoucí roli knihoven. [...] „*Knihovny jsou propojené sítě, jsou to rozhraní mezi dvěma dimenzemi komunikace a společnosti. Knihovny žijí, když vytvářejí komunikaci. Proto jsou to zdroje energie pro společnost, která nežije jen chlebem, bydlením, prací a penězi [...]. Opravdová knihovna orientovaná na budoucnost je pro mě místem učení a chápání, místem komunikace a tím i dalším, v podstatě nekonečným prostorem, který mi poskytuje prostředky k dobrému životu na tomto světě*“ (viz Scobel 2015, zobrazeno 5. ledna 2017).

Citovaná literatura a online prameny:

Gehlen, Dirk von. 2017. Vier Updates für Deutschland. <http://www.sueddeutsche.de/digital/digitalisierung-vier-updates-fuer-deutschland-1.3328903>; 15. ledna 2017 (zobrazeno 10. srpna 2017).

Keese, Christoph. 2016. Silicon Germany. Wie wir die digitale Transformation schaffen. München: Knaus.

Kremkau, Tobias. 2016a. Die Bibliothek erfindet sich als Ort der Arbeit neu. Netzpiloten Magazin. <http://www.netzpiloten.de/bibliothek-ort-arbeit-coworking-niederlande/>; 26. září 2016 (zobrazeno 1. září 2017).

Oldenburg, Ray. 1989. The Great Good Place: Cafes, Coffee Shops, Community Centers, Beauty Parlors, General Stores, Bars, Hangouts, and How They Get You Through the Day. New York: Paragon House.

Scobel, Gert. 2015. Laudatio Bibliothek des Jahres. <http://www.stadt-koeln.de/leben-in-koeln/stadtbibliothek/news/wir-sind-bibliothek-des-jahres-2015> (zobrazeno 1. října 2017).

Siemann, Christiane. Fachkräftemangel in MINT-Berufen – Was die Zukunft bringt. <http://www.jobware.de/Karriere/Fachkraeftemangel-in-MINT-Berufen-Was-die-Zukunft-bringt.html> (zobrazeno 1. září 2017).

ZÁVĚRY ČESKO-NĚMECKÉ KONFERENCE UMĚLECKÉ VZDĚLÁVÁNÍ A SPOLEČNOST

Účastníci konference schválili následující závěry – doporučení, která budou předána MŠMT a MK:

1. MŠMT

- Zachovat stávající unikátní model vzdělávací oblasti Umění a kultura v kurikulárních dokumentech pro základní vzdělávání (zastoupeno je 5 uměleckých oborů); posílit zastoupení uměleckých oborů zejména v části všeobecného základu na středních školách
- Akcentovat důležitost provázanosti formálního a neformálního vzdělávání pro zvýšení kvality výuky uměleckých oborů na všech typech a stupních škol včetně oblasti neformálního vzdělávání
- Pro zvýšení kvality výuky dlouhodobě podporovat spolupráci škol s uměleckými a kulturními institucemi prostřednictvím dotačních titulů
- Iniciovat vyhlášení rozvojového programu v oblasti uměleckých oborů na základních školách a gymnáziích.
- Zajistit získávání statistických dat, která by zdokumentovala situaci na českých školách v oblasti výuky uměleckých oborů v regionálním školství (ZŠ, SŠ, ZUŠ, VOŠ)
- Podpořit vznik akreditovaných studijních programů pro vzdělávání pedagogů ve všech uměleckých oborech na vysokých školách
- Vytvořit podmínky pro spolupráci uznávaného odborného zástupce pro oblast Umění a kultura v Radě pro revize kurikula
- V rámci priorit MŠMT – inkluzivní vzdělávání – zdůraznit význam uměleckého vzdělávání jako oblasti, jež přirozeně respektuje individualitu žáků

2. MK

- V rámci stávajících dotačních řad podporovat projekty rozvíjející kreativitu, zejména dětí a mládeže, a neformální umělecké vzdělávání obyvatel (prostor dávat zvláště mezioborovým aktivitám, aktivitám podporujícím kulturní participaci v místě a regionu, komunitní umění)
- Podpořit realizaci doplňujícího statistického šetření v oblasti realizace neformálního uměleckého vzdělávání (NIPOS)
- Vytvořit dotační řadu pro podporu kreativního partnerství profesionálních umělců a kulturních institucí s cílem vytvořit modely neformálního uměleckého vzdělávání veřejnosti jako společné opatření věcně příslušných odborů MK
- Podpořit v programu NAKI výzkum v oblasti formálního i neformálního vzdělávání a dlouhodobé výzkumy kreativity
- Uložit NIPOS jako své příspěvkové organizaci koncipovat, dohodnout, a realizovat spolupráci s BKJ v oblasti kulturní výchovy dětí a mládeže mezi oběma zeměmi

- Podporovat zachování nematného kulturního dědictví v pamětových institucích (např. mizející záznamy o historii regionů) a zpřístupnit je pro vzdělávací potřeby

3. Společná doporučení

- Vytvořit podmínky pro sdílení informací mezi ministerstvem školství a kultury (výzkumná šetření, zprávy České školní inspekce, příklady dobré praxe s expertně garantovanou kvalitou)
- Ustavit stálou expertní pracovní skupinu pro umělecké vzdělávání ve společné gesci MŠMT – MK, složené z kompetentních zástupců Ministerstva kultury, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, samosprávy, odborníků a zástupců NNO působících v oblasti uměleckého vzdělávání. V návaznosti na práci této skupiny ustavit oborové komise pro hudbu, divadlo, tanec, film, výtvarné umění v gesci MŠMT – MK.
- Uzávěřit Memorandum o spolupráci v rámci kreativního vzdělávání mezi MK ČR a MŠMT ČR, které bude zahrnovat vznik nového programu na podporu kreativního vzdělávání v ČR financovaného z obou resortů (zajistí MK ČR a MŠMT ČR).
- Společně řešit rozšíření otázky akreditací pro dlouhodobé vzdělávací projekty, které v souladu se strategickými dokumenty EU i ČR (Evropa 2030) řeší otázky celoživotního vzdělávání v oblasti umění a kultury, jejichž účastníky však nejsou pouze pedagogičtí pracovníci a studenti (viz např. Škola folklorních tradic).